9. BASKI

TÜRKÜN SİYAH KİTABI

KADİR MISIROĞLU

Yunan Mezalimi

Sebil Yayınevi

★ LOZANDA BAĞIŞLANAN

CİNAYETLER

★ BALKAN FACİALARI

★ ANADOLUDA YUNAN

ZULÜM VE VAHŞETİ

★ PATRİKHANE VE YERLİ

RUMLARIN İHANETLERİ

Sebil Yayınevi

yirmi lira

KADİR MISIROĞLU

YUNAN MEZÂLİMİ

(TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI)

DOKUZUNCU BASKI

Sebil Yayınevi
Vilâyet Han Kat:2, Nu: 206
Cağaloğlu - İstanbul
Telefon: 26 38 96

YAZARIN YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- OSMANOĞULLARI'NIN DRAMI
- LOZAN, ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ C. I.
- LOZAN, ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ C. II.
- YUNAN MEZÂLİMİ (TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI)
- MACAR İHTİLÂLİ
- AMERİKA'DA ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ
- KURTULUŞ SAVAŞINDA SARIKLI MÜCAHİTLER
- MOSKOF MEZÂLİMİ C. I
- MOSKOF MEZÂLİMİ C. II
- MUSUL MES'ELESİ ve IRAK TÜRKLERİ
- KANLI DÜĞÜN (Târihî Roman)
- UZUNCA SEVİNDİK (Târihî Roman)
- KIRIK KILIÇ (Târihî Roman)

SEBİL YAYINLARI Nu.	: SEKSEN DÖRT
KAPAK KOMPOZİSYONU	: GÜRBÜZ AZAK
KAPAK BASKISI	: TEKİN OFSET
DİZGİ VE BASKI	: SEBİL MATBAACILIK VE TİCÂRET

İSTANBUL — 1976

İTHAF

Geçmişten ders almayışımız yüzünden Kıbrıs'ta ayni palikaryaların zulüm ve vahşetine kurban giden mâsum dindaş ve kandaşlarımızın necip hâtıralarına!...

RİCA

Sevgili Okuyucu!...

Bu kitapta okuyacağın zulümlerin milyonlarca mağdur ve mazlumuyla şehid ve gâzilerimizin ebediyete intikâl eden aziz ruhları, senden bir FÂTİHA beklemektedir. Onları şâdetmek vicdan borcundur!...

BİBLİYOGRAFYA

Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti (I. II ve III ncü Kısımlar) Ankara Matbuat ve İstihbarat Matbaası, 1338

Anadolu Hediyesi -(Souvenir d'Anatolie) İstanbul 1338

Bulgar Mezâlimi - İstanbul, 1325

Bulgar Vahşetleri - İstanbul 1328

Bursa Vilâyeti'nde Yunan Fecâyii - Bursa Vilâyet Matbaası 1341

Can Çekişen Türkiye - Pierre Loti İstanbul, 1329

Dimeteko'da Kanlı Bir Levha - İstanbul, 1325

İzmir ve Mülhakatı ile Civârında Yunan işgâlinden Mütehaddis Fecâyi Hakkında Vürûd eden Raporlar ile Bâzı Muharrerat - Hilâl Matbaası - İstanbul, 1335

İzmir Fecâyii. (Basıldığı yer ve tarih kayıtlı değildir.)

İslâma Çekilen Kılıç, yahut Alemdârân-ı İslâmı Müdafaa - Şeyh Müşir Hüeyin Kaydavi - İstanbul 1919

Kırmızı Siyah Kitap - Ahmed Cevad - İstanbul 1329.

Lozan Zabıtları (takım halinde 4 cilt ve ekleriyle Ahmet İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi, İstanbul 1341

Makedonya'da Yunan Mezâlimi - İstanbul 1914

Müslümanlara Mahsus - İstanbul 1329

Orta Anadolu'da Yunan Mezâlimi (I, II, III ve IV. cüzler) Orhaniye Matbaası - İstanbul 1337.

Pontus Mes'elesi, Ankara Matbuat ve İstihbarat Matbaası 1338

Türkiye'de Yunan Fecâyii - Cilt I-II, İstanbul Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şürekâsı, İstanbul 1338

Türk Ortodoksları - Teoman Ergene - İstanbul 1951

Türk Kaatilleri ve Yunanlılar - Matbaa-i Âmedi, İstanbul 1332

Türkiye İslâm İmparatorluğunun İstikbâli - Şeyh Müşir Hüseyin Kaydavi - İstanbul 1919.

Türkiye Nasıl Paylaşıldı? - Pol Hevri - İstanbul 1329

Yunan Propagandası - Dimitri Kitsikis - İstanbul 1965

Yürekler Acısı - Matbuat ve İstihbarat Matb. - Ankara 1337

Zafer Kitabevleri - İstanbul 1341

Zavallı Pomaklar - İstanbul 1330

«EY İMAN EDENLER!...

ÖLDÜRÜLENLER HAKKINDA SİZE KISAS FARZ EDİLDİ. HÜR HÜRE, KÖLE KÖLEYE, KADIN KADINA KARŞILIK OLARAK KISAS EDİLİR. FAKAT ÖLENİN KARDEŞİ (VELİSİ) TARAFINDAN KATİL, BAĞIŞLANMIŞSA O ZAMAN ÖRFE UYMAK VE GÜZELLİKLE DİYET ÖDEMEK GEREKTİR. BU, RABBİNİZ TARAFINDAN BİR HAFİFLETME VE RAHMETTİR. ARTIK BUNDAN SONRA DA TECÂVÜZE YELTENENLERE ACIKLI BİR AZAP VARDIR. EY AKIL SAHİPLERİ, KISASTA SİZİN İÇİN HAYAT VARDIR!. SİZDEN DE TAKVA SAHİBİ OLMANIZ BEKLENİR.»

KUR'AN-I KERİM

(Bakara Sûresi, 178 — 179)

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ
فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ
وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ
مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ
مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ
حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

MÜSLÜMAN TÜRK EVLÂDI! SANA «KISAS» I EMREDEN BU İLÂHİ KELÂMIN MEAL-İ KERİMİNİ KARŞI SAHİFEDE OKU VE HAFIZANA NAKŞET!..

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BASIMIN
AKİSLERİ

BEŞİNCİ BÖLÜM

PATRİKHÂNE VE YERLİ RUMLARIN İHANETLERİ — PONTUS GÂİLESİ

ALTINCI BÖLÜM

BİRKAÇ KARAGÜN DOSTU

YEDİNCİ BÖLÜM

ZULÜM VE HİYANETLERİN LOZAN'DA AFFEDİLMESİ

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1930 TÜRK - YUNAN ANDLAŞMASI

TÜRK'ÜN Siyah Kitabı (Yunan Mezâlimi) adıyle ilk defa 1966 yılında umûmî efkâra sunulmuş bulunan bu eserin muhtevasındaki acı gerçekler, derhâl ve müthiş bir heyecan ve alâka uyandırmıştı. Çünkü, yıllardan beri unutulmuş ve üzerine çok defa resmî ellerce sünger çekilmiş bulunan bu Yunan şekâvet ve mezâlimini hatırlayıp ders ve ibret almanın tam zamanı idi. Gerçekten vaktiyle Anadolu'da icra edilen hâilevî cinâyetler ve tatbik mevkiine konulan korkunç imhâ programı kırk yıl sonra aynı düşman tarafından bu defa da Kıbrıs Türklüğü'ne karşı sahneye yeniden çıkarılmış bulunuyordu.

Bu zulüm ve şenâatlerin 1924 yılında imzalanan « L o z a n M u a h e d e n â m e s i » ile bağışlanması yetmiyormuş gibi bir de ondan sadece altı yıl sonra gerçekleşen yeni bir Türk - Yunan Andlaşması gereğince « Y u n a n M e z â l i m i » nin bütün resmî kaynakları, aramızdaki, olmayan bir dostluğu bozduğu esbab-ı mûcibesiyle umûmî kütüphanelerden bile kaldırılmıştı. Bunun tabiî bir neticesi

olarak genç nesiller Kıbrıs'taki Rum hunharlığı başlayıncaya kadar bu, korkak fakat fırsat bulduğunda amansız bir mütecâviz kesilen Türk düşmanının hakikî mahiyetinden habersiz kalmışlardı. Bu yüzdendir ki: eserimiz vatan hudutlarını aşarak dış Türkler ve hattâ Yunan efkârı umûmîyesini dahi şumülüne alan bir alâka görmüştür.

Bu alâkanın delili milliyetçi Türk okullarının müsbet, Yunanlıların ise menfî bir sûrette kaleme almış oldukları ve husûsi arşivimizde mahfuz bulunan yüzlerce mektuptur. Yerimizin darlığı sebebiyle bu mektuplardan sadece iki müsbet ve bir menfî örneğin derciyle iktifa ediyoruz:

Aziz Vatandaş...

Lûtfen hediye ettiğiniz (Türk'ün Siyah Kitabı) isimli çok kıymetli eserinizi dikkat ve heyecanla okudum. Teşekkürlerimi takdim etmekte geç kaldım. Beni mâzur görmenizi rica eder ve derin teşekkürlerimi takdim ederim.

Bu eser bana mâzideki öyle acı, fecî şeyleri hatırlattı ki; bunları başka zamana bırakalım. Zâten mektupla da yazmakla bitmez. Yalnız padişah Vahideddin **merhumun kılıç kuşanma merâsiminde ben de hazır bulunduğum için, hükümdar ve** Şeyh Sûnûsî**'nin derin teessür ve heyecanlarını söyleyeyim. Padişah o derecede müteessir idi ki; kendisini tutamadan inilti halinde yavaşça «Bu günler için mi kılıç kuşanıyoruz?» diyordu. Bereket versin merhum** Ömer Yâver Paşa**'nın gizlice hükümdarın kulağına söylediği söz imdâda yetişti de merâsime devam edildi.**

Bu zevâtın yalnız teessürle gözyaşları değil, ama elbet kan ağlamağa hakları vardı. Koskoca İslâmiyet sarsılıyor, onun hâdim ve hâmisi Büyük Türk İmparatorluğu (yine) yere serilmek üzere idi. Acaba yere serilmemiz ve şayet...

عزيز وطنداشم ..

لطفاً هديه ايتديككز (توركك سياه كتابى) اسميله چوق
قيمتلى اثريكزى دقت و هيجانله اوقودم، تشكرلرمى تقديم
ايتمكله كسب فخر ايدرم، بنا عائد [illegible] رعايه و
وده تشكرلرمى تقديم ايدرم.
[illegible]
تكرار خاطرلاتيرم كه، بندن بشقه زمانه براقالم، زاتا
[illegible] پادشاه و هيجانله [illegible]
قيليچ قرداشلر [illegible] حافظ [illegible]
[illegible]
پادشاه [illegible]
حالنده [illegible] (بر [illegible] قيليچ قرداشيدر) ديرلردى
بركت ديسنك، [illegible] پادشاهك [illegible]
[illegible]
بو ذاتك يالكز [illegible] دكل،
اما البته [illegible]
[illegible]
[illegible]

Gurbetzede Osmanlı Hanedanının en kıymetli bir mensubu ve Abdülâziz Han'ın torunu olan Mahmut Şevket Efendi Hazretleri'nin bu eser için lütfettikleri bahsi geçen mektuptan bir sahife. (Bu muhterem şehzâde maâlesef vatanına kavuşamadan 31 Ocak 1973 târihinde vefat ederek Bagnols'da toprağa verilmiştir.)

kâr temin etmek bahis konusu değildir. Kitabın neşrini finanse edecek resmî veya gayrî resmî teşekkülleri bulmak gerekecektir. Hariciyemizin böyle bir kitabın neşrini destekleyip desteklemiyeceğini bilmiyorum. Sizin de fikrinizi almadan temas etmek istemedim.

Bu konu ile ilgili düşüncelerinizi bildirirseniz memnun ve müteşekkir olacağım. Dostu ve düşmanı yeni nesle tanıtmak yolunda attığınız bu değerli adımdan dolayı sizi candan tebrik eder, en derin saygılarımı sunarım.

(İmza)

Rauf R. Denktaş

Atina'da yayınlanan «Hristianiki Democratia» adlı günlük gazetenin Hey'et-i Tahririye Reisi Nicolaos Yarudakis'ın mektubu

Athinade 14 September 1966

Bay Kadir Misiroğlu

İstanbul'a

Hristianiki Demokratia naminde göntermiş oltuğunuz cu unvanile kitabinizi «Türkün Siyah Kitabi», «Yunan Mezâlimi» altik.

Temamile bütün bölüm bölüm, sahife ve sahife gözde keçirtık. Her ne kadar türkçemiz az ise da, bir cevab virmiye meçburiet tahtinda buluniyoriz.

Türk Komçilarimiz! Suleyman Nasifin sözlerine gure «Irkina, vatana, tarihina ihânet etmiş olan efrat ve akvamin hitş birini unutma, Türk oğlu! ve afitme» Bu gibi sözler üzerinde kirk bec seneden songra muharebe isnasinda ihtimal ki, vugu olmuş her iki tarafdan bir takim fecialari bu surett uzere zikr itubda «Siyah Kitab» şeklinte meitana ketirubda ehali arasinda yayintirmak eyi bir maksata cuhbesiz gözetmez. Bilâkis ihalinizi tuşmanlik yolunda sefk itiyorsiniz. Mateesuf.

Türk gomcularimiz. Biz tahi bu kibi yolu teakib itecek olursak, yani biz tahi Yunan Siyah Kitabi neçr itubda ehalimiz arasinda yaytiraçak olursak, ne kibi neticeler hasil olaçakdir? Her iki milletin arasin tuşmanlik ve husumet devam itecektir, her iki milletin zararina. Eğer biz tahi sekiz sene zarfinda (1914-1922) kadar tört milyondan mutceviz Hristian ehalisi maff itmeniz ve

Yunan mezâliminin yeni misallerine maruz bulunan Kıbrıslı kardeşlerimizin lideri muhterem Rauf Denktaş'ın takdir ve teşekkürlerini bildiren mektuplarından biri.

27/12 Nene Hatun Caddesi,
Ankara
29 Eylûl, 1966

Sayın Bay Kadir Mısıroğlu,
Serencebey Mazhar Paşa Sokak No. 14/11.
Doğu Apt. Beşiktaş, İstanbul,

Sayın Kadir Bey,

Türk'ün Siyah Kitabı'nı büyük bir ilgi ve ibretle okudum. Yazılarınız Tercüman gazetesinde tefrika edilirken bunları her gün İngilizceye tercüme ederek muhafaza etmiştim. Temas ettiğim ecnebi diplomat ve gazetecilere bunlardan pasajlar okuyarak bütün bu vahşeti unutan bir millete aynı düşmanın aynı vahşeti 42 sene sonra Kıbrıs'ta yeniden reva gördüğünü anlattım. Yunanlılar ile, bu bakımdan, kat'i şekilde hesaplaşmak icap ettiğini ifade ettim. Türk'ü barbar bilen bu insanlar, bu ifşaat karşısında hayrete düşüyorlardı. Çünkü Anadolu'da Türklerin Yunanlılara karşı çok barbarca hareket ettiklerine inanmış kimselerdi. «Biz bunları bilmiyorduk» diyenler çok oldu. Yazılarınıza esas teşkil eden raporların İngilizce veya Fransızca olarak yayınlanıp yayınlanmadığını soranlar oldu. Kat'i bir cevap veremedim. Bu raporların İngilizce veya Fransızca metinleri mevcutsa veya bunlar kitap halinde neşredilmişse, bunların yeniden neşri yollarını aramak isabetli olacaktır. Bu hususta beni aydınlatırsanız memnun olacağım.

Eğer bu raporların İngilizce veya Fransızca metinleri mevcut değilse sizin kitabınızdaki kısımları İngilizceye neşretmekte de faide vardır kanaatındayım. Eğer siz de aynı kanaatta iseniz, kitabınızda bu raporlarla ilgili kısımları, Kıbrıstaki vahşetle mukayeseli bir şekilde, İngilizce olarak kaleme almak ve bunların kitap halinde neşrini sağlamak istiyorum. Buna bir itirazınız var mı? Lütfen bana bildiriniz. Neşredilecek böyle bir kitap daha ziyade propaganda olarak dağıtılacağı için kitabın satışından bir

1958 İstanbul'da ve İzmirde milletimizin aleyhinde yabmış oltuğunuz fecialari bu surette Siyah Kitablar şeklinde yayintiraçak olursak her ikimize de maczet hasil olacakdir.

Türk koncularimiz! bu kibi hareketleri terk idup sulhane ve islahane yaçiyalim. Bu surett uzere her iki milletimiz meteniyet ve terekiyet yolunda sefk ideçeğiz. Her iki milletimizin ıhtıyacati butir. Ne suret ile meteniyetça, fença ve iktisatça illeri gite bilaceğiz.

Hristaniki Democratia Reisi
Nikolaos Yerudakis

husumet devam idecektir, her iki milletin zararina. Eger bir tahi sekiz sene zarfinda (1914–1922) kadar terk milyondan mutecaviz Hristian ehalisi mahf itmeniz ve 1956 Istanbulda ve Izmirde milletimizin aleyhinde yabmiş oltugunuz fecialari bu surette Şiyah Kitablar çeklinde yayintiraçak olursak her ikimizede mazat hasil olacakdir. Türk koncularimiz! bu kibi hareketleri terk idub sulhane ve islahane yaçiyalim. Bu surett uzere her iki milletimiz meteniyet ve terekiyet yolunda sefk ideçeğiz. Her iki milletimizin ihtiyacati butir. Ne suretile meteniyetça, fença ve iktisatça illeri gite bilaceğiz

Hristaniki Democratia reisi
Nikolaos Yerudakis

Mektubun ikinci sahifesi.
Hüsnüniyetli olsa bize yaptığı tavsiyeleri ırkdaşları olan Kıbrıs Rum eşkiyasına yapardı.

Athinada 14 Septembre 1966.

Bay Kadir Misiroglu, Istambula.

Hristianiki Demokratia naminda gönfermiş olduğunuz cu unvanile kitabinizi « Türkün Siyah kitabi « Yunan mezalimi » aldik.

Temamile bütün bölum ve bölum, sahife ve sahife gözde keçirtik. Her ne kadar türkçemiz az iseda, bir çevab virmiye mecburiet tahtinda buluniyoriz.

Türk komcilarimiz! Suleyman Nasifin sözlerine göre « Irkina, vatana, Tarihine ihânet etmiş olan efrat ve akvamin hitş birini unutma. Türk oglu! ne unitme ».

Bu kibi sözler uzerinde kirk bec seneden sonra mukarele isnasinda istimalki yugu olmuş her iki tarafdan bir takim feciaları bu surett uzere zikr itubda « Siyah kitab » seklinte meitana ketirubda ehali arasinda yayintirmak eyi bir maksata cukbuiz gozetmez bilakis ihalinizi ducmanlik yolinda sefk itiyorsiniz ma teesuf.

Turk gomcularimiz! Biz tahi bu kibi yolu teakib itecek olursak; yani biz tahi Yunan Siyah Kitabi neşr itubda ehaliniz arasinda yayfiracak olursak, ne kibi neticeler hasil olacakdir? Her iki milletin arasin ducmanlik ve

Mezkûr mektubun ilk sahifesi

TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI (YUNAN MEZÂLİMİ), 17 Temmuz 1967 tarih ve 1461 sayılı Tebliğler Dergisi ile Millî Eğitim câmiasına şöyle tavsiye edilmiştir:

YAYIMLAR VE BASILI EĞİTİM MALZEMELERİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı: 660-9369 6-6-1967

9369

Konu: «Türk'ün Siyah Kitabı» adlı eser h.

Kadir Mısıroğlu (Beyazsaray Kitapçılar Çarşısı No: 40 Bâyezid - İstanbul) tarafından yayımlanan aşağıda adı ve fiyatı kayıtlı kitabın ilgililere tavsiyesi uygun görülmüştür.

KEMAL OR
Millî Eğitim Bakanı a.
Yayımlar ve Basılı Eğitim
Malzemeleri Genel Müdürü

Kitabın Adı:	Fiyatı:
Türk'ün Siyah Kitabı	10 Lira

Aziz ve muhterem hocamız, mukayeseli Türk Edebiyatı Profesörü **Mehmed Kaya Bilgegil,** bu eserin verdiği ilhamla Yeni İstanbul Gazetesi'nde 1 Kasım 1966 tarihinden itibaren yirmi beş - otuz makale yazmak lütfûnda bulunmuşlardır. Tamamen iktibasına imkân göremediğimiz bu değerli yazılardan bir iki pasaj iktibas ediyoruz!.

Hemen şurada, iri söğütlerin göklere atılırken takati tükenip dinlenmek için, tembel dallarını; kımıldamağı bile yükümseyen ince, uzun gümüş renkli yapraklarını —sınır tanımaz bir süre için—rehâvetle sularına bırakıverdiği süzgün Meriç'in ötesinde alabildiğine uzanan toprakları düşünüyor musunuz? Buralara Rumeli denirdi. Meselâ Edirne'den, ağaçlarla kaplı dar boğazlar, bunları kesen küçük, kurak arazi parçalarını, Rodop meşeliklerini geçmek sûretiyle şimal-batıya doğru yol alırsanız dört gün

Değerli milliyetçi Yazar **Fahri Ersavaş**, «Yunan Mezâlimi» için «Millî Işık» Dergisinin Temmuz 1969 tarihli 27. sayısında şunları yazdı:

Sebil Yayınevi sahibi Kadir MISIROĞLU arkadaşımız YUNAN MEZÂLİMİ (Türk'ün Siyah Kitabı) nın ikinci basımını da yayınlamış bulunuyor. Birinci basımı çok kısa zamanda tükenen eserin çok önemli bir konuyu işlemiş olması bakımından yine çabucak tükeneceğini ve uyanık Türk milliyetçileri tarafından ibretle ve defalarca okunacağına eminiz. Bugün yurdumuzda cirit atan düşman fikirlerin en eskisi ve en zalimi olan megalo-idea bu eserde bütün ayrıntıları ve bütün vahşeti ile görülmektedir. Öte yandan Kıbrıs katliamı dolayısiyle Yunanistanda yeniden alevlendirilen Türk düşmanlığının ortaya koyduğu gerçekler, Türk'ün kızıl ideoloji kadar megalo-idea'ya karşı da uyanık ve şuurlu olması gerektiğini ispatlamaktadır. Bugün beşikteki Yunan piçine: İstanbul'umuza giden yol İzmir'imizden geçer diye ninniler söylenmektedir. Kitap okunduğunda Türk soyunun bu palikarya ve pontus çetelerinin kahpeliklerinden neler çektiklerini kinlenerek ve içimiz yanarak anlıyacağız. Eserde 30 dan fazla işkence sahnelerini tesbit eden fotoğraf yer almıştır. Çok kıymetli vesikalarla değerlendirilmiş olan esere ayrıca, Türk'ün kara günlerinde Türk'ün yanında yer almış ve dünya çapında fikir mücadelesi yapmış olan Pakistanlı şair ve fikir adamlarından Mevlâna Mehmet Ali Han, Muhammet İkbal ile büyük Türk dostu Piyer LOTİ'nin mücadelelerine dair pasajlar eklenmiş, yazılarından örnekler alınmıştır. Türk'ün siyah kitabı defalarca okunacak ve üzerinde ciddiyetle durulacak bir eserdir. Su uyur, düşman uyumaz sözü sanki bu palikaryalar için söylenmiştir. 15 gün kadar önce gazetelerde okuduğumuza göre, Yunanlılar üstün vasıfta savaş uçaklar imal edecek bir uçak fabrikası yapımı için Fransızlarla anlaşma yapmışlardır. Maksat, hava gücü üstünlüğünü Türklerden almak ve yeni melânetlere girişmektir. Bu ciddî ve değerli eseri okuyucularımıza tavsiye ederiz.

sonra Filibe denilen bir yere varırdınız. Burası, arkası kayalık ve yukarılarda iki sivri tepeye ayrılan bir dağ üzerine kurulmuş şirin bir Türk şehri idi. Aşağı yukarı birbiriyle eşit yükseklikte olan bu tepelerin ikisini de kakma mücevherler gibi evler, ağaçlar süslerdi. Meyli hafiften yılankavî bazen küçük basamaklı dar yollar, kenarlarında iri ağaçların sıralandığı su başına kadar inerdi. Ötede geniş, fundalık bir arazi Makedonya dağlarına kadar uzanır; bu arazi içinde de sağa sola serpilmiş küçük köyler yer alırdı. Çoğu tek, nâdiren iki katlı, pencereleri kafeslerle kapalı evler; ak saçlı, beyaz namaz bezli, nur yüzlü uzun entarili nineler, penbe fistanlı al renkli, çiçekli yemenili, uzun örgülü saçlı kızlara namaz sûreleri öğretir; abâni sarıklı, uzunca hırkalı beyaz veya kırmızı kuşaklı, kalın yün şalvarlı altı tahta kunduralı erkekler abdest alır, namaz kılarak, şurada burada ahbaplarla sohbet ederdi. Mâvi kubbeleri, uzun uzun ince minâreleriyle göklerde ikinci bir «aeirienne şehir» meydana getiren küçük zârif câmileri; büyük çınarlar altındaki evliyâ kabirleri; ortaları dışarıya doğru bükülmüş yosunlu bahçe duvarlarından dar yollara açılan bazan bir mimarî eseri, bazan da tahta veya demir borulu vasfiyle karşıya çıkan hayrat çeşmeleri şehrin islâmî karakterini arttırırdı. Şekillerde, bahçelerde pencere kenarına konmuş saksılarda; tahta, teneke kutularda; genç kızların ihtimamla yetiştirdikleri reyhanlar, fesleğenler, kırk katmer, kara gözler, arslan-ağızları, hüsn-i yusuflar, beyaz, siyah, kahverengi menekşeler, nesrinler, şebboylar, yaban nergisleri, mevsimine göre nevruz çiçekleri, yaban zambakları, süsenler, gece menekşeleri, sarmaşıkların envaı şehri, bitkiden rengârenk, gayr-ı muntazam halılarla süslerdi.

Beyaz, türlü nüanslariyle kavun içi, kuru penbe, bahûr-i meryem (yeni adiyle siklâmen) ıslak penbe, şafak kırmızı, şarap kırmızısı, kiremit renkli, aşı boyası kırmızısı, mor dut renkli, morlu hattâ siyaha yakın koyulukta renk renk çok katlı «sadberg» gonce yarı açılmış, tam açılmış güller; ince nârin dalları üzerinde, güneşi âdetâ şahvetle

içer, havaya, nesimin kokusundan başka bir şey katarlardı. Muhakkak ki, bu gül kokularının çok farklı çeşitleri, erbabınca bilinen adları vardır. Eski Filibelilerin, Müslüman Filibelilerin ciğerlerine nesim ile birlikte bu râyiha sindiği için şimdi onların evlâtlarında aynı râyihanın varlığı vehmine düşerim.

Örgülü, sarı saçlı, mâvi - yeşil gözlü, gül parmaklı Rumeli kızları, bu gülleri garip bir huşû ile dererler, her bahçede «gülden tepe» ler meydana getirirlerdi.

Gül, bütün Müslüman evlerinde mukaddes bir mâna taşır; gülyağı, Peygamber'imizin teri sayılırdı.

Fakat artık ne Filibe'de, ne Kızanlık'ta, ne eski «Mevlid»ler okutuluyor, ne de o «Mevlid»lerde gül suyu dağıtılıyor. Ne oldu bu şehir?...

Orası Filibe imiş mi diyeceksiniz? Ama iki günlük yolda başka bir dere ile çevrilmiş; büyük köyler, harikulâde ormanlar, zengin tarlalarla kaplı ve büyük Balkanları karşılayan Tatarpazarcık'taki ince endamlı minâreler ne oldu? Hâni oradaki câmilerde Cuma günleri minbere çıkılır. İstanbul'daki hükümdar adına hutbe okunurdu? Ya Balkan'ların eteğindeki Yeniköy'e ne diyeceksiniz? Filibe'den Tuna'ya, Akdeniz'e, Belgrad'a kadar uzanan geniş verimli topraklar, bunların üzerine serpilen şehirler, kasabalar, köyler bizim Rumeli'mizdi.

Serhat şehirlerinin birinden birine menkıbeler gider, mehter takımlarında hamâset, yankıları bulunurdu. Rumeli, evliya yatağıdır. Bunlardan bazılarına ait menkıbeler, Ömer Seyfettin tarafından çok güzel anlatılır. Ali Nihad Tarlan'ın «Bey Şair» dediği şahısların çoğu buralarda yetişmiştir. Ahmed Cevded Paşa Lofca'lıdır. Ahmed Mithad Efendi, Rüşdiye tahsilini Niş'te görmüş; gazeteciliğe, Tuna Vilâyeti'nde başlamıştır.

Türkülerinde hüzünlü bir gurur; bir ovayı doldururcasına uzar gider.

Ahmed Mithad Efendi, 1312 Yunan Harbi vesilesiyle kaleme aldığı «Gönüllü» adlı romanında, Rumeli'ndeki «bı-

çok silme» âlemini, tadını çıkararak anlatmıştır: İçkiler, hindili, kazlı, kuzulu ziyâfetler ince ve kalın sazlar, çengilerden başlayarak efendilere kadar sirayet eden rakslar, alkış makamında silâh sıkmalar: O hayatın, bir daha dönemiyecek Pittoresque'i olarak kitabı süsler.

Zihnimi Rumeli'de «Yunan Mezâlimi» adlı kitap çekti. Erzurumda hastalığın yakamdan tutup odama hapsettiği son birkaç gün içinde okuduğum bu kitaptan çok şeyler öğrendim. Kitap tanıtmasını, bilmem de, sevmem de. Fakat Kadir Mısıroğlu'nun bu eserinden öğrendiğim şeyleri; eski, yeni, bütün talebemle paylaşmak istiyorum. Hararetle tavsiye edeceğim şey de —yaşıyan bazı siyasi rical hakkındaki görüşlerde müellifle uyuşsunlar, uyuşmasınlar— onların bu kitabı, mutlaka sonuna kadar okumalarıdır. İki, üç yıl önce eski dostum Himmet Akın, «Yunan Propagandası» adlı bir eseri okumamı tavsiye etmişlerdi. Eğer bu yazım gözlerine çarparsa, kendileri de bu kitabı okusunlar.

Bugün, tarih öğretiminde, çocuklarımıza kaybolan Türk toprakları için ağlamağı evet yalnız ağlamağı öğretsek, böylece «UNESCO» nun tesbit ettiği prensiplerden —bir noktada—biraz uzaklaşsak; «Birleşmiş Milletler» deki ahitlerimize, Kıbrıs Türklerine aklın havsalanın almıyacağı işkenceleri revâ gören Rumlar'dan —hakikatte Yunan'lılardan— daha fazla mı sadakatsizlik göstermiş oluruz? Tabiî daha iyisini Talim ve Terbiye Dairesi'nin bazı «humanist» üyeleri bilirler.

Ama ben edebiyat derslerinde, Emin Bülent'in:

«Türk'üm ve düşmanım sana kalsam da bir kişi»

mısralı manzumesini ezberletelim demiyorum. Ne haddime.

Ey Vietnam için manzumeler yazan Türkiye çocuğu, biraz da şu Rumeli'nin arkasından ağlamaz mısın?

●

Değerli yazar arkadaşımız **Ergun Göze**, 16 Mayıs 1966 tarihinde sabah Gazetesindeki «Köşebaşı» sütununda bu kitap için şunları yazdı:

Önümde bir kitap var «Türk'ün Siyah Kitabı» bir Sebil yayını. Yazan Kadir Mısıroğlu. Frenklerin kombilasyon dedikleri cinsten bir eser. Yâni derleme. Fakat bu cins eserlerin bir başka hususiyeti var: Bir vesika külliyatı mahiyetinde oluşu. Bu eser de öyle. Baştanbaşa vesika. Burada bir şey itiraf edeyim. Hakkında yazı yazdığım bu eseri tam okumuş değilim. Daha doğrusu okuyamadım. Neden derseniz, yürek dayanmıyor. Vicdan dayanmıyor. Havsala tahammül edemiyor. Yunan barbarlığının bu kadar şöhreti olmasına rağmen bu kadar akıl ve vicdan hudutlarını zorlayıcı olduğunu ve bunun bütün medeni âlemce tesbit edilmiş bulunduğunu, böylesine ben de bilmiyordum.

Kitaba dercedilen raporlarda öyle pasajlar var ki; insanı değil, şeytanı bile çatlatır. Hâni bazı kimseler Cenab-ı Hakkın şeytan aleyhillâneyi de affedeceğini söylerle ve orasını bilmem amma eğer affederse Yunanlılar'ın barbarlığı yanında aleyhillânenin «elestü meclisinden» beri işlediği günâhlar solda sıfır kalacağı içindir. Allahuâlem.

Yalnız eserin ismi yanlış konmuş. Türk'ün Siyah Kitabı değil, «İnsanlığın Yüz Karası» olmalıydı bu isim.

Ne var ki, Türk ile uğraşmak pek iyi gelmiyor. Hiç kimseye... Moskofa bakınız... Hâlâ bir demir perde ile çevrili hapishâne... Ne ırz kaldı, ne namus, ne de işkence görmedik insan, Millî damat bile ortanın solundayken, Rusya'da biraz bakımlı bir kadın ve gülen bir yüz pek görmedim diyor... Yalnız cephede yirmi milyon gitti. Bunlar ayrı hesap... Ehramından çıkarılan ve bir köşeye atılan firavun cesetleri de caba.

Ya Yunanistan... İkinci harpte uğradığı işgal hiç... Sonraki iç harp... Bu iç harpte birbirlerine yaptıkları işkenceler. Komünist mezâlimi...

Amma ya İngiltere'ye ne demeli?

Yunanlıları üzerimize saldırtan İngiltere'ye.

Türkiye söz konusu oldu mu hemence Yunanlıları, gayri meşru veledini kayıran, pis zanparalar gibi koruyan İngiltere'ye.

Türkiye'ye iki destroyer mi verilecek, Yunanistan'a üç tanesi verilmeden olmaz. Amma unutulmasın ki; Millî Mücadele destroyerlerle kazanılmadı ve sadece Yunanistan'a karşı kazanılmadı. Eğer Lozandaki diplomat, Sakarya'daki «Mehmetçiğe» lâyık olabilseydi...

Bu da Türk'ün karabahtı.

Yüz cilt yazılsa anlatmaya yetmez.

Memleketimizin gerçekten çok sevilen değerli yazarı Ahmet Kabaklı, 12 Mayıs 1966 tarihli Tercüman Gazetesinde «Yunan Mezâlimi» ni okuyucularına şöyle takdim etti:

«YUNAN MEZÂLİMİ»

Irkına, vatanına, târihine ihânet etmiş olan efrad ve akvâmın hiçbirini unutma Türk oğlu! Unutma ve affetme!»

Büyük şair ve mücâdele adamımız Süleyman Nazif'in yukarıdaki sözleri, LOZAN, ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? kitabının yazarı: Kadir Mısıroğlu'nun YUNAN MEZÂLİMİ, TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI adlı eserinin başına alınmıştır.

Biz, tâ göçebe ecdadımızdan gelmiş olan huyumuzla çabuk heyecanlanan, çabuk inanan fakat o ölçüde çabuk affeden bir millet olmakta devam ediyoruz. Oysa millî şuurun uyanık ve tesirli olabilmesi için «dostu düşmanı» tarihler boyunca tanımamız, unutmamamız gerekir.

Bir milletin şahsiyeti demek olan bu noktayı gözönünde tutan Mısıroğlu, Yunanistan'ın devlet olduğu gündenberi bize yaptığı fenalıkları belgelere dayanarak ortaya koymaktadır Bu küçük ve âdi kavim var olduğu gündenberi gıdasını Türk düşmanlığından almış, bizi kahretmek için önce Ruslara, sonra İngiliz ve Fransızlara dayanmış-

tır. Sayısız papazları, patrikhânesi, Mora ve Anadolu'daki soydaşları ile her fırsat bulundukça Makedonya'da, İstanbul ve Anadolu'da Türklüğe en büyük fenâlığı yapmış olan Yunanlıların aleyhte propaganda, şirretlik, işkence, katliâm, ırza tesaddi ve İslâm düşmanlığı olarak insanlığın, yüzünü kızartan rezilliklerini TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI'nda okuyunuz.

Değerli fikir adamı ve milliyetçi yazar **Sabri Akdeniz,** 28 Haziran 1969 tarihli Bizim Anadolu Gazetesi'nde bu eser için şu dikkat çekici yazıyı yazdı:

BİR KİTABIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Türkiye dışında yaşayan Ermenilerin, şu bildiğimiz her yıl çeşitli yerlerde anılan, aleyhimizde propaganda konusu yapılan katliamlarının patırtı - gürültü ile ele alındığı sıralardaydı. Bir Nevyork televizyon rehberine göz atarken Amerika'da tanınmış Ermeni artistlerinden birinin bir yazısı gözüme çarptı. Kısaca, şöyle diyordu: Yeryüzünde belki Yahudiler'den sonra, en çok zulme uğramış olan millet Ermeniler'dir. Sonra da bilinen hikâyelerden, hattâ yanlış hatırlamıyorsam, bin yıllık baskı altında yaşamaktan söz ediliyordu.

İçime garip bir acı çöktü. En çok zulme uğrayan millet! Gözlerimin önünden tarih şeridimizi geçirdim. Bir de Yahudiler'in başından geçenleri, Ermeni olaylarını, Ermeniler'le bin yıllık münâsebetlerimizi düşündüm... Gerek Yahudilere yapılan baskılar ve birkaç katliâm, gerek Ermeni hâdiseleri, bizim kendi idaremizdeki topraklar dışında kalmak talihsizliğine uğramış olan Türklerin çektikleri yanında devede kulak bile değildir. Eski topraklarımızda, eski yurddaşlarımız olan başka milletlerin, ya da Rusların yönetimi altına düşen bu kardeşlerimizin değişmez alın yazısı

ardı arası kesilmez işkence, sürekli baskı ve soyunu tüketmek, kökünü kazımak için hazırlanmış türlü tertip ve düzen içinde kıvrana kıvrana, bir yandan da kendi kardeşlerinin idare ettiği hür topraklara göç ederek bu işkencelerden kurtulmak özlemiyle ömrünü sürüklemek olmuştur. Gelgelelim bunları yeryüzünde bilen hemen hemen hiç yok gibidir. Daha da acısı ,biz kendimiz de bilmez, çocuklarımıza da anlatmak, öğretmek kaygısını duymayız. Oysa düşmanlarımızı iyi bilmek, iyi tanımak, kavganın ölesiye, öldüresiye kızıştığı bu dünyada, bizim için bir ölüm-kalım meselesi derecesinde önem taşımaktadır. Ne yazık ki; bu konuda bizim tutumumuz sadece unutkanlığı da aşmakta bir yandan bir çeşit suçluluk; öte yandan ahmakça bir cömertlik çıkmazına girmektedir. İçimizde aydın geçinen birçok kişiler Balkanlarda, Girit'te, Kırım'da, Türkler'in tutunamamalarını, onların geriliklerine, taassup ve tembelliklerine yormaktadırlar. Tanınmış yazarlarımız içinde, su götürmez bir gerçekmiş gibi bunu ortaya atanları bilirim. Garip huylarımızdan biridir bu. Bize yapılan kötülükleri aydınlarımız, yazarlarımız başkalarına duyurmak, anlatmak istemedikleri gibi, kendi kendimize de hatırlatılmasını, anlatılmasını istemezler. Üstelik bize yapılan kötülüklerin suçunu da bize bulurlar. Meselâ Kırım'dan bütün Türkler sürülmüştür, ama bunun suçu Ruslar'da değil, bizde ve Kırım Türkleri'ndedir.

Bir filmci anlatmıştı: Kurtuluş savasiyle ilgili bir film çeviriyorlarmış. Filmde pek tabiî olarak sık sık «YUNAN» kelimesi geçiyormuş. Yunanlılar'la sıkı fıkı çok değerli (!) dostluğumuz var ya... Sansür diretmiş: «Yunanlılarla dostuz, darılırlar. Yunan kelimesini kullanamazsınız, onu çıkarınız, yerine «düşman» deyiniz» diye. Ve öyle olmuş, filmden Yunan çıkmış, düşman girmiş.

Daha geçen gün 13 Haziran 1969 da ANADOLU Gazetesi'nde okudum. İnşallah bir yanlışlık olmuştur. Doğu Türkistan Hükümeti Sabık Genel Sekreteri, Milletlerarası Gazete Sahipleri Kongresinde bir muhtıra vermek istemiş de

N. Hakkı Ulu, muhtıranın dağıtılmasını önlemeğe çalışmış!.. Düşününüz: Doğu Türkistan'ın derdinin duyurulmasına çıka-çıka biz karşı çıkıyoruz! Ama bu muhtıra herhangi başka bir milletle meselâ Yahudiler'le, Çekoslovakya veya Vietnam'la ilgili olsaydı; aynı zat ve daha pek çoğumuz hiç tereddüt etmez, bir mahzur olup olmadığını düşünmeden, destek ve yardımcı olur, hattâ belki bir de nutuk atardı.

Türkler'in zâlimlikleri hakkında uydurulanlarla kitaplıklar dolusu kitaplar yazılmıştır. Bütün bunlar baş ülküsü, birinci kaygısı gittiği yere Hak ve adalet götürmek olan Osmanlı Türk'ü hakkında... Bizim bize yapılanlar hakkında yazdıklarımız üç beş kitabın kabı arasında ve nerede olduğu bilinmiyen bir takım vesikalarda unutulmuş gitmiştir. Şöyle bir an olsun hatırlamamız için bir yerimizden bir tekme yemeği bekleriz. Tekmeyi yeyince uyanır gibi olur, sonra gene cömert bir unutkanlığın karanlığına iteriz uğradığımız haksızlıkları, kötülükleri, işkenceleri...

Bunları bana düşündüren ve yazmama yol açan kitap, önümde, duruyor: «TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI (YUNAN MEZÂLİMİ) Kadir Mısıroğlu.» Kitabın önündeki bibliyografya, yukarıda söylediklerimin kesin delili: Bu bibliyografyadaki 21 kitaptan hemen hepsi 1922 den önce yazılmış, Yalnız bir tane 1951 (Türk Ortodoksları) neden bahsettiğini bilmiyorum. Demek ki, Cumhuriyetin başlarından, Kıbrıs tekmesini yememize kadar bu mevzuda bir boşluk var. Yazmamışız, belki idarecilerimiz de yazdırmamış. Oysa bunları bilmemiz, çocuklarımıza öğretmemiz gerekir. Ne yazık ki: aydın ve idarecilerimizden pek çoğu Türkiye dışında kalan Türklerin durumunu da anlamamakta, anlamaktan kaçmaktadırlar. Sayın Mısıroğlu'nun kitabında vesikalarını topladığı, Birinci Dünya Savaşı sonu Anadolu Türk'ü mâcerâsını, ama yapılan ve kazanılan savaşın hikâyesini değil. Türkler'e, Türk olmayanların yaptıkları işkenceleri, Anadolu kuvvetlerinin yetişemediği her yerde tatbike konulan insafsızca katliâm ve hareketlerin hikâyesini öğrenip

bilenler, Türkiye dışındaki Türklerin durumunu da az çok bileceklerdir. Kulaklarımla duyduğum bazı sözler bunun manâsını belki biraz kuru fakat kesin bir biçimde anlatmaktadır. Eşimin rahmetli büyükannesi anlatmıştı. 20 yıllık bir İtalyan komşuları varmış: İçtikleri su bile ayrı gitmezmiş. İstanbul'un işgali haberi alınır alınmaz ilk söyledikleri söz şu olmuş: İstanbul artık bizim oldu: Siz gideceksiniz, biz kalacağız!» Bir de Yunanlının, Bulgarın, Rus'un duygularını düşünün!... Yabancı idâresine düşen her Türk'ün alın yazısı budur: Türk gidecek, o topraklarda kendileri kalacak. Kıbrıs'tan Türk gidecek, Rum kalacak; Bulgaristan'dan Türk gidecek, Bulgar kalacak; Azerbaycan'dan, Özbekistan'dan, Türkistan'dan v.b. Türk gidecek Rus gelip oraya yerleşerek kalacak. Gitmek istemezse zorla kaçırılacak, türlü tertiplerle kökü kurutulacak. Türkler ağızlariyle kuş tutsalar kendilerini idâre eden yabancı milletlere yaranamazlar. Ben Türkiye dışında doğmuş, orta tahsilimi dışarda yapmış biriyim; Türklere karşı girişilen bazan açık, bazan sinsice, ama daima ağır, sürekli, yok edici baskı ve oyunları azçok bilirim.»

İKİNCİ BASIMIN TAKDİMİ

Memleketimizde millî şuur ve tarihî mefkûremize dönüşün mühim bir merhalesinde yayınlanan bu nâçiz eser, gerçekten muazzam bir rağbete mazhar olarak kısa zamanda tükenmişti. Israrlı taleplere rağmen yeniden neşri ancak şimdi yapılabilmektedir. İki basım arasında cereyan eden hâdiselerde de Yunan siyâsetinin sahtekârlık ve zikzaklarını bir kere daha müşâhede etmiş bulunmaktayız.

Bu kitabın gördüğü rağbet, «M e g a l o İ d e a» nın hummasına tutulmuş «Y u n a n» ın gücü yettiğinde ölçüsüz küstah ve saldırgan, acze düştüğünde ise hudutsuz riyakâr ve alçak bir yaratık olduğunu, Kıbrıslı dindaş ve ırkdaşlarımızla birlikte milletçe azçok anlamaya yöneldiğimizi göstermiştir.

1920 senesinde Yunan kumandanının ağzından «Y u n a n T e b l i ğ i» adıyle bir hiciviye yazan Fazıl Ahmed Aykaç şöyle diyordu:

«......

Sanılmasın yolumuzdan
Bir gün gelip sapacağız
Hele şimdi bir kaçalım
Sonra neler yapacağız.»

Evet, Yunan; dikiş tutturamadı mı kaçar veya alttan alır, fakat ilk fırsatta yine hücum ve hıyânete girişir.. Harbte de sulhte de!...

Bugün « i k i a d ı m i l e r i b i r a d ı m g e r i » taktiği ile Kıbrıs'ı yutmağa çalışan « Y u n a n » ın İzmir'de Türk'ü arkadan hançerlettiği için linç edilen Papaz Hirisostomos'un apartman hacimli bir heykelini İzmir'e müteveccih bir surette diktikten sonra dahi dostluktan ve sulhtan bahsetmesi, yüzsüz ve samimiyetsiz Yunan siyâsetinin en yeni delilidir.

Yunan siyasî davranışlarının değişmez veçhesi budur.

Bizimki ise, aptallığa varan bir sâfiyetle her defasında aldanmak... Affetmek ve unutmaktır!. Fakat düşünmek gerektir ki; müstakbel vatan çocuklarının hayat ve mematlarını tehlikeye koyan böylesine ağır ihmal ve fedakârlıklara kimsenin hakkı yoktur. Bu kitapta müthiş « Y u n a n m e z â l i m i » nin Lozan'da bağışlandığını, ondan altı sene sonra da 1930 Türk-Yunan Andlaşması gereğince ders kitaplarından Yunan aleyhtarı sözlerin çıkartıldığını, Yunan mezâliminin resmî raporlarının kütüphanelerden toplatıldığını ve Yunan'a yeni tavizler verilerek bugüne kadar gelindiğini okuyanlar, gelecek Türk nesilleri hesabına muhakkak ki, teessüf edeceklerdir.

1826'da kurulan Yunanistan bugün İskenderun Körfezi'ndeki Kıbrıs'a sahip çıkmaktadır. Bu gerçekten önemli olan düşman tavrı üzerinde durup düşünürsek tarih şuuru ve etrafımızda cereyan eden hâdiselerin bize yüklediği mükellefiyetleri kavrayabiliriz.

Mezarlarının taşları bile haşmetli imparatorluğumuzu hatırlatan « y a ş a y a n ö l ü l e r » imiz ve gelecek nesillerin lânetinden kurtulmak için mâna ve maddede « B ü y ü k T ü r k i y e » yi kurmak yoluna girmek ve bunun gerektirdiği tavrı almakta geç kalmanın ağır millî ve tarihi mes'uliyetini kim nasıl deruhte edebilir?! Herhangi bir fikre ancak onun bir zıdd-ı kâmili ile karşı çıkılabilir. Yunan « M e g a l o İ d e a » sına ve bütün ha-

sını telâkkilere karşı da bir « z ı d d - ı k â m i l » ı nasıl müstesna bir mevsiminde girdiğimizi anlamak için ortadaki hâdiselere bir göz atmak yeter. Dünkü büyük devletimizin terkettiğimiz kısımları üzerinde henüz devlet olabilmiş ve istikrara kavuşmuş tek bir siyâsî varlık vücut bulmamıştır. İşte Balkanların hergün birbirine hırlayan ve çoğu esir küçük devletleri!... Ve İşte Ceziretülarabın aşiret vasfını aşamamış devletçikleri!...

Siyâsî, tarihî, coğrafî, iktisadî ve hattâ manevî tek bir ünite teşkil eden bu geniş topraklar — frenkçe tâbiriyle — montörünü bekleyen demonte parçalardır. Bu parçaları birleştirerek « M ü s l ü m a n T ü r k » ün idâresinde büyük ve azametli devleti kurulacak idealist Müslüman Türk Gençliğine selâm olsun!

KADİR MISIROĞLU
25 Eylül 1968
Serencebey - İstanbul

BİRİNCİ BASIMIN ÖNSÖZÜ

OĞUZ BEĞLERİ
MİLLET, DİNLEYİN!...
ÜSTTE MÂVİ GÖK ÇÖKMEDİKÇE
ALTTA YAGIZ YER DELİNMEDİKÇE
EY TÜRK MİLLETİ SENİN İLİNİ
TÖRENİ KİM BOZABİLİR!...

26 Ağustos 1071 de şanlı gâzilerimizin zafer neşideleri; Allahüekber sadaları, yeni ve ebedî vatanımızın hudutlarına varmak üzere Malazgirt Ovası'ndan Anadolu içlerine doğru dalga dalga yayılıyordu. Fetihlerin öncü kuvveti, kâfirlerin yüreklerini korkuyla ürperten bu, Dünya'nın en muhteşem ve güzel bestesi tekbir sesleriydi. Rabbin, asırlarca « Ç i n S e d l e r i » nin zaptedemediği cesur Türk Kavmi'ne hidâyet buyurması, Cihan'ın bin yıl sürecek pek şanlı fetihlere sahne olmasını mukadder kılmıştı. İslâm mefkûresinin iman ve ahlâk esasları ile onların ırkî hasletleri, İslâm'ın bütün insanlığa şâmil dâveti ile onların cihangirlik meyilleri, birbirine pek uygun ve ahenkli düşmüş, birbirini perçinleyerek müstesna bir hüviyet ortaya çıkarmıştı: MÜSLÜMAN TÜRK!..

Bu müstesna hüviyet, Malazgirt'te eskiden kurmuş olduğu imparatorlukların siyâsî ve medenî seviyesini çok aşacak yeni bir devletin temelini atıyordu. Artık, asırların başı fırtınalı süvarileri, « M e v l â n â » olup ney'in avulu feryadiyle ağlayacak, « Y u n u s » olup aşkın çetin yollarında ayakları şerha şerha kanayarak ilerleyecektir. Kendi ruhlarını fethetmeden ülkeler fethine çıkmayacak, kendi nefislerini zaptetmeden şehirler zaptetmiyecektir. Kuru kavga ile cihangirlik dâvasını bırakıp, Allah'ın namını yüceltmek için yapıcı, kurtarıcı, uyandırıcı başbuğların ardından gidecektir.

Hakikatini kabul ettirmek için şiddet kullanmayı meneden İslâm'ın, bu mübârek gâzileri, irâdelerine ram ettikleri ülkelere henüz hiçbir milletin ulaşmamış olduğu derecede geniş bir hürriyet bahşediyorlardı. Ne yazık ki, bütün Orta Çağ boyunca Engizisyon sehpaları kurup kaldırmakla meşgul olan Avrupa, bu asil davranışı değerlendirememiş, kapısına kadar gelmiş olan bu ebedî kurtuluş imkânını tepmiştir. İlâhî takdir ve beşerî nasip meselesi...

Bununla beraber, Türkün Devleti, Batı Cemiyeti'nin taassup ve cehâlet buhranları içinde bunalttığı birçok soylu düşünür için, bir ümit kaynağı olmuştur. Onyedinci Asrın başında ünlü İtalyan filozofu CAMPANELLA şöyle diyordu:

«...Güneş Ülkeyi Yeryüzünde bulmak mümkün mü?. Fikir hürriyetine, vicdan hürriyetine, lisan hürriyetine ilişmeyen Türkler'in varlığı - hiç olmazsa yarın - böyle bir ülkenin var olacağını bana zannettiriyor. Madem ki; düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmayan bir millet, o cesur ve âdil Türkler var, üzerinde yalnız hakikatin, adaletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir GÜNEŞ ÜLKE (Civitas Solis) neden vücud bulmasın!»

Fakat müslim, gayri müslim ayırımı yapmadan gerçekleştirdiğimiz bu muazzam hürriyet, ancak birkaç vasıf-

Bu müstesna hüviyet, Malazgirt'te eskiden kurmuş olduğu imparatorlukların siyâsî ve medenî seviyesini çok aşacak yeni bir devletin temelini atıyordu. Artık, asırların başı fırtınalı süvarileri, « M e v l â n â » olup ney'in avulu feryadiyle ağlayacak, « Y u n u s » olup aşkın çetin yollarında ayakları şerha şerha kanayarak ilerleyecektir. Kendi ruhlarını fethetmeden ülkeler fethine çıkmayacak, kendi nefislerini zaptetmeden şehirler zaptetmiyecektir. Kuru kavga ile cihangirlik dâvasını bırakıp, Allah'ın namını yüceltmek için yapıcı, kurtarıcı, uyandırıcı başbuğların ardından gidecektir.

Hakikatini kabul ettirmek için şiddet kullanmayı meneden İslâm'ın, bu mübârek gâzileri, irâdelerine ram ettikleri ülkelere henüz hiçbir milletin ulaşmamış olduğu derecede geniş bir hürriyet bahşediyorlardı. Ne yazık ki, bütün Orta Çağ boyunca Engizisyon sehpaları kurup kaldırmakla meşgul olan Avrupa, bu asil davranışı değerlendirememiş, kapısına kadar gelmiş olan bu ebedî kurtuluş imkânını tepmiştir. İlâhî takdir ve beşerî nasip meselesi...

Bununla beraber, Türkün Devleti, Batı Cemiyeti'nin taassup ve cehâlet buhranları içinde bunalttığı birçok soylu düşünür için, bir ümit kaynağı olmuştur. Onyedinci Asrın başında ünlü İtalyan filozufu CAMPANELLA şöyle diyordu:

«...Güneş Ülkeyi Yeryüzünde bulmak mümkün mü?. Fikir hürriyetine, vicdan hürriyetine, lisan hürriyetine ilişmeyen Türkler'in varlığı - hiç olmazsa yarın - böyle bir ülkenin var olacağını bana zannettiriyor. Madem ki; düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmayan bir millet, o cesur ve âdil Türkler var, üzerinde yalnız hakikatin, adaletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir GÜNEŞ ÜLKE (Civitas Solis) neden vücud bulmasın!»

Fakat müslim, gayri müslim ayırımı yapmadan gerçekleştirdiğimiz bu muazzam hürriyet, ancak birkaç vasıf-

lı adam tarafından takdir edilmiş, buna mukabil ruhları gerçeğin sadasına ezelî sağır, içleri kin ve nefretle dolu birçok bedbaht tarafından da sûistimal edilmiştir. Bunlar, her fırsattan istifade ederek çelik gibi sağlam millî bünyemizi içerden ve dışardan kemirmeye koyulmuşlardır. Hıyânetleri birer birer ortaya çıkıp belli olmaya başladığı zamanda da aşırı an'anevî müsamahakârlığımızı, daha doğrusu affedici ve unutuculuğumuzu maalesef terketmemişizdir!.. İşte mağlûbiyet ve yıkım bizim için o zaman başlamıştır. Varlığın tâcı Efendimiz « H â i i s l e r b ü y ü k b i r t e h l i k e ü z e r i n d e d i r l e r!...» buyurarak bu mevzudaki tehlikeye işaret etmişlerdi. « D e v l e t - i e b e d m ü d d e t » gibi namlarla anılan devletimizin kudretine güvenerek düşmanı dâima küçümsedik. Halbuki düşmanın küçüğü yoktur. İnsanın en küçük düşmanı olan mikroplar, nice çınar gibi yiğitleri zamanla yere sermektedirler. Muhakkak ki; mikrobu mühimsemiyen bir bünye, ne kadar sağlam olursa olsun eninde sonunda hastalıktan korunamaz.

Geçen asırda bu içten kemiren düşmanların gayretlerine yeni ve müthiş bir başka müessir eklendi: Dünyada sür'atle gerçekleşen « s a n â y i i n k ı l â b ı » na ayak uydurmak için zamanında ve gereği gibi hareket edememekti!. Burada böyle basit bir şekilde ifâde edilen bu hatanın milletimiz için o kadar acı neticeleri zuhur etti ki; üzerinde ciltler yazılmağa değer. Gitgide, Batıyı teknikte daha üstün kılan bu sanayi inkılâbı memleketimizde korkunç bir aşağılık duygusu doğurarak bizi kendi kendimizi inkâra sevketti. Bu teknik ilerleyişe sırf « T ü r k » ve « M ü s l ü m a n » olduğumuz için ayak uyduramadığımız zannı hasıl olacak kadar hâdiseye yanlış teşhisler konuldu. Bu asrın başında « a v r u p a l ı » ve hattâ « h ı r i s t i y a n » bile olmayan Japonya'nın gerçekleştirdiği mucizevî sanayi hamlesi, bu sakat teşhisi

gülünç duruma düşürdüğü halde hâlâ böylesine yanlış ve sathî mülâhazalarla karşılaşmaktayız ki, bu hal ne kadar hazindir!. Çünkü, dahilî ve haricî düşmanlarımız asırlarca gölgesinden korktukları Müslüman Türk hüviyetini büsbütün ortadan kaldırmak için bu görüşü bize en şeytanî yollarla telkin etmişlerdir. Nihayet bir gün geldi ki, bu yalnış görüşten hareketle, an'anevî ahlâk ve seciyemizden ayrılarak cemiyet hayatına sun'î bir takım unsurlar katmaya koyulduk.

Bugün bu hatâ ve düşmanlıklar en acı meyvalarını vermiştir. Aziz okuyucu!.. Eğer yaşın elli civârında ise sandığından, dolabından nüfus kâğıdını çıkar da bir ona, bir de onu sana veren devletin sen doğduğun zamanki hudutlarına bak; ve bir de bugünkü hudutlarımızı göz önüne getir!. Sen ey okuyucu! Bıyıkları henüz terleyen bir delikanlı veya genç kız isen, anne veya babanın nüfus kağıdını iste ve aynı kontrolü yap!... Göreceksin ki; çok kısa bir zamanda mâna ve maddede bu kadar küçülmüş bir ikinci devleti cihan tarihinde bulmak mümkün değildir. Uğradığımız kayıplar arasından bir misâl vermek gerekirse diyebiliriz ki, biz, Basra'dan Toros'lara kadar bugünkü vatanımızdan büyük olan toprakları sâdece sekiz gün içinde İngilizlere terkederek kaçtık!. Düşünün ne hızla kaçmışız!.. 500 yıllık hâlis Türk toprağı Rumelimizi de aynı hızla terkettik, göç kafileleri yollarda birbirini ezerek kaçıyorlardı!... Bütün bunlar neden oldu? Artık ucuz şeriatçılık suçlamalarını bırakalım da gerçek sebepler üzerine eğilelim. Aziz okuyucu, elindeki kitap bu husustaki sebeplerden bir kısmını kurcalamanın ilk malzemesini ihtiva etmektedir.

Dünyada küçük millet olmayı bizim kadar kolay hazmetmiş bir başka millet gösterilemez. Kendisinden her nasılsa « H a t a y » ı alabildiğimiz « S u r i y e » bile her yıl burası için Halep'te mitingler tertib eder ve hâlâ İsken-

derun'a kadar bütün o bölgeyi kendi haritasında gösterir. Bugün «Yurtta sulh cihanda sulh» prensibi ancak yükünü tutmuş emperyalistlerin parolası olabilir. Meselâ sulh taarruzlarını an'anevî bir soğuk harp siyaseti haline getiren Rusya'ya çok iyi yakışır. Çünkü 50 milyon Müslüman Türk'ü zincire vurmuştur. Biz daha Edirne'ye giden treni bile kendi topraklarımızdan geçiremiyoruz. Her zaman sulhü korumaya sırf biz mecburmuşuz gibi peşinen tavizkâr davranmamız yüzünden bir kasaba papazı diye mühimsemediğimiz Makarios'a bile mağlûp olduk.

Yunanlılar, Atina sokaklarında genç krallarına hitaben «Kostantin!.. İstanbul'a!..» diye nümâyiş yaparken biz 1878 anlaşmasının hukukî ve siyasî icaplarını unutarak Kıbrıs'ın sadece yarısını istemekle işe başladık. Neticenin böyle olacağı o başlangıçtan belli idi; Kıbrıs'ı en yeni misâl olduğu için zikrettik. Yoksa yakın tarihimizde bunun misâlleri pek çoktur. Biz daima «âzâmi fedakârlık» la söze başlarken başkaları« asgari fedakârlık!..» a bile yaklaşmıyor. «Aman Dünya sulhü bozulmasın» diye diye o hale geldik ki; belki istesek bile Dünya sulhünü bozamıyacak kadar itibar ve tesirden mahrum kaldık. Nâsır, Süveyş gibi ehemmiyetli, bir mes'eleyi emrivâki ile halletti de ne oldu? Harp mi oldu? Ne kazandık bu aşırı medenî tavırlardan? Batı bizi kendinden mi saydı, yahut batılılar çok mu medenî? Bugün Dünyada olup bitenler müvâcehesinde bu suallere her Türk'ün aynı cevabı vereceğini zannederim.

Bizi, en büyük zaafımız affetmek ve unutmak bu hale getirmiştir. Şahıslarımız için bu bir meziyet olabilir. Gerçekten de öyledir. Fakat millet olarak gördüğümüz fenâlıkları affedip unutmak, yenilerine imkân hazırlamaktadır. Millete karşı işlenmiş hiyânetleri affetmeye, milletten başka kimsenin hakkı olamaz!.. Ama yakın tarihimiz böyle havarî rolündeki, devlet ve siyaset adamlarımızla do-

ludur. Bu kitapta bunların bir kaçı ile hesaplaşmamızı okuyacaksınız. Şunu iyi bellemek gerekir ki; düşman aslâ unutmamakta ve affetmemektedir. « M e g a l o İ d e a » nın şifâ bulmaz hastası olan yunan palikaryaları hâlâ İstanbul surlarının dibinde can veren Bizans askerlerini anmaktadırlar. Sırası gelmişken şunu da belirtelim ki Yunan Megalo İdea'sı, Yunanlılar'dan ziyâde bizim için bir hayat memat dâvasıdır. Çünkü bu menfûr ve ütopik (hayalî) ideolojinin hedefi, Türk'ün maddî ve manevî varlığıdır. Bu itibarla İslâm mefkûresinin şuur ve heyecanını kaybettiğimiz iki asırdan beri devam edegelen bocalamalarımıza bir nihayet vermek istiyorsak bu ideolojinin karşısına mukabil bir millî mefkûre ile çıkmaya mecburuz. Daha dün on milyon civarında hasta ve perişan bir millet halinde harpten çıkmıştık. Bugün kırk milyon zinde bir varlığa sahibiz. Bu çoğalma müthiş bir hâyâtiyet ifâde etmektedir. Bunu değerlendirmek ve bütün millî meselelerimiz için aynı maddî ve manevî hayatiyet kudretini gösterebilmek mecburiyetindeyiz. Kırk milyon - tâbiri mâzur görün - aynı yere tükürse muazzam bir göl olur. Demek ki; aynı istikâmete yönelmekle hesaba sığmaz bir kuvvet vücut bulacaktır.

Bu kitap, böyle bir millî mefkûre ihtiyacını hissettirmek için yakın geçmişimizde başımıza gelen hâzin felâketleri ve bunlardan çıkacak dersi genç nesillere ifâde etmek için yazılmıştır. Milletler hedeflerini şahıslar gibi kısa mesafeler içinde tâyin ettikleri takdirde hüsrana uğramaya mahkûmdurlar. Uzun hedefler içinse tarih şuuru şarttır. Eğer bir mukayese yapılsa Balkan veya Kurtuluş Savaşlarındaki ırz düşmanı, hırsız, çocuk ve kadın demeden kesen canavar yunan palikaryası ile Kıbrıs Rus eşkiyasının hiç bir farkı olmadığı görülür. Demek ki; düşman hep aynı düşmandır!. Ama biz unutmak ve affetmek yüzünden ona sayısız fırsatlar vermekteyiz. Bu felâketlerden korunmak için ilk hareket olarak tam millî şuur uyanıklılığı ve fikrî

hazırlık şarttır. Bunun da her şeyden evvel düşmanı tanımaya bağlı olduğunu söylemeye hacet yoktur. Bu eserle Yunan ve biraz da Bulgar gibi iki can hasmımızı tanıyacaksınız. İnşallah ileride en azılı düşmanımız Moskofların da bu aziz millete yptıkları zulüm ve fenalıkları yazacağız.

Allahtan bu zulüm ve fâciaların masum kurbanları ve aziz şehitlerimiz için rahmet ve bizler için de kâmil bir iman şuuruyla ebedî bir uyanış niyaz ederim.

KADİR MISIROĞLU
10 Mart 1966
Serencebey - İstanbul

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

ŞARK MES'ELESİ

Dünya siyasî edebiyatında en çok kullanılmış tâbirlerden biri de hiç şüphesiz bu «Şark Mes'elesi» tâbiridir. Müslüman Türk'ün, Hıristiyan Batı Dünyası karşısında tâlihi döndükten sonra işitilmeye başlanan bu sözün öz mânası kısaca «Türkiye'nin Paylaşılması» dır. Bu mes'eleyi icad eden ve onu ikibuçuk asırlık bir millî siyâset halinde tâkip ve tatbik etmiş olan ezelî düşmanımız Rusya'dır.

Tâ Petro zamanından beri sıcak deniz hayâlini an'anevî bir siyaset haline getiren Rusya'nın bu iş için pek müessir bahâneleri vardı: 1771 de elde ettiği temsil hakkına istinaden Türkiye dahilindeki Rum Ortodokslarını «himâye !..» etmek!. Rusya bu bahâneyi pek çok defa Boğazlar üzerinde köpüren ihtiraslarını tatmin gayesiyle bol bol kullanmak imkânını bulmuştur. Türkiye'ye karşı düşmanlıkta ondan geri kalmayan Fransa ve İngiltere ise Rusya'nın bu ölçüsüz emelleriyle devletler müvazenesinin aleyhlerine

çevrilmesinden endişe ederek, zaman zaman Türkiye'ye, Rusya'ya karşı yardımda bulunmağa kadar ileri gitmişlerdir. «K ı r ım H a r b i» bunun en iyi bir misâlidir.

Avusturya'nın menfaati ise şarka doğru gitmesini icab ettirmekteydi. Bu durum da Türkiye üzerinde çatışan emelleri sebebiyle ya Rusya'ya karşı çıkmasını veyahut da onunla anlaşmasını icab ettiriyordu. Bu keyfiyet Rusya ile hemen hemen bütün düşmanlarımız arasında Şark Mes'elesinin nihâyet iki şekle dökülmesini neticelendiriyordu:

1 — **Rusya'ya düşman olmak.** Bu, sen çekil ben geleyim iddiasından doğuyordu.

2 — **Rusya ile anlaşmak.** Bu da Türkiye üzerinde çatışan emelleri yüzünden ihtilâfa düşmektense anlaşarak bir taksim yolu aramak mahiyetinde idi.

Bu iki şekilden bazan birine ve bazan da diğerine iltifat edilerek Türk'lerin Hıristiyan unsurlar üzerndeki hâkimiyetlerini kaldırmak ve hattâ Türk Devleti'ni büsbütün yok etmek, Avrupa siyasetinde iki ehemmiyetli mes'ele ortaya çıkarmıştır.

1 — Balkan Hıristiyanlarının millî dâvalarını ve asırlık kinlerini tatmin mes'elesi:

2 — Boğazlar üzerindeki Rus emellerinin devletler muvâzenesi ile uzlaştırılması mes'elesi.

Ondokuzuncu Yüzyılın başından beri Balkan kavimleri üzerindeki çeşitli tahrikler birçok isyan ve ihtilâllere sebep olmuştur. Bunlar, Devletimizi yıpratıp, çökerten bellibaşlı âmillerin başında gelir. Çünkü o kadar çeşitli menfaatlerin çatışmasına sebep oluyorlardı ki, hemen her seferinde başta Rusya olmak üzere birçok batılı devletin müdâhalesiyle karşılaşılıyordu.

Büyük Fransız İhtilâli'nin yaydığı milliyetçilik fikirleri de bu ihtilâllerin diğer bir müessir fikrî sebebini teşkil ediyordu. Millî isyanların ilki Sırbistan'da başlamıştır. (1804).

Fakat, Sırplar Rusya tarafından bütün papazları ve elebaşıları silâhlandırılmış olan Yunanlılar'dan daha sonra istiklâl elde edebildiler. Filhakika, bu isyan ve ihtilâller içinde en büyük gâileler Yunanlılar'dan çıkmıştır. Çünkü kadîm Yunan tefekkürü sebebiyle bütün Hıristiyan devletleri nezdinde aşırı bir alâkaya mazhar oluyor ve hepsinin âzamî yardımını sağlıyorlardı. Balkanlardaki bu isyan ve ihtilâller dört yeni hükümetin teşekkülünü neticelendirmiştir. Yunan, Sırp, Bulgar ve Romen. Biz mevzuumuzla alâkası bakımından Yunanistan'ın kuruluşu üzerinde biraz duralım.

YUNANİSTAN'IN KURULUŞU

Yunanistanı istiklâle götüren ilk ehemmiyetli hareket 1821 « M o r a İ s y a n ı » dır. Yunan câmiası ırkî bir birlikten tamamiyle mahrumdur; sadece dil ve mezhep birliği mevcuttur. Öyle ki: aynı kiliseye bağlı olmaları sebebiyle önceleri Sırplar ve Bulgarlar da Rum cemaatinden sayılmışlardır. Yunan istiklâl hareketleri Yunanlılık idealinden ziyade, Bizans - Rum ideali şeklinde ortaya çıkmıştır.

Gerçekten 1878'de Rus Çariçesi **II. Katerina** ile Avusturya İmparatoru **II. Joseph** « G r e k P r o j e s i » denilen bir proje üzerinde ittifak ederek Bizansı diriltmeyi kararlaştırmışlardı. Böylece, Bizanscılık olarak başlayan bu hareket daima da, böyle devam etmiştir. Kısa zamanda bu görüşü Yunanlılar arasında yayan ve teşkilâtlandıran birçok ihtilâl cemiyeti kurulmuştu. Bunların en meşhuru **«Etniki Heteria»** dır. Rus Çarı'nın himâyesi altında faaliyet gösteren bu ihtilâl cemiyetinin başkanlığına **Alexandre Ypsilanti** adındaki Çarın yâveri getirilmişti. **Alexandre Ypsilanti** aslen Rum olup, Türkler'e ihânet ederek Rusya'ya kaçmış bulunan **Konstantin Ypsilanti**'nin oğlu idi. Bu sırada Rus Hariciye Nazırlığı'nı da bir Rum deruhte etmekteydi. Bu cemiyetin merkezi İstanbul'du. Hemen bütün fitne ve

fesat hareketlerinde olduğu gibi bunda da, en ehemmiyetli rolü, Fener'deki Rum Patrikhânesi oynuyordu.

Osmanlı ordusunun Yanya'da **Tepedelenli Ali Paşa** ile uğraşmasını fırsat bilen **Alexsandre Ypsilanti** 3000 kişilik bir kuvvet ile Buğdan'a girdi. Yaş şehrini alarak Bükreş'i zaptetmişse de ordumuz zamanında yetişerek gerekli mukabelede bulunduğundan tutunamayarak Avusturya'ya iltica etmeğe mecbur kaldı. Fakat az bir müddet sonra Mora'nın dağlık kısımlarında yaşayan papazlar ve tüccarlarla bazı korsanların katıldığı «Patras Vak'ası» denilen bir hareket başladı. Bu isyan ve ihtilâl hareketi altı sene sürmüştür. Zaman zaman muvaffakiyet elde eden isyancılar zaptettikleri kalelerdeki müslüman halkı kılıçtan geçiriyor, üstelik de zulüm yapan Osmanlılarmış gibi Batı Devletleri nezdinde dehşetli bir propaganda mekanizması işletiyorlardı. Ekserisi denizci olduğu için Dünya'nın hemen her tarafına yayılan bu ihtilâlciler, sahte zulüm tasvirleri ihtiva eden kartpostal ve broşürler dağıtarak bütün Dünya umûmî efkârını aleyhimize çevirmeye çalışıyorlardı. Yunanlıların hâlâ devam ettirdikleri bu taktik ve propagandadan çok istifade etmiş oldukları muhakkaktır.

Osmanlı Ordusu, Yunan ihtilâline talihsiz mevkii ile yardım etmiş bulunan **Tepedelenli Ali Paşa**'yı yendikten sonra Mora'ya indi. Mısır'dan **Kavalalı Mehmet Ali Paşa**'nın oğlu **İbrahim Paşa** kumandasında gelmiş olan kuvvetin de yardımiyle «Mora İsyanı» bastırıldı. Bundan sonra Osmanlı ve Mısır donanmasının Navarin'de Ruslar tarafından yakılması ile (1827) hâdiseler yeniden kızıştı. Bu esnada, bir Fransız ordusu da Mora'yı işgal etti. «Navarin Vak'ası» dolayısiyle Rusya ile aramızda harb çıktı ve neticede maalesef mağlûp olduk. Bu harbin sonunda imzalanan «Edirne Muâhedesi» ile (1829) Yunanistan'a istiklâl vermeğe mecbur kaldık.

Yunan Devleti'nin bu sûretle kurulmasını neticelendiren ihtilâl ve isyanları daima papazlar sevk ve idâre etmişlerdir. Mora isyanının baş idarecisi Patras Başpiskoposu **Gormanos** onbin kişilik bir gerilla kuvvetini sevk ve idare ediyordu. Bütün fitne ve fesatlar ise, Fener Rum Patriğinin idaresinde yürütülüyordu; nitekim açılan tahkikat sonunda bu kara cübbeli papazlar gürûhunun, dinle alâkasız bir alay komiteci oldukları anlaşılmıştı. Bu isyan ve ihtilâlin baş idarecisi **Patrik Grigorios** Patrikhânenin «o r t a k a p ı »s ı önünde asıldı. Üç gün suç yaftası boynunda takılı olarak bekletildi. Bundan başka, Kayseri, Edirne, Edremit ve Tarabya piskoposlarının da dinle meşgul olmak yerine tamamen kendilerini ihtilâl hareketine vakfetmiş oldukları anlaşıldığından bunlar da idam edildiler.

Patrik Grigorios'un, önünde, sehpaya çekildiği «o r t a k a p ı» Fener «R u m P a t r i k h â n e s i»nde hâlâ kapalı durmaktadır. Rumlar, Patrik seviyesinde bir müslüman din adamını aynı yerde ipe çekmedikçe bu kapıyı açmamaya yemin etmişlerdir. Bütün papazlar bugün bile, Heybeli Ada'daki Papaz Mektebi'ni bitirdikten sonra bu kapının önünde aynı yemini tekrarlamaktadırlar. Şu hale göre Patrikhânenin umumî havası ve papazların zihniyeti Yunan istiklâl hareketinden beri aslâ değişmemiştir. Bunu, Yunan ordusuyla vatan müdafaasında karşı karşıya gelen Türk ordusunu arkadan hançerlemeğe mâtuf «P o n t u s» yeraltı faaliyetini hazırlamakla bütün açıklığiyle ortaya koymuşlardır. Bu mes'elenin teferruatını ileride bulacaksınız.

UĞURSUZ BİR SÖZ: HASTA ADAM

Yunan istiklâlinden, bir sene sonra (1830) siyâsi bir manevra ile Sırbistan'ın muhtariyetini temin eden Rusya, Balkanlarda kurulan yeni devletlerin bihakkın hâmisi durumuna geçti. Osmanlı - Türk devletinden böylece parça parça kopardığı toprakları, birer yeni hükümet haline getirmek suretiyle hemen hepsi nazarında büyük bir kurtarıcı rolünde gözüken Rusya, adım adım sıcak deniz emeline yaklaşmağa çalışıyordu. Bunun için de, devletimizin Avrupa'daki hudutlarını hergün biraz daha güneye doğru zorluyordu. En kısa zamanda İstanbul'u ele geçirmeye muvaffak olmak için sabırsızlanan Rusya, nihâyet Türkiye hakkındaki taksim projesini ifşa etti. Bu proje Türk'ün devletini « H a s t a a d a m » olarak ilân ediyordu. İşte bu uğursuz söz, böylece bir Rus icadı olarak siyasî edebiyatta girmiştir.

1853 senesi Ocak ayının 9 uncu gecesi Petersburg Kış Sarayında bir müsamere veriliyordu. Salon en seçkin davetlilerle tıklım tıklım doluydu. Bir ara Rus Çarı **I. Nikola** İngiliz elçisi **Sir Hamilton Seymur'u** bir kenara çekerek kendisiyle Türkiye hakkında konuşmak istediğini söyledi. Şuradan buradan başlayan sohbet içinde **Çar. I. Nikola** bir ara:

«— ... K o l l a r ı m ı z a r a s ı n d a a ğ ı r c a h a s t a b i r a d a m v a r, m i r a s ı n ı ş i m d i d e n p a y l a ş m a l ı y ı z!...» dedi.

Elçi, «Hasta bir adamı korumak, kerim ve kuvvetli olanlar için bir şereftir!...» diye mukabele etmekle beraber Çar'ın fikirlerini öğrenmekten de geri kalmadı. Bu projeye göre Girit ve Mısır İngiltere'ye verilecek; Rusya ise, Eflâk, Buğdan, Sırbistan ve Bulgaristan'da kurulacak prenslikleri himâyesi altına aldıktan başka İstanbul'u da muvakkat (!) kaydiyle işgâl edecekti.

KARL MARKS VE ŞARK MES'ELESİ

Bütün Dünya'daki Marksistler'in Balkan Harbi devresinde Türkiye'ye bakışları şöyle hülâsa edilebilirdi: Müttefikler medeniyeti, Türkler ise vahşeti temsil ediyorlar!... Bu görüş romantik bir tarzda bağlandıkları **Karl Marks**'ın «Ş a r k M e s' ' e l es i» ünvanlı eserinin rûhunu teşkil etmektedir. Bu eser, 1853 senesinde kaleme alınmıştı. O tarihte Türkiye üç kıt'ada toprağı olan muazzam bir imparatorluktu. **Marks** bu imparatorluğun, Anadolu, Rumeli ve Afrika müstemlekeleri olarak üçe ayrılmak mecburiyeti ile karşı karşıya olduğunu söyledikten sona her parça için fikrini ayrı ayrı belirtmekteydi. Mevzuumuzu teşkil eden Rumeli hakkında:

«... Bu güzel memleket, hangisinin terakki ve medeniyete daha az kabiliyetli olduğunu söylemek pek müşkül olan, milliyet ve ırkları muhtelif bir insan kütlesi ile meskûndur. İslâv, Ulah, Arnavut olmak üzere 12 milyon nüfus, bir milyon Türk'ün tâbiiyet ve boyunduruğu altında bulunuyor. Pek yakın bir zamana kadar böyle karma karışık bir ahali içinde bu muhtelif milletlerden yalnız birine âit olması icab eden hükümranlık hakkına mâlik bulunmak için lüzumlu vasıf ve meziyetleri Türkler'in hâiz olup olmadığı pek haklı olarak akla gelen bir sualdi.» demektedir.

Bunu takip eden satırlarda da Türkler'in Rumeli'deki hükümranlık hakkına itiraz eden **Marks** buna sebep olarak da «İslâmlık Taassubuyla serkeş (!) bir tavır alan müslüman ahaliyi medeniyete sokmaya muktedir olunamıyacağını» ileri sürmekte ve Hükümetin Hıristiyan isyanlarını bastırmaya muvaffak olamadığına işâret etmektedir.

Daha sonra Türkiye dahilindeki ekalliyetlerin tahliline girişen **Marks,** Rumlar'ın İslâv asıllı olduklarını anlat-

tıktan sonra «Büyük İslâv Rumları kütlesi, mukaddes Moskova'da veya Petersburg'da hükümdarlık matbaasında basılmış eserlerde bir mezhep hakikati, bir mukaddes koku mevcud olduğuna inanmışlardır. Her ne olursa olsun kendilerini her türlü fenâlıktan koruyacak bir kurtarıcının zuhurunu bekledikleri Petersburg'dan gözlerini ayırmıyorlardı» diye yazıyordu. **Marks**, Balkanlardaki din ve mezhep tahrikleri üzerinde de Rusya'nın rolünü şöyle belirtmekte idi: «... Rus memurları Türkiye'yi dolaşarak, Hıristiyan Rumlar'a, Ortodoks İmparatorun (Çarın) Türk pençesinde inleyen Doğu Hıristiyanlarının koruyucusu, himâyecisi, reisi olduğunu telkin ettiler. Bilhassa Güney islâvlarına bu imparatoru ergeç bütün islâv ırkını bir idare altına alarak Avrupa'nın en hâkim bir milleti yapacak mutlak kudretin sahibi olarak gösterdiler. Rum Patrikhânesi'ne bağlı olan papazları bu fikirleri yayacak bir gizli cemiyetin en faal üyeleri idiler... **Hükûmete karşı nerede bir isyan bayrağı kalksa Ruslar fiilen ve nakden bu isyana yardım ettiler...»**

Aziz vatan evlâdı!...

Hâkimiyet ve itibarımıza karşı **Marks**'ın ezelî düşmanımız «Moskof» un oynadığı meş'um rolü ifade eden bu cümlesini hâfızana nakşet!... Ve unutma ki; Rusya hep aynı Rusya'dır. Ve sen de gelip geçen çeşitli inkılâplara rağmen hep aynı Türk ve Müslümansın!... O günden beri, onun sana ve senin ona bakışını değiştirecek hiç bir hâdise cereyan etmemiştir. Senin İmparatorluğunu bir macera olarak gösterenler bir «milletler hapishânesi» olan bugünkü Sovyet Rusya imparatorluğuna toz kondurmamaktadırlar.

Bu salon sosyalistleri ile her karşılaşmandan o hapishanenin mağdur ve mazlumu olan elli milyon Müslüman Trük'ün acı maceralarının arzettiği korkunç gerçeği onların alkol bozuğu suratlarına çarpmak vatan borcudur!...

NETİCE

Rus tahrikleriyle çeşitli Batı devletlerinin müdâhele ve yardımları sonucunda, Balkanlar, bir isyan ve ihtilâl kumkuması haline geldi. Öyle ki, büyük Osmanlı Devletini yıpratan bu isyan ve ihtilâller sonunda hemen hepsi istiklâllerini elde etmişlerse de, hızlarını alamamış olacaklar ki, 1912 senesinde Osmanlılar aleyhine birleştiler. Gerçekten henüz 1911 «T r a b l u s g a r b H a rb i» sona ermeden Bulgar, Yunan ve Karadağlılar Osmanlı Devleti'ne ilân-ı harb ettiler. Ordumuzdaki siyasî hizipleşmelerden alabildiğine istifade ederek, kısa zamanda Sırplar Manastır'a, Yunanlılar Selânik'e, Bulgarlar Edirne'ye girdiler. Fakat ele geçirdikleri toprakların taksiminde anlaşamadılar Gerçekten aralarında çıkan ihtilâflar yüzünden kısa zamanda birbirlerine düştüler. Bununla beraber asırlarca hudutsuz adâlet ve müsâmahasına nâil oldukları Türk Milleti'ne karşı çarıklı komitecilerin yaptığı zulüm ve işkenceler birbirinden baskın çıktı. Bu zulüm ve işkenceler Birinci Cihan Harbinden sonra Anadolu'yu işgâle kalkışan Yunan palikaryalarının Anadolu'da giriştikleri zulüm ve vahşetin bir mukaddemesi mahiyetindeydi. Bu sebeple Balkan Harbi mezâlimini kısaca belirtmeği faydalı gördük.

Aziz vatan evlâdı!...

Bu zulüm ve faciaları ibret ve dehşetle oku ki, bizde birlik ve beraberlik olmayınca düşman ne büyük bir fırsat elde edebilirmiş hakkiyle anlayasın!... Bunlar kuru birer hikâye değil, bugünümüze ışık tutacak birer ibret levhalarıdır. Oku, düşün ve ibret al!... Çünkü büyük ve muazzam Türkiye'yi sen kuracaksın:

«Sahipsiz olan memleketin batması haktır
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.»
(Mehmet Akif)

İKİNCİ BÖLÜM

BALKAN FÂCİALARI

«Aziz-i kavm idik â'dâ zelil kıldı bizi,
Esir-i bend-i belâ-vü sefil kıldı bizi.»

Zağra Müftüsü
Hüseyin Râci Efendi

ÖLMEYEN HAÇLI ZİHNİYETİ

Bu bölümdeki resimler kısmen Türk ressamı Hayrettin Çizel kısmen de muhtelif Avrupa ressamları tarafından çizilmiştir. Harp muhabirlerinin verdikleri bilgilere göre temsilî bir surette de olsa bu fâciaların Hıristiyan Avrupa ressamlarınca tasvîr ve tesbit olunması gerçekten çok manâlıdır.

Şark Mes'elesinin tahlilinde, Balkanlardaki muhtelif kavimleri aleyhimize tahrik için kullanılan en müessir silâhın din olduğunu söylemiştik. Bu tahrikler sonucunda birer birer istiklâllerini elde eden bu milletler, elde ettikleri ile yetinmek istemediler. Çünkü, bize karşı o derece kinlendirilmişlerdi ki; sadece istiklâllerini elde etmeyi de-

KİN

Göster, semâ-yi mağribe yüksel de alnını
Dök kalb-i sâf-ı millete feyz-i beyânını
Al bayrağımla çık, yürü, sağken, zafernümâ
Bir gün şehid olunca da olsun kefen sana!..

Ey makber-i muazzam-ı ecdâdı titreten
Düşman sadâsı! sus, yine yükselme gölgeden!
Kâfir! Hilâl-i râyet-i İslâma hürmet et;
Toplar boğar hitâbını dağlarda âkıbet;

Dağlar lisâna gelse de anlatsa hepsini
Binlerce can dirilse de nakletse geçmişi;
Garbin cebîn-i zâlimi afvetmedim seni
Türküm ve düşmanım sana, kalsam da bir kişi!..

Ben şûrezâr-ı kalbimi kinimle süslerim,
Pençemde bir silâh ile ferdayı dinlerim
Kabrinde müsterih uyu ey nâmdâr atam
Evlâdının bugünkü adı sâde intikam!..

(EMİN BULEND)

ğil, bununla birlikte Türklüğü ortadan kaldırmayı da emel edinmişlerdi. En azından Türkleri Avrupa Kıt'asından tamamiyle püskürterek, Anadolu'ya itmeye kararlıydılar. Çünkü, başta Rusya olmak üzere Hıristiyanlık taassubu ve menfaat hissiyle hareket etmekten kurtulamayan Batı devletlerinden, böyle ders almışlardı. Bir kısmı ise (meselâ Yunanlılar) daha da aşırı hayâller peşindeydiler.

Dört Hıristiyan Balkan Devleti, bu maksatla birleşerek Türkiye'ye harb ilân ettiler. Bulgar Kralı **Ferdinand**, 18 Kasım 1912 de Bulgar Ordu ve Milletine hitaben: «H ı r i s t i y a n l a r ı e s a r e t t e n k u r t a r m a k» (!) için Türklere harb açmak mecburiyetinde kaldığını, «H i l â l e k a r ş ı» açtığı bu muharebede Allahın yardımından ümitli olduğunu söylüyordu. Diğer müttefikleri de aynen O'nun gibi bu harbi, «D i n i ç i n g i r i ş i l m i ş b i r h a r b o l a r a k» göstermekte idiler. Avrupa, Hıristiyanlık gayreti ile bunlar arasında bir birlik meydana getirmeye mâtuf iki asırlık emeğinin meyva vermek üzere olduğunu görmekten dolayı memnundu. **Ferdinand**'ın bu savaşı «H i l â l e k a r ş ı» göstermiş olması, hafızaları eski Haçlı Savaşlarının hâtıraları ile dolu olan Avrupa halk efkarı üzerinde de çok iyi bir tesir uyandırmıştı.

Cepheden gönderilen haberler gayet sıkı bir sansürün kontrolünden geçmekteydi. Yunan ve Bulgar sansürüne ilâveten hemen her yerde müessir olabilen Rus sansürü de sâdece Hıristiyan hissiyatını okşayan haber ve yazılara imkân veriyordu. Bütün Cihanı Türkiye aleyhine çevirmek için yalan haber yayan bir teşkilât meydana getirilmişti. Türkler zulüm ve vahşete kalkışmış gibi gösterilerek Dünya efkârı umûmiyesi aldatılmakta idi. Bu yüzden gerçekleri bütün çirkinliği ve acılığı ile ortaya koymaya çalışan büyük dostumuz **Piyer Loti** ve **Klod Farer** önceleri hakaretlere uğramışlar ve kendilerine inanılmak is-

tenilmemişti. Fakat her tarafta azamî sansür mevcut olmasına rağmen Balkan Devletleri'nin giriştikleri tüyler ürpertici zulümler gizlenemiyecek hâle gelmiş, bu cahil ve dağlı milletleri asırlarca Türkiye aleyhine tahrik etmiş olan Batılılar'ın yüzlerinde ebedî bir leke olarak kalacak olan cinâyet ve vahşetlerin gâyet emin ve bir çoğu resmî olan vesikaları her tarafta görülmeye başlanmıştı. Bu sûretle vahşi domuz sürüleri halinde saldıran çarıklı komitecilerin din gayretinden ziyâde yağma, talan, ırza tecâvüz ve asırlık kinlerini tatmin etmek sevdasında oldukları meydana çıkmıştı. Yağma ve talanlarda müslüman evlerinden tatmin olmadıkları takdirde hıristiyan evlerine bile saldırdıkları oluyordu. Gerçi kısaca izah edeceğimiz üzere müslümanları zorla hıristiyan yapmak için ölüm ve ırza geçme tehditleri ile kiliselere götürüyorlardı. Fakat bunları, dinlerine yeni sâlikler kazandırmak için değil, sırf Türklere karşı duydukları kin ve nefretle zulüm arzularını tatmin için yapıyorlardı.

Kudüs'ü Türklerden almak için tertiplenmiş olan daha önceki «H a ç l ı S e f e r l e r i» nde de Hıristiyan ordularının yollarda pek çok defa yağma ve talanda bulundukları ve çeşitli zulümler yaptıkları tarihen sabittir. Bu yeni Haçlılar da, onların yolundan yürümekle beraber seleflerini fersah fersah aşmışlardır.

Şu «H ı r i s t i y a n l a r ı k u r t a r m a k» bahânesi de ne oluyordu? Türkler hangi Hıristiyana esir muamelesi yapmışlardır? Bilâkis onlar kendi aralarındaki mezhep farklarına bile tahammül edemezken, Türkler idâreleri altındaki hıristiyanlara mutlak bir hürriyet bahşetmişlerdir. Bütün Osmanlı - Türk tarihi boyunca Hıristiyanlara esir muamelesi değil de, en küçük bir baskı yapıldığını bile gösteren hiçbir vak'aya rastlanmaz. Fakat Balkan milletleri bunu aslâ takdir edemediler. Türk ve İs-

Okuyucum, bu çarmıha gerilmiş kadın da senin annen gibi iffetli bir Müslüman Türk annesi idi. Zulümlerin envâını gördükten sonra macerası işte böyle son buldu. Allah gelecek nesilleri korusun!.

lâm düşmanlarının tahrikleri de gerçeği görmelerine büsbütün mâni oldu.

Bugün birçoğu komünizmin pençesi altında kıvranmaktadır. Esasen son derece hüsnüniyetli ve Allahın rızasına uygun olarak milletleri idare ederek aslâ zulme meyletmemiş olan Osmanlı Türk Devleti'ne kim ihânet etmiş de bu ihânet yanına kâr kalmıştır!?. Allah bir zâlimden mazlumun intikamını başka bir zâlimle ergeç almaktadır. Terkettiğimiz topraklarda kurulan yeni devletlerin yakın tarihleri, bunun delilleri ile doludur.

FÂCİALAR

Herkesin bildiği « K o m i t e c i » tâbirinin tekmil tedâileri, Balkanlar'da cereyan etmiş kanlı, fâcialardan ibârettir. Komitecilik, Balkan Harbinden çok daha önce başlamıştı. Bir kere başlayınca da Türkler'de huzur ve sükûn kalmamıştı. Bu yüzden evvelâ Edirne ve oradan da İstanbul'a doğru göçler hızlanmıştı. Balkan Harbi'nin başlaması ve mağlûbiyetimizle sonuçlanması üzerine, gâyet hazin bir macera teşkil eden bu göçler, Balkan fâcialarının en acıklı safhasını teşkil eder. Ne hazindir ki; bu göçlerin perişan insanları Rumeli'ye muzafferen yerleşen fâtih cedlerimizin torunlarıydılar.

Her an vahşi yaban domuzları halinde saldıran, komitecilerin bu göç kafilelerine baskın yapmak tehlikesi vardı. Muntazam teşkilâtlı Yunan ve Bulgar ordularından başka her köşe ve bucak, komitecilerle arı kovanı gibi kaynıyordu. Binbir tehlike içinde canını kurtarmaya çalışan aç, hasta ve perişan kafilelerin çektiği ıstıraplar genç nesillerimizin tamamiyle meçhulüdür. Kırk seneden beri sırf Lâtin asıllı harflerle okuyup yazabilen nesillere bu mevzuda ne öğretilmiştir? Bu fâciaların mağdur ve mazlumlarını çok çabuk unuttuk ve kaatil Yunan, Sırp, Ulah

ve Bulgarları affettik! Hattâ bunlardan birçoğu ile masumların kanları henüz kurumadan dost olup kendilerine yeni yeni imtiyazlar bile verdik. Sırası gelince tahlili yapılacak olan «1930 Türk-Yunan Anlaşması» bu gafletin en bâriz bir misâlidir.

Evvelâ, Edirne ve sonra İstanbul ve yol boyu şehir ve kasabalarının cami ve medreseleriyle evlerin ahır ve bodrumlarında bu muhâcirlerin birbirlerine karışan âhuvâhı bilmem kaç dramatik sanaryo olabilir. Batı ülkelerinde olsaydı, -olmaz ya- bu figanlı hâdiseler üzerine kütüphaneler dolusu eser ortaya konurdu. Ah, şu aziz Türk Milleti, ne çilekeş ve unutkan bir millettir!.

Balkan Harbi'nin dört müttefiki olan Yunan, Bulgar Sırp ve Karadağlılar dört cepheden Osmanlı, Rumeli hudutlarına saldırmışlardı. Harb başladıktan hemen on, onbeş gün sonra ordumuzdaki siyasî ikilikten alabildiğine istifade ederek hudutlarımızı geçmiş ve ma'mur Türk beldelerini yağma ve talana koyulmuşlardı. Geçtikleri yerlerdeki ekinleri, evleri yakıp yıkıyor, çoluk çocuk, genç, ihtiyar ele geçirdikleri bütün köylüleri çeşitli zulümlerle kılıçtan geçiriyor veya kurşuna diziyorlardı. Bilhassa genç kız ve kadınları öldürmeden evvel zorla döverek veya yaralayarak ırzlarına geçtikten sona öldürüyor veya aynı şiddet vasıtalariyle kiliseye götürerek Hıristiyanlığı kabule zorluyorlardı. Hıristiyan olmayı reddedenleri, diğerlerinin gözleri önünde yavaş yavaş en âdi usullerle öldürmek sûretiyle geri kalanların Hıristiyanlık itikadını ikrar etmesini temin ediyorlardı. İnsanlarını öldürdükleri evleri yağmalıyor, yükte hafif pahada kıymetli ne varsa aldıktan sonra bir el bombası ile havaya uçuruyorlardı. Girdikleri her yer bir mezbahaya dönüyordu. Memeleri, tenâsül uzuvları kasatura ile kesilen veya saçlarından asılan kadınlar, diri diri gözleri oyulan, kulakları, burunları, dilleri kesilen veya kulaklarından duvarlara çakılan erkekler,

korkup ağlamalarına, feryatlarına sinirlenerek süngülenip parçalanan kundakta yavrular bu mezâlimin her yerde tekrarlanan alelâde hâdiseleri idi.

Bu dört kanlı Haçlı ordusuna yerli hıristiyanlar da iltihak ederek öncülük ettiklerinden zavallı Müslüman Türkler nereye kaçsa kurtulamıyor en hunhar canavarlıklarla en hayâl edilmez işkencelerle öldürülüyor... öldürülüyor... öldürülüyorlardı!...

Bu tüyler ürperten, vahşi domuz sürülerinin zulümlerinden her nasılsa canını kurtararak kaçabilenler; aç ve çıplak perişan kafileler halinde gündüzleri ormanların içinde saklanıyor, geceleri soğuk rüzgârlar ve kar tipileri içinde yalınayak, başı açık, genç, ihtiyar, çocuk ve kadın yol almaya çalışıyorlardı. Çoğu yollarda açlıktan ve hastalıktan telef olup gidiyor, düşüp ölenlere bakacak ve alâka gösterecek kimse bulunmuyordu. Bazen bu sefâlet kafileleri, silâhsız, aç ve zavallı kalabalık, baştan başa mücehhez iman ve merhametten mahrum komitecilerin, eşkiya sürülerinin baskınlarına uğruyor, en küçük bir müdafaa ve mukavemet gösteremeden doğranarak hendeklere, meydanlara üst üste yığılıyorlardı.

Ekseri câmilere giren komiteciler, duvarlarda asılı duran âyetleri ve nefis levhaları indiriyor, Kur'anı Kerimleri dışarı çıkararak çamurlara atıyor ve murdar ayakları, dağlı çarıkları ile üzerlerinde dolaşıyor, camilere haç takıyor, minârelere çan asıyor ve fâtihlerin eseri mübârek mâbetlerimizin içini putlarla doldurarak kilise haline koyuyorlardı. Tekke ve zâviyeler ahır haline getiriliyor, türbeler içindeki merkadler, evliya mezarları kaldırılarak hayvanlarının arpa ve saman depoları haline konuluyordu. Şehitliklerimizin mezar taşları sökülerek yüz numaralar inşa ettiriliyor ve Türkün mukaddesatını tahkir için hatır ve hayâle gelmedik alçaklıklar irtikâp ediliyor. Fâtihlerin çocukları olan beylerin çiftlikleri ellerinden alınarak yağ-

Düşman, bugün de hep aynı düşmandır. Biz aynı gâfil kitle olmıyalım ki, yarınların Türkiye'si emniyette olsun!

ma ediliyor, yakalanan sâhipleri çiftliklerinin kapısında ipe çekilip altından ateşler yakılıyordu.

Bütün bu olanlara rağmen korkunç bir propaganda sistemi kurularak Avrupa devletleri nezdinde hakikati ters yüz ederek bizim zulüm yaptığımız iddia ve ilân ediyordu. Bunun için uydurma, hayalî, kartpostallar, broşürler, kitaplar yayınlanarak Avrupa Umûmî efkârı üzerinde müesir olup ileride sulh için masa başına oturulduğu takdirde daha büyük paylar koparmak üzere Batı milletlerinin hissiyatını aleyhimize çevirmeğe çalışıyorlardı. Bilhassa Yunan Başvekili **Venizelos** bütün Avrupa ve Amerika'yı içine alan bir propaganda şebekesi kurmuştu. Bu hususta bir Rumun yazdığı **«Yunan Propagandası»** isimli eser[1] bu hâdisenin teferruatını ibretli bir şekilde nakletmektedir.

Fakat harb hâdiselerini tahkik için bu bölgede bulunan yabancı gazeteciler içinde birçok insaflı ve zulmün bu derece şiddetlenmesi karşısında isyan eden insanlar da çıkıyordu. Bunlar, Balkan dağlarından inmiş çarıklı, medeniyetsiz, hâin, mutassıp ve Türk kanına susamış komitecilerin son derece aşırı ve tahammül edilmez zulümleri karşısında zaman zaman infial duyarak Avrupa ve Amerika efkâr-ı umûmiyesine gerçeği aksettirmeğe çalışıyorlardı: «Trakya ve Makedonya'da nazarlara çarpan faciâlar ilk çağın ve orta çağın zulüm ve vahşetlerini fersah fersah geçmiştir. Her nereye uğruyor, her nereden geçiyorsak parça parça olmuş cesedler, yangınlar içinde yakılıp yıkılmış köyler, tahrib edilmiş çiftlikler, yağma edilmiş ev ve dükkânlar, kiliseye çevrilmiş **câmiler, açlıktan** can çekişen binlerce âile, ırz ve namusuna tecâvüz edilmiş yüzlerce genç kız... Hasılı tüyleri ürpertecek fâciâlar tasvir ve yazmakla bitmeyecek zulümler görüyoruz. Ey

---

1 - Dimitri KİTSİKİS - Yunan Propagandası - İstanbul (1963).

medenî Avrupa! Bu zulümlere daha ne kadar müddet seyirci kalacaksın?» diye feryat ediyorlardı. Fakat öldürülenler Türk ve Müslüman olduğu için sözde medenî Avrupa'yı tasalandırmıyordu. Bütün bu mezâlim Avrupa için hiçbir sûretle reddi mümkün olmayan sağlam resmî raporlarla, gazete muhabirlerinin haber, hâtırat ve resimleriyle ve nihayet mazlumların çeşitli yollarla gazete idarehanelerine göndermeğe muvaffak oldukları vesikalarla gün ışığı gibi meydana çıkmıştı. Bu vesikalardan bir kaçını zikredelim:

1 — Türk jandarmasını tenkise memur edilen Fransız subaylarından **Mösyö Folon**'un Deba Gazetesi'nde yayınlanan raporu.

2 — Jandarma müfettişi Fransız Generallerinden **Buman**'ın gönderdiği resmî rapor.

3 — Paris'te Fransızca olarak çıkan Genç Türk Gazetesinin yayınladığı «Müttefiklerin Dosyası» isimli müteselsil makaleler. Bu makalelerde münderiç vesikalar **Jan Rupi** tarafından yazılan «Doğu Savaşı ve Balkan Hükümetlerinin Zulümleri» ünvanlı eserde de aynen yer almıştır.

4 — Balkan zulümlerinin Vesikalarını Yayınlama Cemiyetinin yayınladığı vesikalar.

5 — Muhtelif gazetelerde yayınlanan resmî memurlara ait diğer çeşitli raporlar: Selânik Valisinin 9 Aralık 1912, İstromca Müddeiumûmisinin 24 Ocak 1913 tarihinde yayınlanan raporu ile çeşitli ecnebi gazetenin savaş muhabirlerinin kendi gazetelerinde yayınlanan raporları...

Bu gerçeklerin geniş halk kitlesine intikali maksadıyle kaleme alınan bu eserde, sık sık kaynak göstererek yer kaybına sebep olmamak için kaynakları bir kere ve umûmî olarak zikretmek yolunu tuttuk!

Topluca ve kısa bir şekilde gözden geçirdiğimiz Bal-

kan fâcialarını yerimizin darlığı yüzünden teferruata girmeden birkaç grup halinde nakletmeye çalışalım. Yalnız unutmamak gerekir ki bir kitabın ancak bir bölümünü ayırabildiğimiz Balkan fâciaları ciltler dolduracak kadar uzun ve kanlı vak'alardır.

YAĞMA VE HIRSIZLIK

Balkan Savaşında Bulgarlar, Sırplar ve Yunanlılar ellerine geçirdikleri her şehir ve köyü, sandıklarda saklı ihtiyat kefenlere kadar soydular. Fakat bunlardan hiçbiri yağma ve çapulculukta Yunanlılar kadar ileri gidemediler. Gerçekten Dünya'nın bütün muteber lûgatlerinde « G r e k » kelimesinin ikinci mânâsı HIRSIZ'dır.

Yağma ve çapulculuk maksadiyle bir yere girebilmek için her şeyden önce bir bahane lâzımdı. Böyle bir bahane bulmak da zor değildi: **« S i l â h a r a m a k ! .»** Ele geçirilen bir şehirde askerlere, komitecilere süngü taktırarak evlere giriliyor, güya sağ kalan çocuk, kadın ve ihtiyarlarda silâh bulunmadığından emin olmak için her taraf aranıyordu. Hemen umûmiyetle şehre veya köye ilk girenler para, ziynet, v.s. gibi kıymetli şeyleri alıyorlardı. Fakat dalga dalga gelen asker ve komiteciler arka arkaya aynı evleri yağmalamaya kalkınca artık üstlerinde başlarındaki elbiselerden altlarındaki yırtık kilimlere kadar ne varsa götürülüyordu. Umûmiyetle, bu son mevcutların alınması çok hazin sahneler meydana getiriyordu. Saçlarından çekilen, itilip kakılan kadınlar, kundağından silkelenen bebekler... Müslüman evlerini âhu-figana boğuyordu.

Yunanlılar bu rollerde tam bir muvaffakiyet elde edebilmek için çok müessir bir çâre bulmuşlardı: **Hapishanedeki katilleri çıkararak her birine resmî sıfatlar verdiler.** Bu katiller öldürdükleri insanların bankada çıkan parala-

Öldürülmeye götürülen kadın ve çocuklar!.. Aman Yarabbi!.. Ne unutkan milletiz!..

rından da resmen hisse veriyorlardı. Osmanlı tabiiyetini tercih eden bir Rum doktoruna bile bunu yaptılar. Doktor Andonaki'yi öldüren kaatile O'nun bankadaki parasının büyük bir kısmını bahşiş sûretinde resmen verdiler. Karısının feryatlarına bakmayarak malını müsâdere ettiler. Doktorun Yunan zulümlerini tasvip etmemekten başka bir suçu yoktu.

Siroz, Drama, Kavala, Nusretli ve Demirhisar halkı da tepeden tırnağa soyuldu. Fakat bu şehirlerde yağma ve hırsızlıkta Bulgarlar hepsinden daha baskın çıktı. Bilhassa Dedeağaç ve İstromca'da evlerin pencerelerinde solmuş bir perde bile bırakmadılar. Buralarda muntazam (!) ordu, komiteciler ve yerli ahâli çapulculuğu birlikte idâre ettiler. Herkesin malî durumu az çok bilindiğinden bir yere herhangi bir şeyini gizlediği zannı uyananlara çok ağır zulüm ve işkenceler tatbik ettiler. Dedeağaç'ta bir yanlışlık olmaması için hıristiyan evlerinin kapılarına tebeşirle haç işâretleri konulmuştu. Fakat çapulculuğun o derecede ölçüsünü kaçırdılar ki; Rum evlerine de daldılar. Bunu önlemek için Rum metropoliti müdâhale etmeye mecbur kaldı. Buradaki İtalyan râhiplerini de silâh tehdidi ile soydular. General Kenof kumandasındaki Bulgar ordusu gelince İtalyan rahipler şikâyette bulundular. General tahkikata girişerek çalınan paraların bir kısmını buldu ise de ölen Bulgar askerleri için dikilecek bir âbideye sarfetmek üzere bu parayı muhafaza edeceğini söyleyerek cebine attı. Şikâyet, hırsızın değişmesinden başka hiçbir netice vermedi. Fransız râhiplerinin ellerindeki para da aynı bahane ile gasbedildi.

Bu vak'alar şehirlerde olduğu ve Avrupalılara karşı bile işlendiği için tevsik edilebildi. Fakat köylerde yaşayan mâsum, müdâfaa imkânlarından mahrum köylülere karşı öyle cinayetler işlendi ki; bunların milyonda biri bile etrafa aksetmedi. Bu köylerin çoğu yakılıp yıkıldıktan sonra ta-

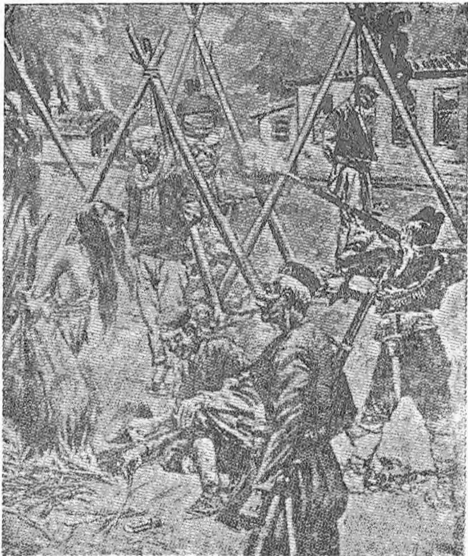

Zavallı silâhsız Müslüman Türk köylüleri ve komitecileri!... İbretle bakalım ki; çalışmayan ve birlik olmayanları düşman nasıl gâfil yakalarmış, unutulmasın!...

mamen yağma edilmekte kalınmamış, ahırdaki ineklere kadar Türkler'in hayatlarını idâme ettirmeye en asgarî ölçüde faydalı olabilecek ne varsa ya çalınmış veyahut da bir bomba ile havaya uçurulmuştu.

ZORLA DİN DEĞİŞTİRMEK

Bilhassa Bulgar papazları, zapdedilen her şehir ve köye ordunun önünde giriyorlardı. Bu hareket Haçlı ordusu olmanın alâmet-i fârikası gibi kabul ediliyordu. Zulmün her çeşidini mübah kabul eden bu kara cüppeli komiteciler. Müslümanların mal, can ve ırzlarını helâl ilân ediyorlardı. Bütün bunlara ilâveten de kocaları, nişanlıları canavarlıklarla öldürülen genç dul ve kadınlar, kızlar, ırzlarına geçilmek veya öldürülmek tehdidi altında yaka paça kiliseye getirilerek son bir hareket olmak üzere din değiştirmeğe zorlanıyorlardı. Bu zulümde en fazla Bulgarlar ileri gittiler. İstromca'da gruplar halinde genç Türk kızları kiliseye götürülerek hıristiyanlaştırıldılar. Kabul etmeyenler diğerlerinin gözleri önünde acı feryatlarına aldırış edilmiyerek yavaş yavaş kasatura ile gözleri oyularak, memeleri hançerlenerek öldürüldüler. Diğerleri de can kaygusuyla papazın söylediğini tekrar ettiler. Bunların, ilk defa duydukları kelimeleri doğru telâfuz edemeyişleri hayvanca gülüşmelere sebep oluyordu. 5 Kasımda şehrin askerî vâlisi tarafından şehrin Rum Metropolidine bütün ahâliyi hıristiyan yapması için bir emir gönderildi. 8 Kasımda üç yüz boşnak âilesi ölüm tehdidi ile kiliseye götürülerek hıristiyanlaştırıldılar. Rahmanlı'da katliamdan sonra geri kalan ahâlinin tamamen hıristiyan olması lüzumunu ilân ettiler. Kabul edilmezse her köyün, halkını, camiine doldurarak dinamitleyeceklerini bildirdiler. İki gün müsaade verdiler. Neticede kabul etmeyenleri, ilân ettikleri şekilde imhâ ettiler. Selânikteki Ayasofya Camii'nin içine süngü ile haç resmi çizdiler.

DARAĞAÇLARI BULVARI

Hem asılan, hem yakılan masumlar!... ve yürek paralayıcı feryadlara sırıtarak mukabele eden komiteci haydutlar...

Garşofi imzası ile Bulgaristan'dan gönderilen mektuptan alınan şu satırları beraber okuyalım:

«... Filibeye tâbi Çoryano Nahiyesi İmamı **Mustafa Efendi**, İslâmları tanassur ettirmek vazifesine memur edilmiş Bulgar papazı tarafından 27 Kânunusâni 1913 tarihinde tevkif edilerek Hıristiyanlığı cebren bütün İslâmlara kabul mahalli olan Tolaştır Nâhiyesi'ne getirildi. Hıristiyanlığı cebren kabul ettirilen Müslümanların tanassur âyinini müteakip, papaz, yüksek sesle, umûma hitaben ve imama müracaatla:

«— Eğer Tolaştır Nahiyesi'nin İslâmları gibi köyünün İslâmlarına da Hıristiyanlığı kabul ettiremezsem seni asacağımı hükümet namına söylüyorum.» dedi.

Bu fiili mevki-i icraya koymak için kendisine iki gün müsaade verildi. İmam, jandarmaların muhafazası altında olduğu halde köyüne döndü ve o gece evvelâ kızlarını ve karısını boğazladı ve sonra kendisini astı. Bu vak'a üzerine Filibe Müftüsü, Bulgaristan Dahiliye Nazırı'na müracaat etti.. Nâzır ise, hali hazır harb hasebiyle memleketin idâresi hükümet-i askeriyenin elinde bulunduğundan hiçbir şey yapamıyacağı cevabını verdi. Bunun üzerine müftü, Mezhepler Nâzırı'na müracaat etti. Mumaileyh bundan böyle bu kabil ahvalin tekerrür etmemesi için Dahiliye Nazırı'na yazdığı cevabını vermiş ise de Dahiliye Nâzırı evvelki fikrinde sâbit ve musırdır.

Metropolit bizzat bana hitaben: «Nasraniyetin muzafferiyetinden dolayı gâyet mahzuz olduğunu ve on beş İslâm köyü ahâlisinin, Hıristiyanlığı hüsn-ü rızasiyle kabul ettiğini ve bu köylerin ikisinde oturan yeni Hıristiyanların elleriyle eski camilerini yıktıklarını» müftehirâne bir sûrette söyledi. Filibe kumandandığında bulunmuş olan **General İlyof**, Türkler'in şikâyetlerini tahkik etmek için Filibe'ye İslâm köylerine gitti. Fakat heyhat! Şikâyetleri kaale alınacağı yerde **General**, Teşpino'ya mülhak Dorkobo ve

Selimiye Camiine çamurlu murdar ayaklariyle dolan komiteci eşkiyalar!. Türk'ün necip ruhunu aksettiren bu mimari şahaseriyle bunları domuz sürülerini andıran kıllı murdar yüzleri ne ibretle bir tezat teşkil ediyor!...

Kostondovo köylerine vâsıl olur olmaz, bu iki köyde bulunan câmileri yıktırdı.

Hapiste yatan, iki İslâmın Hıristiyanlığı kabul ettiklerinden dolayı tahliyeleri için kumandan tarafından ısrar olunmuştur. Bu emirnâmeyi gözümle gördüm. Hüsn-ü rızalariyle Hıristiyanlığı kabul ettiklerine dâir bunlardan tahrirî bir beyannâmenin alınması lâzım geleceği mezkûr emirnâmede yazılı idi.

Bulgarlar, İslâmlar ile meskûn köylerde her türlü fezâhatli ve vahşeti irtikâp ediyorlar. Kızlarını zorla Hıristiyanlar ile evlendiriyorlar, eşyalarını, mallarını çalıyorlar. İslâmları, başka yere gidip de şikâyet etmelerine meydan bırakmamak üzere, köylerinden hariç bir yere koyuvermiyorlar. Bu takyidata rağmen bazı İslâm köylüleri Filibeye gelmeye muvaffak oldu. Fakat, burada imdat yerine mahpes buldular. Yüzlerce fukara ve zuafa aç bîilâç sokak sokak dolaşıyorlar, zerre kadar rûy-i merhamet görmüyorlar. Köylerine avdet etmekten korkuyorlar. Civardan gelen Hıristiyan köylüleri, İslâm kadınlarının tanassur ettiklerini ve kızlarının Hıristiyanlarla evlendirildiğini söylüyorlar...»[1]

IRZA TECÂVÜZ

Bulgar ordusu ile Bulgar ve Yunan çetecilerine ırza tecâvüz alelâde bir hâdise idi. Bunu tabiî bir fetih hakkı gibi görüyorlardı. Bağdan çözülmüş aç kurtlar gibi saldıran bu vahşi ve dağlı eşkiya, takattan kesilinceye kadar tecâvüzlerine devam ediyor, artık mecalleri kalmayınca da kadınların tenasül uzuvlarını kasatura ile kesmek sûretiyle canavarlık nâmına mümkün olan hiç bir şey bırakmamaya çalışıyorlardı. Balkan canavarlarının eline

1 — Avram Galanti, (Terc.) - Tarih Dünyası, C. 3, S. 21 - İstanbul 1951.

Düşman süngüleri önünde aç ve perişan Türkler... Bu fâciaların tekerrürüne mâni olmak, büyük ve kudretli bir Türkiye'ye vücut vermek için hep birlikte çalışmağa bağlıdır. (Sağ alt köşede bir ecnebi olan ressamın imzasına dikkat ediniz)

böyle bir fırsat geçince, hayvanî ihtirasları o ölçüde galeyana geldi ki, kadınlara kocalarının gözleri önünde bile tecâvüz ettiler. Kurşuna dizmek veya yavaş yavaş işkence ile öldürmek üzere ellerini bağladıkları erkeklerin gözleri önünde ölüm tehditleri altında kadınları, genç kızları kirlettiler. Birçoğunu da bu emellerine nâil olmak için itişip kakışma esnasında öldürdüler.

Bir P.T.T. Müdürünün müşâhedesine bakınız:

«Siroz'da, babalarının, kardeşlerinin, kocalarının, çocuklarının öldürüldükleri evlerinden zorla çıkarılan yüzlerce bedbaht müslüman kadını, hükûmet konağının karşısındaki liseye kapatıldılar. Sonra elli kadar Bulgar askeri bu zavallıların üzerlerine atıldılar. Döğme, saçlarından çekip tartaklama ve pek çoğunu mukâvemet edemiyecek ölçüde yaralamadan sonra kirlettiler. Bulunduğum yerden (yani postahane binasından) bu zavallıların feryatlarını işittiğim gibi yapılan fenâ muamemeleri de görüyordum. Gece olunca Bulgar askerleri Türk evlerine girerek kadınların ve kızların nâmuslarına taarruz ettiler. Ayrıca hoşlarına giden güzel kadınları da alıp götürdüler.»[1]

Selânik havalisinde dahi ayni tecavüzlere devam ettiler. Yabancı harb muhabirleri hem muntazam askerî birlikler ve komitelerin ve hem de yerli Hıristiyanların hep birlikte müslüman kadınlarını kirletmeye koyularak birbirleriyle yarış ettiklerini kaydediyorlar. «Selânik'te bir evde birçok kadınlar ve genç kızlar çırıl çıplak bir halde bulundular. Her türlü taarruza uğrayan bu kadınların üzerlerine kapılar çakılmış ve günlerce soyulmuş evde, aç bırakılmışlardı. Durumu öğrenen birkaç ecnebi gazeteci, binbir tasavvut ile bîçareleri açlıktan ölmek üzere iken bîtab vaziyette kurtardı. Yunan askerleri de bu zulüm ve işkence-

1 — Avrupa Siyaseti ve Türklerin Felâketi - İstanbul 1329 Sh. 143.

lerde Bulgarlar'la yarış ediyorlardı.»[1]

Toyran'da bir Bulgar subayı Hıristiyanlığı kabul etmek şartiyle bir Türk esir subayına hayatını bağışlamıştı. Sonra o vaftiz edildikten sonra kendisinin gözleri önünde Türk kadınlarına tecâvüz etti. Türk subayının sarsıldığını görünce hemen üzerine tabancasını boşalttı. İstromca'da bir Türk kadınına göz koyan bir Bulgar kumandanı hemen kadının kocasını buldurarak önce tevkif ettirdi ve sonra da öldürttü. Bilâhare zavallı karısını zorla dâiresine getirterek kumandanlık odasında ırzına geçti. Yine İstromcada 11 Kasımda altı Sırp askeri, **Şeyh Lütfi Efendi**'nin tekkesine girerek kadınlara tecâvüz ettiler.

Diğer bir rapordan:

«19 Kasım 1912 de Siroz'da ne genç ve ne de güzel olan müftünün âilesi ile mektep müdürünün âilesine kocalarının gözleri önünde tecâvüz ettikten sonra alıp götürdüler. 13 genç kız kirletildikten sonra diri diri gömüldüler. Disoka'da ırza tecâvüzün yeni bir şeklini buldular. Yalnız 12 - 13 yaşına kadar olan ve çocuk denecek kadar küçük olan kızlara tatbik edilen bu zulüm bunların analarının ve babalarının önünde ismetleri kirletildikten sonra yavaş yavaş işkence ile öldürülmeleri idi. Çocukların feryadına ana ve babalarının feryadı karışıyor, arada bir kasaturalar işleyerek bu iç dağlayan figanları bir an için dindiriyordu!..[2] Bu hâdiselere dair pek çok haber ve hattâ fotoğraf ve raporlar ecnebi gazetelerde yayınlanmıştı.

Gürgün'de icra edilen katliamda yirmi kadar genç ve güzel kızı ayırdılar. Bunlar ölüm tehdidi altında vaftiz âyinine tahammül ettiler!.. Sonra bu zavallıların ırzlarına geçildi. İçlerinden biri mukavemet etmek istedi. Zavallı bütün çetenin şehevî hislerine mevzu olduktan sonra işken-

---

1 — a.g.e. sh. 144

2 — a.g.e. sh. 146

ce ile öldürüldü. O hâlde ki, zavallı çoktan bayılmış olduğu halde hayvan azmanlar, şenî fiile yine devam etmekte idiler. Petrova'da bir genç kız annesinin gözü önünde kirletildi. Bu hale tahammül edemeyen annesi eline âniden bir tüfek geçirerek Bulgarlar'a ateş etti. Bu hareket umûmî ve gaddârane bir katliama sebep oldu. Bütün kadınlar ve genç kızlar bir kahvehaneye kapatılacak yakıldı.»

Yüzbinlerce misalden ancak bir kaçını zikretmekle iktifa ediyoruz. Asırlarca namusu için yaşayan ve ona toz kondurmayan Türk kadınlarının başına gelen bu felâketleri tekrar hatırlatmak bizi uyandırmalıdır. Vatanlarını koruyamayanlar, vatanlariyle birlikte bu şekilde en mukaddes varlıklarını da tecâvüzden koruyamazlar. Şahsî emellerine hırsla sarılarak her türlü millî endişeye sırt çevirip birbiri ile boğuşmanın sonu budur. Büyük ve kudretli bir Türkiye için ne yapıyoruz, kendimizi sigaya çekmekte geç kalmayalım!...

İŞKENCE VE KATLİAMLAR

Bu zulüm ve işkenceler anlatılmakla bitecek, tasvir edilmekle ifade edilebilecek gibi değildir. Kısa kısa bazı raporlardan iktibaslar yaparak usulleri ve zulüm şekillerini belirtmeye çalışalım:

«Yanlarından bizce malûm genç Rumlar bulunan iki Yunan piyade bölüğü otuz kişi kadar olan bizleri şehre götürmek ve bir ilânı okutmak bahânesiyle Yanık Köy civarında bir harap köprüye sevk ettiler. Orada kollarımızı bağladılar, sonra bıçak ve süngülerinin uçları ile bizi zalimâne bir sûrette yaralamağa başladılar. İçimizden en genç olanlar - ben de bu meyanda idim - bağlı bulunduğum halde kaçmağa muvaffak oldum. Arkamdan ateş ettiler, fakat hiçbir kurşun isabet etmedi. Tam dört gün bir taşın arkasında gizli kaldım. Nihayet bir çoban çocuğu imdadıma yetişerek ellerimi çözdü» Vak'ayı anlatan mağ-

dur diğer şahısların da isimlerini zikrediyor.

Müslümanları öldürmeden evvel küfür ve hakaretler, döğmeler ve sonra da kasatura ile oynaya oynaya vücudunun şurasını burasını yavaş yavaş koparark acı feryatları kahkahalarla bastırmaktaydılar. Dedeağaç'ta Fransız şimendifer şirketinin komiseri **Rıza Bey**'i aynen bu şekilde zulmederek öldürdüler. Fransız generali **Buman** bu vak'ayı şöyle anlatıyor:

«Fransızca tedrisat yapan mektebe otuz kadar Türk mültecisini kabul etmişlerdi. Türkler'in müsâmahaları sâyesinde her yerde pek ziyâde inkişaf eden katolik mekteplerini çekemeyen Rumlar tarafından bu mülteciler, Bulgarlar'a ihbar edildiler. Komiteciler geldiler ve mültecilerin teslimini istediler. Râhipler bu teklifi kabu etmediler. Fakat Fransız şimendifer şirketinin Osmanlı komiseri olan **Rıza Bey** nâmında bir mülteci Türk, bu hareketlerin râhiplerin felâketlerine sebep olacağından endişe ederek onlara bir zarar gelmemesi için kendini komitecilere teslim etti. Bunlar **Rıza Bey**'i bu İtalyan mektebinden elli adım kadar öteye götürdüler. Cânilerin, durduklarını ve zavallı genç beyi, parasını ve evini göstermesi için kasatura ile tehdit ettiklerini gözlerimle gördüm. Pek iyi tanıdığım ve büyük bir âileye mensup olan **Rıza Bey**'in bir çocuğu ile bir hanımı vardı. Çoluk çocuğunun başına gelecek felâketi anlamış olmalıydı ki; vücudu kasatura ile delik deşik edildi. Bedbaht genç, yere düştü. Kaatillerden birisi bu vaziyette ayağından ayakkabılarını çıkarıp kendi ayağına giydi. Cesedi tam beş gün aynı yerde kaldı ve hergün üzerinden bir şey çalındı. Son zamanda üzerinde donu ile gömleğinden başka bir şey kalmamıştı. Zaten bunlar, yırtık pırtık elbiselerini, şehit ettikleri müslümanların elbiseleri ile değişiyorlardı.»[1]

---

1 — a.g.e. sh. 152

Kavala'dan geçen bir Alman:

«Komiteciler, Kavala'ya ulaştıklarından dolayı duydukları sevinç içinde Türk eşrafından otuz dokuz kişiyi herkesin gözü önünde öldürmek üzere tevkif ettiler. Bu da bir zafer eğlencesiydi. Bakınız bunların öldürme usulleri nasıldır:

Her zaman olduğu gibi bu defa da esirleri gömleklerine varıncaya kadar soydular, üçer üçer bağladılar. İçlerinden birinin vücudunu kasatura ile deldiler. Sonra da kafasını kestiler. İkinciye de aynı muameleyi yaptılar. Bu iki mazlumun cesetlerinin ağırlığı ile yere düşen üçüncüsünün önce iki kalın damarını kestiler. Sonra da koyun gibi boğazladılar. Tevkif edilenler arasında bir polis komiseri, arkadaşlarını! «Y a ş a s ı n O s m a n l ı l a r !.. » diye bağırarak ölmeye dâvet etti. Buna sinirlenip, gazaba gelen bir haydut, arkadan vurduğu bir kılıçla biçâreyi öldürdü. Kılıç iki kürek kemiğinin arasından geçerek zavallının gövdesini ikiye ayırmıştı. Bu darbe haydutların pek hoşuna gitmiş olmalı ki, bundan sonra cesetler arasında bu şekilde öldürülmüş, yâni vücutları ikiye ayrılmış pek çok ceset görüldü. Bunlar onbeş gün açıkta kaldılar.» diye yazıyor.

Urgancılar Köyü'nde doksan müslüman iplerle birbirlerine bağlandıktan sonra kasaturalarla hunharca şehid edildi. İstromca'da bu mezâlim tam yirmi gün devam etti. Öyle ki, artık öldürecek insan kalmayıncaya kadar kasaturalar işledi. Öldürmeye getirdikleri insanların sırtlarına binerek şehirde dolaşıyorlardı. Erkekler Dombalakof çetesi tarafından şehrin mezbahasına götürülerek koyunlar gibi ayaklarından asıldıktan sonra çengellerle kasaturalarla parçalandılar. Esir Türk subaylarının burunlarını, kulaklarını kestikten sonra bazen öldürüyor bazen de intikam hislerini tatmin için serbest bırakıyorlardı. Umûmiyetle böyle serbest bıraktıkları subayların, tahkir için bu-

run ve kulaklarını kestikten maada bir veya iki kollarını da kasatura ile koparıyorlardı. Istromca'da İsmail adında bir köylüyü, birer birer uzuvlarını keştikten sonra kurşuna dizdiler. Arkadaşını da bir ağaca bağlayarak gaz döküp diri diri yaktılar.

Bu diri diri yakmak usulünü hemen her yerde tatbik ettiler. Bu canavarlıkta «Engizisyon mezâlimi» ni gölgede bırakacak kadar ileri gittiler. Evleri ve köyleri yakmaları bunun yanında pek hafif kalıyordu. Üsküp ile Kumanova arasındaki köyler Sırplar tarafından tamamen yakıldı. Evlerden dışarı fırlayarak kaçmak isteyen zavallı köylüler hemen kurşunlanıyorlardı. İki ateş arasından bir tek fert kurtulamadı. Manastır'da kezâ insanları birbirine bağlayarak yaktılar. Sürünerek ateşten kaçmağa çalışan bîçâreleri sanki insan değil de ağaç kütükleriymiş gibi süngü ile ateşe itiyorlardı. Çok defa çoluk çocuk bir camie doldurularak gaz dökülüp yakılıyorlardı.

Diğer bir işkence usulü de Müslüman Türkler'in diri diri gömülmesi idi. Omurgaları dipçikle kırıldıktan sonra çeşitli zulümlerle öldürülen zavallılarla yollar, hendekler tıklım tıklım doluydu. Selânik civârında kadın, erkek ve çocukların karınlarını deşerek içine taş, toprak ve pislik dolduruyorlardı. Daha harb başlar başlamaz bu Balkan haçlıları zulüm ve şenâatin en yeni şekillerini keşfetmekte birbirleri ile rekâbete girişmişlerdi. «Bak sizinkiler böyle yapmayı akıl edebildiler mi? Şöyle yapmayı akıl edebildiler mi?» diye birbirlerine karşı öğünüyorlardı.

Harb sahasında yaralı fakat sağ kalan Türk askerlerine de aynı zulümleri tatbik ediyorlardı. Esirleri en âdi usullerle öldürmeyi en tabiî hakları olarak mülâhaza ediyorlardı. Bir Bulgar subayı bunu bakınız nasıl itiraf ediyor:

«...Üç gün sonra muhtelif muharebelerde esir edilen

ve miktarı onbin kadar tahmin edilen külliyetli Türk askeri Siroza getirildi. Bunların arkalarında elbise namına sâdece beyaz bir gömlekle bir don vardı. Zavallıları bir gece hükümet konağında yatırdılar. Ertesi gün tâyin edilen yere gönderilmek bahânesiyle şehirden çıkardılar. Bu bîçâre esirler, Siroz civarında kâmilen öldürüldüler. Karatuna civarında **General İstafanoviç** yüzlerce esiri iki sıra üzerine durdurarak kurşuna dizdirdi.» Bu zulümleri hakkıyla tasvir etmeye imkân yoktur.

«... Meydan-ı muharebeden avdet etmiş bir Bulgar askeri, kadın memeleri getirerek bunların kendisi ve arkadaşları tarafından namusları kirletilmiş olan İslâm kadınlarından kesildiğini öğünerek söylüyordu. Bu asker, bu sözleri âdetâ şeytana karşı gâlip gelmiş gibi bir tavır ve gurur ile tekrar ediyordu.

Artık şimdi şehre küçük esir kafileleri getirmiyorlar, Bîçâreleri yolda öldürüyorlar. Büyük esir kafileleri şehre gelmeğe bazan nâil olabiliyorlar. Zira, yolda onları öldürmek zor oluyor.

Filibe'ye oldukça mühim bir «esirler kafilesi» getirildi. Filibe askerî kumandanlık dâiresinde vâzifeli bir zabit esirlerin isimlerini yazmağa memur edildi. Bu vazife ancak bir saat zarfında ikmal edildiğinde, yorgun ve pür hiddet, yüksek sesle, esirleri getiren zabite hitaben: «Bu alçakları niçin buraya getirdiniz!... Niçin yolda birer birer öldürmediniz?» dedi.

Bütün angarya işlerinde de müslümanları kullanıyorlar. Bu, âdet hükmüne girmiştir. İslâm odunculari ve arabacıları Bulgarlar'ın her türlü işlerini «bilâ ücret» görmeğe mecburdurlar. Bu bîçâreler bir lokma ekmeğe muhtaç olup onu bile bulamamaktadırlar. Hıristiyan oduncu ve arabacıları kendi iş ve güçleriyle meşgul olarak âilelerinin iâşelerini te'min ediyorlar.

Türk san'atının şaheseri Selimiye Camiini doldurup boşaltan perişan göç kafilelerinden biri. Mağlûbiyet, açlık, hastalık ve her türlü sefaletin zebunu olan bu zavallı kafileler ile muzaffer devirlerin eseri Selimiye arasındaki tezat bizlerle ecdadı arasındaki farkı ne güzel aksettiriyor..

Makedonya'yı, Türkiye'nin boyunduruğundan kurtarmaya giden ikinci fırkada müstahdem Filibe Bulgar tabiplerinden biri (ismini biliyorum, fakat icrası mutasavver bulunan muhakemesine kadar susmağa mecburum) Makedonya köylerinden birine vâsıl olduğunda resmî elbisesini giyerek zengin bir müslümanın hânesine müracaat ve kendisinden iki bin lira talep ettiği ve bunu yirmi dört saat zarfında vermediği takdirde kendisini asacağını bildirdi. Zavallı adam, mevcud parasını ondan evvel gelenlerin aldıklarını ve kendisinde bir şey bulunmadığını söylemiş ise de tabib, talebinde ısrar etti. Bunun üzerine bîçâre, müslüman evdeki eşyasını vermeğe başladı. Bu eşya, tabibi tamamen teskin etmedi ve istediği akçenin behemehal ertesi güne kadar hazırlanmasını ısrarlı tehditlerle talep ettikten sonra savuştu. İslâm, macerayı arkadaşlarına hikâye etti. Arkadaşları, Bulgar kumandanına müracaatla şikâyet etmesini tavsiye ettiler. Bu bîçâre, kumandana şikâyet etti. Kumandan da tabibi yakalamak için İslâmın evine iki zabit gönderdi. Ertesi gün tabib parayı almağa geldiğinde, bir köşede saklanmış olan işbu iki zabit meydana çıktı. Fakat tabibi gördüklerinde tevkif zahmetine bile katlanmadılar ve İslâma hitaben:

«— Muharebeden sonra mahkemeye müracaat edersin, şimdi bu tabibin orduda hizmeti vardır!.» dediler. Ârif olan anlasın!

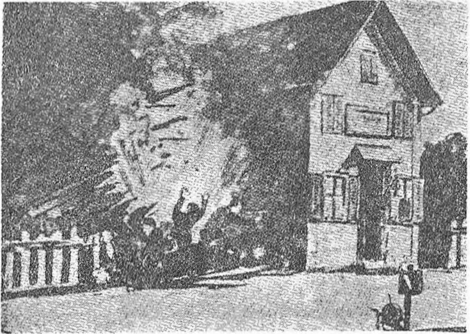
Filibe'deki İslâmların büyük câmisi erzak ve mühimmat deposuna tahvil edildi. Filibe İslâm cemaati caminin kudsiyeti ihlâl edildiğinden dolayı Mezâhip Nazırı'na müracaat etti ise de Nazırdan cevap almağa bile muvaffak olamadı...» [1]

Bu canavarlıklar ciltlere sığmaz. Türk ve Müslüman kanına susamış çarıklı vahşi sürülerin elinden kurtulmağa

---

1 — Avram Galanti'nin yukarıda bahsi geçen tercümesinden.

imkân yoktu. Anasının memesinden süt emmekte olan yavrular bile öldürülüyordu. Bilhassa Yunan subayları Balkan mezâlim mektebinde yetiştiler. Öğrendikleri işkence usûllerini Anadolu harekâtında hudutsuz bir sûrette tatbik imkânını bir kere daha elde ettilerse de sonunu getiremiyerek şanlı Türk askerleri tarafından vatanının, harîm-i ismetinden tard olundular. Bu son safhanın hikâyesine geçmeden Balkan mezâlimine dair birkaç insaflı ecnebinin şahâdetini nakledelim. Gerçi harbten önce pek

Her yerde tekrarlanan bir tahrip ve imha şekli. Yangın ve bombalama.

çok gazeteci ve siyaset adamı, ya satın alınmış ya da Yunan propagandasının ağına düşürülerek sâlim düşünce imkânından mahrum edilmişti. Ama yine de birçok insafehli yabancı çıkmış ve kendi dindaşları olan Yunan palikaryalarının maskelerini indirmişlerdir. Çünkü zulüm ve vahşet o raddeye varmıştı ki; birçokları gayri ihtiyarî isyana ve gerçeği haykırmağa mecbur kalmıştı. Şimdi onlardan birkaç örnek sunuyoruz:

BİRKAÇ ŞAHÂDET

BALKAN MEKTUBU

Zâyeti adındaki Rus gazetesinden: [1]

....

«Ben iyi bir tesâdüfle bermûtad gazete muhabirlerinin gözlerinden kaçan pek çok şeyleri görmeğe muvaffak oldum. Hattı hareketimi tahdid ederek bana hiçbir zaman kılavuz makamında -şüphesiz pek lûtufkâr fakat gazetecilik nokta-i nazarından gayet sıkıcı olarak - subaylar tayin etmemiş ve istediklerimi asla reddetmemişlerdi. Ben Makedonya'ya gayrimuharip ahaliye yardım ulaştırmak maksadiyle gitmiştim. Bunun için harbi, askerî manzarasiyle değil, tâbir câizse mülkî manzarasiyle gördüm.

Topların tarrakasını işitmedim. Muharebelerde hazır

1 — Ekseriyeti «Slav asıllı» olan Balkan zâlimlerinin ne ölçüde tahammül edilmez canavarlıklar icra eylediklerine bakınız ki, kendilerinin baş teşvikçisi ve Türk'ün ezelî düşmanı olan bir «Moskof» bile bu hale isyan ediyor.

bulunmadım. Lâkin âzası kesilmiş nâaşlar, yanmış köyler, yağma edilmiş evler, aç kalmış âileler... Bütün bunlardan istediğimden pek çok fazlasını gördüm. Gâliplerin zafer arabası memleketi baştan başa katederek onu kana bula-dı ve daha uzaklara Edirne ve Çatalca'ya doğru uzaklaştı. Tekerleklerinin takırtıları artık Makedonya Dağları'nın matem dolu semti içinde işitilmiyor. Artık hiçbir şey, ferâgat ve tekâmül içindekilerin elemlerini gösteren ve ovaları, vâdileri dolduran enînleri boğamıyordu.

Türklerin mezâlimi hakkında gazeteler pekçok şeyler yazmışlardır. Her Rus okuyucusu Türklerin öldürmek (!) veya ırza tecâvüz etmek (!) için nasıl hareket ettiklerini bilir. Pomak köylerinde atılan kurşunlar... Öldürmeye hazır tüfekleri hâinâne saklayan beyaz bayraklar hakkında kâfi şeyler okumuştur. Lâkin aynı okuyucu Hıristiyanların mezâlimine dair pek az şey bilir. Bir taraftan Bulgarlar'ı az çok lekeleyen her nevi kısımları çıkartan şiddetli sansür, diğer taraftan siyasî mülâhazalar sebebiyle Rus muhabirleri gördüklerini meskût bırakmağı tercih ediyorlar ve harbin her cihetini tavsir etmiyorlardı.

Şimdi artık söylenmemiş olan cihetleri de söylemek ve yalnız İslâv ordularını harekete getiren şayan-ı takdir vatanperverâne hissiyatı değil... Sancaklarını kirleten çamur ve kanı da göstermek zamanı gelmiştir.

Okuyucu bundan sonra okuyacağı satırlarda Bulgarlar ve umumiyetle İslâvlar aleyhinde bir husumet temâyülü aramasın!... Rus muhabirlerinin büyük çoğunluğu gibi ben de Balkan memleketlerine, Bulgarlar'a karşı büyük bir teveccüh besleyerek gelmiştim. Bütün heyecanlarına iştirak ediyor, muzafferiyetlerini alkışlıyordum. Ne için olduğunu beyan edemiyordum. Lâkin bende bütün bir milletin emellerine uygun olarak yapılan bu muharebenin sonuna

kadar saffetini muhafaza edeceği eski husûmetlerin üstüne yükselebileceği, Balkanlar'da o kadar kuvvetle kökleşmiş bulunan bütün Asyaî an'aneleri arkasında bırakacağı zannı hasıl olmuştu.

Lâkin maalesef bu asla öyle cereyan etmedi. Mâzi galebe çaldı. Pek yeni olan bir terbiyenin genç filizleri mukavemet edemiyecek kadar zayıf idi. Asırlardan beri yığılmış ve beslenmiş olan « T ü r k d ü ş m a n l ı ğ ı » harbin ilk günlerindeki güzel tezâhürata gâlip geldi.

KURŞUNA DİZİLMEDEN EVVEL
Hadi kurtarmak için yetişen olmadı, bir gün intikamını alacak olan da çıkmasın mı?!...

....

Mamaafih Hıristiyanlar'ın mezâliminden bahsederken Bulgar muntazam askerleriyle Makedonyalı Bulgar komitecileri arasındaki farkı kaydetmek lüzumu vardır. Vâkıa muntazam askerler, ahaliden intikam alıyor, tek bir kurşunun atılan köyleri yakıyor, erkekleri öldürüyorlardı. Yanımdakilerden bir Bulgar subayı tam bir iftihar ile:

«Kırcali'de arkamızda hiçbir Türk köyü bırakmadık» diyordu.

Muntazam askerî kıt'aların bu hareketi hunharca bir sarhoşluk dakikalarında zihinleri istilâ eden bir öfkeden ileri geliyordu. Bir takımın, bazı Bulgar nâaşlarına tesadüf etmesi subayların bile şahadetine nazaran askerlerin hiçbir kuvvet tarafından zaptı kabil olmayan vahşi hayvanlar haline gelmesine yetiyordu. Türk köylerine atılıyorlar, erkekleri de bazan kadınları boğazlıyorlardı.

Makedonyalı Bulgar komitecileri ise pek başka türlü hareket ederdi. Askerler için acıklı bir hâdiseden ibâret olan şey komiteciler için hakikî bir program idi. Askerler bir nevi cinnete tutularak öldürüyorlardı. Halbuki komiteciler bu fâciaları bir tertip dahilinde, hergün, tam bir itidal ile işliyorlardı. Muharebenin başından itibaren henüz dört hafta geçmişti ki, Sofya'nın bütün kahvehanelerinde uzun saçlı, komiteciliğin an'anevî kulâhını giymiş, çehreleri **Lombrozo**'nun galerisine lâyık bir takım garip insanlara tesâdüf olunuyordu. Ceplerinden Osmanlı liraları dolu keselerini çıkarıyorlar, tafra satarak altınlarını çınlatıyorlar ve gözlerini kırparak arkadaşlarına:

«— B u T ü r k e m e ğ i d i r !. » diyorlardı.

Bunlar harb meydanından dönen ilk Makedonya kahramanları (!) kafilesiydi. Sonra « T ü r k e m e ğ i n i n » meyvalarını bir banka'ya tevdi ettikten sonra yine « m u h a r e b e ' y e » dönerlerdi. Lâkin gittikleri yer şarapnellerin patladığı, kurşunların vızıldadığı yer-

ler değil, Türk altınlarının bakiyesini bulmak ihtimâli olan taraflar idi.

Subayların idaresine verilen komiteci çeteleri orduya bağlı kalacaklar, Türk askerlerine karşı aman vermeyen bir kuvvet vazifesi göreceklerdi. Halbuki bu komiteciler gerçekte mağlûp olmaz askerler yerine islâhları mümkün olmayan yağmacılardan başka birşey olmadılar. Subayları bana şöyle demişlerdi:

«— Komiteciler, **Sandaski**'nin çetesi istisna edildikten sonra orduya hiçbir hizmet ifa etmemişlerdir. Hattâ ekseriya bizim harb plânlarımızı bile bozuyorlar. Gerilemek lâzım geldiği zaman ilerliyorlar. Beklemek lâzım geldiği zaman taarruz ediyorlardı. Hele bunun en fenâsı komiteciler için ganimetten başka bir mülâhazanın mevcut olmamasıydı. Bir keşif yapacakları yerde, bir Türk köyünü basmağa giderlerdi. Hattâ bazan kendi vatandaşlarından az çok zengin olanlara dahi taarruzdan çekinmemişlerdir. Bunun için muharebenin başladığından iki buçuk hafta sonra silâhlarını almağa mecbur kaldık.»

Lâkin silâhları alınanlar bunların yalnız küçük bir kısmı oldu. Diğerleri memleketin her tarafına dağıldılar. Ordu ile olan irtibatları gittikçe daha zayıfladı. Çetelerden bazıları, meselâ Nevrekop Kazası dahilinde «çalışan!...» çete bir nevi şöhret bile kazandı. Bu kaza en evvel işgal edilen yerlerden biri olup, orada itaate mecbur edilecek kimse de yoktu. Türk askerleri güneye doğru çekildiği için komiteciler bu mevkie hâkim oldular. İşte burada işlenen cinayetlerden bazı misâller;

«...Kırkbeş İslâm âilesinden meydana gelen Devrencik Köyü, muharebenin başından altı hafta sonra komiteciler ve civar Bulgar ahali tarafından yakılmış, bütün erkekler öldürülmüştü. Otuz dokuz erkek ve kadın bir camiin içinde diri diri yakılmıştır. Karaşöve Köyü'nde muharebenin başından dört hafta sonra komiteciler ve yerli

Bulgarlar bütün Türkler'i erkek, kadın ve çocukları boğazlamışlardır. Buçan Köyü'nde komiteciler müslümanları hapsederek Debrencik Köyü'nde olduğu gibi yakmağa hazırlanmışlardı. Fakat o buhranlı dakikada Türkler'den biri bağırarak askerlerin bir İngiliz zabitinin kumandası altında gelmekte olduğunu söyledi. Bu, komitecileri kaçırmağa kâfi geldi. Mamafih onbeş gün sonra tekrar geri dönerek plânlarını tatbik ettiler. Camii ve herşeyi yağma ettiler ve bütün müslüman ahaliyi kestiler.

Kırk müslüman âilesinden ibaret olan Losna Köyü'nde bütün müslüman ahali çocuklar ve kadınlar dahi istisna edilmeksizin, komiteciler ve yerli hıristiyanlar tarafından katledilmişlerdir.

Ben burada ancak Nevrekop ve Drama arasında hududa yakın bir küçük mıntıkada işlenen cinâyetden bahsediyorum. Daha kuzeydeki yerleri asla dolaşmadım. Fakat Türk mültecilerinin hikâyelerine bakılırsa oralarda komitecilerin tahribatı daha da müthiş olmuştur.

Şu ciheti de nazarı dikkate almalı ki; bütün bu mezâlim çoktanberi ilhak olunup artık hiçbir mukavemetin kalmamış olduğu yerlerde irtikâb olunuyordu. Bu mezâlim için intikam almak mâzeretinin mevcudiyeti dahi pek şüphelidir. Çünkü Türk ve Hıristiyan ahali muharebeye kadar son derece anlayış ve barışıklık içinde yaşamaktaydılar.

Binaenaleyh son olarak vukua gelen mezâlim ve hunharca sarhoşluk, intikam arzusunun icabı değildir. Bu, tertip ve tasarlama dahilinde yapılan bir yağmacılıktan ve bütün kayıtlardan âzade bir takım sefil hevesleri tatmin, aşağılık hislerinden başka birşey değildi.

Çok yerlerde cebren Hıristiyanlık dahi kabul ettirilmiştir. Makedonya medeniyet nâşirleri (!) bazı köylerin çoğu, erkeklerini kestikten sonra kadınları toplayıp ırzlarına tasallut ederler ve sonra tabancayı alınlarına dayayarak onları derhâl ölüm ile Hıristiyanlık arasında muhayyer bı-

rakırlardı. Biçâreler de pek tabiî olduğu üzere Hıristiyanlığı tercih ederlerdi. Hemen oracıkta Makedonya köylüleri tarafından icad edilen birtakım temsili işaretler üzerine onlar vaftiz edilmiş addolunurlardı. Artık bu irticalî âyinin kilise indinde muteber olup olmıyacağını bilmiyorum.

Karaşof Köyü'nde Bulgarlar'la, Rumlar ondörtten onsekiz yaşına kadar onaltı müslüman genç kızı esir etmişlerdi. Esir etmek demek, hepsi birlikte bunların ırzlarına tasallut etmek demektir. Bilâhere onları hakikî birer câriye gibi kullanmak arzusundaydılar.

....

Okuyucu benim bazı istisnaî halleri hikâye ettiğimi zannetmesin, Nevrekop kazası dahilinde vaki olan cinâyetler bir istisna değil, umûmî kaide idi. Her tarafta ırza tecâvüz ve her şey yağma ediliyor ve her yerde katliâmlar icra olunuyordu. Öyle ki; bu cinâyetlerle mükemmel bir kitap doldurulabilir.

Drama sancağı dahilinde komiteciler bir veya müteaddit köylere gelerek birkaç Türk'ü yakalıyorlar. Onlardan gayet büyük bir kurtuluş fidyesi istiyorlardı. Bazan parayı aldıktan sonra esirleri koyveriyorlar. Bazan ise vermiş oldukları söze bakmıyarak kurşuna diziyorlardı.

Komitecilerin gidişinden sonra Bulgar, Rum ahâli de gelerek, kalan ne varsa onu yağmaya koyuluyordu. Bunların birtakım serserilerden olduğunu zannetmeyiniz. Hayır, bu yağmalara memleketin ileri gelenleri, zenginleri, hattâ tahsil görmüş olanları dahi iştirak ederdi. Meselâ Drama'da yağmanın birinci teşvikçisi, Rum Metropolit'i olmuştur. Türk askerlerinin gidişinden sonra sokaklara çıkarak etrafındakilere:

«— Ne duruyorsunuz? Türklerin gittiğini görmüyor musunuz? Haydi herşeyi alın götürün!» dedi ve Cenab-ı Hakkın «H a k i r d â v e t ç i» si bir iyi misal göstermiş olmak için Türk askeriyle beraber gitmiş olan bir Türk

Bu resme ibretle bakınız: Ağaçların kabukları soyulmuştur. Yerde yatanlar son anlarını insan eli yetişebilecek yükseklığe kadar ağaç kabukları yiyerek geçiren zavallı Türk'lerdir. Yâni «EVLÂD-I FATİHAN» Bu da asırlarca adâletle idâre ettiğimiz Bulgarların Balkan Türklüğüne muâmelesidir. Yarabbi!. Şu âziz millete ihanet etmeyen kimdir? Bizde bu unutma hastalığı varken... Allah gelecek nesilleri korusun!...

beyinin evine girerek bütün eşyasını ve ticarî mallarının yarısını kendi evine naklettirdi. Bu misali, esâsen uzun boylu teşviklere muhtaç olmayan Rumların birçoğu örnek aldı. Türk evlerinden herşey, tamamiyle herşey, halılar, zahireler, hattâ âdî çanaklar yağma edildi. Bittabî müthiş bir kıtlık ârız oldu ve muhtaçlara yardım için « İ n g i l i z H e y e t i » geldiği zaman aç kadınlar ve çocuklar tarafından âdeta hücuma uğradı. Bu heyetin gelişi münasebetiyle ise Cenab-ı Hakkın: « H a k i r d â v e t ç i » si yâni Rum Metropoliti, parlak bir hitabe okudu ve hemcinsine muhabbet ve mağlûbların haklarına insanca riâyet vaz ve nasihatinde bulundu.

Drama'nın etrafında ticaretle zengin ve Türk ile Rum ahali tarafından iskân edilmiş büyük köyler vardır. Bu köylerin hepsinde mağlûblara karşı insanca muamele hakikaten parlak bir sûrette ortaya konmuştur. Osmanlı askerlerinin çekilmesinden sonra Rum ahaliden meydana gelen komisyonlar bir nevi muvakkat hükümet halinde teşekkül etmiştir. Bütün katliamlar işte bu komisyonların muvafakiyetiyle ve onlar tarafından silâhlandırılan ve umûmî âsayişi temin (!) için tayin edilen insanlar vasıtasiyle icra edilmiştir. Bunlar umûmiyetle, bir müslüman evine girerek kendisinin komisyon tarafından çağrıldığını söylerler, beraber alıp götürürler ve köyünün haricinde o bîçâreyi öldürürlerdi. Sonra, şehidin parmağından yüzüğünü çıkararak evine dönüp hanımına: «Kocan sıhhattedir. İşte, merak etmemen için sana bu yüzüğü gönderdi. Onu biz kurtardık. Onun için bize bir şey ver!...» derlerdi. Bîçâre kadın da son paralarını dahi onlara verirdi. Kaatiller budala ve saf Türklere oynadıkları oyundan memnun olarak gülüp oynayarak çekilip giderlerdi. Rumlar'ın habâsetlerini icra ettikleri yerlerin hepsinde bu alçakça nâmertlikten ibaret usûl hüküm sürmüştür. Büyük bir liman olan Kavala'da bu gibi cinâyetler bir ay müddetle devam etmiştir. Kavala civarında Sarı-

şaban Köyünde Bulgar komitecileriyle Rumlar, beraber olarak alçakça cinâyetlerini işlemişlerdir. Bütün kadınların ırzına tasallut edilmiş ve hemen hemen bütün erkekler katlolunmuştu.

Drama civarında Doksat Köyü'nde yirmidört müslüman, evleri yağma edilmek veya başka sebepler için katledilmiştir. Meselâ! birini, bir iki sene evvel bir Rum tarafından katledilen bir Bulgar hakkında şikâyette bulunmuş olduğu için kestiler. Diğeri de bir Rum'a on Napolyon borç vermiş olmak bedbahtlığında bulunmuş olduğu için katledildi. İlh... İlh...

Bu cinâyetler bir aya yakın zaman devam etti. Köyün camii kiliseye çevrildi. Edirnecik Köyü'nde (yüzotuz haneli bir müslüman köyüdür) yirmibeş erkek katledilmiş, otuz kadının ırzına tasallut edilmiştir. Yörükler Köyü'nde herşey yağma edilmiş, otuz kişi öldürülmüştür. Irzına tasallut edilmeyen kadın kalmamıştır. Kırlıova Köyü'nde müslüman ahali ikiyüz kadar âileden mürekkeb olup hemen hepsi Drama veya Siroz'a kaçmıştı. Bunlardan yüz kadar erkek yakalanarak katledilmiştir.

Dağlar arasında gizlenmiş kalmış olan küçük Türk Köyleri nisbeten az muzdarip olmuştur. Ortalama olarak her birinde bir veya iki kişiden ziyâde öldürülen yoktur...

Yine okuyucuya ihtar etmek mecburiyetindeyim ki, bu rakamlar hakikî bir istatistik değildir. Bunlar ancak bizzat kendim yerinde tesbit edebildiğim tek tek vak'alardır. Kat'î rakamlar mevcud değildir. Tasarlanmış, tertiplenmiş mezâlimin vücuda getirdiği kurbanların hakikî adedi hakkında pek mühim sûrette bir fikir peyda etmek mümkündür...

Hilekâr Olis'in torunları (yani Rumlar) Bulgarlardan daha faalâne cinâyetler icra etmişlerdir. Zâlimane hareketlerine ise Bulgar komitecilerinin mâzeret makamında serdetmek istedikleri «Millî İntikam» ın hafifletici sebebi de yoktur. Çünkü Türkler daima Rumlar'ı

emin bir unsur diye telâkki etmişlerdi. Rum ile Türk ahali arasında hiçbir anlaşmazlık mevcut değildi. Bu sûretledir ki: ancak elde edecekleri ganimet içindi. Müdafaasız insanların mallarını yağma, silâhsız kimseleri katliâm etmek onlar için hakiki bir eğlence, bir bayram gibiydi. Bahusus bu cinâyetlerin cezasız kalacağını biliyorlardı. Tasavvur edilebilen fenalıkların en fenaları hile, nâmertlik, arkadan taarruz, iğrenç sefahat, bütün bu alçaklıklar kanlı bir sel gibi galiplerin eline düşen şehir ve kasabaları kapladı.

Hıristiyanlık medeniyeti (!) Hilâle karşı Haç (!) ... Medenî Milletlerin mukaddes vazifesi (!) ... Oh, bu parlak yalanlarla üç aydan beri sütunlarını kaplayan Avrupa gazeteleri biraz da bu güzel sözlerin nasıl müthiş bir hakikate çevrildiğini yakından tetkik etmek zahmetini ihtiyar etseydiler!...»

BİR İTALYAN'IN ŞAHÂDETİ

Milân'da yayınlanan Sekolo Gazetesi'nin Rumelindeki husûsî muhabiri Mösyö **Lüsiyen Manirini**'nin Bulgarlar tarafından icra edilen alçaklıklar hakkında yayınlanan bir mektubu:

«Selânik: Nisan 1913

Artık sükût edemiyoruz. Boğazlanan Makedonya masumlarının, Selânik'te Bulgarlar tarafından Türkler'e karşı yapılan katliam ve hırsızlıkları bütün fecaatiyle, Bulgar alçaklıklarını bütün vahşetiyle his ve idrak ediyoruz. **Bir medeniyet** muharebesi namını alan Balkan Muharebesi bugünkü medeniyetin saf insanlar tarafından kendisine atfolunan güzel ve gönül alıcı mefhum ve mânaya muhalif bir mânayı hâiz bulunduğu artık sabit olmuştu. Makedonya ve Trakya kıt'alarında asayişsever çiftçilerden meydana gelen bir Türk unsuru mevcuttu. Muharebe ilân edildi. Balkanların vahşileri Bulgarlar, bir kan ve ateş şelâlesi gibi hücum et-

tiler. Binlerce Türk köylüleri evlerinin yakıldığını, yağma edildiğini, karı ve kızlarının iffet ve namuslarının kirletildiğini ve sevdikleri kimselerin arasında ölüm titremelerinin yayıldığını görmüşlerdir.

Bu yerlerden Hıristiyanlık Medeniyeti (!) geçiyordu. Veyl mağlûblara!.. Bulgaristan'ın orduları Türk ordusuna karşı değil, fakat Türk ırk ve nesline karşı muharebe ediyorlardı. Konsoloslar bu medenîlerin canavarlık ve hunharlıklarını ifâde eden binlerce vesikaya mâlik bulunuyorlar. Kurbanların listesi pek tafsilâtlı ve fecîdir. Bu listelerden elli bin Türk'ün boğazlandığı anlaşılıyor. Yunan ordusunu gayri memnun bir nazarla karşılayan Selânik ahalisi, Bulgar işgalinden kurtulmalarını büyük bir nimet telâkki ediyorlar.

Komitecilerin müteaddit çeteleri ve muntazam Bulgar askerleri, müslümanların feci imhasına iştirak etmişlerdir. Selânik'te İtalyanlar, Almanlar ve Fransızlar'la görüşerek Bulgar'ın neler yaptıklarını sorduğum zaman «şenaatler, şenaatler!» cevabını vermişlerdir. Bütün köyler yağma ve tahrib edilmiştir.

Siroz'da sekizyüz müslüman boğazlanmış ve Siroz kumandanlığına da bu kıtalleri icra eden komitecilerin reisi getirilmiştir. Diğer bir köyde çete reislerinden **Donço**, camileri İslâm kadın ve çocuklarıyla doldurduktan sonra bombalar ile berhava etmiştir.

Çete reislerinden **Çernopeyef** ikiyüz komiteciyle Kavala'ya girerek ahaliye bir milyon vergi tarhetmiştir. Yedi Yahudi zengini ölüm tehditi altında yirmi iki bin lira kurtuluş fidyesi vermeye mecbur kalmışlardır. Kavala ve Dedeağaç'ta binlerce müslüman boğazlanmıştır. Selânik dahilinde seyahat eden bir Katolik bana gönderdiği bir mektupla Bulgarlar tarafından icra edilen fecaat ve şenaatlerden dolayı nefretini izah ettikten sonra insaniyet namına şikâyet sesimi yükseltmemi istiyerek diyor ki: «Dahilde seya-

hat eden her fert, ölüm ve vahşetin tesiri altında bulunuyor. Bu vahşete sel ve tufanın geçtiği yerlerde temelden yıkılmış Türk köyleri, tahrip edilmiş müslüman evleri ve bu felâket enkazı arasında çocuk ve kadın cesetleri görülüyor. Irz ve namusları kirletilen kadınların, vücutları parçalanan Türklerin, cebrî vaftizlerin ve gâyet geniş bir mikyasta yapılan yağma ve hırsızlıkların miktarı haddi aşmıştır.»

Mektup şu cümle ile sona eriyor: «Medeniyet hususunda Hıristiyan silâhları pek vahşi ve barbar görünmüştür.» bundan birkaç gün evvel Osmaniye kazası müslümanlarından mürekkeb hususî bir heyet büyük devletlerin konsoloslarını ziyaret ederek aşağıdaki muhtırayı takdim etmişlerdir:

«Biz Osmaniye kazasına tâbi Bahçeova köyü sakinlerindeniz. Kazamızın müslüman ahalisi işgal başlangıcından itibaren Bulgar ordusunun kıtalinden, fâcialarından, işkencelerinden korktuğu cihetle Siroz, Demirhisar, Doyran, Usturumca kazalarına iltica etmişlerdir. Bilâhare müslümanla Bulgar vahşetlerinin kesileceği ve kalan mülklerinin namus ve hayatlarının, din hürriyetlerinin, himâye ve siyanet edileceğini zannettikleri cihetle yuvalarına dönmüşlerdir.

Fakat ahali Buruva, Burhaniye, Çatık, Temnek, İhsaniye, Tirtobiska, Virice, İrave, Istamer, İsvekra, Grova, Kilimanta, Kobyar ve Çareve köylerine vâsıl olduğu zaman Bulgarlar tarafından tecâvüze uğramış olarak gayri kabili tasvir işkencelere dûçar edilmişlerdir. Bu on dört köyün bütün genç kızlarının namusları heder edilmiş ve bunların en güzelleri hıristiyanlaştırılmağa mecbur edilmiştir. Bulgarlar, müslümanları Hıristiyanlığı kabule zorlamak için her nevi vahşete baş vurmuşlardır. Hıristiyanlıktan istinkâf eylenen bir köylü merhametsizce dövülmüş ve öldürülmüştür.

Şu ecnebî resmine bak, aziz vatan evlâdı... Sözde din adamları ile zalim komiteciler elele: Zorla Hıristiyanlaştırma!.. Ah ne unutkan milletiz Yarabbi!..

Bazı müslümanlar, bu vahşetten korkarak hıristiyan olmağa mecbur kalmışlar ve hıristiyanlaştıklarına dâir kendilerine ibraz olunan vesikalara imza koymağa mecbur edilmişlerdir. En nihayet kaza merkezi olan Beçişve'ye sıra gelmiştir.

Birgün Bulgarlar, çanlar çalındığı zaman bütün ahalinin kiliselere gitmelerini emretmişlerdir. Kiliseye gitmiyecek olanların derhal kurşuna dizileceği de ilâve edilmiştir. Biz ise dindaşlarımızın mâruz kaldıkları acı hali size haber vermek için hayatımızı tehlikeye koyarak firar ettik.

Aldığımız malûmata göre komşu Cumayıbâlâ, Petriç ve Menik kazalarının müslümanları aynı sefâlet halinde bulunmaktadırlar.

Medenî milletlerde bir merhamet zerresi ve insaniyet kalmadı mı? Artık yer yüzünde insanlık tamamiyle bulunmaz mı oldu? Bir insanın Ortaçağ vahşetlerini aşan bu vahşetlere karşı seyirci kalması kabil mi? Biz zat-ı âlilerine felâketlerimizi ihbar ve takrir eder ve bedbaht kardeşlerimizin bu felâket hallerine nihayet verecek tedbirleri almalarını rica ederiz.

Şükrü oğlu Salih, Ahmet oğlu Mehmet».

BİR BELÇİKALI'NIN LÂNETİ

Belçika'nın en mühim gazetelerinden olup Brüksel'de yayınlanan «Le Soir» gazetesinin Selânik'ten aldığı hususî bir mektupta deniyor ki:

«17 Teşrinisâni tarihli mektubunuzu şimdi aldım. Brüksel'den Selânik'e kadar mektup ancak oniki günde gelebilmiştir. Maamafih bu da şayan-ı memnuniyettir; bazan onbeş-yirmi gün Avrupa postası almaya muvaffak olamıyoruz. Medeniyet âlemiyle münasebetlerimiz kesilmiştir. Selânik artık Avrupa'da değildir. Adeta Afrika'ya naklolunmuş gibidir. Makedonya bugün İtalya'nın eski yazarların-

dan **Dante**'nın bile tasavvur edemediği derecede hayalleri aşan bir takım mezâlim ve felâketlere sahne oluyor.

Harb vak'aları malûmunuzdur. Bulgarlar ile Sırp ve Yunanlılar'ın Osmanlı kuvvetlerini nasıl uzaklaştırdıklarını ve nasıl Trakya, eski Sırbistan, Epir ve Makedonya'ya doğru yürüdüklerini biliyorsunuz. Askerleri halim ve selim, kanaatkâr, bedenleri kuvvetli ve bahadır olan Osmanlı ordusunun her türlü teşkilâttan mahrum bulunduğunu da öğrendiniz. Fakat gazetelerin yazmadıkları şeyler, ancak muzaffer orduların zulüm ve vahşetidir. Yunanlılar, Bulgarlar ve Sırplar geçtikleri havalide çocuk, kadın, ihtiyar bütün Türkler'i öldürüyorlar. Yunanlılar, Bulgar ve Sırplar kasabaları yaktıktan, câmi ve minâreleri yıktıktan sonra bütün müslümanları yok ediyorlar.

Bazı kazalarda hiçbir müslüman hiçbir câmi ve hiçbir mesken kalmamıştır. Bulgar hududunda bulunan Cumayıbâlâ'dan Selânik'e kadar kendisini himâye eden bazı komiteciler yanında gelmiş olan arkadaşlarımdan biri geçmiş olduğu Cumayıbâlâ, Menik ve Petriç kazalarında bütün müslümanların katliam edilmiş olduğunu naklediyor. Yollar cesetler ile doludur. Bugün bile müthiş bir Haçlı Muharebesi karşısında bulunuyoruz. Bu muharebe müslümanları imha ve ortadan kaldırmak maksadıyla vuku bulmaktadır. Bütün memleketin hıristiyanlardan ibaret kalması için ittifakla müslümanların tamamiyle ortadan kalkmasını arzu eylemektedirler. Bu sûretle hâkim millet tamamen mahvedilerek Osmanlı hâkimiyetine son verilmektedir.

Selânikte ecnebi harb gemisi, konsoloslar, bir hayli ecnebi tabaası, sayısız yabancı gazete muhabirleri bulunduğu halde bundan birkaç gün evvel bir gece içinde yüz elli müslümanı öldürmüşlerdir. Bu müslümanlar sığınacak yer bulamadıkları cihetle Vardar mahallesindeki kahvehanelerde yatmaktaydılar.

Bulgarlar Baruthâneye ateş vererek bin kadar Osman-

lı askerinin mahvolmasına sebebiyet vermişlerdir. Avrupada bu ahvale karşı sükût ediliyor. Siroz'da, Üsküp'te ve Manastır'da ne kadar katliamlar vukû buluyor?.. Yakın bir zamana kadar Osmanlı Avrupasında hiçbir müslüman kalmıyacağına emin olabilirsiniz...»

BİR MADAMIN ŞAHÂDETİ

Kavala'daki bir madamın, Bulgar askerleriyle komitecilerinin Kavala ve civarında ikâ ettikleri mezâlime dâir Viyana'daki babasına gönderdiği bir mektubun bâzı kısımları Viyana'da yayınlanan «Weinersunon (Vaynersunon) Montag Zeitung Gazetesi'nde yayınlanmıştır.

«... Bundan tam bir ay evvel sabah saat sekize doğru atlarına binmiş beş Bulgar komitecisi şehre girerek Kaymakamı esir ettikten sonra Kavala'yı bir Bulgar limanı ilân etmişlerdir. Öğleden sonra çıkan daha yirmi beş otuz kadar komiteci, bir alay Bulgar askerinin kendilerini takip ederek şehre gelmekte olduğunu haber vermişlerdi. Kânunuevvel'in onuncu günü bütün şehir halkı önlerinde Rum metropolidi bulunduğu halde düşman ordusunun istikbaline çıkmıştır. Kadınlar, asker ve komitecilere çiçekler dağıttıkları gibi kiliselerde de çanlar çalmağa başlamıştır. Gece şehirde fener alayı tertib edilmiştir.

İşgalin ertesi günü Türkler aleyhine katliamlara başlanmıştır. Müslüman olmaktan başka hiçbir günahı olmayan birçok kimseler Müslümanlar'ın ileri gelenlerinin ekseriyetiyle birlikte hapsedilerek muhâkemesiz idam olunmuşlardır. Gece yarısına doğru bütün mahbuslar uykudan kaldırılarak çırılçıplak bir halde ikişer, üçer bir araya bağlandıktan sonra keskin süngüler zavallıların karınlarına saplatılmış ve dipçiklerle müthiş sûrette dövülmüşlerdir. Birinci gecede otuzdokuz, ikinci gecede onbeş, üçüncü gecede sekiz ve daha sonra otuz kişi öldürülmüş ve böylece

Kimbilir kaç yerde kaç bin kere tekrarlanmış olan bir zulûm şekli... Her zulmü reva gördükten sonra câmie doldurularak gaz dökülüp yakılan zavallılar!...

katliamlara devam olunmuştur. Kavala'da yok edilenlerin sayısı yüzonbeş kişiye bâliğ olmaktadır.

Siroz'da nefsini müdafaaya kalkışan Türkler, düşman askerlerinden iki kişiyi öldürdüklerinden Bulgar zabiti hemen saatine bakmış ve maiyetindeki askerlerine hitaben:

«— Şimdi saat dört'tür, yarın aynı saate kadar, Türklere istediğinizi yapabilirsiniz!...» demiştir.

Bulgarlar bu müsaade üzerine canavarlar gibi katliam yapmışlardır.

Yirmi dört saat zarfında öldürülen müslümanların miktarı bir rivâyete nazaran bin iki yüz, diğer bir rivâyete göre de bin dokuz yüz kişiye yükselmiştir.

İskeç'de vahşet korkusuyla öteye beriye kaçışmakta olan ahaliyi alçak Bulgar askerleri tâ câmilere kadar takib ederek ellerine geçirdikleri şahısları parça parça etmişlerdir. Drama'da Türk zenginlerinin birinin kafası kesildikten sonra vücudundan ayrılan kellesi bir sandık üzerine konulmuş ve maktulün ağzına ayrıca bir de pipo sıkıştırılmıştır. Drama'da Türkler aleyhine icra edilen katliamları müteakip musevilere karşı tecâvüzlere başlanmıştır. Burada musevi zenginlerinden birkaçı Sarışaban'a sevkedilerek altı gün müddetle en ağır ve acı işkencelere uğratıldıktan sonra onbirbin Osmanlı lirası fidye-i necat mukabilinde salıverilmişlerdir.

Zavallıların mevkuf bulundukları hücre gece yarısına doğru açılarak mahbuslara «İ l e r i!...» emri verilmiştir. Artık ölümlerinin pek yakın bulunduğuna kani olan bîçâre musevîler korkudan titriyorlardı. Kendilerinin tahliye edildiklerini haber aldıkları zaman geceyi hücrelerinde geçirmek için merhamet talep etmişlerse de ricaları faydasız kaldığından üç - dört arkadaş gece yarılarında mecburen yola çıkarılarak sağnaklı bir yağmur altında yedi saat yol boyunca yürümüşlerdi. Musevilerden birisi yetmiş ya-

şında bir ihtiyardı. Sarışaban'daki erkeklerin cümlesi katledilmiştir. Yalnız üç erkek hayatta bırakılmıştır.

Etraf köylerden Kavala'ya gelen muhacirleri Bulgar memurları tekrar köylerine göndererek hayatlarının mahfuz kalacağına dâir kendilerine teminat vermişlerdir. Buna rağmen muhacirlerden büyük bir kısım katledilmişlerdir. 21 Teşrinisânide İstanbul'un sukûtuna dâir yanlış bir rivâyet yayılmış ve bunun akabinde Türklerden daha onsekiz kişi telef edilmiştir. Kiliseye çevrilen câmilerdeki minâreler alelâcele yıkılmıştır.

Bunca mezâlim ve vahşetlerden sonra erkeksiz, yapayalnız kalan müslüman âilelerinin hânelerine cebren girilerek kadınların ırzına geçilmiştir. Müslüman hanımlardan birinin burnu ile memeleri kesildiği gibi çocuğu da gözleri önünde katlolunmuştur.»

BİR İNGİLÎZ'İN İNSÂNÎ SESİ

Daily Telegraf gazetesinin Peşte muhabiri aşağıdaki bilgiyi veriyor:

«... Bulgaristan Kralı **Ferdinand** harb ilânı beyannâmesinde, «S a l i p» ile «H i l â l» arasındaki cidalden bahsetmiştir. Salip, insaniyet ve merhamet timsali olduğu halde son Balkan Muharebesi'nde iş bu merkezde cereyan etmemiştir.

Salip namına harb edenler, ekseri vakitlerde insanlık icaplarını ve merhameti ayakları altına almışlardır. Sırp asker ve zabitlerinin Arnavutluk'ta icra ettikleri vahşetler ve gaddarlıklar Avusturya, İngiliz, İtalyan ve Norveç harb muhabirlerinin raporlariyle sübut mertebesine ulaştırılmıştır.

Sırplar tarafından Arnavutluk'ta icra kılınan insan avcılığı Avrupa'da bir harbi umûmî zuhuru imkân ve ihtimâlinin tesir ve tazyikiyle son birkaç hafta zarfında unutulmuş olduğu halde şu günlerde tekrar meydana çıkmıştır. Sırp

askerleri tarafından icra kılınan mezâlim ve haksızlıklar hakkında raporlar hep Avusturya - Macaristan memurları taafından toplanmıştır.

Ben bu raporları bizzat görmek fırsatını bulduğumdan tarih âleminde tasvir ve hikâye edilmiş olan mezâlim ve vahşi hunharlıkların **General Yankoviç**'in kumandası altında bulunan askerleri tarafından apaşikâr bir sûrette tekrar yenilendiğini anladım. Sırplar Arnavutluk'tan denize doğru hareketlerinde silâhlı Arnavutlar'ı bir ihtiras hissi sâikasıyla katil ve idamla iktifa etmeyip kan içiciliklerin silâhsız ve müdafaasız olan ihtiyar erkek ve kadınlara, çocuklara ve henüz beşikteki bebeklere karşı bile ortaya koymuşlardır. Zafer sarhoşu olan Sırp subayları Arnavutluk'ta âsâyiş için en müessir çârenin müslüman Arnavutlar'ın ortadan kaldırılmasından ibâret olduğunu beyan etmişlerdir. Bu söz bütün Sırp işgâl ordusu tarafından sür'atle prensip ittihaz olunmuş ve öylece faaliyete girişilmiştir.

Kumanova ile Üsküp arasında takriben üç bin kişi öldürülüp yok edilmiştir. Piriştine civarında münhasıran Arnavut olmak üzere beş bin kişi Sırp canavarlarının kahredici zulüm pençeleri altında mahvedilmişlerdir. Bu ise namus dâiresinde yapılan bir harbin değil, ancak vahşiyâne cinâyetlerin neticesi olmuştur. Kudurmuş olan Sırpı askerleri kan içici hissiyatlarını teskin için bu cinâyetleri yeni yeni tarz ve uşullerde yapmışlardır. Birçok köylerde, bütün evler ateşe verilmiş ve o evlerin biçâre halkı avlulardan kaçarken fareler gibi öldürülmüşlerdir. Erkekler kendi âile ve çocuklarının gözü önünde kurşunla öldürülmüşlerdir. Sonra zavallı kadınlara ciğerpârelerinin süngülerle parçalanmaları cebren seyrettirilmişti.

Sırp askerleri için insan öldürmek hergün tekrar edilen bir eğlence hükmüne girmiştir. Silâh bulunan evlerin bütün halkı asılarak yahut kurşunla yok edilmişlerdir. Yalnız bir günde bu suretle otuz altı kadar vahşi cinâyet vukû

Göç, göç, göç!. Açlık, sefâlet ve binbir tehlike içinde birgöç kafilesi. Rumeliye gidiş nasıldı, kaçış nasıl oldu? Bu mukayese bizi gafletten uyandırabilir!..

bulmuştur. Şâyân-ı dikkattir ki; Sırplar'ın Macaristan'da oturan dindaşları şimdiye kadar onların insanca hareket etmekte olduklarını iddia ettikleri hâlde Arnavutluk'ta Sırplar tarafından bu kerre yapılan katliamlardan onlar bile dehşete düşmüşlerdir.

Belgrat'ta çıkan gazeteler dahi Sırp askerleri tarafından merhametsizce işlenen mezâlimin nakil ve hikâyesiyle sütunlarını dolduruyorlar. **Miralay Osbisiç**'in alayı Prezin'e dahil olduğu zaman Miralay, « Ö l d ü r ü n ü z !.» diye bağırmıştır. Belgrat gazetelerinin beyânına göre bu emir verilir verilmez askerler evlere hücum edip ellerine geçenlerin hepsini öldürmüşlerdir. Arnavutluktaki vahşetlere ait hikâyelerin sonu gelmez. Pirlepçe, Kosova, Vulçetiren'de yapılan fâcialar Osmanlı idâresi altında Arnavutların uğradıkları bütün kötü muâmelelerin kat kat üstüne çıkmıştır. Prezine'de Avusturya'nın Gıraz şehrine firar eden ve Avusturya'da tahsilde bulunmuş olan Arnavut ileri gelenlerinden biri aşağıdaki şekilde durumu anlatmaktadır: «Haber verilen Arnavutlar her yerde Sırplar tarafından kurşunla yok edilmişlerdir. Müslüman Arnavutlar'a borçlu olan Sırplar o Arnavutları hâin diye ele vermişler ve onları astırmışlardır. Sonra borçlu olan adam, gâyet düşük fiatla, asılmış olan arnavudun ev ve çiftliğini satın almıştır. Üsküp'te silâhsız Arnavutlar sokakta Sırp subayları tarafından yok edilmişlerdir. Bir evde bir bıçak bulunduğunda o evin sahibi hiç merhamet gösterilmiyerek öldürülmüştür.»

Fruzvik'te Sırp kumandanı firarîleri, geri dönerek silâhlarını teslim etmeye dâvet etmiştir. Bunlar silâhlarını teslim ettikten sonra dört yüz kişi birden öldürülmüşlerdir. Bütün Fruzvik'te ancak beş altı müslüman âilesi sağ bırakılmıştır. Pana'da Sırplar esirleri öldürmüşlerdir. Baros'da ve Priştine'de ahali tamamen öldürülmüştü. Sırp subayları Arnavutları av hayvanları imişler gibi öldürdük-

lerini kendileri ifâde etmişlerdir. Hattâ subaylardan biri bir günde dokuz Arnavut öldürdüğünü öğünerek söylemiştir. Sırp askerleri Arnavutluk hududu haricinde bile her nevi vahşetlerde bulunmuşlardır. Kızılhaç doktorlarından biri şöyle anlatıyor:

«— Her nerede Arnavut görülmüş ise merhametsizce öldürülmüştür. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar da istisna edilmemişlerdir. Eski Sırbistanda alevler içinde kalmış köyler gördüm. Kıratova civarında **General İstefanoviç,** yüzlerce esiri iki sıraya dizmiş ve makineli tüfekle öldürmüştür. **General Ziyokoviç,** Senice civarında dokuzyüzelli Arnavut ve Türk ileri gelenini, gûya ilerlemesine muhalefet ettikleri için, öldürmüştür.»

Ah!.. Tahammül mümkün olsa, yalnız bu ecnebi şahadetleriyle ciltler doldurulabilir. Fakat ne mümkün!... Ama hepsi birbirinden acı olan bu vak'aları, cânilerin dindaş ve hâmilerinden dinlemekle uyanabileceksen -bizde uyanmak istidatı varsa- bu kadarı da kâfidir!...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU'DA YUNAN MEZÂLİMİ

«Vur, eski kölesi, utandır onu!..
Bırakma uyusun, uyandır onu!...»

(Ziya Gökalp)

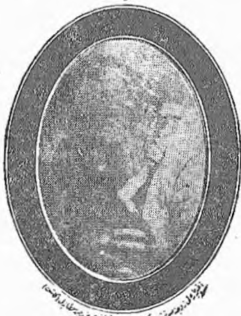
VENİZELOS VE MEGALO İDEA

1917 senesinde Yunan Milleti'nin kaderini azılı bir Türk ve İslâm düşmanı ikinci defa olarak eline geçirdi: Başvekil **Elefteryos Venizelos**, Türk âmme vicdanını derin bir nefretle sarsan bu uğursuz isim, ilk defa «Girit İsyânı» ile yaygın bir şöhret kazanmıştı. Millî tarihimizde «Girit «Hâilesi» diye adlandırılan bu isyanın eşkiya elebaşılarından biriydi. Girit'te akıttığı Müslüman-Türk kanı onun kin ve emellerini aslâ tatmin etmemişti; çünkü Girit «Megalo İdea» nın emrettiği adımlardan sadece biriydi. Şunu dâima hatırda tutmak gerektir ki; tarih ve irs itibariyle aslâ vârisi olmadığı eski «Bizans»ı yeniden kurmak, bütün bir Yunan Milleti'nin çılgınca tutkunu olduğu bir hayâldir. Hem de sınırla-

داخلیه نظارتی

توركیه ده یونان فجایعی

ایكنجی كتاب

استانبول

۱۳۳۷

Bu bölümdeki vesika ve fotoğrafların kısmını aldığımız kitabın II. cildinin kapağı. Dikkat edilirse, üzerinde «D â h i l i y e N e z â r e t i» (İçişleri Bakanlığı) nca yayınlandığı yazılıdır. Bu eser iki cilttir. Bu, bibliyografyamızda gösterdiğimiz diğerleri ile birlikte 1930 Türk - Yunan anlaşmasının icabından olarak yasaklanmıştı. Yâni Yunan zulümleri resmen unutturuldu.. Bu gaflet, Kıbrıs'ta yeni mazlum ve şehitlere mal oldu (1) Yunanlıların nesilden nesile devrolan müteselsil, plânı taktik ve düşmanlıkları karşısında ne gün gözümüzü tam manâsiyle açıp aklımızı başımıza toplayacağız!

rını tâ **İskender**'in dolaştığı ülkelere vardıran bir hayâl!... O **İskender** ki, Yunan asıllı olmak şöyle dursun, Yunanistan'ı baştan başa çiğneyip geçmiş bir Makedonya'lıdır. Yunanlılar ise, târihte bir gün bile Makedonya'ya sâhip olmamışlardır. Bunun gibi Yunanlılar'la hiç bir alâkası olmayan ve Şarkî Roma demek olan Bizans'a gayri meşrû evlât gibi bağlanmayı ifâde eden « M e g a l o İ d e a» Yunan şarlatanlığının eseridir. Elen ırkı; sağcısı, solcusu, okumuşu, cahili, hâsılı her ferdiyle bu hayâlin hummasında yaşar. Yunanistan'ın iki asırlık târihi düşe kalka hep bu hedefe yönelmiş, çoğu mâcera olan atılışlardan ibarettir. Kabul etmek gerekir ki, Yunanistan bizim tehlikeyi hâlâ hakkıyle görememiş olmamıza rağmen bu hayâl arkasında koşarken birçok başarılı adımlar da atmıştır. Bunun üç ehemmiyetli sebebi vardır:

1 — Birçok dâhilî çekişme ve ayrılıklara rağmen Yunan Milleti'nin « M e g a l o İ d e a» etrafında devam ve azimle birlik olmaları.

2 — Başta Rusya olmak üzere Yunan düşüncesini Batı medeniyetinin üç temel unsurundan biri kabul eden batılı devletlerin devamlı yardım, teşvik ve himâyeleri.

3 — Türk devlet adamlarının birbirine eklenen ihmâl, hâtâ ve beceriksizlikleri.

Yunanistan bu üç avantajın mümkün olan bütün semerelerini devşire devşire bugüne kadar gelmiştir. İhtimal ki; bütün Yunan târihi içinde bu üç avantajı **Elefterios Venizelos** kadar verimli kılan bir ikinci devlet adamı gösterilemez. Nitekim, 10 Ağustos 1920 de **Venizelos**'un hayâllerini büyük ölçüde gerçekleştiren « S e v r A n d l a ş m a s ı» imzalanınca Yunan Meclisi 7 Eylül 1920 günü şu kararı aldı:

«Yunan âlemi **Elefterios Venizelis**'u Yunanistan'ın hâdimi, vatanın kurtarıcısı ve koruyucusu olarak selâmlar.» Bugün Yunanistan'ın bize karşı her başarılı adımı

onun «L o z a n K o n f e r a n s ı nda attığı sağlam temellere dayanmaktadır. Gerçekten bu mâceracı Başvekil, Yunan Ordusunu Anadolu'da hazin bir mağlûbiyete uğratmışsa da, bu mağlûbiyetini Lozan Konferansında harbde «z a f e r» kazanmış gibi verimli kılabilmiştir. Gerçekten onun bitip tükenmez gayretleri sonucundadır ki, Türkiye, Adalarla bir Yunan stratejik çemberine alınmıştır. Bugün Saros Körfezi'nden başlayıp Adalar üzerinden devam eden bu stratejik çemberi, İskenderun Körfezi'ndeki «K ı b r ı s» Adasıyle maalesef tamamlanmak üzeredir. Halkın ekseriyeti Türk olan «B a t ı T r a k y a» Yunan hâkimiyetindedir. İstanbul'da iktisâdî hayatımızın kilit noktalarını tutmuş bulunan nankör Rum'larla bizi arkadan vuran fesat ocağı hâin «P a t r i k h â n e» yi yerinde bıraktıran yine odur. Bu kitapta deryadan bir katre nev'inden ve ancak tesbit edilebilenlerden pek azını görebileceğiniz canavarlıkların bedelini ödemekten de Yunanistan'ı o kurtarmıştır. Yakılan, yıkılan şehirler, efsânevî alçaklıklarla imha edilen kadın, çocuk ve ihtiyar milyonla mâsum Türk'ün hayatına kıymanın günahını affettirip unutturmak da onun sun'î dostluk gösterileriyle sağladığı başarılardandır. Bütün bu neticeler sönmek üzere olan «M e g a l o İ d e a» ya hayat bahşetmiştir. Ünlü Yunan Generali **Nikola A. Andokea**'nın (1) dediği gibi **Venizelos** Lozan'da gerçekten bir zafer kazanmış, Yunan Ordusunun Anadolu'daki mağlûbiyeti sebebiyle ortadan kalkmak üzere olan Megalo İdea'nın yaşamasını temin etmiştir. Demek oluyor ki, Lozan Konferansının bir kahramanı varsa, o da **Venizelos**'tur. Bizimkinin kahramanlığı ise, kendinden menkûl bir kerâmet mâhiyetindedir. Fakat bu sahte kahramanlık artık günümüzün gerçekleri

---

1 — Nikola A. Andonekea - Poliki İstoria Eledos, 1821 - 1950 - Atina 1953.

önünde müdafaası güç bir şeflik devri edebiyatı haline gelmiştir.

Millet olarak şu gerçeği çok iyi kavramalıyız ki; Yunan Megalo İdea'sının tahakkuku Türk Milleti'nin yok olmasına bağlıdır. Bu ideolojinin her safhası bizim maddî ve mânevî varlığımıza karşıdır. Bu gerçeği, Yunan Milleti

Dipçik darbeleri altında öldürülen 12 yaşındaki Yarımcalı Nuri. Yunanlılar çocuklar ve kadınlara karşı yiğitlikleri (!) ile ebediyyen öğünebilirler.

için bir iman umdesi haline koyan **Venizelos**'tur. Yunanistan'ın emelleri dâima ve mecburen «T ü r k i y e ' y e k a r ş ı» olmuştur. **Venizelos** ısrarla hep bu fikri müdâfaa etmiştir. Şu sözler kendisinindir:

«Gençliğimizden beri ben Sikiros adasını (ki Ege Denizinin tam ortasındadır). Elenizmin coğrafî merkezi saymışımdır!...»

İlk Başvekiliği sırasında (1910 - 1915) **Kral Konstantin**'e Alman siyâsetinden vazgeçerek İtilâf Devletleri safına dahil olmasını teklif etmiş; bu siyâset için de esbâb-ı mucibe olarak Yunanistan'ın Anadolu üzerindeki toprak taleplerini ileri sürmüştür. 31 Ocak 1915 tarihinde Krala yazdığı bir mektupta, Yunanistan'ın Anadolu'dan istediği toprakların 125.000 kilometrekareyi geçtiğini, yâni Balkan Harbi sonunda bir misli büyümüş olan Yunanistan'ın o günkü arazisine eşit olduğunu görmekteyiz. Fikrini kabul ettiremeyince, istifa ederek Selânik'e gitmiş ve burada teşekkül etmiş bulunan «İhtilâlciler gurubu»nun başına geçmiştir.

1917'de **Kral Kontantin**'in tahtı terketmesi üzerine yerine geçen **Alexandr** onu tekrar Başvekil yaptı. Derhâl faaliyete girişerek Anadolu üzerindeki Yunan emellerini gerçekleştirmeğe koyuldu. İtilâf Devletleri yanında yer alarak harbe girdi. **Venizelos** iktidarda bulunduğu müddetçe hayâllerini gerçekleştirmek için Büyük Britanyaya dayanmıştı. Zira, kendisini uzun zaman Türklere karşı tâhrik ve teşvik etmiş olan Rusya'nın da Yunanistan gibi İstanbul'da gözü vardı. Bu yüzden **Venizelos** dâima Türkiye'ye karşı olan siyâsetini İngiltere'nin âzâmî yardımını sağlamak suretiyle yürütmeğe koyuldu. İngiliz Başvekili **Lloyd George**'u kendisinden «Y u n a n i s t a n ' ı n **P e r i k l e s** d e v r i n-

---

1 — Dimitri KİTSİKİS - Yunan Propagandası - İstanbul 1965, S. 22.

denberi en büyük devlet adamı». diye bahsedecek kadar tesiri altına almıştı. Temin ettiği geniş yardımlar ve aldığı müstakbel vaadlerle sarhoş olan **Venizelos** büyük Bizans hayâlini gerçekleştirmek için harekete geçti. Daha önce Türkiye dahilindeki yerli Rumları, fesat ocağı Patrikhâne vasıtasiyle teşkilâtlandırarak «Pontus Hıyâneti»ni hazırlamış bulunuyordu. Bunun hikâyesini kitabımızın ayrı bir bölümünde bulacaksınız.

Venizelos 1919 yılı baharında Türkiye'ye taarruz için bütün hazırlıklarını tamamlamıştı. 15 Mayıs'ta kudurmuş sürüler halinde ordusunu İzmir'e çıkardı. Bu tarihten itibâren asırlardır huzur ve sükûn içinde ve bu toprakların sahibi olarak yaşamış bulunan Türk Milleti'ne karşı bu gözü dönmüş ve Türk kanına susamış sürüler öyle vahşîyâne zulüm ve işkencelere giriştiler ki; onları Anadolu'ya saldırtmış olan devletler bile bu canavarlıklara göz yummadılar. Daha önce Girit'te, Mora'da ve Balkan Harbi'nde yaptıkları mümareselerle (antrenmanlarla) tecrübeli olarak zulmün hayâl varmaz şekillerini tatbik hususunda Anadolu halkına karşı hikâyesi ciltler dolduracak cinâyetler işlediler. Yangın, ırza geçme, kadın ve çocukları kitle halinde imhâ ve hatır ve hayâle gelmeyecek işkencelerle Karadeniz sahilleri ve Batı Anadolu'da ileride yapılacak bir plebisit ile Rum halkını ekseriyet gösterebilmek ve bu bölgelerin kendi hâkimiyetlerine geçmesini temin etmek gâyesini güdüyorlardı. Bu yüzden kundaktaki çocuktan, yetmişlik ihtiyara kadar kimi ellerine geçirdilerse, hunharca doğradılar.

Bilhâssa, İstanbul'a yakın çevrelerde, Marmara bölgesi havâlisinde Yunan Ordusunun yerli Rumlar'la elele vererek işlediği cinâyetler İstanbul'da bulunan müttefiklerin gözlerinden gizlenemedi. Günlerce açıkta kalan mâsum insan cesetlerinin ortalığa yayılan kokuları ve deniz kenarlarında, şurada burada birçok sâhipsiz ölülerin gözükmesi

«K ı z ı l a y» ın mürâcaatı üzerine iki ecnebi tahkik heyetinin harekete geçmesine sebep oldu. 12 Mayıs 1922 tarihinde bu iki hey'et vapurlarla İstanbul'dan hareket ettiler. «G e m l i k» «O r h a n g a z i» «Y a l o v a» ve mülhakatına memur olan birinci heyet şu kimselerden teşekkül etmişti. İngiliz Generali **Franks** (Reis), İtalyan Albayı **Roletto** ve Fransız Albayı **Vick** bu hey'etin aslî üyeleriydi. Bunlardan başka «K ı z ı l H a ç» tan bâzan bir, bâzan iki mümessil de bu tetkiklere katılıyorlardı. Komisyonda **M. Gheri** adlı bir Fransız da görülen fecî manzaraların fotoğraflarını alıyordu. Sokaklarda yarı yanmış, yarı yanmamış insan cesetleri vardı. Gemlik meydanında Müslümanlardan yedi, sekiz ölü üst üste yığılmış ve gaz kâfi gelmediği için ancak bir ikisi yanmış, diğerlerine bir şey olmamıştı. Heyet bu küçük müşâhedede yapılan zulmün şiddetine şâhid olmuş ve notlar almıştı.

Heyet buradan ayrılıp **Çeltikçiler** Köyüne gitmişti. Bu köy, alevler içinde yanıyordu. Ortalıkta, birkaç Yunan askerinden başka kimseler yoktu. Onlar da evlerden talân edilmiş eşyaları katırlara yüklüyor ve kaçmak üzere bulunuyorlardı. Evlerin civârında kesilmiş **başlar vardı**. Üç **tâne** genç kız cesedi çırılçıplak olarak **yanyana uzatılmıştı.**

Bu heyet, yanına **Mustafa** Süreyya adında bir jandarma teğmenini de almıştı. Yanan köyleri yıkılan mâbetleri öldürülen müslümanların bulunduğu hendekleri, kuyuları ve yolları göstermek, ormanlarda ağaç kovuklarında saklanan ve sağ kalabilen köylüleri bulup toplamak için de mültecilerden Orhangazili **Refik**, Çınarcıklı **Hafız Ahmet**, Gemlikli **Tevfik**, Sultaniyeli İmam **Emin** adlı kimseleri de beraberine almıştı. «B e y k o z» «P a ş a b a h ç e» «Ş i l e» «K a n d ı r a» «İ z m i t» ve mülhakatında tetkike memur olan ikinci heyet ise İngiliz Miralaylarından **Permer'**in başkanlığı altında Fransız Miralayı **Mitofiski** ve İtalyan Miralayı **İtelli'den** ibâretti.

Birinci heyet sahillere pek yakın köylere gitti. birçok fâcialar gördü. Süikâsde kanî olarak tessürlerini beyan etti. Fâcianın sahil taraflarındaki alevli manzaralarını bombalarla yıkılan câmilerin enkâzını fotoğraflarla tesbit ve meydana geliş şeklini araştırmaya koyuldu. Sahipleri kesilmiş boş müslüman evlerinde hırsızlıkla meşgul Yunan askerlerinin hendeklere gömmekle; denizlere, kuyulara atmakla bitiremedikleri müslüman cenâzeleri arasında dolaşan göğsü kabarık Yunan subaylarının bir kısmının fotoğraflarını çekmek suretiyle hıyâneti yerinde tesbit ettiler. Anası, Yunan subayları tarafından götürüldüğü için bahçede kalmış altı aylık bir çocuk henüz sağ olduğu halde bulundu. Sesi tamamen kesilmişti. İtalyan Miralayı **Roletto** tarafından gemiye getirildi. Bir gece heyet tarafından bakılan bu çocuk daha sonra çocuğu öldürülmüş bir başka anaya verildi.

Heyet, sağ kalabilen ahâlinin sür'atle İstanbul'a nakli lüzumu hissetti. Çünkü geri kalanların da tamamen kesileceğine kanaat getirmişti. Sahillere kadar gelebilenler «K ı z ı l a y» idârecilerinin geceli gündüzlü çalışmaları ile İstanbul'a nakledilmeye başlandı. Heyetin İstanbul'a dönüşünden sonra da Yunan Ordusu bu bölgede zulümlerine yine devam etti. Zira bu katliâmdan kaçıp dağlarda kırk beş gün ot, ağaç kabuğu yiyerek yaşayabilen Yalova'nın Kocadere köyü halkından **Mehmet oğlu Ömer** ve **İbrahim oğlu Hasan**'ın mâcerası katliâmın devamına sebep oldu. Yunanlılar bu iki köylünün mâcerasını öğrenince dağlara kaçmış bütün ahâliyi aramaya koyuldular. Zulüm ve cinâyetlerini şiddetlendirdiler. Bu iki köylü tahtalar üzerinde iki gün denizde ölümle pençeşelerek baygın bir halde Yalova'ya yirmi bir mil mesafedeki Büyükada'ya gelebilmişlerdi.

İkinci heyet evvelâ 12 Mayıs 1921 tarihinde Beykoz'a gitti. Buradaki vak'aları dinledi. Müslüman cenâzeleri ile

dolu kuyuları gördü. Fâciaları tesbite başladı. Sonra Şile'-yi, Ağva'yı gezdi.

Bu ikinci heyetin gittiği yerlerin bir kısmında Yunan askerleri daha önce geri çekilmişti. Bu yüzden buralarda katliâm devam etmiyordu. Son zamanlarda Yalova, Orhangazi fâciaları, Erdek, İzmit köylerine sıçradı. Buralardaki felâketler tahrik edildi. Halkı mekteplere, camilere doldurularak yakılan; topların, makineli tüfeklerin yağdırdığı mermilerle yıkılan köyleri, tesbit etti. Kitabımızın bu bölümünde, bulacağınız zulümler bu iki heyetin tesbitlerine istinaden «Dahiliye Vekâleti» tarafından yayınlanan «Türkiye'de Yunan Fecâyii» isimli kitaptan alınmış resmî raporlardır. Bu raporların aslı Dahiliye Vekâleti tarafından Türkçe, İngilizce ve Fransızca olarak İstanbul'da Ahmet İhsan Matbaasında 1338 tarihinde basılmıştır.

Şimdi, bu kitaptan seçilmiş bazı raporları bölge, bölge tasnif ederek dikkatlerinize sunuyoruz.

A — MARMARA BÖLGESİNDE YUNAN MEZÂLİMİ

1 — ORHANGAZİ VE GEMLİK

Yunan askerleriyle silâhlandırılmış yerli Rum eşkiya tarafından işlenen câniyane zulümlerden dağlara kaçmak suretiyle ancak canlarını kurtarabilen Orhangazi Belediye Reisi **Mehmet**, Eski Belediye Reisi **Hasan Tahsin Bey**'lerle Çakırlı köyünden **Şerif, Süleyman**... v.s.'nin aslı hükûmetçe mazbut ve mahfuz olup, tahkik heyetine verdikleri ifadeyi tesbit eden 11 Mayıs 1921 tarihli mazbatadan:

GASBEDİLEN VE ÇALINAN MALLARINI YUNAN ASKERLERİYLE EŞKİYALAR ARASINDA TAKSİMÎ, OR-

HANGÂZİ (PAZARKÖY) MERKEZİYLE KÖYLERINDEN BİRÇOĞUNUN YAKILDIĞI VE AHALİNİN ÖLDÜRÜLEREK SAĞ KALANLARIN HİCRET ETTİRİLMESİ...

Orhangazi'de: Bin evlik Orhangâzi'de yangından ancak beş ev kurtulmuştu. Bunlardan birisi Türk cesetleriyle dolu idi. Üstüste yığılmış cesetlerin arasından inleme sesleri geliyordu. Heyet âzaları kan içinde olan bu cesetleri birbirleri üzerinden indirerek hayatta kalanları ayırmak istedi. Ancak koma halinde ve nâbızları durmak üzere olan bir ihtiyarla, 16 yaşında bir genci ayırabildi.

Diğer bir sokakta ağzına el bombası konulmuş bir delikanlı bulundu. Gözleri açık kalmıştı. Sanki yaşıyordu, fakat omuzundan sarsıldı, uyandırılamadı ve yan üstü toprağa yıkılıverdi. Biraz ileride karnından bağırsakları dökülmüş bir genç kadın cesedi vardı. İki adım ötesinde iki yaşlarında başsız bir çocuk bulunuyordu. İlerideki gübre yığınları üzerinde 12 yaşında ırzına geçilmiş ve **Kezban** isimli bir kız güçlükle konuşabiliyordu. İç sokaklardan birinde 60 yaşında olan **Huriye Hanım**'ın ırzına geçilmiş ve öldürülmüştü. (İsimler, civar köylerden sağ kalan Türklere cesetler gösterilerek tesbit edilmiştir.)

NARLI, KAPAKLI VE KARACAALİ'DE ELİM CİNÂYETLER

15 Mayıs 1921
Saat 6,30

Bu üç köy ateşler içinde idi. Bilhassa Karacaali'den yükselen alevler akşam karanlığında insanın içine korku veriyordu.

KOCALARININ GÖZLERİ ÖNÜNDE IRZINA GEÇİLEN KADINLAR

Bu üç köye evvelâ ödeyemiyecekleri kadar fazla bir para cezası verilmiş. Ödeyemeyince erkekler Karaali'nin

mezarlığına toplattırılmış, saat, para, yüzük gibi neleri varsa alınmış, kadınlar da aynı soyguna tâbi tutulduktan sonra etrafları ikiyüz Yunan askeri tarafından çevrilmiş ve kocalarının gözleri önünde ırzlarına geçildikten sonra kurşuna dizilmişler, sonra da erkeklere aynı canavarlık tatbik edilmiştir.

KESİLEN BAŞLARIN MEYDANA GETİRDİĞİ TEPECİK

Bu köylerde yapılan tetkikler sona erince bîtaraf heyet tekrar zırhlıya dönmüş ve 16 Mayıs 1921 de sahil bo-

Yalova köylerindeki katliâm programını idâre eden Yunan subayı: Yüzbaşı Dimitri Gregorya
Canavarlıklar her yerde böyle üniformalı gangsterler eliyle ve plânlı bir şekilde icrâ edilmiştir.

yunca yavaş yavaş seyrederek yer değiştirmişti. Gemide bulunan İtalyan mümessili dürbünle sahili tarıyor; vâdilerde, yamaçlarda, dere aralarında yanan köyleri gözetliyordu. En yakın köyde tetkikler yapmak için komisyon üyeleri sahile çıktılar. O sırada alevler dolu sokaklar içinden bir insan fırladı. Bu bir çobandı. Heyet bu adamı çağırarak kendisinden mâlumat istedi. Dehşetinden gözleri dışarıya fırlamış, yüzü sapsarı olmuş genç adam ilk iş olarak sağ tarafta bir şeyi işâret etti. Dönünce insan başlarından vücude gelmiş bir küçük tepecik görüldü. Biraz ilerleyince öldürülmemiş altı aylık bir çocuk bulundu. Bu, korku ve heyecanla titreyen çobanın anlattığına göre, Yunanlılar evvelâ evlere silah aramak bahânesiyle girmişler, yükte hafif, pahada ağır ve varsa toplamışlardı. Sonra erkekleri dışarıya çağırmış, hemen kapılarının önünde birer kurşunla öldürmüşlerdi. Sonra genç kızları kendilerine ayırmışlar, yaşlı kadın ve çocukları da makineli tüfek ateşinden geçirmişlerdi. Bilâhare bu genç kızların başına gelenler herkesin anlayacağı gibidir. Onları da köyün yanına sürükleyip teker teker koyun keser gibi kesmişlerdi. Sonra cesetlerden koparılan başlar köy yolunun hemen yanına yığılmıştı.

Hamidiye Köyü
14 Mayıs 1921

11 Mayıs günü bu köye giren iki yüz Yunan askeri evvelâ evlere saldırmış, bütün halkını anadan doğma soymuş, erkekleri kasatura ve baltalarla öldürmüş, kızları kirletmiş ve çocukları süngü ile delik deşik etmişlerdir.

CAMİE DOLDURULARAK YAKILDILAR

Muratoba Köyü
14 Mayıs 1921
Öğleden sonra 2,30 da bu köye üçyüz Yunan askeri

girmiştir. Evvelâ erkeklerin hepsini bir kahveye, kadınları da köy câmiine doldurmuşlar, câmie gaz dökerek ateşe vermişler, erkeklerin bulunduğu kahveyi de makineli tüfekle yarım saat taramışlardır. Câmiden kaçmak isteyen kadınlar da makineli tüfek ateşine tutulmuşlardı. Irza tecâvüzler burada da en korkunç hadde varmıştı.

Sultaniye Köyü

Rapor: 209

Armutlu'ya bağlı Sultaniye Köyü'ne akşam üstü giren 115 Yunan askeri ikişer ikişer evlere girerek erkekleri dışarı çıkarmışlar ve hepsini bir yere topladıktan sonra etraflarını çevirip sabaha kadar beklemişlerdir. Nöbetçilerden ayrı diğer Yunanlılar tekrar evlere girip şarapçı **Foti'**nin deposundan aldıkları tenekelerle şarapları getirmişler ve Türk kadınlarını içmeğe zorlayarak ölüm tehdidi altında âlem yapmağa mecbur etmişlerdir. Bunlardan hiçbir Türk kadını bu zevke âlet olmamış. **Emine** adlı genç bir kadın kocasının av tüfeğini yatak altından çıkararak iki Yunanlıyı öldürmüş ve kendisi de ekmek bıçağı ile intihar etmiştir.

Yunanlılara itiraz eden ve teslim olmayan diğer kadınlar da bu sefer erkeklerin bulunduğu yere getirilerek gece yarısı birbirlerinin yanında kurşuna dizilmişlerdir.

Yarı gece köyü terkeden Yunanlılar sabahleyin saat 8 de tekrar köye girmişler ve sağ kalan halkı tüfekle öldürmüşlerdir.

Köy kadınlarından **Hasene,** can çekişen kocasına su verirken yakalanmış, tekmelenmiş, fakat kadın kendisini tekmeleyen Yunan askerinin boğazına sarılarak dipçik darbesi altında olduğu halde onu boğmuştur. **Hasene'**nin parça parça edilmiş cesedi kocasının yanında bulunmuştur.

Teşvikiye Köyü

10 Mayıs 1921

Rapor: 210

Yunan teğmeni **Todoraki** kumandasında bulunan müfreze yerli Rumlardan elebaşı **Anastas Niko, Lambo, İntimo, Tanaş** ve kardeşi **Yorgi** de iltihak ederek Çınarlı, Katırlı, Engere, Elmalı köylerine gelmişlerdir. Elmalı köyünde bütün erkekler evvelâ kendilerine birşeyler sorulacağı bahânesiyle camiye toplattırılmışlar ve burada sıra dayağından geçirilmişlerdir. Dayaktan sonra okul müdürü **Hafız İbrahim** çağrılmış ve bilhâssa dört yerli Rum tarafından müthiş surette döğüldükten sonra vücuduna her bir Rum sıra ile bıçak saplamağa başlamış. **Hafız İbrahim** ölünce vücudundan kesilen parçalar Türklerin üzerine atılmıştır. Sonra iki yatak gaza bulanarak câmiin ortasına konmuş ve ateşlenmiştir. Dışarı çıkan Yunan askerleri kapı ve pencereleri daimî ateş altında bulundurmuşlar. Bir aralık ateşin az olduğunu görünce câmiye girmek istemişler, fakat dumanlardan girememişlerdir. Bu sefer «Herkes çıksın!» emri verilince Türkler dışarı fırlamış, fakat kapıya çevrilen dört makineli tüfek ateşi ile kapı cesetlerle dolmuş ve bir kısmı içeride kalarak yanmışlardır. Herkesin yandığını zanneden Yunanlılar oradan bir başka köye gitmişlerdir. **Hüseyin oğlu Mehmet Ali**'nin eşi **Nâile**, câmie yaklaşarak «Çıkın gittiler!» diye bağırmış, içeriden **Mehmet oğlu İlyas** ile **Mustafa oğlu Mehmet** çıkabilmiştir. Öğleye doğru tekrar gelen Yunanlılar kadınları ve sağ kalan birkaç kişiyi de öldürmüşlerdir. Bu şekildeki canavarlık Pornak, Gacik, Gökçedere, Delipazar, Kirazlı, Ortaburun, Kocadere-i Zir, Kocadere-i Bâlâ, Paşaköy ve Özpınar köylerinde aynen tekrar edilmiştir.

15 Ekim 1921 tarihli rapor:

Orhangâzi'de bin ev mevcutmuş. Bir tanesi dahi sağlam bulunamadı. Bütün kıymetli eşyalar alınmış, yerli Yunanlılarla işbirliği yapan canavar askerler Orhangâzi'de zengin olan müslümanların evlerine girmişler, mukâvemet etmek isteyenler derhal öldürülmüş, ses çıkaramıyan silâhsız müslümanlar bir yere toplattırılmış, çırılçıplak edilerek kırbaçla döğüldükten sonra Türk erkeklerine sopalar verilerek kendi hanımlarını döğmeğe zorlanmışlardır. Bu arada **Sebile Hanım** isminde 70 yaşındaki bir ihtiyar kadın bir çok Yunan askeri tarafından tecâvüze uğramış ve sonra öldürülmüştür.

Yunanlılar kasaba halkını çıplak vaziyetle Gemlik'e doğru yola çıkarmışlar ve sıra ile evvelâ genç kızlardan başlayarak canavarlıklarına âlet etmişler. Erkekleri de teker teker öldürmüşlerdir. Gemlik'e gelinceye kadar kafileden ancak bir kişi kalmıştır. Orhangâzi tamamen ateşe verilmiştir.

16 Ekim 1921 tarihli rapor :

Yüz elli Yunan askeri Çakıllı köyüne girmiş, kilitlenmiş kapıları süngü ile kırarak evlere hücum etmişler, Yeniköy, Çengiler ve Ortaköylü yerli rumların teşvik ve yol göstermesi ile yağma ve talân edilmiş köy halkını tek sıra dizerek câmie sevketmişler ve câmi kapısından her içeri girene rastgele süngü saplamışlar, gaz bulamadıkları için câmii yakamıyan haydutlar sonra halkı çıkarıp köy meydanında üzerlerine yaylım ateş açmışlardır. Bu mermi yağmurundan birkaç kişi kurtulmuş ve bir Yunan askeri **Durmuş** adlı bir çocuğu yakalayıp kasatura ile kolunu kesmiştir. Bu çocuğun heyet tarafından resmi alınmıştır.

19 Ekim 1921 tarihli rapor.

Cihanköy'e ansızın baskın yapan Yunan askerleri (miktarları öğrenilemedi) bütün köyden 4000 altın haraç istemişlerdir. Bu paranın temini için de bir saat mühlet verilmiştir. Köylüden bu kadar para çıkmamış. Yunanlılar kızmışlar. Hepsini çırılçıplak soyup köyün şadırvan denilen

Sırtından süngülenen masum bir Türk anası — Kapaklı köyünden Kara Ahmed'in Ömer'in ailesi Fâtıma - (Tahkik Heyetinin çektiği resimlerden)

semtine götürmüşler. Orada bir kısmını tüfek, bir kısmını süngü ile öldürmüşlerdir. Geriye kalanları eşraftan **Hacı Osman**'ın evine tıkmışlar ve ateşe vermişlerdir. Pencerelerden kurtulmak için atlayanlar piyâde tüfeği ile öldürülmüşlerdir. Bir diğer müfreze evlerden beş yaşına kadar olan çocukları toplamışlar, iki şilteye dökülen gazı ateşlemişler ve annelerinin gözleri önünde bu çocukları süngüye takıp ateşe atmışlardır. Bu köyden kurtulan dört genç, günlerce civardaki ağaçlık içinde beklemiş ve köye girememiştir.

Aynı gün Yeniköy, Cihanköy, Dontluca, Reşâdiye köyleri dolaşıldı. Yeniköy'de gördüğümüz manzara hakikâten dehşet verici idi. Bu kadar insan başının bu köye nasıl âit olacağına inanmadık. Başlar yollara, sokaklara adetâ serpilmiş gibi, çiğnememek için aralarından dikkatle geçmeğe çalışıyorduk. Birçok başların gözleri oyulmuştu. Kolsuz, bacaksız vücutların edep yerleri kesilmiş veya oyulmuştu. Birkaç tânesine de barut doldurulmuş ve parçalanmıştı. 70 yaşında bir kadın cesedinin üzerine erkek uzuvları konulmuştu: 13 yaşlarında kadar olan bir genç kızın memeleri delinmiş, deliklere tahta parçaları sokulmuştu.

Cihanköy, Dontluca ve Reşâdiye'deki Türkler toplucu ve kafileler halinde toplatılmış. Gemlik'e doğru yola çıkarılmışlar. Değirmenci boğazına gelince yerli rumlar ve yunan askerleri tarafından üzerlerine yaylım ateş açılmış, kadınlara tecâvüz edilmiş ve öldürülmüşler.

Dontluca erkeklerini öldüren Yunanlılar ölümden evvel gözlerini oymuşlar ve kadınlara süngü vererek kocalarını vurdurmuşlardır. Yapılan cinsî sapıklıklar hudutsuzdur.

2 — YALOVA'DA ZULÜMLER

Çınarcık Nahiyesi

24 Nisan 1921 tarihli rapor.

60 Yunan askerinden mürekkep bir müfrezeye Kuru, Engere, Katırlı, Kadıköy, Hacı Mecid ve Elmalı köylerinin yerli Rumları da katılarak Çınarcık köyü muhasara edilmiştir. Çınarcığın yerli rumlarından **Kemiksizoğlu Dimitri**, yağ fabrikatörü **Koço, Panuri**, Muhtar **Hristo** ve doktor **Lâzar** köy halkına bir beyannâme hazırlayarak, Yunanlıların halkı korumak için geldiği, kimsenin hiçbir yere kımıldamamasını ve bütün varlıklarını meydana getirip koymalarını söylemişlerdir. Ayrıca kaçmak isteyenler için bir mes'uliyet kabul edilemeyeceği de ilâve edilmiştir. Türk halkı bu emre itaât etmiş ve bütün mallar meydanda biriktikten sonra Yunan askeri sökün ederek hepsini at arabalarına yüklemeğe başlamışlardır. Türklerin yerli Rumlara itirazına da şu cevap verilmiştir:

«— Ne yapalım, bunlar silâhlı, biz karışmayız. Siz artık başınızın çaresine bakın!...»

Bu cevap, Türkler arasında bir paniğe sebep olmaya kalmadan üzerlerine makineli tüfek ateşi açılmıştır. Sağa sola kaçmağa çalışanlar da civarda pusu kurmuş yerli Rumlar tarafından öldürülmüşlerdir. İkişer ikişer sıralattıkları Türkler'den birinin eline bıçak vererek karşısındakini öldürmeğe zorlanmıştır. Bu, heyetimizin şimdiye kadar karşılaştığı değişik bir işkence şeklidir. Burada Yunanlılar erkek evlâtlara annelerini peşkeş çekmek istemişler fakat ölüm bahasına bu işi yapmayan delikanlılar süngülerle öldürülmüşlerdir.

Bir taraftan ateşe verilen evler tutuşurken Yunan askerleri süngü

— YUNAN MEZÂLİMİNİ TEVSİK EDEN ECNEBİ MÜŞAHIDLER —

Beynelmilel Kızılhaç Heyeti «Gülnihal» vapurunun güvertesinde

ucuna taktıkları küçük bebekleri kuzu kızartır gibi ateşlere tutmuşlar. genç kızların memelerini keserek kebap etmişlerdir.

Yol üzerinde bir âilenin dört ferdi kazığa vurulmuş şekilde bulunmuşlardır. Birçok cesetler sürüklenerek İskele Meydanında açılan bir çukura doldurulmuş, bir kısmı da köyün giriş yollarının kenarındaki hendeklere atılmıştır. Rum evleri yakılmamıştır. Çınarcıkta öldürülen Türkler'den isimleri bize verilenler şunlardır:

Muhtar Yusuf Çavuş (süngü ile) **Nalbant Mehmet** (süngü ile) **İmam Hafız** (yakılmak suretiyle) **İmam Hafızın kızı Emine** (başı kesilmek suretiyle) **Emine kızı Hatice** (süngü ile) **Emine kızı Nerime** (süngü ile delik deşik) **Veysel Ağa** (süngü ile) **Celâl Efendi** (başı kesilerek) **Mehmet** (edep yeri kesilip karnı süngü ile delinerek) **Celâl Efendi**'nin torunu dört yaşında **Nigar** (kazığa vurularak) ablası **Fâika** (kazığa vurularak) **Nigâr**'ın diğer ablası (kazığa vurularak) **Mehmet Efendi** (süngü ile) **İbrahim Çavuş** (kol ve bacakları kesilerek) annesi **Fadime** (yakılarak) **Arnavut Mehmet Çavuş'**un bütün ailesi «9 kişi» (balta ile).

Kocadere-i Zir ve Kocadere-i Bâlâ Köyleri:

Rapor: 20 - 208. 12 - 15 Mayıs 1921'

Bu iki köyde işlenen vahşet de tüyler ürperticidir. Döğmek suretiyle, süngülenmek suretiyle, yakmak suretiyle ölümlere sebep olunmuştur. Kocadere-i Zir köyünde 70 yaşında bir kadının doğranmış parçaları bir küçük yığın haline getirilmiş ve kesik baş bu yığının üzerine konmuştur. Çocuklar hiçbiri bırakılmaksızın sıra ile süngülenmiştir.

Kocadere-i Bâlâ'da heyet tarafın-

dan yakalanan bir Yunan askerinin çantasında bir avuç kınalı kadın parmağı, bilezikler ve altınlar çıkmıştır. Bu köylerin malları talân edilmiş, evler ateşe verilmiştir.

Kocadere-i Bâlâ köyünden isimleri heyetimizce tesbit edilen Türkler şunlardır:

Sandalcı **İsmail Reis** (balta ile) **Yörük** *Hüseyin* (balta ile) **Hüseyin'in** karısı **Ayşe** (balta ile) 80 yaşındaki **Hüsniye** (döğülerek) **Hoca Hâşim Efendi** (el bombası ile) **Arnavut Hasan** (başı taşla ezilmek suretiyle) **Gökmen Abdullah** (karnı süngü ile deşilerek edep yeri kesilerek) **Göçmen Abdullah'**ın genç kızı **Hasibe** (memeleri kesildikten sonra başı koparılarak) **Abdullah'**ın diğer kızı sekiz yaşındaki **Nermin** (tecâvüze uğradıktan sonra süngülenerek).

Köyün diğer sâkinleri kendi evlerine hapsedilmiş ve evler ateşe verilerek içeride yakılmaları şeklinde telef edilmişlerdir.

Buradan iki büyük sal içinde İstanbul'a kaçmak istiyen 230 kişi olduğu hâlde denizde yakalanarak sahile çıkarılmış. Köy câmiine doldurularak kapı ve pencerelerden içeriye yüzlerce el bombası atılmıştır. Bir ara ateş kesilince, «Dışarı çıkın!...» diye emir verilmiş. Türkler affedildik zannederek sağ kalanlar çıkmışlar. Fakat hepsi câmiin önünde de toplanıldıktan sonra içlerindeki genç kızlar bir tarafa genç kadınlar bir tarafa, ihtiyarlar bir tarafa ayrılmış, erkeklerin gözü önünde bu kadınlar en âdi tecâvüzlerle kirletilip en fecî zulümlere mâruz bırakıldıktan sonra öldürülmüşlerdir. Çocuklar kucaklarında bulundukları annelerinin bıçakla karınları yarılarak içine gömülmüş veya sürgülenmiş vaziyette bulunmuşlardır.

Ortaburun Köyü.

13 Nisan 191 tarihli rapor:

Yalova'daki Yunan Komutanının yerli Rumlardan kurduğu çeteler Kelek, Zindanköy, Uzunpınar, Müslim, Çalcıköy, Delipazar, Salucak, Dağıstanî, Reşâdiye, Kirazlı ve Yurtan köylerine baskın yapmışlar para ve kıymetli eşya olarak ne varsa hepsini alıp gitmişlerdir. Ertesi gün aynı çeteler tekrar bu köylere yayılarak türlü zulüm ve işkenceler yapmışlardır.

İkinci saldırışta bütün köylerin genç kızları Çalcı köye toplanmış, evlerden getirilen yataklar, ağaçların altına serdirilmiş ve erkekler de toplu halde oraya getirilerek kurşun tehdidi altında yapılan âlemleri seyre mecbur tutulmuşlardır.

Tahammülü tükenen ve kadınların feryatlarına dayanamayan Türkler, her ne pahasına olursa olsun Yunan askerlerine bir an içinde saldırıp silâhlarını alarak hepsini öldürmüşlerdir. Fakat bu hâli duyarak iki saat sonra gelen Yunanlılar, köyde hiç kimseyi bulamayınca diğer köylere gidip yediden yetmişine kadar bütün Türkleri balta, kasatura, bıçak, tüfek ve ateşe atmak suretiyle tek canlı kalmayıncaya kadar öldürmüşlerdir.

MUKABİL TEDBİRLER:

Birçok köylerin kadın, kız ve çocukları civar ormanlara yerleştirilmişler, mağaralara saklanmışlar, erkekler de köylerinden temin edebildikleri iptidaî silâhlarla müdafaaya başlamışlardır.

Meselâ Paşaköy'de 40 Türk erkeği 87 Yunan askerini pusuya düşürmek suretiyle öldürmüş, köyü kendileri ateşe vererek civar dağlara çekilmişlerdir. Sonradan gelen Yunanlılar, kendi askerlerinin çırılçıplak cesetleri ile karşılaşmışlardır.

Yunan mezâliminden kaçan Yalovalılar «Gülnihal» gemisiyle İstanbula nakledildiler. Fakat bu sefer de işgal kuvvetleri onların karaya çıkmasına müsaade etmediğinden Makriköy (Bakırköy) önlerinde mavnalarda bekleşiyorlar.

Paşaköylü fedâiler civar köylere yayılarak 75 kat Yunan askerî elbisesini delikanlılara dağıtmışlar, kadın ve kızları uzak yerlere göndermişler ve gelecek Yunanlıları beklemişlerdir. Bu elbiseler bilâhare çok işe yaramış fakat Yunanlılar vaziyeti anlayınca daha büyük kuvvetlerle bu köyleri sarıp tek canlı insan bırakmamışlardır. Bu yüzden Çalıca, Samanlı, Sucuk, Kürtköyü'nde Yunanlıların tatbik ettikleri zulüm ve işkence tarihin kaydetmediği kadar korkunç olmuştur.

Çalıca'nın yerlisi olan **Mihâl Hristo**, Elmacıklı **Toma, Papa Yorgi**'nin sekiz adamı ve **Kosti**, bu bölgelerde saklanacak yerleri ve yolları çok iyi bildiklerinden saklanan Türklerden birçok kadını yakalamışlar ve zulmün envâını tatbik ettikten sonra öldürmüşlerdir.

Bu yerli Rumlardan **Mihal** ile **Toma**'nın cesedi Samanlı köyü sokaklarında tarafımızdan bulunmuştur. Kürt köyünde pencereleri kerpiçle örtülmüş bir bina heyetin dikkatini çekmiş, kapı yıktırılarak içeri girildiği zaman bir çok cesede rastlanmıştır.

DÜNYA GENÇLİĞİNE BEYANNÂME

Marmara bölgesinde yapılan korkunç vahşetin haberleri bir taraftan Anadolu'ya yayılıyor bir taraftan da Türk gazetelerince Dünya umumî efkârına arzediliyordu.

6 Haziran 1921 günü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi talebeleri bütün Dünya gençliğine şu mesajı yayınladılar:

Bugün felâketlerin en büyüğüne dûçar olmuş insanlık âleminin bir parçası nâmına sizlerin merhamet ve insanlık duygularınıza hitâp ediyoruz. Belirtmek istediğimiz nokta üç yıldanberi silâhsız müdafaasız Türk halkının Yunan zulmünden neler çektikleridir. Ege ve Marmara kıyılarında Yunanlılar bir ölüm fırtınası estirmektedirler.

Çakırlı köyünden Halil oğlu Zeynel,
Yunan kasaturaları onu bu hale getirdi.
(Tahkik heyetinin çektiği resimlerden)

Türk Milleti'nin içine düşmüş olduğu ıztırap ve felâketleri fırsat bilen Yunan Milleti, Türkiye'yi iyi tanımıyan diğer milletlerin bilgisizliğinden istifâde ederek akla hayâle gelmeyen zulümler yapmaktadırlar. Onlar, dünyayı kandırmak için her türlü zulmü yaptıkları hâlde bunları Türklere yüklemek için kesif bir propaganda yapmaktadırlar. Bu propagandanın altında Anadolu'da Müslüman ve Türk halkın toptan imhâsı projesi vardır. Süngülerle öldürülen, başı kesilen, ateşlerde yakılan ve parça parça doğranan Türklerin ıztırabını size anlatmak pek güçtür.

Sizlerin vicdan ve insanlık duygularınıza hitâp ediyoruz. Gerçek olayların pek az bir kısmını aksettirecek olan fotoğraf ve dökümanları size gönderiyoruz. Bu vesikalar din ve mezhep gözetmeksizin insan olan herkesi titretecektir.

Bu vahşet müttefiklerarası bir tahkikat komisyonu tarafından da teyid edilmiştir. Büyük Britanya delegesi General Franks, Fransız delegesi Albay Vick, İtalyan delegesi Albay Roletta bu vahşete şâhit olmuşlardır. Raporlarında bu vahşeti kinci Yunan ordusu kumandanı Leonardonulos'un üzerine atmaktadırlar. Her türlü ıztırap ve mahrumiyet içinde ilim ve irfan aşkı ile çalışmakta olan Türk Üniversiteli kardeşleriniz bu müthiş cinâyetleri sizin pek saf ve ulvî olan vicdanınıza sunmayı bir vazife bilir.

6 Haziran 1921
İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Talebeleri

3 — BEYKOZ KAZASI FÂCİALARI:

15 Temmuz 1920 tarihinde bir Yunan taburu Boğaziçinde Beykoz kazasına bağlı Hüseyinli Köyünü kuşatarak mitralyöz ve yaylım ateşiyle ahaliyi katlettikten sonra herşeyi yağmalamışlar ve bilâhare de otuzbeş haneli olan bu köyü ev, ahır, samanlık, câmi, mektep ve hattâ harmanlardaki ekinleriyle tamamiyle yakmışlardır. Köye ait 47 adet inek vesâir hayvanı beraberlerinde alıp götürdüler. Köyden yağmaladıkları eşyaları köye ait arabalarla Çubukluy'a naklettiler. Bu vak'ayı müteâkip Beykoz İngiliz Kumandanlığı ve Yunan Karargâhı'na müracaatla Çubukluda gördükleri hayvanlardan doksanüçünü istirdat ve geri kalanını da İngiliz kumandanlığının müteaddit ısrar ve ricalarına rağmen ahâlinin gözü önünde boğazladılar. Bu suretle, 150 nüfustan ibaret olan bu köy halkından sağ kalan 5 - 10 kişiyi hicrete mecbur ettiler. Köy ihtiyar heyetinin aslı mahfuz 1 Mayıs 1921 tarihli mazbatasiyle mahallen tetkikatta bulunan müttefikler heyetinin 8 Mayıs 1921 tarih ve 365 numaralı raporlariyle bu keyfiyet tesbit edildi.

Yunan müfrezesi tarafından Beykoz'a bağlı Çavuşlu çiftliği kâhyası **Cevat Efendi** işkence ile öldürüldü. 1920 senesi Ekim ayında Boğaziçi'nde Beykoz'a bağlı Çavuşlu çiftliğini muhasara eden bir Yunan müfrezesi kâhya **Cevat Efendi**'den başka altı arkadaşını da döve döve köy haricine çıkararak öldürdüler. (Köy İhtiyar heyetinin 8 Mayıs 1921 tarih ve 79 numaralı mazbatasiyle yerinde tetkiklerde bulunmuş olan tahkikat heyetinin 14 Mayıs 1921 tarih ve 375 numaralı raporlarından alınmıştır.)

Yunan askerî kıt'aları bu köye geldiklerinde harmandaki ekinler dâhil olmak üzere bütün evleri yaktılar. Fakat, daha önce evlerdeki bütün eşyayı yağmalayarak arabalarla Çubuklu'ya naklettiler. Ahaliden en küçük mukavemette bulunanları kasaturalarla doğradılar. Sarpınar, Hü-

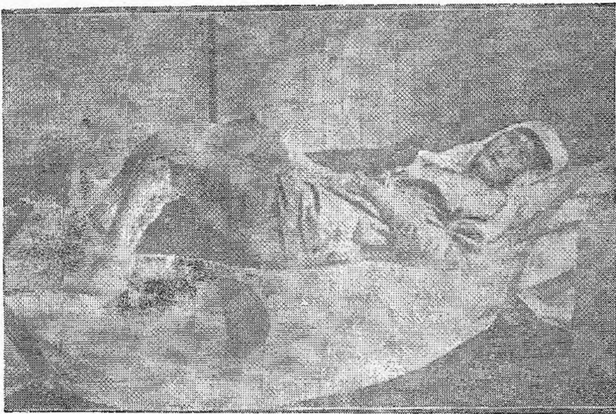
seyinli köylerinde Ömerli Nahiyesinde aynı soygun ve cinâyetleri irtikâp ettikten sonra buraları baştan başa yaktılar. Tahkik heyetinin mahallen yaptığı tahkikatla bütün bu zulümler de tesbit edildi.

1 Mayıs 1920 tarihli aslı mahfuz mazbatadan:

26 Ekim 1920 tarihinde bir mülâzım kumandasında olarak kırk neferden mürekkep bir Yunan müfrezesi ikinci defa Ömerli'ye bağlı Buzhâne Köyü sâkinlerini köyün kahvesine toplayarak **Adil oğlu Recep, Salim oğlu İbrahim, Emin oğlu Rıfat, Hasan Çavuş oğlu Yusuf, Mustafa oğlu İbrahim** ve **kahveci Rıza**'yı beraberlerine alarak köye yarım saat mesâfede olan bir mahalle kadar tüfek dipçiği, kasatura ve süngülerle döverek ve yaralıyarak götürdüler. Buzhâne ve Örümce Köylerinde yirmi günâhsız Türk'ün boyunlarına ip geçirerek sürklediler ve vücutlarını muhtelif yerlerinden kasatura ile yaraladılar.

Muratlı köyünde ahaliyi döverek ve yaralayarak soydular. Ömerli ve havalisinde Yunan müfrezesi hemen her girdiği köyde yağma, talan, yangın, dövme ve yaralamadan maada genç kızlara hemen her köyde erkeklerin gözleri önünde tecâvüzlerde bulundular. Bu hususta heyet muhtelif raporlarla bu hâdiseleri tesbit etti.

1920 Aralık ayında bir subay kumandasında tekrar Beykoz'dan Ömerli'ye gelen bir Yunan müfrezesi evlerde silâh aramak vesilesiyle halkın sonradan tedârik edebildiği eşyayı tekrardan gasbettiler. Bu araştırma esnasında kadınları da döverek tecâvüzlerde bulundukları ve bu müfreze subayı ise o gece misafir kaldığı **Hacı Osman oğlu Mustafa Ağa**'nın evinde yorganları bile cebren alarak götürmek istediği sırada kendisine mânî olunmağa çalışılmasına kızarak ev sahibini ağır surette döverek tahkir eylediği ihtiyar heyeti tarafından tanzim edilmiş ve aslı mahfuz bulunan 2 Mayıs 1921 tarihli mazbatadan anlaşılmıştır.

Kapaklı köyünden Yunanlılar tarafından evinden kaçarken bu hale getirilen Ali onbaşının Ahmed'in ailesi Fâtıma.

4 — ŞİLE'DEKİ VAHŞET :

Öldürülen babasının cesedi üzerine kapanmak isteyen ve bu yüzden süngü ile yaralanan on iki yaşında yetim Mustafa, Şile İngiliz Kumandanının huzurunda cinayetlerini itiraf eden Yorgi, Teğmen Kaçaros'un cinâyetleri ve kitle halindeki erkek ve kadınların öldürülmesi.

«Yunan mezâlimi» gittikçe geniş bir çevreye yayılıyor. Karadeniz kıyılarına kadar sokulan Yunan askerleri veya yerli Rumlar büyük vahşetler işliyorlardı.

Adı geçen kitaptaki raporlardan anlaşıldığına göre Yunanlılar umumiyetle aynı çeşit işkenceler yapmakta idiler. Başvurdukları usuller şunlardır:

Tırnak sökme, un çuvalında döğme, çuvala koyup suya atma, ağaca ayaktan asma, ağaca asılanları kasap gibi parça parça etme, diri diri kazdırılan çukura gömme, göz oyma, kulak kesme, kol, bacak kesme, câmie doldurup yakma, evlerde soygun, kadın memelerinden kebap yapma, göz ve kulak kesip oymalar, kadınlara zorla çiğnettirilen erkek uzuvları, anne ve babasına zorla tecâvüz ettirmeler, kurşuna dizilmeler, edep yerine bomba koymalar, ağza bomba koymalar, Kur'anı Kerime hakaretle muâmele, kızgın demirle dağlamalar...

12 Mayıs 1921
Rapor: 365

9 Yunan askeri (ikisi makineli tüfekli olduğu halde) Kara Mandraya girmişler, evvelâ iki bin altın istemişlerdir. Köyün eşrafı **Hacı Mustafa Efendi**'nin bu parayı getirmesini isteyen Rumlar, **Hacı Mustafa**'nın «paramız yoktur!...» demesine sinirlenerek evvelâ onun sakallarını tutuşturmuşlardır. **Hacı Mustafa** bu hakâret karşısında çıldırmış ve Yunanlılarla mücâdeleye başlamıştır. Yunanlılar **Hacı Mus-**

tafa'yı kurşunla öldürdükten sonra hanımına ve kızına olmıyacak hareketlerde bulunmuşlar, kızcağızın namusunu telef ettikten sonra boynundan bir iple ahırdaki atın kuyruğuna bağlamış ve atı süngü ile kovalamağa başlamışardır. Kız parça parça olmuştur.

Yunanlılar köy erkeklerini ayaklarından birbirlerine bağlıyarak kırbaç ve odunla döğmek suretiyle köyü dolaştırmışlar ve bir çoğunu kurşuna dizerek öldürmüşlerdir. Köy halkından **Mustafa** bir Yunan askerinin silâhını kapmış, fakat vuramadan diğer bir Yunanlı **Mustafa**'yı öldürmüştür

Şile'de çiftçi **Emrullah** büyük işkence ile öldürülmüştür. Evvelâ sokakta kırbaçla dövülmüş, sonra kaba etlerine kasatura sokulmuş, bütün parmakları kesilmiş, gözünün biri oyulduktan sonra başı kesilerek bir ağacın çatalına konulmuştur. **Emrullah**'ın parça parça edilmiş vücuduna ağacın altında rastlanmıştır.

Kurucaköy — Yukarıdaki Rapora ilâve:

Bir Yunan askeri doktoru otuz Yunan askeriyle birlikte Kuruçaköyü'ne girmiş **Çuloğlu Mehmet**, **Eğriboyun Ahmet**, **Yakup oğlu Recep**, **Pehlivan Ahmet** ve **Abdullah oğlu Mustafa**'yı rehine tutarak köyden 3000 altın istemişlerdir. Bu Türkleri civardaki tepeye götüren Yunanlılar iki saat sonra geleceklerini ve paranın mutlaka hazır olmasını tenbih etmişlerdir.

Heyetimiz saat iki buçukta (14.30) bu köye doğru yaklaşmış ve devamlı silâh sesleri ile karşılaşmıştır.

Köye girilince iki Yunan askerinin bir genç kızın elbiselerini yırtmağa çalıştığı görülmüş, ismi **Ayşe** olan 13 yaşındaki bu kız bize doğru kaçarken arkadan vurulmuştur. İleride kümelenmiş erkeklere yaylım ateşi açılmakta idi.

Yunanlılar heyetimize silâh çevirerek bizim köye girmemize mâni olmuşlardır. Kumandanları **Apostalides** askerlerine bize itaat etmeleri için bir harekette bulunmamıştır.

Heyet ancak Yunanlılar köyü ateşe verip kaçtıktan sonra köye girmiş ve alevler arasında kalan evlerden yükselen bağrışmaları duymuştur. Sokaklardaki çıplak veya elbiseli genç kadın ölülerinden sekiz tânesi sayılmış, sağ kalan üç Türk, bizi Yunanlı zannederek kaçmışlardır.

14 Mayıs 1921

Rapor: 367

Teke Divanı köyüne giren üç yüz silâhlı Yunan askeri mutatları üzere altı bin altın istemişler, fakat köylü bunu yarım saatte temin edemeyince evvelâ ihtiyar kadınları toplayıp ayaklarından asarak altlarında saman tutuşturmak suretiyle yakmağa başlamışlar, galeyana gelen erkeklerin üzerine, makineli tüfek ateşi açılmış, sonra genç kızlar toplanmıştır (........) Bunlardan **Asiye** isimli bir genç kızın iki göğsü bıçakla kesilerek saman ateşlerine atılmış ve kız öldürülmüştür. Diğerlerini 20 kadar Yunan askeri köyden çıkarken beraberlerinde sürüklemişlerdir. Gezilen yerlerde bu genç kızların cesetlerine rastlanmamıştır. Ağaca asılıp yakılan yaşlı kadınlardan birinin ismi **Gülsüme**'dir.

Şuayipli köyüne teğmen **Kaçaros**'un kumandasında giren yüz elli Yunan askeri, evvelâ halkı câmie toplamağa çalışmışlar, köylülerden **Kaptanoğlu Cemal, Askeroğlu İbrahim, Koçoğlu Bekir, Kokozoğlu Mehmet, Demircioğlu Aziz Çavuş** ve **Çalıoğlu Eşref** kendilerine kırbaç vuran **Teğmen Kaçaros**'ın üzerine atılarak hırpalarken diğer Yunan askerleri **Çalıoğlu Eşref**'i hemen öldürmüşler, diğerlerini kafileden ayırarak kenara çekmişlerdir. **Teğmen Kaçaros** getirttiği büyük saman çuvallarına köylüleri koyarak askerlerine döğdürmüş, sonra çuvaldan çıkarıp ayaklarından ağaçlara

asarak hepsini iki saat içinde parça parça etmiştir. Bu arada nereden atıldığı belli olmayan bir kurşunla Kaçaros vurulmuş ve oraya yığılmıştır. Bu hâdise üzerine Yunanlılar derhâl câmii ateşe vermişler ve korkudan kaçmışlardır. Câmiden çıkan köylüler Yunanlıların peşlerine düşmüşler, fakat birçokları kurulan pusulara düşürülmüş ve öldürülmüştür.

Ertesi gün tekrar üç yüz kişilik bir kuvvetle bu köye giren Yunanlılar bir tek canlı insan bırakmadan kadınlara türlü azap ve işkence (.........) yapmak suretiyle hepsini öldürmüşlerdir.

KUR'AN-I KERİME YAPILAN HAKARET

6 Mayıs 1921

Rapor: 368

Hicis (diğer adı Safvetiye) köyüne giren 19 Yunan askeri silâh aramak bahânesiyle evlere girmişler ve herkesi dışarı çıkararak para ve malları yağmaladıktan sonra buldukları Kur'an-ı Kerim'in yapraklarını (hâşâ!. hâşâ!» kendi necasetlerine bulayarak Türklere yalatmışlardır.
(Ne sabırlısın ya Rabbi, ne sabırlısın ya Rabbi!.)

Bu arada nereden çıktığı belli olmayan altı Türk genci köyün yanındaki dereden yaylım ateşine başlamış ve şaşıran Yunanlılar kaçarlarken hepsi vurularak öldürülmüşlerdir. Ölen Yunanlıların çıplak cesetleri tarafımızdan görülmüştür.

Bilâhare köy halkı uzak yerlerdeki kayalık bir mıntıkaya sığınmıştır.

Ey Müslüman Türk evlâdı! Bunları unutacak mısın?... Bunları unutacak mısın?!...

BİR İNGİLİZ SUBAYI ŞÂHİDLİK EDİYOR

Serbest Rapordur

29 Mayıs 1921

Heyetimize müracaat eden İngiliz subayı **Mister Cockhill,** Teğmen **Kaçaros'**un Türklere yaptığı zulmü anlatmak için heyetimizi Gemlik'te bulmuş ve şunları söylemiştir:

Şile'ye bağlı Kabakoz köyünde vazifeli olarak bulunuyordum. Birden piyâde tüfeği ateşiyle karşılaştım. Yunanlılar köye giren yol üzerine dik çökmüşler, kurşun yağdırıyorlardı. Bir duvarı kendime siper alarak bekledim. Türkler evlerine girip kapıları kapayınca Yunanlılar köye girdiler ve hemen bütün evlere taksim oldular. Başlarında bir teğmen vardı. Bana selâm vermek lüzumunu duymadı ama orada ne için bulunduğumu merak ettiğini hayretinden anladım.

Evlerden çıkarılan kadın, kız, çocuk ve erkekler süngülerle dürtülerek meydanlığa toplandı. Hepsi durmadan döğülüyordu. Genç kızlara feci sarkıntılıklar yapılıyor ve elbiseleri süngü ile yırtılıyor ve göğüsleri kesiliyordu. Yunan teğmeninin yanına gittim. Bu vahşete neden lüzum gördüğünü sordum.

Rumca birşeyler söyledi ve beni azarladı. Tüylerim diken diken olarak daha feci manzaralara şahid oldum.

Bir rum askeri 80 yaşlarında ihtiyar bir köylünün sırtına binmiş kendisini taşıtıyordu ve mütemâdiyen hayvan gibi ihtiyarı kırbaçlıyordu. Teğmen yakasına yapışıp kendisine doğru çektiği Türklere ağızlarını açtırıyor ve kurşun sıkıp öldürüyordu. Ağızlarını açmayanların alnının ortasına nişan alıyordu.

Kızlar, kadınlar, büyük feryatlarla bağırıp, çağırıyorlardı. Yunan askerlerine yalvaranlara ve ayaklarına kapananlara merhamet edilmiyordu. Evlerin pencerelerinden alev-

ler çıkmağa başlamıştı. Büyük ağacın altında bir gebe kadın koyun gibi boğazlandı. Ve sonra karnı deşilerek çocuğu süngüye takılıp bir Türk erkeğine uzatıldı.

Bu fecî manzara bir saat sürdü. Yerde inleyen Türkler, can çekişiyorlardı. Benim tabancam alınmıştı. Hattâ arkamda süngü takmış bir Yunan neferi bekliyordu.

Hava kararıncaya kadar vahşet devam etti. Sonra Yunanlılar isminin Kaçaros olduğunu söyledikleri teğmenlerinin etrafında toplanıp cenube giden yoldan çekilip gittiler.

İfâdemi tasdik ederim.

İmza
Majer COCKHİLL

KARINDAN SÜNGÜ İLE ÇOCUK ÇIKARTTILAR VE BUNU KİMBİLİR KAÇ YERDE TEKRARLADILAR.

7 Mayıs 1921 — Rapor.

Komisyonun elde ettiği ikinci bir fâciaya âit bilgiler: 1 Mayıs 1921 günü Gemlik ve civarında Yunan zulmünden kurtulmak ve İstanbul'a gitmek için binlerce halk Kapaklı'ya birikmiş. Bunlar gelecek motörleri beklerken Yunanlılar tarafından haber alınarak derhâl buraya bin asker gönderilmiş. Yunanlılar Kapaklı'ya girer girmez müthiş bir ateşle köyde bulunan binlerce Türkü öldürmeğe başlamışlar. Can korkusu ile denize atlayanlar veya daha evvelden motörlere binmiş olanlar bile bu ölüm rüzgârından kurtulamamış, 6 saat içinde bütün Türkler öldürülmüş, bir ara köyün imamı **Ahmet** ve **Muhtar Hasan** Yunan kumandanına ricaya gitmişler. Fakat bunları dinlemek istemeyince muhtar **Hasan** sert konuşmuş, kumandan ise birer kurşunla ikisini birden öldürmüş. Sonra muhtarın hâmile karısını çağırarak, gözü önünde bir Yunan askerine süngü ile karnından ço-

çuğu çıkartmıştır. Annesinin feci ızdırabına dayanamıyarak üzerine atılan muhtarın kızı **Zehra**'nın sırtından saplanan bir süngü, kızın ölümüne sebep olmuştur.

11 yaşında **Pembe isimli** bir kızın vücudu ikiye bölünmüş hâlde idi.

Küçük Kumla - 15 Mayıs 1921 - Rapor: 203

Bulgurcu Vasse, Mimi Apostel, Gemlikli Haralambo, Gemlikli Yorgo gibi yerli rumlar, Küçük Kumla Köyü Yunan müfereze kumandanı ile anlaşarak köylüleri her ay beş yüz altın vermeye mecbur etmişlerdir. Ayrıca her gün jandarma karakoluna bir koyun verilecektir. Gemlik'e gidiş geliş yasaktı. Fakat komutan izin kâğıdı veriyormuş. İzin isteyen her Türk yolda evvelâ soyuluyor, sonra öldürülüyordu. Bu hâl şikâyet edilince takviye kuvveti isteyen Yunan başçavuşu bütün köylüyü bir saat içinde makineli tüfeklerle öldürmüş ve köyü ateşe vermiştir.

Kumandana canbaz **Foti**'nin kardeşi **Simon**, kasap **Aleksi**'nin oğlu **Yorgi**'nin de yardım ettiği öğrenilmiştir.

Karacaali Köyünde

Rapor: 234

Kapaklı'da tek canlı varlık kalmayınca Yunanlılar Karacaali köyüne girmişler, on ile onbeş yaş arasındaki kızları seçip bir manga nezâretinde civardaki ağaçlığa götürmüşlerdir.

Bu kızlardan **Aliye, Zühre, Esma, Hatice, Hurşit kızı Şerife, Tarık** kızı onbir yaşındaki **Emine, Murat** kızı onsekız yaşındaki **Aliye, Hüseyin** kızı on yaşındaki **Şâhende**'nin isimleri heyetimizce tesbit edilmiştir. Yunanlılar evlere girip evvelâ para ve ziynet eşyalarını almışlar, sonra köyün erkeklerini meydana toplamışlardır. Elli metre mesâfede diz çöken bir manga yunanlı, bütün erkekleri öldürmüştür.

Meydanda komisyonumuzun Türk rehberi **İsmail** 130 ceset saymıştır. Dağa kaldırılan genç kızlar, ırzlarına geçildikten sonra tamamen öldürülmüşlerdir.

SAÇLARINDAN ASILANLAR

Kızılcaköy

7 Mayıs 1921 - Rapor:

Şile'ye üç saat uzaklıkta bulunan bu köye Yunanlılar her sabah haraç almağa gelirlermiş. Beşer onar kişilik kafilelerle gelen yunan askerleri her gün on altın, bir koyun ve tavuk, yumurta gibi şeyleri aldıktan sonra Türklere dayak atıp ve hakaretler ettikten sonra gider ve ertesi gün yine gelirlermiş.

Bir gün **Konyalıoğlu Ethem Reis**, **Muhtar Halil Ağa, Asafoğlu Rıfat Reis, Selimoğlu Ahmet, Çakıroğlu Ahmet Reis**, kardeşi **Mustafa** ve **İbrahim, Çakır Eyüboğlu Emin** ve bekçi **Mustafa** nereden bulduklarını öğrenemediğimiz Yunan askeri elbiselerini giyerek haraç almağa gelen yedi Yunanlıyı köy civarındaki yol üzerinde öldürüp elbiselerini alarak cesetlerini bir çukura yuvarlamışlar.

Akşama doğru arkadaşlarını aramağa gelen diğer bir Yunan müfrezesi vaziyeti anlayınca kızarak köyü basmışlar, kaçanlardan arta kalan erkekleri meydana toplayıp evvelâ çırılçıplak soymuşlar, sonra imhâya girişerek tek kişi kalmamak şartiyle öldürmüşlerdir.

Köye girdiğimiz zaman saçlarından ağaçlara asıldıktan sonra altlarında saman yakılarak öldürülmüş kadın cesetleri görüldü. Birçoklarının göğüsleri kesilmişti. Kabakoz köyünde de aynı vahşet tekrar edilmişti. Bu köyde bilhassa çevrenin hürmet ve sevgisini kazanmış **Aziz Efendi**, karısı **Ayşe *Hanım*** seccâde üzerinde iken bir süngü ile

şehid edilmiştir. **Aziz Efendi'nin** evinde, parçalanmış Kuranı Kerim sahifelerine rastlanmıştır.

14 Mayıs 1921

Rapor: 365

Ağva kazasının Çanaklı köyüne yirmi Yunan askeri girmiş, köyün birçok erkeklerini öldürmüş ve kadınları bir araya toplayarak çırılçıplak bırakmışlardır. Bu vaziyete dayanamıyan **Yahyaoğlu Mustafa** evinin penceresinden köylüleri öldüren Yunanlılar üzerine ateş açmış ve bir an için Yunanlılar katliâmdan vazgeçip Türkler tarafından basıldıklarını zannederek kaçmağa başlamışlar. Fakat tehlike mevcut olmadığını görünce **Mustafa'nın** evini sarıp onu dışarıya çıkarmışlar ve meydanda bütün köylülerin huzurunda yere yatırarak evvelâ tenâsül uzvunu kesmişler, sonra koyun gibi başını gövdesinden cyırmışlardır.

ÇOCUKLARA İŞKENCE

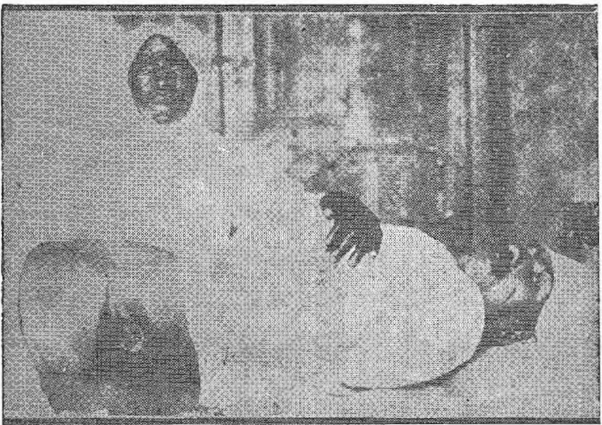
14 Mayıs 1921

Rapor: 365

Bu köy de Yunan teğmeni **Kaçaros'un** zulmünden kurtulamamış. Köyde kalan erkekler evvelâ meydana toplattırılmış, yağma yapılmış, kız ve kadınlara akla gelmiyecek tecâvüzlerde bulunulmuş, kulakları küpeleri ile birlikte kesilmiş, bilezikli bilek ve yüzüklü parmaklar koparımıştır.

Erkekler ıslak çuvallara konulup odunlarla döğülmüş, ayak tabanları kasatura ile çizildikten sonra tuz basılarak yürümeğe mecbur edilmiştir. Karfallı'da çuval içinde döğülerek öldürülenlerden isimleri öğrenilenler şunlardır:

Sivri Süleymanoğlu Ömer, Sivri Hasanoğlu Mehmet, Hacı Mustafaoğlu Mehmet Emin, Koca İbrahimoğlu Eyüp,

Yalova'nın Gökçedere köyünden dumdumlu kurşunla vurulmuş Mehmed Recep Efendi.

Halil Ağacoğlu Ahmet, Muhtar Hasanoğlu Hüseyin, Hacı Hasanoğlu Halil Ağa, Hacı Osmanoğlu Abdullah.

Saçlarından sürüklenen ve kafa derileri yırtılan kadınlar şunlardır: **Eyüp** kızı 17 yaşında **Gülperi, Emin** kızı 14 yaşında **Saliha, Halil Ağa**'nın zevcesi 50 yaşında **Emine** ve kızı **Şâkire.**

Yayla Köyü
12 Mayıs 1921

25 Yunan askeri bu köye akşam üstü giriyorlar. Haraç almak için evvelâ etrafa bir korku ve dehşet salıp sonra da evlere saldırıyorlar. Arama 24 saat sürüyor. Halkın, para ve kıymetli eşyası alındıktan sonra genç kızlar, civardaki ormana götürülerek alçak tecâvüzlerden sonra öldürülüyorlar. Kadınlar köy ortasında kurşuna diziliyor.

Timurcikli, Hasanlı, Çengelli, Değirmençayırı, Kumca köylerinde aynı vahşet yapılmıştır. Kumca köyünden **Topal Nesibe** adlı dindar bir kadının parçalanmış cesedi civardaki bir tepede bulunmuştur.

5 — MARMARA BÖLGESİNİN DİĞER KISIMLARI ONSEKİZ KÖYDE İŞLENEN CİNÂYETLER

İrtibat subayı **Cemâlettin** ve seyyar kıtalar kumandanı **Yüzbaşı Yusuf Efendi**'nin İstanbul Umum Jandarma Kumandanına gönderdikleri rapor:

26 Mayıs 1921 günü beşyüz askerden müteşekkil bir Yunan birliği Kantarcılar köyünden **Çakırlı Hüseyin**'in karısını, kızlarını ve baldızını dağa kaldırıp şenî emellerine âlet ettikten sonra çırılçıplak ve kanlar içinde gece yarısı köye göndermişlerdir. Köyün diğer kızları yirmişer Yunanlı tarafından kirletildikten sonra başları kesilmek suretiyle öldürülmüşlerdir. Altı evde, ayaklarından tavana asılmış kadınların yalnız dizlerinden aşağısı kalmış, diğer kısımla-

Anadoludaki katliam programını tatbike memur Papaz Yorgiyes Minekespulos Makarios ilk ve son eli kanlı papaz değildir!

rı lime lime edilmiştir. Kışla köyünden **Doğancıoğlu İbrahim** karısının gözü önünde kasatura ile ağır şekilde yaralanmış ve çırpınışları karşısında boğazı kesilerek öldürülmüştür.

Çubuklu'da Yunanlılar kadınları câmilere doldurmuş... .... lardır. Adapazarlı **Âliye Hanım'la** kızı, bir semt-i meçhûle kaçırılmıştır.

Karakiraz, Karasakal, Kemerler köyünde bu vahşetler aynen tekrar edilmiştir.

Kandıra'da postahane ve hükümet binası yağma edilmiş ve ateşe verilmiştir.

Üçyüz kişilik bir Yunan birliği Adapazarına giderek bütün yerli rumları silâhlandırıp Berşika, Cebecioğlu, Erenler ve Şeyhler köylerine saldırtarak akıl ve hayâle gelmiyecek vahşetlerde bulunmuşlardır. Bu köylerin erkekleri rastlandığı anda öldürülmüşlerdir. Karakiraz köyünde aynı vahşet işlenmiş, bütün hayvanları alıp götürmüşlerdir. **Bayram Ali** ismindeki köylü parça parça edilmiştir.

Ahalisi kaçmış olan Ötükler köyü ateşe verilmiştir.

Peşkes, Hacıismail köyü yerli rumlar tarafından yakılmıştır. Karadere köyünden altı Türk sokak ortasında bir ipe bağlanarak yanyana yatırılmış ve koyun gibi boğazlanmışlardır. Bütün bu köylerde ırza geçmeler olmuştur.

İmranlar köyünün bütün kadınları ırza tecâvüz maksadiyle bir eve toplatdırılmıştır. Mukavemet edenler doğranmıştır.

Tekkeler köyünden 15 genç kız ayaklarından ağaçlara asılarak türlü işkencelerden sonra öldürülmüştür.

Büyük Hatipli köyünde erkekler baltalarla imha edilmiştir.

Bütün bu vahşet, muntazam Yunan birlikleri ve onların silâhlandırdıkları yerli rumlar tarafından işlenmiştir.

Hayâdan Nasipsiz Yunan Askerleri, Çırılçıplak Dolaştırdıkları Zavallı Esmâ Hanıma Gülmeleri İçin Komşularını Süngü İle Tehdit Ettiler

15 Kasım 1921 tarihli rapordan:

Yunan askerleri Şahinburgaz köyüne girerek evlerde bulunan erkeklerin bir kısmını döğmüş, bir kısmını öldürdükten sonra **Ömer Ağa**'nın hanımı **Esmâ**'yı çırılçıplak soymuş ve sokaklarda dolaştırmışlar, türlü işkenceler ve sa-

pıklıklarına asık suratla bakanları süngü ve kasatura ile yaralayarak kahkaha atmalarını istemişlerdir.

Bursa'nın Çengiler köyünden, Yunan palikaryaları tarafından süngülenen ŞERİF AHMED

Rodosto Köyü

21 Nisan 1921

Rapor: 155

Rodosto köyünde, Yunanlıların baskınından iki saat evvel Hacı Bâyezit mahallesinden **Hacı İbrahim'in** ölen torununu köy mezarlığına defneden kalabalık üzerine yaylım ateş açılmış, cenâzenin henüz üzeri kapanmadan yetişen Yunanlılar toprağı eşeleyerek on yaşındaki çocuk cesedini çıkarıp süngüye takmışlar ve mezarlar arasına sinmiş olan Türkleri topladıktan sonra imamın başını bir taşla ezmişlerdir.

İznik Başpiskoposu Vasilyos: «Katliam Az Oldu. Ben Bütün Türklerin Kesilmesini İsterim» Dedi.

Beynelmilel Kızılhaç Temsilcisi Mr. Maurice Gehri'nin on günlük müşâhedeleri sonunda hazırlamış olduğu rapordan elîm sayfalar...

12 Mayıs akşamı Gemlik'e gelen komisyon, hemen ertesi sabah bâzı yanık köyleri ziyâretle tahkikata başladı. Bunlar: **Pazarköy** (Türk: İznik gölü yakınında). **Çengiler** (Ermeni), bunun şimâlinde; **Çeltikçi** ve **Geldelek** (Türk) köyleridir.

Çeltikçi'de bir ay önce yangından kurtulabilen birkaç ev de tutuşturulmuş bulunuyordu ve muhtemelen bunlara kundak sokan dört Yunan asker talânla meşgülken suçüstü yakalanmıştır. Askerî misyon otomobille dolaşırken ben Gemlikte, **Albay Vick**'in emrime tahsis etmiş olduğu Fransız tercüman vasıtasiyle soruşturmaya başladım. (İngiliz Yüksek Komiserliği Kızılay'ın tahsis ettiği tercümanın bana rehberlik etmesine müsaade etmemişti.)

Gemlik, normal ahvalde yedi bin nüfuslu iken, o sırada onaltı bin kişiyi barındırıyordu. Yedi bin nüfusun üçbin beşyüzü rum iki bini ermeni ve iki bini de Türk mültecileriydi. Rum mültecilerin ekseriyeti Karamürsel'in cenubundaki Kızderbent köyünden geliyordu. Bu köy yakılmıştı. Ermenilerin çoğunluğu Çengiler, Yeniköy, Ortaköy, Yalakdereden geliyordu. Bu mülteciler askerî idâreden günde yüz dirhem (320 gram' un alıyorlardı.

Türk mültecilerinin hemen hemen hepsi Pazarköy'den geliyorlardı. Bu köy emirle tahliye edilip, arkasından da yakılmıştı. Çoğunluğu, yollarda sivil Ermeniler ve Yunan askerleri tarafından ağır hakaretlere maruz kalıp, soyulduklarından şikâyet ediyorlardı. İşte benim de görmüş olduğum bazı vak'alar: Gedelek'ten iltica etmiş olan **Hatice Hanım;** Ermeni şakîler tarafından omuzundan bir kurşun ve üç süngü darbesiyle yaralanmış, Gedelek'ten bir erkek çocuğun, kadın ve kızları bir araya zorla tıktıkları eve atılan bir el bombası ile çenesi ve dili uçmuş, Pazarköy'den **Nuriye Hanım** (yaşı 60) üzeri soyulmuş, para ve mücevherleri gasbedilmiş, yaralanmış ve 5 - 6 Yunan askeri tarafından (.........) Bu esnada kocasının da kadının gözleri önünde kıtır kıtır kafası kesilmiş.

Türk mülteciler öteki cemâatlerin mültecilerinden çok daha fenâ ve sıkışık şartlarda iâşe ve iskân ediliyorlardı. Yüzlercesi ufacık câmiin avlusuna veya mezarlık içerisinde kucak kucağa yerleştirilmişlerdi.

Konak civarında, başka bir mahalde otuz metrekarelik bir yerde 60 dan fazla kadın ve çocuk saydım. Bu anda erkekler mevcut değildi. Onların hepsi de angaryalara gönderilmişler veya yok edilmişlerdi. Bir aydanberi Türk mültecilerine ve Yunan askerî levazımından, ne de Yunan sivil idaresinden bir lokma ekmek verilmemişti. Civar köylerdeki dindaşlarının getirdikleriyle yaşıyorlardı. Gemlik Belediye Reisi **Mösyö Prinakis** bana, Bursa'daki 3. Yunan

Kolordu Kumandanına iki gün önce bu mültecilerin iâşeleri için emir verdiğini söyledi. Fakat ben orada bulunduğum müddet zarfında hiçbir tevziata şahid olmadım.

Benim toplayabildiğim bilgilerden bir müddet önce 300 Rum ve Ermeni gönüllüsüne bütün blögedeki Türk ahâliye afişlerle - ölüm cezası tehdidiyle - ellerinde hiç bir türlü silâh bulundurmamaları ihtar edilmişti. Öte yandan da öğrenmiştim ki; Kumla (Büyük ve Küçük) iskelesi Haydariye, Karacaali köyleri kuşatılmış ve silâhlı çeteler içerilerde dolaşıyorlardı. Kimse Gemlik'e gidemiyordu. Bana bilgi veren kişi Yunan otoritelerinin buralarda hiç kimseyi dışarıya bırakmaması neticesi olarak, mezkûr mahallerde çok yakın zamanda bütün ahâlinin topyekûn imhâ edileceğini söyledi.

Öğleden sonra Gemlik Ortodoks kilisesini ziyâret ettim. Gûya Türklerin İznik'te Rumlara saldırdıklarını iddia eden başpapaz şu itirafta bulundu:

«Yunan ordusu, tedip hareketinde çok mutedil davrandı. Ben ki, asker değil, bir din adamıyım, isterdim ki, bir teki kalmamacasına bütün Türkler imhâ edilsin!...»

Bunlar, herhalde gerçek bir din adamının ağzına almak şöyle dursun; aklından, hayâlinden bile geçmemesi gereken yakışıksız sözlerdi. Bu papazın ismi **«Vasilyos»** du ve İznik Başpiskoposuydu.

15 Mayıs pazar günü, bizler için üzüntüyle dolu bir gün oldu. Sahilde üç Türkün yanışını gördük.

Geceyi Tuzla'da geçirdikten sonra heyet Yalova'ya gitti ve Konak'ta Türk ve Rum şikâyetçilerin ifâdelerini aldı. 15 Nisana kadar bölge 3. Yunan Tümeninin mevcudiyetiyle sükûn içindeydi. Fakat bu tarihten sonra durum birdenbire değişmişti.

Zâlim bir Yunan Yüzbaşısı **Papa Grigoriu** geldikten sonra bu havâlinin manzarası birdenbire değişmiş, zulüm ve vahşet alabildiğine artmıştı. Her gün Türkler yalınayak,

elbisesiz ve yaralı olarak heyete şikâyete geliyordu. Gittiğimiz yerlerde insan ölüleri sayılamıyacak kadardı. Bu arada, yâni **Grigoriu** geldikten sonra onaltı köy insan ve hayvan kalmamacasına tahrip edilmişti. Diğer köylerden kaçabilenler geceleri yürüyerek, gündüzleri saklanarak Yalova'ya geliyorlardı. Çünkü Yalova'dan İstanbul'a muhâcir taşındığını duymuşlardı. **Papa Grigoriu**'nun öldürdüğü insan adedi bir hesaba göre 6000 veya 6500 arasında idi.

Öğleden sonra Çınarcık'a gittik. Vaktiyle tamamen Türk olan bu köy'de birtek Türk bulunamadı... Yerli rumlar hemen duvarları kalan evleri tamir etmişler ve oralara yerleşmişlerdi. Bu hususta Yunan askerleri de rumlara yardım etmişler.

Akşam, Aşağı Kocadere ve Yukarı Kocadere köylerine gidildi. Bu iki köy tamamen tahrip edilmiş, insan ve hayvan kemiklerinden başka bir şey yok. Birçok evlerin enkâzından dumanlar tütüyordu. Başından yaralı bir köpek mahzun bakışlarla bizi süzdükten sonra uzaklaştı.

ÇUKURLARA ATILMIŞ ALTMIŞ CESET SAYDIK.

Türk mültecilerle beraber İstanbul'a 22 Mayıs'ta geldik İki gün sonra bir ikinci tahkik heyeti seçilerek tekrar Yalova bölgesine gidildi. Bu heyette ben de vardım. «Manchester Guardian» gazetesinin muhabiri olan **Mr. Toynbee** de karısı ile beraber bulunyordu. Onlar beş aydanberi Türkiye'de idiler. Vapurda gördükleri fâcialardan dehşetle bahsettiler. Bizi Yalova'ya götüren «Gülnihal» gemisinde şu heyet vardı:

Yüzbaşı Lucas «Fransız», **Teğmen Hollando** «İngiliz», **Teğmen Bonaccorci** (İtalyan». Ayrıca tercümanlar ve bir Türk Polisi.

Bu seyâhat birincisinden çok daha heyecanlı oldu.

Ufak cinâyetler ve vahşetlere kanıksadığım için onla-

YUNAN'IN KABADAYILIĞI DAİMA KADIN VE ÇOCUKLARA KARŞIDIR

Yunan Askerleri tarafından bir kolu kesilen ve omuzundan kurşunlanan Çakırlı köyünden 8 yaşındaki Durmuş.

rı raporuma ithâl etmiyorum. Fakat büyük hâdiselerden bir kaçını anlatacağım.

Heyet, ayakta kalabilen iki köyden biri olan Akköy'ün bir mahallesinin tamamen harap olduğunu gördü. Diğer evlerin kapıları dahi yerlerinde yoktu. Cam ve çerçeve diye bir şey kalmamıştı. Evlerin içi bomboştu. Bir evde darmadağınık edilmiş yatak ve yorganların altından bir çocuk ağlaması duyunca eşyaları kaldırdık. Bu altı aylık kadar bir Türk çocuğu idi. Gemiye gönderdik. Köyün çukurlarında altmış ceset saydık. Bunlardan kırkdokuzunun isimleri heyetçe tesbit edildi.

Tahkik heyetine Akköylü olan iki çocuk yol gösteriyordu. Akköyden çıktıktan sonra tepeden tırnağa silâhlı yerli Rumlara rastladık. Bu çocuklardan birini lâfa tuttular. Biz onbeş, yirmi adım ayrıldıkta sonra çocuğun gelmediğini gördük. Ben geri döndüm. Fakat ne Rumlar, ne de çocuk vardı. Sonradan bu çocuğun cesedine hiçbir yerde rastlıyamadık ve kendisinden haber de alamadık.

O gece heyet **Yüzbaşı Papa Grigoriu**'dan izahat almak istedi. Bu yüzbaşı, büyük bir Türk düşmanı idi ve hiçbir şeyden haberi olmadığı, bu bölgede asayişin devam ettiğini, Türklerin rahat olduklarını gözümüzün içine baka baka iddia etti. Fakat kendisine deliller gösterdikçe, evet demeğe mecbur oldu. Onun iddiasına göre yakılan köy adedi sadece iki idi. Fakat biz 24 köyün yakılmış olduğunu söyleyince ses çıkaramadı. İstanbul'a nakledilecek Türkler için olan konuşmamıza da **Grigoriu** hiçbir Türkün ölmediğini söyledi. Heyet kat'îye yakın bir rakam elde edebilmek için General **Leonandopulos'**a müracaat etti. **Grigoriu** bu civardaki köy erkeklerinin millî kuvvetlere katılmak için Yunan hatlarını yarıp Karamürsel'e gittiklerini iddia etti. Ama bizim saydığımız cesetlerin çoğu erkekti. Sonra Yortun, Kirazlı ve Cacık köylerine mensup kadın ve çocuklara İstanbul'a gitmeleri için izin verebileceğini söyledi. Bu za-

vallıları Yalova'ya celbetmek de bir mesele idi. Köylerinden toplu halde yola çıktıktan hemen sonra bütün yol boyunca devam eden baskın ve işkencelere uğruyorlar, yüz kişiden ancak beş, on tânesi Yalovayı bulabiliyordu. Bunlar da parası olan Türklerdi. Her Rum çetesine biraz para verip kurtuluyor ve biraz sonra diğer bir çete karşılarına çıkıyordu. Yalova'yı bulduktan sonra da durum aynı oluyordu. Heyetin elinde muhafız yoktu. Rumlar bir an içinde bir yaylım ateşi açarak toplu halde bulunan Türklerden kaşla göz arasında bir kaçını öldürüyorlardı. Türkleri âdetâ birer birer bunların ellerinden kurtararak gemiye sokabildik. Fakat yollarda olup da Yalova'ya yetişemiyenleri içimiz sızlayarak Yunanlılara bırakmak mecburiyetinde kaldık.

6 — İZMİT FÂCİALARI

M. Gehri'nin 5 No. lu Raporu.

10 Temmuz 1921 — İzmit.

Gülnihâl, Kızılay'dan Türk Silâhlı Kuvvetlerine aktarıldı. Dört gün evvel Yunanlıların İzmit'te muazzam bir katliâma hazırlandıkları haberi İstanbul'daki müttefik kuvvetler kumandanlığına bildirilince yine beraber bulunduğumuz heyet vazifelendirilerek dün Gülnihâl ile İzmit'e geldik.

Gülnihâl sıcaklık ve alev dalgalarından rıhtıma yanaşmakta tereddüt ediyordu. Korkunç bir ateş dünyası içinde kalmıştık. Sanki, Yunanlılar, İzmit'i tamamiyle ateşe vermişlerdi. Bütün mahalleler, bütün sokaklar alevler içinde idi. Kadınların çığlıkları sahile yüz metre mesâfede demirlemiş olan gemiye kadar geliyordu. Kızıllıklar içinde koşuşanları, düşenleri, feryat edenleri görüyorduk. Bu halde toprağa ayak basmamıza imkân bile yoktu. Şehir içinden hiç kesilmemecesine silâh sesleri geliyor, zaman zaman bir binanın büyük gürültü ile havaya saçıldığını göryor-

duk. Tam manâsıyla bir ana baba günüydü. (Bu, türklerin tâbiri idi.) Limanda bulunan İngiliz ve Amerikan torpitoları sahilden geri çekildiler.

Rıhtıma yakın bir sokaktan koşarak gelen üç, dört kişi kendilerini denize attılar. Fakat arkadan üç yunanlı asker peşlerinden koşup adamcağızları su içinde tüfek ateşine tutarak öldürdüler.

28 Haziranda bizden başka bir müttefik heyeti ve İzmit'te imiş. Yunan kumandanına katliâm yapılmaması için ikâzda bulunduğu halde biz gelmeden bir gün evvel müthiş bir insan öldürme faaliyeti başlamış. Yerli rumlar bütün evleri talân etmişler ve kimsenin evden çıkmamasını, çıkarlarsa öldürüleceklerini söylemişler. Türklerin bir kısmı kadere boyun eğmiş, oturmuş. Bir kısmı firar etmiş ve 3000 Türk de «F r a n s ı z M e k t e b i» ne sığınmış. Bunu haber alan yerli rumlar ve yunanlılar okulu havaya uçurmak istemişler. Fakat burada bulunan Fransız Yüzbaşısı **Nicol Jayers,** Amerikan kumandanı ile birleşerek mektebin etrafını müttefik askerlerle dört kordon halinde çevirmiş. Yunanlılar yaklaşmağa cesâret edememişler. Bu heyet bir gün içinde öldürülen 7400 İzmitli'den ancak 360 ının isimlerini tesbit edebilmiş. Akşama doğru gemiden karaya inince bu cesetleri biz de gördük. H i ç b i r i n d e k u l a k, g ö z, b u r u n v e p a r m a k k a l m a m a m ı ş t ı. B i r ç o c u ğ u n ç a m u r l a o y n a m a s ı g i b i Y u a n a n l ı l a r b u c e s e t l e r ü z e r i n d e o y n a m ı ş l a r d ı. Bacakları kesilmiş genç kadınlar, kolları koparılmış kızlar, beşik bebekleri, karma karışık bir halde idi. Kan ve et yığını insanın ruhuna ürpertiler veriyordu. Bir insanın veya bir milletin bu kadar vahşî olabileceğine inanmak bile güçtü. İzmit sokaklarını gördükçe buraya insandan başka bir felâketin geldiğini zannediyordum.

Saat 19 da bir fransız askeri yerli rumlardan bir çete-

ciyi yakalamış. Doğruca bize getirdi. Köşebaşında bir genç kızı kirletmeğe çalışırken arkadan kafasına bir yumruk vurarak bayıltmış. Tüfeğini ve kasaturasını almış. Rumun sırtında bulunan Yunan askerine ait sırt çantası içinde 120 tane kadın bileziği, 700 altın ve külliyetli miktarda banknot bulduk. Almak selâhiyetimiz olmadığı hâlde çantayı İzmit mıntıkası müttefik kuvvetleri kumandanı olan Yüzbaşı **M. Joseph Gerald'a** teslim ettik.

Daracık bir sokaktaki kadınlar hamamının önünden geçtiğimiz sırada kalın çivili bir kapı birden açıldı ve içinden yüzlerce genç kız değirmen oluğundan akan bir su gibi bir anda dışarı fırladı. Saçları başları darmadağınık, elbiseleri yırtık ve kan içnde idi. Birçoğu elbisesini yırtıp külot yerine örtmüştü. Deliler gibi sağa sola kaçışmağa başladılar. Kadın gözlerinin bu kadar yuvalarından fırladığını, ağızların bu kadar çirkin olduğunu ve yüzdeki çizglerin böylesine derinleştiğini o dakikaya kadar görmemiştim: Korkunç bir ağlama sesi, âdetâ gökleri sarsıyordu. Ayaklarımıza kapananların, yalvaranların hesabı yoktu. Kocalarının, erkeklerinin nerelerde olduklarını soruyorlardı. Güzelliği karşısında bir anda hayran olduğum genç bir esmer kız, iri yeşil gözlerini gözlerime dikmiş, akıl hastalarının bakışlarına benzeyen delici nazarlarla beni süzüyordu. Kendisine doğru bir adım atınca hafif sağa döndü, başını önüne eğdi. Sonra yüzünü çevirerek mânasız, soğuk bir tebessümle baktı, baktı. Kendisine bozuk bir Türkçe ile «Nasılsınız?» dedim. Birden ağız dolusu bir tükürük savurdu. Sonra şu satırları yazdığım anda kulaklarımda çın-

layan berrak, temiz bir kahkaha attı; çıldırmıştı zavallı!...

Sonra öğrendiğimize göre yunanlılar ve yerli rumlar, bir mahallenin ne kadar genç kızı varsa geceden toplamağa başlamış ve üçer beşer bu hamama tıkmışlar. İçlerinden bir çoğunun namusu payimâl edilmiş. Sabaha karşı kadınlardan en güzel ve tâzelerini ayırarak çirkin ve cılız olanları serbest bırakmışlar. Maksatları bu kızları beraberlerinde götürüp Yunan askerleine kadın temin etmekmiş. Bu hususu İzmit'te yimi senedenberi bulunan Fransız papazı **Pierre Banait** anlattı. Gece genç kızların evlerinden nasıl zorla alındıklarına şâhit olmuş. Yaşlı din adamı titreye titreye şöyle diyordu:

«— Kilisenin karşısında bulunan altı Türk evinin kapılarının kırılmasına uyandım. Yunan askerleri dipçikleri kapılara vuruyor ve deviriyorlar, sonra bikaç el silâh attıktan sonra içeriye giriyorlardı. Bi an içinde evde kıyamet kopuyodu. Bağırışmalar, ağlamalar ve silâh sesleri birbirine karışıyordu. Sonra evin genç kızı merdivenlerden tekmelerle ve sürüklenerek dışarı atılıyordu. Bir Yunan neferi kızın bileğini büküp yanında götürüyordu. **Muhtarzâde Emin**'i kızının götürülmesine mâni olmak, istediği için evinin önünde ağaca astılar.

M. Pierre gece kiliseden çıkarak ilerideki bir mahalleye gidip Türk evlerinin kapılarını birer birer çalarak Yunanlıların kendilerini öldüreceklerini, hemen kiliseye gelip sığınmalarını söylemiş. Bu haberi her Türk evi iki saat içinde birbirlerine duyurmuşlar. Böylelikle kiliseye 3000 kadar Türk toplanmış. Bunu haber alan Yunanlılar kiliseyi basıp Türkleri almak istemişlerse de Fransız Yüzbaşısı **Allen Gaumard**'ın müdâhalesi ve sert tutumu üzerine girememişlerdir.

Ateş içinde kalmış İzmit sokaklarında bir arada gezen silâhlı Fransız bahriyelileri gördük. Bunlar şehirde işlenen

cinâyetleri sahildeki gemileri Bombara'dan seyretmişler. Dayanamamışlar. **Delors** adlı bir teğmen, kumandandan izin alarak 35 bahriyeli ile beraber sahile çıkıp gördüğü bütün Türkleri bir araya toplamış ve Fransız bahriyelilerinin muhafazasında zırhlıya götürmüş **Teğmen Delors** büyük bir asâbiyet içinde idi. **Canlı, kanlı, sporcu bir gençti.** Elindeki tabancayı mütemâdiyen sağa sola sallıyor ve:

«— Sauvagerie... Sauvagerie!...» (Vahşet... vahşet... demektir) diye haykırıyordu.

Ben Fransız bahriyelileri ile Yunanlılar arasında herhangi bir hâdisenin çıkmamasına dikkat etmesini söylediğim zaman heyecanla teğmen bana:

«— Bunlar korkak!. Ancak korkaklar bu zulmü yapar!...» diye cevap verdi.

AÇLIK VE SEFÂLET

İzmit'le Karamürsel arasındaki Ereğli'deyiz. Yunan zırhlısı Kılkış'ın topları daha evvel buradaki halkı dağlara ve ormanlara kaçırtmış. Burada Yunanlılar öldürecek insan pek bulamamışlar, ama kasabayı mahvetmişler. Dükkânlardaki eşyalar sokaklara saçılmış onüç cesetten başka ceset göremedik. Bunlar da ihtiyar idiler. Mal olarak taşıyabileceklerini alıp götürmüşler. İzmit'ten aldığımız birkaç Türk'ü civar dağlara yolladık. Sahilde Gülnihâl'i görünce aşağı inmeğe râzı oldular. Gelenlerin hâli çok perişandı. Günlerce gözlerine uyku, midelerine yemek girmemişti. Yerli rum çetelerinden korunmak için taş aralarına, böğürtlen kümelerinin içlerine girmişler. Açlıktan yürüyemiyenleri Gülnihâl'den getirttiğimiz sedyelerle taşıdık.

NETİCE

Yunanlılar artık kaçmağa başladılar. Heyet olarak biz raporumuzu vermeğe çalışıyoruz. Ben bu raporlarımın sonuna şu neticeyi eklemek istiyorum ve Fransız teğmeninin sözlerini hatırlıyorum.

Yunanlılar son derece korkak. Korkak olanlar, kendilerine bir başkasının gâlip geleceğini zannederek ellerine geçen fırsatlarda çok zâlim olurlar.

Yunanlılar bize kitaplarda okutulan «E l e n M e d e n i y e t i» nin vârisi değillerdir. İstilâ orduları girdikleri memleketlerde yerleşmek isterlerse zulümden ve işkenceden vazgeçerler. Yunanlılar buralarda bir gün mağlûp olacaklarını ve kendilerinden intikâm alınacağını sezmişler ki; bu vâhşeti işledier.

Türklerin bu zulüm ve işkencelerin acısını alacaklarını tahmin ediyorum. Nitekim Eskişehir'de başlayan çözülmenin pek fecî bir ricât olduğu haberleri geliyor.

Yapılan bu vâhşetin hesabı çok uzun sürecektir. Türklerin can, mal, para olarak büyük kayıpları vardır. Eğer Türkler hâfızaları zayıf bir millet değilseler, komşularına pek güler yüzlü olmayacaklardır.

M. GEHRİ
Tahrik Heyeti Kızılhaç Mümessili

7 — EZİNE

MEZÂLİME HER YERDE OLDUĞU GİBİ BURADA DA YERLİ RUMLAR KILAVUZLUK ETMEKTEYDİ

15 Ekim 1920 tarihinde Ezine'de Yunan işgâl kumandanının emri ile yerli rumlar silâhlandırılmış, müslümanlara saldırtılmıştır. Bunlardan Ezineli **Konstantin** ile beş Yunan askeri Pınarbaşı köyüne gelip silâh aramak bahanesiyle evleri basarak günâhsız ahâliyi dövmüşler ve köyden **Osman oğlu Raşit Çavuş, Arap Ömer** ve **Tatar Ali**'nin ellerini bağladıktan sonra kırbaç ve sopa altında öldürmüşlerdir. 20 Ekim 1920 tarihinde bir Yunan subayı kumandasındaki iki kişilik Yunan müfrezesi ile bunlara kılavuzluk etmekte olan **Ezineli Saatcioğlu Yani,** Pınarbaşı köyüne ge-

lerek köy muhtarı **Ali oğlu Sâdık**'ın kollarını bağayıpı dipçik ve kırbaç altında subayın karşısına çıkardılar. **Yani** tarafından üç defa ve müteâkiben aynı suretle dövüle dövüle **Çerkes Hamit** adında diğer bir köylü de yunan subayının karşısına çıkarıldı. Bu civardaki bütün köylerde yapılan zulüm ve işkenceler için Yunan subay ve erlerine bu iki rum hemen dâima kılavuzluk etmişlerdir. 20 Ekim 1920 tarihinde **Çamköylü İsmail** çeşitli işkenceler altında götürlürken **Saatçioğlu Yani**'ye yegâne mevcudu olan beş lirasını vermek suretiyle canını kurtarabilmişti. 12 Aralık 1920 tarihinde bir subay kumandasında yirmi beş kişilik bir Yunan müfrezesi, **Ezineli Kör Apostol** adındaki yerli rumla birlikte köye gelerek ahâlinin elinde her nasılsa kalabilmiş olan zahire, hayvan ve sâireyi cebren gasbetmişlerdir. O derecede ki; kümeslerdeki tavukları dahi almışlardır. Köy halkından **Çerkes Ali Osman**'ı dipçik darbeler altında neresine rasgelirse vurmak suretiyle çok ağır bir şekilde yaralanmışlardır. Yunan subayına yetmiş, **Kör Apostol**'a otuz lira verilmek suretiyle bu işkence önlenmiş ise de aldığı yaralardan zavallı yaşayamayarak ölmüştür. 15 Aralık 1920 de tekrar aynı köye gelen onbeş kişilik Yunan kuvveti evleri basıp bulabildikleri halı, makine, konsol, sandalye, yatak vesâire herşeyi arabalara yükleyip götürmüşlerdir.

HAPİSHANEDE YAPILAN ZULÜMLER

Ezine hapishânesinde bir hafta hapis yatmak ve dövülmek suretiyle işkenceye maruz kalan ve nihâyet mevcut parasını Yunan askerlerine vererek kurtulabilen Dömrek köyünden **Selim oğlu Mahmut**'un tahkikat heyetine verdiği ifadeden:

«15 Kasım 1920 tarihinde gece sabaha karşı onbeş Yunan askeri evimi bastılar ve her tarafı aradılar. Beni yakalayıp müfrezelerinin merkezi olan Sarıcalı köyüne sevk ve oradan emniyet altında Ezine hapishânesine götürdüler.

Ezine hapishânesi dünyada görülmedik zulümlerin yapıldığı bir yerdir. Hapishâneye getirilen her şahsı önce yere yatırarak ayakları bağlandıktan sonra bayıltıncaya kadar dövüyorlar, bîtap bir hâle gelince, ayaklarından sürüklenmek suretiyle diğer mazlum müslümanların yanına atıyorlardı. Bana da böyle yaptılar. Hapishânede zulüm ve işkence en ziyâde gece yapılmaktadır. Mahpuslar dipçik darbeleriyle birer birer işkence yerine getirilir. Kimisi ayaklarından asılmak ve kimisi de bağlanarak ayakları elleri arasından geçirilmek ve bir kısmı da boyunları sandalyelere sıkıştırılarak sandalyelerin üzerine yunan erleri oturtulup bîçâreleri boğulmak derecesine getirmek suretiyle ezâ, cefâ ediyolar. Bu vaziyette kırbaç, sopa ve demirle bayıltılıncaya kadar dövülmek suretiyle sıradan geçiriliyor. İskencenin şiddetinden bağrışan ve imdat isteyen sesler yükseldikçe kırbaç şakırtıları bu sesleri bastırıyor, bayılanlar ayaklarından sürüklenip bir tarafa atılıyor. Böyle sıra ile hapishânede ne kadar mevkuf varsa zulüm, işkence ve dayak çemberinden geçiriyorlar. Orada mevkuf bîçâre müslümanların ekmeksizlik, susuzluk ve işkenceden yüzleri ölü rengindedir. Bu bîçâreler karşılarında dövülmekten ölenleri göre göre hayatlarından ümit keserek her dakika ölümü beklemektedirler. Burada zulüm ve işkencenin göülmemiş şekillerini Yunan askerleri müslümanlar üzerinde pek hâinâne bir surette icra etmektedirler. Ben bir hafta bu işkenceler içinde kaldım. Nihâyet akrabamın tedarik ettiği kırk lirayı vermek suretiyle kurtuldum. Anladım ki; müslümanları buraya hapsetmekten maksat döve döve öldürmek ve paralarını almaktır.»

MEZARLARINI KENDİLERİNE KAZDIRDILAR

3 Mart 1921 tarihinde Bayramiç merkezine 1 saat mesafede bulunan Teperkemerler köyüne gelen yunan askerleri köy halkından **İsmail'i** dövdükten ve bu zavallının ih-

tiyar anasını süngüledikten sonra mevcut paralarını alarak firar ettiler. Hâdiseyi işgâl Kumandanlığına aksettirmeleri üzerine o sırada karargâh hapishânesinde mevkuf bulunan Bayramiç'te oturan komisyoncu ve Manastır göçmenlerinden **Mehmet oğlu Veysel** ile kardeşi **Ramazan** ve Reji kolcusu **Mehterem oğlu İsmail** dövüle dövüle Yunan kumandanın huzurunda müştekiye gösterildi. Müşteki her ne kadar evine girenlerin bunlar olmayıp Yunan askerleri olduğunu tekrar tekrar söyledi ise de kumandan hâdiseyi kasden ters çevirerek zorla bu bîgünâh insanlara yunan askerlerinin hırsızlıklarını yükledi. Bundan sonra karargâh civârında bunlara, gûyâ yapmış oldukları hırsızlıktan dolayı cezalandırmak için kırbaç ve dipçik altında kendilerine bir çukur kazdırıldı. Her üçü de itile kakıla bu çukura gömüldüler, Bu fecî hâdise Bayramiç kaymakamlığının tasdikini hâiz 7 Mart 1921 tarihli fevkalâde numaralı yazılarından anlaşılmıştır.

8 — DİĞER YERLER

Marmara Bölgesindeki diğer yerlerde de aynı mezâlimi icra ettiler. Ezcümle **Biga, Bandırma, Erdek, Çatalca** ve **Gelibolu** havâlilerinde de her yerde yaptıkları bu zulümleri tekrar ettiler. Heyetin raporlarını ihtiva eden kitapta buralarda dövülen, ırzına geçilen, evleri yağmalanan ve öldürülen müslümanlara ait uzun uzun listeler yer almaktadır. Marmara bölgesinde bu zulümleri yerinde tetkik eden «Manchester Guardian» Gazetesinin şark muhabiri **Mister Toynbee** fevkalâde müteessir olarak bu mezâlime bir son verilmesi için Yunan Başkumandanı **General Anastas Papulas**'a 26 Mayıs 1921 tarihinde şu telgrafı çekti:

İzmir Umumî Karargâh, General Papulas

Palova, Samanlı, Akköy müslüman ahalisi ile mültecilerden göç etmek isteyenlerin Türk Kızılayı vasıtasiyle göç-

lerine müsaâde buyurmanızı zat-ı asîlânenizden kemâli-ısrarla rica ederim. Ahvâli yerinde tetkik ettim. Eğer ahâli derhâl oraları tahliye etmezlerse hayatları emniyet altında değildir. Son on beş gün zarfında Akköy ahâlisinin yüzde on beşi yok olmuştur. Şüyûuna meydan verilmemek için bu telgrafı resen **Papagoriya**'ya çekmiş ve asayişin temınini rica etmiş idim. Mumaileyh Yüzbaşı reddetti. «İstanbul, Arnavutköyü Koleji» adresiyle cevap vermenizi rica ederim. Bu vesile ile teşekkürat-ı mahsusamı takdim ederim.

Toynbee»

Yunanlılar ünlü bir İngiliz tarihçisi olan **Toynbee**'nin Anadolu'daki seyahatinden bambaşka bir netice bekliyorlardı. Batı Anadolu'nun kendilerine verilmesini destekleyecek ve bu bölgenin Rumluğunu ispat edecek bir eser neşredeceğini ümit ediyorlardı. Halbuki bu meşhur İngiliz âlimi tam tersine Yunanlıların yaptıkları vahşilikleri hikâye eden bir eser yayınlıyarak onları sukutu hayâle uğratmıştı. Çünkü onların Türkleri nasıl insafsız bir surette imhâya giriştiklerini gözleriyle görmüş ve sağ kalanları İstanbul'a göç ettirmek suretiyle hayatlarını kurtarmak çarelerini aramıştı. Bu maksatla yaptığı müracaatı reddeden Yüzbaşı **Papagorya**'nın bu imhâ siyasetini bizzat idare ettiğini de derhâl kavrıyarak Başkumandan **Papulas**'a zamanında başvurdu: **Papulas**'ın kendisinden beklenilen hizmetin hatırı için verdiği müsaade sâyesinde birçok müslümanın İstanbul'a nakli mümkün olmuştur. Fakat ne hâzindir ki; işgâl kuvvetleri bu bîçâre insanların İstanbul'a sokulmalarına mâni olduğundan o zamanki adıyla Makri Köy (Bakırköy) sahillerine boşaltmışlardı. Hiç olmazsa bu tedbir sâyesinde hayatları kurtulabilen binlerce zavallı namına **Toynbee**'ye müteşekkiriz.

Marmara Bölgesi mezâlimi anlatmakla bitmez. Biraz

da diğer yerlerden misâller verebilmek için bu bahsi burada kesiyoruz.

B — EGE BÖLGESİ FÂCİALARI

1 — İZMİR

Yunan Megalo İdeâsının yakın hedeflerinden biri de Anadolu'nun en verimli yeri olan Ege Bölgesine sâhip olmaktı. Yunan toprakları daha önce cereyan etmiş olan Balkan Harbi sonunda bir misli büyümüştü. Yunanistanın başında, hâkimi mutlak olarak mâceracı bir başvekil vardı. Kralı bir gölge haline getirip bütün selâhiyetlerini kendi elinde toplayarak hudutsuz ihtiras ve şımarıklığına Yunan Milletini âlet eden bu Başvekil, **Elefteryos Venizelos**'tu. Deniz ticâreti sayesinde zenginleşen vatandaşlarından müteşekkil bir propaganda şebekesi kurarak birçok batı devletini kendi emelleri istikâmetinde iknaya az çok muvaffak olmuştur. Bilhassa «S e v r M u a h e d e s i» nin Paris'te imzalanmasına takaddüm eden günlerde bu propagandanın çok müessir bir şekilde işlediğini daha evvel bir münâsebetle belirtmiştik.[1] Daha ziyâde İngilizlerden koparılan tâviz ve yardımlar **Venizelos**'un cesâret ve ihtirasını azami ölçüde kamçıladı. İşte bu yardım ve tâvizler sebebiyetle, «B ü y ü k Y u n a n i st a n» ve «B ü y ü k B i z a n s» hayâliyle başı dönen bu mâceracı siyâset adamı, Anadolu'yu istilâ etmek hayâl ve çılgınlığı ile ordusunu 15 Mayıs 1919 da İzmir'e çıkarttı. Bu tarihten itibâren Türk Milleti bütün cihan tarihinde hiçbir zaman görüşmemiş olan vahşi,

---

1 — Bu propagandanın tesir ve dehşetini anlamak için Türkçeye de çevrilmiş bulunan bir Rumun şu kitabını okuyunuz: Dimitri KİTSİKİS - Yunan Propagandası (İstanbul 1965)

İzmir'e çıkan Yunan işgâl kuvvetleri kumandanlarının önünde bir yerli Rum kılavuz: İzmir metropolidi Hırisostomos. Bir domuz kasabının oğlu olan hâin insan kasabı papaz, kurtuluştan sonra İzmir'de linç edilmiştir.

kanlı ve hâînâne cinâyetlere mâruz kaldı. Yunan Ordusunun nankör yerli rumlarla elele vermek suretiyle tatbik ettikleri bu, Türkleri imhâ siyasetinin programı icabından olmak üzere işlenen cinâyetlerin, yağma, ırza tecâvüz ve hırsızlıkların hikâyesi çok uzundur. Bu sebeple biz ancak milyonda bir kabilinden ve hemen hepsi resmî raporlara istinad eden birkaç misâl ile iktifa etmek mecburiyetindeyiz. Yoksa barbarlığın en ölçüsüz, hatır ve hayâle gelmez şekillerini tatbik hususunda birbirleriyle yarışan Yunan subay ve erlerinin yaptıkları mezâlim, ciltler tutar. Bu yüzden daha ziyâde bu zulümlerin metod ve maksadını belirten birkaç misâl ile yetineceğiz.

İzmir'de «Yunan Mezâlimi» işgâl anında başlamıştır. Bunu aşağıdaki resmî rapordan beraberce okuyalım:

Maliye Müfettişlerinden Muvaffak Bey'in raporundan:

«Zito Venizelos!» (Yaşasın Venizelos!) diye bağırmayı reddeden Türk Miralayı Fethi Bey, süngü ve dipçik darbeleriyle şehit edildi.

Mayısın 15 inci günü zeval vaktinden evvel saat sekiz buçuktan itibâren rıhtıma çıkan yunan askerleri, fevkalâde coşkun bir tezâhüratta bulunan yerli rumlarla birlikte Hükümet Konağı önünden kışlaya doğru hareket ettiler. Amiral **Calthorpe** işgâlin hakikaten muvaffak olacağına dair şifâî teminat verdiğinden hükümet ve ahâli mukavemet etmemeği kararlaştırmışlardı. Gerçekten Yunan kıt'aları hükümet konağı ile kışlanın önünden geçerken gerek silâhını çatıp beklemekte olan Türk askerleri ve gerekse civarda toplanmış olan müslüman halk, yerli rumların ağır tahrik ve tahkirine rağmen sükûnetini muhafaza ettiler. Yunan kıt'aları kışladan iki yüz metre ilerledikten sonra iki el silâh atıldı. Bugün hastahânede tedâvi görmekte bulunan bir polis neferinin ifâdesine nazaran uyanıklık ve faaliyeti hesabıyle rumların ötedenberi husumetini celbetmiş

İzmir Metropolidi Hrisistomos Yunan kumanlarını takdis ediyor. Asırlarca yılanları koynumuzda beslemişiz. Acaba hâlâ öyle değil miyiz!

olan komiser **Hüseyin Efendi,** yerliler tarafından atılan bu kurşunlarla şehid edildi. Silâhların patlaması üzerine sessiz ve müdafaâsız duran kışla ile hükümet konağını şiddetli bir ateşe tuttukları, orada bulunan birçok kimsenin şahâdetleri ile sabittir. Yarım saat devam eden bombardımanın bir aralık hafiflediğini gören Kolordu Kumandanı **Ali Nadir Paşa,** teğmen **Celâl Bey'i** eline beyaz bayrak alarak ateşin kesilmesini talep etmeğe memur etti. Genç Türk subayının elindeki beyaz bayrağı gördükleri halde ateşi kesmiyerek onu yaraladılar. Ancak bir müddt sonra silâh atmaktan sarfınazar ettiler. Bunun üzerine Yunan kumandanı hayatlarını muhafaza kaydı ile kışladaki subay ve erlerin teslimini istediğinden başta **Ali Nadir Paşa** olduğu hâlde bilcümle mâiyeti kışladan çıkmağa başladılar. Fakat Kumandan Paşa kapıdan çıkar çıkmaz bir Yunan subayı tarfından yakasına sarılarak yere düşürülmüş ve ayakları altında çiğnenmiştir. Mâiyetindeki subaylar da aynı hareket ve kötü muâmeleye duçar oldukları gibi birçok defa «Z i t o V e - n i z e l o s!...» diye bağırmağa zorlandılar. Bu esnâda yapılan fecî muâmelelerde şenî bir cinâyet de işlediler. **Erkânıharb Miralaylarından Fethi Bey (Zito - Yaşasın) sözünü kat'î surette söylemekten imtina ettiği için süngü ve dipçik darbeleriyle vahşiyâne bir surette imhâ edildi.** Kışla önünde cereyan eden bu mezâlimden sonra Türk subay ve er kafilesini hapishâne hâline getirdikleri Patris vapuruna sevk ettiler. Giderken ellerini yukarda tutmağa zorlanan, serpuşları alınmş, elbiseleri yırtılmış Türk askerlerinin üzerlerinde kıymetli ne varsa soyulduğu gibi yapılmadık işkence ve hakâret de bırakılmamıştır. Bizzat Yunan subayları fiil ve sözleriyle bu işe önderlik etmişlerdir.

Rıhtıma gelindiğine Türk askerî kafilesi gerek demirli duran gemilerden ve gerekse güzergâhta dizilmiş olan Yunanlılar veyahut evlerin pencere ve balkonlarına çıkmış olan yerli rumlar tarafından açılan müthiş bir ateşe maruz

kaldı. Bilhâssa **Leon** nâmındaki Yunan torpidosuyla Anadolu yakasından pek çok mermi atıldı. Bu suretle Türk subaylarından otuzu şehid oldu ve altmış kadarı da yaralandı. Bu katliâm birçok ecnebinin ve limanda demirlemiş bulunan İtilâf Kuvvetlerinin gemilerindeki personelin gözleri önünde cereyan etti. Şehid olanlar arasında evvelce zikredilen **Miralay Fethi Bey**'den başka Erkânıharb Miralay **Ali Bey** ile doktor Binbaşı **Şükrü Bey** de vardı **Şükü bey**'in boynuna taş bağlanarak denize atılmış ve nâşı ancak oniki gün sonra sahile çıkarılmıştır.

Bu hâzin katliâmdan kurtulan subaylar Patris vapuruna sevkedilmiş ve orada kırksekiz saat aç ve susuz bırakılarak insanlıkla aslâ telifi kâbil olmayacak hakaret ve zulümlere maruz bırakılmışlardır.

Türk subay ve askerleri hakkında bu mezâlim icra edilirken Hükümet Konağında da başka bir fâcia cereyan etmekteydi. Memurların ekserisi Vâlinin yanına sığınmışlardı. Vali de ateşi kestirmek için beyaz bayrak çıkartmıştı. Bunun üzerine Yunan askerleri içeri girerek silâhsız memurların üzerine atılmışlardı. Biçâre memurlar sevtikabiî ile ellerini yukarıya kaldırmışlardı. Süngü, dipçik darbeleri, hakaret ve tehdit sayhaları altında hepsi zahire borsasına sevkolundu. Yolda giderken, her adım başında bir Yunan subayı kâfileyi durduruyor ve **«Zito Venizelos!...»** diye bağırmaya mecbur ediyordu. Zavallı memurlarda bu vahşiyâne emre itaât etmedikleri takdirde derhal öldürüleceklerini muhakkak surette bildikleri için ister istemez itaât ediyorlardı. İşgâlden iki saat evvel hükümet memurlarına Mayıs ayı maaşları verilmişti. Yol esnasında bu paraların hepsi çalındığı gibi, üstlerinde, başka daha ne bulunmuş ise tamamen aşırılmıştı.

Kafile Gümrük binası önüne geldiği esnada, tabanca ve bıçaklarla mücehhez ve hunharâne tehditler fırlatan yerli rumlardan müteşekkil bir kafile zavallıların üzerine atıl-

dılar. Bu sırada bir Amerikan subayının zuhuru bir kanlı boğuşmayı durdurdu. Bu Amerikalı şâhitten utanan (!) Yunan subayları yerlileri o an için dağıttılar. Memurlar çeşitli işkenceler altında otuz altı saat zahire borsasında alıkonuidu. Bir taraftan Türk subayları ile memurları öldürülür, yaralanır ve hapsedilir, para ve eşyaları gasp olunuken şehre yayılan Yunan palikaryaları ve bunlara iltihak eden yerli hâin ve nankör rumlar tesâdüf ettikleri her başı fesliye hücum ediyorlar ve merhametsizce öldürerek üzerlerinde mevcut herşeyi çalıyorlardı. Ertesi gün sokak başlarında «m a v i - b e y a z» renkte rozetler satan çocuklar gayet mânidar bir surette «can kurtaran satıyoruz!» diye bağırıyorlardı. Rozeti alan ya elbisesinin yakasına veya evinin kapısına takıyor ve bu suretle her türlü tecâvüzden korunmaya çalışıyordu.

Bu fâciâlar gündüz şehrin en işlek caddelerinde, hareketsiz duran İtilâf gemileriyle herşeye bigâne kalan itilâf askerlerinin gözü önünde cereyan etti. Gece olunca Türk evlerine hücum edildi. Ne var, ne yoksa zorla gasp ve çalınarak müslümanlar her türlü zulme mâruz bırakıldı, kadınların ve genç kızların ırzlarına tecâvüz edildi. .... ın (ismi mahfuz) evine giren Yunan askerleri bîçârenin ellerini bağladıktan sonra gözü önünde karısı ile on dört yaşındaki kızının namusunu kirlettiler. Yaralı ve şehidlerin adedini hakkiyle tâyin etmek kabil edğildir. Her sokakta cesetlere tesadüf ediliyor. İzmir ve mülhakatında da öldürülen ve yaralanan müslümanların adedi pek çoktur.[1]

HÂİN VE NANKÖR BİR PAPAZ

İzmir'in Yunan palikaryalarınca işgâli esnasında işle-

1 — «Yunan İşgâlinden Mütehaddis Fecâyi Hakkınd Vürud Eden Raporlar» adlı kitaptan (İstanbul 1335) alınan işbu rapor kısmen sâdeleştirilmiştir.

nen cinâyetlerin birinci mesulü yıllarca Türk'ün ekmeğini yemiş, adâlet ve müsamahâsına sığınmış bir yerli papazdı: **Hirisostomos.** Aslen domuz kasabı bir yerli rumun oğluydu: Atina'da hususî surette yetiştirilerek İzmir'e «Baş Metropolit» olarak gönderilmişti. İstanbul Patrikhânesinde plânlanan ihtilâl ve katliâm proggramının Ege Bölgesi baş idarecisiydi. Yunan ordusunun İzmir'e çıkışından önce gerekli bütün hıyânet hazırlıklarını ikmâl etmişti.

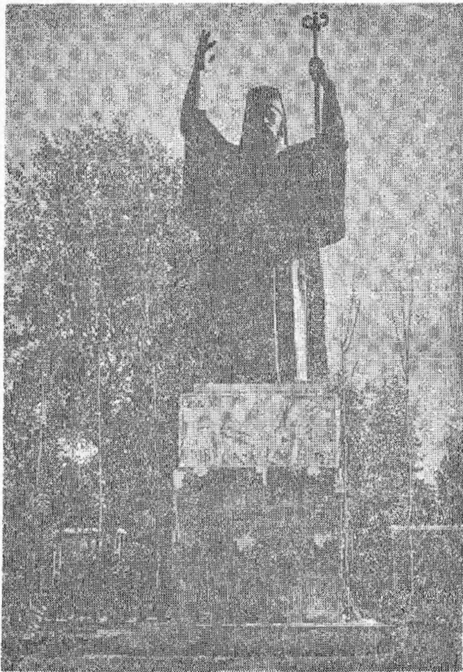
15 Mayıs 1919 sabahı İzmir'de vatan toprağına murdar ayaklarını basan Yunan palikaryalarının istikbâline çıkan ve onları rıhtımda takdis eden yine bu hâin papaz **Hirisostomos** idi. Millî Mücadele'nin zaferle nihâyetlenmesine kadar işlenen tüyleri ürpertici cinâyetlerin baş müşevviki olduğu için zaferi müteâkıp İzmir'de halk tarafından linç edilmiştir.

Şimdi o'nun Atina'dan İzmir'e müteveccih bir surette devâsa bir heykelini diken bugünkü Yunanlılara dikkatinizi çekmek isterim. Bu hareketin bir manâsı varsa o da aradan geçen kırk yıla rağmen «Yunan» ın zihniyetinde hiçbir değişiklik olmadığıdır. Kıbrıs'tan sonra bu da Yunanistan'ın gerçek çehresini aksettiren ikinci bir vâkıa olmuştur. Şurası gariptir ki; Yunanistan, Kıbrıs için bir «kemrime ve hazmetme» devresine muhtaç olduğu için, kanlı papaz *Hirisostomos*'un heykeline harç koyan kirli ellerini yıkamadan ve heykelin harcı kurumadan bize yeniden bir sulh taarruzu teşebbüsünde bulunmuştur.

Osmanlı Sadrazamı **Tevfik Paşa**'ya gönderilen şu rapor da İzmir'deki Yunan zulümlerini aksettirmektedir. **Tevfik Paşa** bu sırada Paris (Sevr) Sulh Konferansına gitmek üzereydi.

İzmir Müdafaa-yi Osmaniye Cemiyetinden Sulh Murahhası Tevfik Paşa'ya Gelen Rapordan:

1 — İzmir'de işgâl esnasında hükümet dâirelerinde para bulabilmek hırsı ile kırılmadık dolap ve çekmece bı-

Bugün Türk - Yunan dostluğundn bahsedenlere ithaf olunur! Hâin Papaz Hirisostomos'un Atina'da İzmir'e müteveccihen dikilen devâsa heykeli. Henüz belki de çimentosu bile kurumamıştır.

rakılmamış, evrak ve resmî defterler yerlere atılmış, memurların ceplerinde mühür ve anahtara varıncaya kadar ne varsa soyulmuş ve bazılarının pardesü ve ceketleri bile alınmıştır. Valisinden hademesine kadar bütün devlet memur ve müstahdemleri elleri yukarıda olduğu hâlde **«Zito Venizelos!...»** diye bağırmağa mecbur edilmiş ve süngü, dipçik darbeleri altında emsâli görülmemiş hakâretlere dûçâr edilerek mühim bir memur kafilesi Patris vapuruna sevk edilmiştir. Kışlada teslim olmak için toplanan subaylardan 14 kişi şehid edildi. Bunlar arasında İzmir Askerlik Şubesi Reisi **Miralay Fethi Bey,** Asker Toplama Komisyonu Mümeyyizi **Nadir Bey,** 4. Kolordu Levâzım Heyeti 2. Şube Müdür Muâvini, Alay Kâtibi **Fahrettin Efendi** ve Levâzım Dairesinden **Ahmet Bey** vardır. San'at Mektebi talebelerinden **İhsan Efendi,** Ziraat Bankası önünde Yunan askerleri tarafından boğazlanmıştır. İzmir'in Cecid mahallesinden Manisalı muhallebici **Ahmet Ağa** parçalanmıştır. Polis santral memurlarından **Fahri, Rıfkı, Hüseyin, Avni Efendi'**ler vazifeleri başında Yunan askerleri tarafından vahşi bir surette şehid edilmişlerdir. Urla Polis Komiseri Giritli **Hüseyin Efendi,** Ziraat Bankası önünde parça parça edilmiştir. Hukuk-u Beşer Gazetesi sahibi ve Başmuharriri **Tahsin Recep Bey** ikametgâhında şehid edilmiştir. Köylü gazetesi mürettiplerinden iki masum yavrucak parçalanmıştır. İzmir Askerî İnzibat memurlarından Cumaovasında eşraftan **Ahmet Ağa**'nın oğlu **Refik Efendi** tüyleri ürpertecek bir vahşetle boğazlanmıştır. Hükümet karşısında askerî otelinde misafir erkek - kadın ve çocuk olmak üzere sekiz kişi parçalanmıştır.

Süvari polislerinden **Tâlip Efendi** fecî bir surette şehid edilmiştir. Manisalı sağır **Hasan** ve İspartalı **Ahmet,** umum, haneci **İskona Mariyani**'nin oğlu tarafından şehid edilmişlerdir. İzmir pasaport kayıtçılarından 45 kadar Müslüman boğazlarına zincir bağlanmak suretiyle boğularak denizde

şehid edilmişlerdir. Rıhtım üzerinden toplanıp denize atılan birçok müslümanın cesetleri hergün sahile çıkmaktadır. Maliye Tahsil Şubesi memuru **Nuri Bey**, Köylü Matbaası önünde elliye yakın süngü darbesiyle şehid edilmiştir. Eski polis memurlarından ve İzmir'in Dolaplı Kuyu mahallesinden **Giritli Ahmet Efendi** Yunan askerleri tarafından parça parça edilmiştir. Eşrefpaşa mahallesinden sandalcı **Tatar Hüseyin** öldürülmüş, isimlerini belirtmekten heyâ ettiğimiz pek çok müslüman kadının ırzlarına tecâvüz edilmiştir. Hükümet caddesinde mevcut bütün müslüman ticarethane ve dükkânları, ezcümle Parme Kırathanesi, askerî otel ve kıraathane, Ulyâzâde Hanı, **Bolulu Mehmet** lokantası, **Ahmet** ve **Ragıp** kardeşlerin kütüphanesi, muhallebici ve tatlıcı **İbrahim Hakkı Usta** dükkânı, Şifâ eczanesi, Ekmekçibaşı Hanından Hukuk Yurdu eşya, evrak ve kitapları, kunduracı **Saadettin Efendi** mağazası, Beylerbaşı sokağında Selânikliler kütüphanesi, Manifaturacı **Hacı Hafız Mustafa Efendi** ve kardeşinin tuhafiye mağazası, lokantacı **İsmail Efendi**'nin Karataş üzerindeki evi ve kıymetli eşyaları, Başoturakta taşçı **Osman Efendizâde Hafız Fikri Efendi** ile kunduracı **Selânikli Hafız Hüsnü Efendi**'nin dükkânları, Alaşehir Pazarı, Selânikli **Hakkı Usta**'nın kunduracı dükkânı, Hisar ve Bölükbaşı Câmilerinin seccade ve halıları, Pasaport Dâiresi karşısında Yedek Subaylar Yardımlaşma Cemiyeti gazinosu, Odun Pazarından saatçi **Mehmet Tevfik Efendi** Ticarethânesi, Arastada ve Eski Mahkeme önünde 120 den fazla müslüman dükkânı Keresteciler içinde **Cihan Bey**'in mağazası, Kılcı Mescid mahallesinde Komiser **Mehmet Efendi**'nin evi, Tuhafiyeci **Ali Haydar Bey**'in mağazası, Alabeyinde İzmir Nüfus Müdürü **Hasan Efendi**'nin evi, Karataş üzerinde **Nuri Bey**'in köşkü (Taşları dahi sökülmek suretiyle), **Göztepe**'de Saatli mağaza sahibi **Hafız Mehmet Efendi**'nin evi, Karantina'da eski mektupçu **Ahmet Bey**'in evi, **Akarcalızâde Hacı Bekir Efendi**'nin evi ve dükkânı, Ka-

rantina'da **Bakkal Kosti** sokağında hapishâne müdürü **Nur Bey**'in evi, tüccardan ve muharrirlerden **Hacızâde Hüseyin Rifat Bey**'in Bozyakadaki evi ve eşyası ve hanımına âit mücevherat tamamen silâh aramak bahânesiyle, Eşrefpaşa ve civarındaki evler kâmilen soyulmuştur. Ermeni Pasajında **Dişçi Mehmet Ali** ve **Operatör Esat, Doktor Nazifi Şerif** ve **Doktor Fuat Cevat Bey**'lerin klinikleri de tamamen yağma edilmiştir.

2 — Bornova'da da birçok evler soyulmuştur. Şimdilik elde edilebilen isimler aşağıya çıkarılmıştır.

Doktor Galip Bey, Binbaşılıktan emekli **Tahsin Bey**, Ziraat Bankası memurarından **Ahmet Efendi** Tabur kâtipliğinden emekli **Hüseyin Hüsnü Efendi**, Aydınlı **Karanfil Nuri**, **Galip Bey**'in karısı ve kızı silâh ve süngü ile dövülüp yaralanarak üzerlerindeki mücevherat alınmıştır. Hayvanlar gasp olunmuş, ziraî âletler mahvedilmiştir. 35 yaşında **Arnavut Sadık**, 55 yaşındaki **Hacı Ömer**, oğlu **Hüseyin** süngülenerek öldürülmüş ve kuyuya atılmıştır. 60 yaşındaki **Debbağ Ali** ve Palamut köyünden isim ve hüviyetleri meçhul beş kişi ve Pınarbaşı köyünden işçi **Ali** ve **Hacı Mehmet Ağa** kurşunlar öldürülmüşlerdir. 50 yaşındaki **Emin** ve oğlu 20 yaşındaki **Muharrem** iple boğularak öldürülmüş ve kuyuya atılmıştır. Palamut köyünden **Mercan** ile çoban **Hüseyin** ağır bir surette süngülenmiştir. Ayrıca burada henüz hüviyetleri tesbit edilememiş olan 14 kişi daha kurşunla öldürülmüştür. Pazar günleri hıristiyanlar kiliseden çıkıncaya kadar hiçbir müslümanın dükkânını açmaması Yunan müfreze kumandanı tarafından ilân ve tenbih olunmuştur.

3 — Cumaovası ve Görece köyleri yağmalandıktan sonra yakılmış ve ahâlisinden sağ kalabilenler göç etmeğe mecbur olmuştur.

4 — Nifeyaka köyü ahâlisinden olup, kaatil ve şekavet suçundan onbeş sene hapse mahkûm edilmiş olan **Kasaros** isminde bir rum bu defa Yunan askerî elbisesini giy-

miş olduğu hâlde beraberindeki beş altı şerir ile meydana çıkarak asâyiş ve intizama memur edilmiş ve müslüman ahâliye akıl ve hayâle gelmedik zulümler ikâ etmiştir. Bunun tarafından Yunan zabıtasına teslim olunan yedi müslüman üç gün üç gece aç ve susuz hapsedilmişlerdir. Mevsim hesabiyle yaylâya çıkan Karaçam köyü havâlisinin evlerinin kapı ve pencereleri kırılarak odun kesmeye giden Yunan askerleri tarafından yağma edilmiştir. Nifte **Korkumzâde Osman Efendi**'nin kiraz bahçeleri de yağmalanmıştır.

5 — Urla'da işgâli müteakip **Kâhyaoğlu ve Katırcıoğlu Mehmet Ali** isminde biri Yunan askeri tarafından ağır şekilde dövülmüş ve dört saat sonra teessüründen ölmüştür. Kaza dihilinde evlerin pek çoğu yağmaya uğramış ve civar kara ve adalardan kayıklarla avdet eden firarî rumlar tarafından yakılmıştır.

6 — Sivrihisar'da işgâlin birinci günü Türk jandarmalarının silâhları alınarak Rum mektebinde ve subaylar da kaymakamlıkta tevkif edilerek üç gün sonra Urla yoluyla gizli ve yaya olarak İzmir'e sevkedilmişlerdir. İşgâlin ikinci gün silâh aramak bahânesiyle evlere girilmiş ve memleketin ileri gelenleri hapishâne hâline getirilen Rum mektebine gönderilerek tevkif ve hapsedilmiş, çeşitli zulüm ve hakâretlere maruz bırakılmışlardır. Eşraftan **Mehmet Bey** ile Doğanbey Nahiyesi müdürü **Behçet Efendi** Urla'dan İzmir'e getirilirken daha yolda ağır surette dövülmüşlerdir. Bilhâssa **Behçet Bey** tecâvüzden korkarak bir eve saklanırken tutulmuş ve yolda götürülürken muhafızlar tarafından köpek gibi başına tasma geçirilmiş ve mahpus bulunduğu sırada da sokak süpürttürülmek suretiyle hakârete maruz bırakılmıştır.

7 — Memleketin her tarafında vicdan hürriyetine karşı elîm tecâvüzler mübâh görülerek birçok insan zorla hıristiyanlaştırılmaktadırlar. Bu şekilde cebren hıristiyanlaş-

tırılan Polis **Selânikli Şevket Efendi**'ye **Lefter** ve **Ramazan Efendi**'ye ise **Dimitri** adını takmışlardır.[1]

Bütün bunlar Yunanlıların kaçarken yaptıkları yanında bir hiçtir. Bilhâssa bütün İzmir'in yakılması bu havâlinin en fecî zulüm ve hıyâneti olmuştur. Bir ecnebinin ağzından bu korkunç yangının tafsilâtını dinliyelim:

İ Z M İ R Y A N G I N I

İzmir Sigortaları İtfâiye Kumandanı Mösyö Greskoviç'in, İzmir Büyük Yangını Hakkında Raporu:

Son taarruz başladığı zaman Yunan subay ve erlerinin ağızlarında «Biz İzmir'i Türklere bırakmak mecburiyetinde kalırsak yakacağız, yıkacağız!.» sözleri dolaşıyordu. Bunu her yerde söylüyorlardı. 8 Eylül 1922 cuma günü saat altında sonra iki Yunan askerinin Hacı Üstan Mahallesi Çavuş sokağında iki numaralı evin hizasına gelirken bir kutu kibrit ateşliyerek **Mösyö Fulburç**'un evinin penceresinden içeri attıklarını gördüm. Tabiî kendi selâmetim için askerlere bir şey söylemedim. Fakat kibrit sönünceye kadar oradan ayrılmadım, ev sahibini telâşa düşürmemek için haber de vermedim. 9 Eylül 1922 cumartesi günü saat ikiden sonra hiçbir hâdise meydana gelmediğini gördüm. 10 Eylül 1922 pazar günü İngiliz vapurundan bir çavuş ile sekiz İngiliz eri yangın kulesine kadar geldiler. Kuleye çıktılar, vapur ile kuleden muhabere ettiler. Muharebeleri ertesi güne kadar devam etti.

11 Eylülde İngiliz Çavuşu elinde bir kâğıt ile bana geldi ve dedi ki: Gemi Kumandanı ile olan muhaberemiz

---

1 — Yukarıda bahsi geçen eserden alınan bu rapor da kısmen sâdeleştirilmiştir.

şundan ibârettir: «Bu akşam Karantinadaki Türk hastahânesini yakacaklardır.» Ertesi günü 12 Eylül sabahı Buca Mahallesinde bulunan İtfaiye Komisyonu Kâtibi **Mösyö Zakmesir,** gece yarısı Buca'ya iki tren geldiğini ve bütün İngiliz âilelerinin İzmir'e nakil ve gemiye sevkedildiklerini söyledi. Anladım ki; İzmr'in başına tarif edilemez bir felâket gelecektir ve Yunan askerlerinin söyledikleri çıkacaktır.

11 - 12 Eylülde itfâiye erleri yangın kulesinde nöbet beklerlerken, Ermeni kilisesinde ve diğer yüksek yerlerde kiremitlerden ermenilerin faaliyetlerini dürbün ile gördüklerini bana söylediler. Aynı zamanda itfâiyeden birkaç er, Ermeni kilisesinin çan kulesinde eskiden kararlaştırılmış olan parolalı bir haberleşme olduğunu gördüler.

12 Eylüle kadar geçen üç gün zarfında Ermeni mahallesinden Tepecik mahallesine kadar çıkan yangınların adedi ve bu yangınlarda müşâhede ettiğim haller itfâiyenin otuz senelik istatistik cetvelinde görülmemiş bir mahiyet arzediyordu. 11/12 Eylül gece yarısından bir saat sonra Ermeni mahallesinde yangın çıktığını haber verdiler. İtfâiye erleriyle yangın yerine hareket edip, Rum Hastahanesini geçerken 130 - 150 kadar çoluk, çocuk ve kadın acı acı bağırıyorlardı. «Ne bağırıyorsunuz?» diye sordum: «Ermeniler bizi yaktılar. Sayes Hanı içerisinde oturuyoruz.» dediler. Bunlar Rum idiler. Eve bitişik Ermeni evindeki duvardan Ermenilerin bir delik açtıklarını ve delikten içeri gaz dökerek evi ateşlediklerini söylediler. Bunları sabaha kadar çıkmaz sokak içinde muhafaza ederek sabahleyin devriyeye teslim ettim.

13 Eylül saat 10.30 da Ermeni Mahallesinde ateş göründüğünü haber verdiler. İtfâiye ile birlikte giderken Ermeni kilisesinden elli metre mesafede bir Ermeni evinin yandığını gördüm. Evin alt katından şiddetli bir ateş çıkıyordu. Mecburî olarak biraz geriledim. Etrafa yayılmama-

sı için söndürmeye uğraşırken Ermeni kilisesinde yangın olduğunu haber verdiler. Kiliseye gittim. Kilisenin bahçe kapısından girmek imkânsızdı. Demir parmaklıklardan atladık ve hortumu getirdik. Kilisenin binalarında ateş yoktu. Yalnız küçük bir bina civarında bahçede iki yüz kadar yağlı eşya balyası ile paçavralar bir yere toplanmış üzerine de iki yüz tüfek ve çokça cephâne konmuş idi. Ateş de bunlar arasından çıkıyordu. Aynı zamanda ateş içerisinde devamlı patlamalar oluyordu. Söndürmeğe çalıştık.

Biz kilisede iken Ermeni Mahallesinde Basmahane karşısında yangın olduğunu haber verdiler. İtfâiye erleriyle beraber koştum. Bir ermeni evinden ateş çıktığını gördüm. Ateşin söndürülmesine çalışırken Soğukçeşmede yangın olduğunu haber verdiler. İki itfâiye neferi ile beraber gittim. Ateşi söndürdüm. Tekrar Basmahanede yanan bir eve gittim. Ateş içinde bir takım sürekli patlamalar vardı. Ve ateş gittikçe şiddetleniyordu. Bu esnada yine Ermeni Kilisesinin yandığını haber verdiler. Birkaç itfâiye eri ile beraber gidip su ile söndürmeğe çalışırken, üç yüz metre uzakta ve arka sokakta dirsekte bir evin yandığını haber verdiler. Ateşleri söndürmeğe uğraşırken etrafıma baktım ve bir evden değil, Ermeni mahallesinin her yerinden ateş çıktığını ve her hâlde en az yirmibeş yerde yangın olduğunu gördüm. Biz ateş içerisinde kaldık. Aynı zamanda her taraftan bana kurşun sıktılar. Ateş ile abluka olduğumuzu görünce mecburî olarak daha geriye çekilerek arkamızı ateş almayan yerlere verdik ve ateşin daha gerilere yayılmaması için uğraşıyorduk. Bu esnada yangının daha gerilerden çıktığını ve bütün Ermeni Mahallesinin yandığını haber verdiler. Aynı zamanda ateşler içerisinde devamlı patlamalar oluyordu. O zaman bu ateşleri su ile söndürmenin imkânsız olduğunu anladım. Derhâl Mevki Kumandanı **Kâzım Paşa**'ya gittim, vaziyeti anlattım. Herhalde patlayıcı maddelerle, sağlam ve yakın binaların korunma-

sını ve Ermeni mahallelerinin abluka altına alınmasını istirham ettim. Mevki kumandanı bir çavuş kumandasında 30 kadar istihkâm eri verdi. Bir kamyon ile yangın yerine gittik. Daha geriden komşu ve yanmayan Ayadimitri Mahallesi evlerinin korunması için çalıştık. Mamafih duvarların zayıf olması yüzünden dinamitler yalnız delik açıyordu. Duvarlar yıkılmıyordu. Ateşlerin devam ve çokluğundan hortumlar bozuldu ve yandı. Tulumbalar kullanılmaz bir hâle geldiği hâlde yine ateşin söndürülmesine çalışmakta iken Peştemalcıllarbaşı'nda ateş çıktığını haber verdiler. Ateş şehrin her tarafını sardı. Rüzgârın devam etmesinden dolayı yangın şiddetleniyordu. Bense mecburî olarak itfâiyenin malzeme ve erlerini ateş içinden çıkardım ve birkaç takım teşkil edip ateş olmıyan yerlerden ve daha gerilerden bir şeyler yapmağa uğraştım.

Halbuki ben bu işin kasden yapıldığına kâni olmam dolayısiyle 11 Eylülde İtfâiye Komisyonu Meclisi Reisi **Mösyö Bon'a** gittim. Vaktiyle Yunan subay ve erlerinin gevezelik ettiği hatırıma geldikçe bunun gerçekten bir tertip ve kâsd olduğuna ve bütün İzmir şehrini kül haline getirmeye karar verdiklerine ve bu uğurda ellerinden gelen gayreti sarfedeceklerini tam bir kanaât hâsıl etmiştim. Bu kanaâtimi kendisine anlattım. Beni serbest bırakmalarını ve İzmir'i bu büyük felâketten kurtarmak için lâzım gelen malzeme, insan ve ne lâzımsa tedârike müsâade edilmesini istirham ettim. **Mösyö Bon** İtfâiye Meclisini topladı. Ben Meclis huzurunda bu vaziyeti tamamiyle anlattım. Meclis teklifimi aynen kabul ve bana motörlü tulumbanın gümrük karşısında daima hazır bulundurulmasını emretti. Ben ise makineyi denize atarlar ve makineyi elimizden kaybederiz ihtimâliyle bu teklifi kabul etmedim. İki gün zarfında ne mümkünse İzmirden tedârik ve icâbeden teşkilâtı kurdum. Bütün mevcudiyetimle İzmir'in yangından kurtulmasına gayret ettim. Mamafih yangının ikinci günü ateşleri

söndürmeğe uğraşırken bana dahi kurşun sıktılar. Atılan merminin bana değil yangın tulumbalarına isâbet edip bunları delik deşik ettiklerinden işbu rapor tanzim ve takdim kılınır.

İzmir Sigortaları İtfâiye Kumandanı
GRESKOVİÇ

2 — AYDIN

İzmir İşgâl Kuvvetleri Kumandanının Türk Hükümetine verdiği notada işgâlin İzmir ve civarına münhasır kalacağı bildirilmiş olduğu hâlde, daha ilk günden itibâren Yunan askerleri ileri hareketlerine devam ettiler. İzmir civârında bulunan Seydiköy, Gökcükler, Cumaovası, Görece, Akçaköy, Çatallar, Dereköy, Çamurdere köylerini işgâl ettikten sonra evleri yağmalayıp ahâlisini öldürdüler ve binaları tamamen yaktılar. Bu hareketler tamamlanır tamamlanmaz Aydın halkına hitâben bir beyannâme neşrederek burasının Yunanlılıkla üçbin yıllık bir ilgisi bulunduğu belirtiliyor ve işgâlin daha içerilere doğru genişletileceği ihsâs olunuyordu. İzmir Yunan işgâl kuvvetleri kumandanı **Miralay Zafiriyo** imzasiyle neşr ve edilen beyannâme şuydu:

«İşgalden maksat mevcut kanunların himâyesi suretiyle umum ahâlinin refahını temindir. Muahaza üç bin senedenberi Yunanistan'a günâgûn esbab ile bağlı bulunan şu arazi hakkında devletler arasındaki müzakere neticesinde verilecek karardan evvel iltihak etmek fikir ve maksadı kâmilen mevcut değildir. Eski vazifelerini ifâya devam edecek olan millî ve dinî dâirelerin memurları vazifelerinin icra ve kolaylaştırılması ve asayişin her hususta temini için her an askerî kuvvetlerin yardımını isteyebilirler. Askerler kendisi ile temasta buluna-

cakların dinî ve kavmî itikatlarına âdet ve an'anelerine tamamiyle hürmetkâr bulunulacağından emin olunuz. Kumandanlığın kapısı arz edilecek müracaat ve şikâyetleri kemâl-i şefkâtle dinlemeğe dâima açıktır. Herkesin sükunetle iş ve gücüyle meşgul olarak güzel vatanları hakkında verilecek olan kararı beklemelerini cins ve mezhep tefrik etmeksizin bütün memleket halkına tavsiye ederim...»

Bu beyannâme üzerine Aydın'ın müslüman Türk ahâlisi İtilâf Devletleri mümessillerine şiddetli protestolar yağdırdılar. İzmir civârında işlenen cinâyetlerin mesulleri cezalandırılmadıkça Yunan ordusunun ileri harekâtından pek vahim neticeler doğacağını bildirdiler. İtilâf Devletleri ve bunlardan bilhassa İngilizler, işgâlin muvakkat olduğunu, İzmir ve civârına münhasır kalacağını, bunun sırf askerî mahiyette bir tedbirden ibâret bulunduğunu söyliyerek Türk halkına teminat verdiler. İşte bu teminat üzerine müslümanlar arasındaki heyecan bir parça yatıştı.

Halbuki bütün bu teminata rağmen Yunanlılar ileri harekâta devam edeceklerdi. Esasen İtilâf Devletleri içinde kendilerine en fazla yük veren İngiltere olduğundan bu teminatın hiçbir hükmü yoktur. Mayıs'ın 27 inci pazartesi günü Yunan kuvvetleri Aydın'ı işgâl ettiler. İşgâlden dört gün sonra Yunanlıların Aydın'a gelmelerini kalben arzu etmedikleri töhmetiyle suçlanarak muallim **Ahmet Emin Efendi**, eşraftan **Kâmil Efendi**, Dâvavekili **Reşit** ve kardeşi **Âsım**, eşraftan **Şefik, Safi** ve Ödemiş dâvavekillerinden **Refik Şevket Beyler** ve Nazilli dâvavekillerinden **Ömer Lûtfi Bey** Aydın'a gelirken trende tevkif edildiler. Yunanlılar:

«— Siz içinizden bu işgâli tasvip etmiyorsunuz» demek suretiyle açığa vurulmamış hislerden dahi mesuliyet çıkarıyorlardı.

İşgâlin üçüncü günü gecesi kahveden evlerine gitmekte olan şehrin ileri gelenlerinden altı şahıs sebepsiz olarak sokak ortasında bir Yunan subayı tarafından ölüm dere-

sinde dövüldüler. Aynı gece birçok müslümanın cebren evine girilerek namusları kirletildi, kıymetli eşyaları yağmalandı, karşı koyanlar kırbaç ve dipçikle dövüldü. Bu suretle «A y d ı n f â c i a l a r ı» başlamış oluyordu. Germencik Nahiye Müdürü ahâliden silâh toplamıyor bahânesiyle dövülerek hapsedildi. Ayrıca nahiye halkından elli kişi sırf bu silâh toplama meselesinden dolayı çeşitli işkence ve hakaretlerle öldürüldüler. Germencik'ten bilet olarak Aydın'a gitmek üzere trene binen 27 ve kendilerine sual sorulacağı bahânesiyle cebren trene bindirilen 34 kişi ile birlikte bu 61 müslümanı trenin hareketi esnasında koyun boğazlar gibi kasaturalarla kesip doğramışlar ve zavallıların don gömleğine varıncaya kadar üzerlerinde ne varsa çalarak çıplak cesetleri tren penceresinden dışarıya savurmuşlardı.

Neş'etiye köyü Yunan kuvvetleri tarafından yakılmış ve ahâlisi öldürülerek evler yağmalanmıştır. Kurtulabilen pek az insan da günlerce dağlarda, ormanlarda aç, susuz dolaşmışlardır. Karapınar ve Erikli köyleri de aynı şekilde yağmalandıktan sonra halkına karşı en âdi tecâvüz ve hakaretler icra edilerek hemen hepsi öldürüldüler. Sağ kalanlar kargaşalık esnasında dağlara, orman içlerine kaçtılar. Götürebilecekleri hiçbir şey kalmayınca da bu köyleri ateşe verdiler.

Köylerde bu mezâlim devam ederken Aydın'ın içinde de sokak ortasında dövme, öldürme, soyma gibi çeşitli zulümler her an cereyan etmekteydi. Parıltılı süngüleriyle dolaşan Yunan askerleri hiçbir sebep beyân etmek mecburiyetinde olmaksızın gözlerine kestirdikleri insanları ölümlerden ölüm beğenmeye mecbur ediyor ve canları istediği yere girerek yağma ve ırza tecâvüz gibi her yerde tekrar ettikleri cinayetleri irtikâb ediyorlardı. Sokaklarda dolaşan silâhlı rumlar her gün biraz daha çoğalıyor ve yerli rumların kılavuzluğu ile evlere giriliyor ve zulüm şehrin en ile-

ri gelenlerinden en fakir ve âcizlere kadar gitgide genişliyordu.

Müslüman halk, dükkânlarını açmıyor, evine kapanmış, elem ve ıstırap içinde her an taarruza uğramak korkusuyla titreşiyorlardı. Yerli rumlardan **Papuşçi Mihalaki**, tüccardan **Cambazzade Ali Efendi**'ye şu tehdidi savurmuştu:

«— Yunan ordusu Aydın'ı tahliye ederse Aydın'a gelecek hükümet burasını insansız ve evsiz bulacaktır!.»!

Ayrıca müslüman halkı topyekûn imhâ eylemeği kolaylaştırmak için Yunan kuvvetleri Çine ve Nazilli hatlarını keserek telefonları zaptetmiş ve rumlardan başka ermeni, musevi gibi diğer gayrimüslimlerin dahi müslümanlardan ayırd edilebilmeleri için feslerini atarak mutlaka şapka giymelerini emretmişlerdi. İşbu emre riâyet etmiyenlerin hayatlarından hiçbir mesuliyet kabul edilmiyeceği ilân edilmişti. Bütün bu emârelere ilâveten şehre her gün yeni yeni yabancı ve silâhlı rumların gelmekte olması da katliâm ihtimalini kuvvetlendiriyordu. Haziranın 26 ncı günü Yunan kumandanı halkı hükümet önünde topladı. «Halkın elinde 6000 silâh olduğunu, 18 saat zarfında bu miktardan velev bir tek noksan olarak teslim edilirse bütün halkın kurşuna dizileceğini ve Yunan işgâlinin muvakkat değil, müebbed olduğunu ve bu işgâlin Aydın'ın Yunanistan'a ilhâkı mânasını taşıdığını» söyledi.

Bunun üzerine mutasarrıf **Abdurrahman Bey** ahâlide silâh varsa toplamağa çalışacağım, fakat şehirde yapılan katliâmlar devam ettikçe, yerli ve yabancı rumlar âlenen ve silâhlı olarak dolaştıkça bu işde muvaffak olunamıyacağını bildirdiyse de kumandan kararının kat'î olduğunu söyledi. 27 nci Cuma günü eşraftan ve memurlardan bir çok kimseleri çeşitli sebeplerle tevkif ettiler. Bilâhare bunların şurada, burada, yol kenarlarında, çöplüklerde par-

ça parça olmuş cesetlerine raslanıldı. Yunan askerleri Menderes Nehrine yakın Kadıköyü ve Ova köylerini tamamen yakarak ahâlisini öldürdüler. Evlerde, ahırlarda buldukları eşyaları zapt ile Aydın'a naklettiler.

İtilâf Devletlerinin muvafakatları ile asâyişi temine geldikleri ilân edilen Yunan kuvvetlerinin tecâvüzlerini gittikçe artırmaları ve müslümanlara karşı umumî bir katliâma girişileceği hissedilmesi sebebiyle mukabil bir müdafaa hareketi için birleşmek mecburiyetinde kaldılar. Bu sebeple Yunanlılarla, artık canını dişine takmış olan zavallı müslüman ahâli arasında şiddetli bir çatışma başladı. Kırksekiz saat devam eden bu kanlı boğuşma sonunda Haziran'ın 30 uncu günü şehir düşmandan nisbeten tahliye edilmiş bir durumdaydı. Haziran'ın 28 ve 29 uncu günlerinde bu kanlı çatışma esnasında evvelce hazırlanmış olan katliam programı tatbike başlandı. Bu işde yerli rumlar, Yunan askerlerinden daha müfrit davranıyorlardı. Müslüman halkın elinde kâfi derecede silâh yoktu. Birçok evler de taş ve sopalarla karşı koymaya çalışıyorlardı. Rumlarsa her türlü silâha mâliktiler. Plânları gereğince öldürmeği tasarladıkları Türklerden her nasılsa kaçabilenleri arkalarından mitralyöz ateşiyle tarıyorlardı. Yüksek yerlere yerleştirdikleri makineli tüfeklerle müslüman evlerini ateş altına almışlar ve gazhâneden getirdikleri gazyağları ile yağlı paçavralar atarak umumî ve müthiş bir yangın çıkarmışlardı. Yangından kaçmak isteyen çoluk çocuk ve ihtiyar kim olursa olsun makineli tüfeklerle tarıyorlardı. Şehirde bulunan birçok ecnebinin gözleri önünde cereyan eden işbu katliâm, yangın ve cinâyetler sayısız müslümanın hayatına malolmuştu. Bundan başka o günün parasiyle yanan, tahrib edilen, çalınan emlâk ve envâlin kıymeti de milyonları aşmaktaydı. Yalnız Aydın'da onbin'in üstünde müslümanın canına kıyılmıştı. Sokaklar sâhipsiz cesetlerle doluydu.

3 — NAZİLLİ

Aydın'da durmayarak ileri hareketlerine devam eden Yunan kuvvetleri Haziranın 3 üncü salı günü Nazilli'ye girdiler. Burada da Aydın ve İzmir'de olduğu gibi sokaklarda **«Zito Venizelos!»** diye bağırmaya zorlanan müslümanlar mukavemet ettikleri takdirde dövülmeye ve öldürülmeye başlandı. Her ne kadar ilk işgâl günü Nazilli'de ehemmiyetli bir hâdise olmamış ise de Yunan kuvvetleri yerleşir yerleşmez her yerde olduğu gibi Yunan askerleriyle yerli rumlar birlikte harekete geçtiler, İzmir ve Aydın'da yaptıkları mezâlimi aynı usül ve program dahilinde burada da tekrar ettiler. Genç kadın ve kızlara tecavüz, müslüman dükkân ve evlerini yağma ve her rastladıklarını keyfî bir surette sövüp dövmeğe başladılar. Mukavemet edenleri, «Karşı geldi», «Emir dinlemedi» gibi sudan bahânelerle öldürülüyorlardı. Ezân okumaya çıkan müezzinleri dayakla minâreden indiriyor, câmilere ibâdet maksadiyle toplanan müslümanları hakaretlerle dağıtıyorlardı. Gitgide bu zulüm o kadar şiddetlendi ki; her ne bahâsına olursa olsun müslümanlar mukavemete mecbur kaldılar.

Yunan ordusunun şehre girişinde hiçbir mukavemet göstermiyen, halk, nihâyet şehri müdafaâya, hayat ve namusunu kurtarmaya mecbur olmuştu. Kanlı bir mücadele başladı. Sokak çatışması şeklinde uzun zaman devam eden bu mücâdelede yerli halk Yunanlıları bütün üstün silâhlarına rağmen şehirden çıkarmağa muvaffak oldu. Yunanlılar daha önceden tevkif ettikleri birçok insanı da beraberinde götürdüler. Çekilirken güzergâhtaki birçok köyleri yakıp yıkarak ahâlisini öldürdüler ve evlerini eşyalarını yağmaladılar. Haziranın 21 nci günü İngiliz subaylarından **Mister Hoder,** Aydın Mutasarrıfı **Abdurrahman** ve Aydın Ceza Reisi **Hakkı Bey'**le eşraftan **İzzet Bey'**ler birlikte Nazilli'ye geldiler. O sırada Nazilli'de bulunan İtalyan Jandar-

ma Kumandanı **Mösyö Karosini**'yi de beraberlerine almışlardı. Nazilli'de cereyan eden mezâlimi hep birlikte tesbit ettiler. Nazilli rumlarından bazılarının İtilâf Devletleri mümessillerine verdikleri muhtıra, Yunannlıların ricat esnasında müslümanlara karşı yaptıkları zulümleri ispat eden bir vesikadır. Kendi dindaş ve ırkdaşlarından bir grubun onların zulüm ve vahşetlerine şâhitlik etmeleri ne kadar mânîdardır.

«Memleketimizde İslâm ve Hıristiyanların gerek insanca ve gerek maddeden uğradıkları azîm ziyanlar ile şahidi olduğumuz hâileden, geri çekilen Yunan ordularının mes'ul buluyoruz. Bu hâileye bir an evvel nihâyet vermek ve geri çekilmekte bulunan Yunan ordularının bu münasebetsizliklerine mâni olmak için gerek müttefikleriniz ve gerekse hükümetiniz nezdinde lüzumlu teşebbüslerde bulunulmasını hem cemaâtimiz namına, hem de medeniyet ve insaniyet namına rica ve istirham ederiz.

Nazilli Rum Havrası Yazıhanesi
Müteaddid Rum İmzaları.»

4 —MENEMEN

İzmir'i işgâl eden Yunan kuvvetlerinden bir kol da Bergama istikâmetinde hareket etmişti. Bu istikâmette bulunan şehir ve kazaların da istilâya uğrayacağı anlaşılıyordu. Halk heyecan ve teessüre kapılmıştı. Menemen kaymakamı **Kemal Bey** kazanın ileri gelenlerini toplayarak işgâlin İtilâf Devletlerinin karariyle, asayişi temin etmek maksadiyle ve muvakkat olarak cereyan edeceğini bildirdi. Telâş edilmiyerek sâkin davranılmasını istedi. Bu suretle teskin olan ahâli Yunan kuvvetlerinin şehre girişini sükûnetle karşıladı. Hattâ ellerinde silâh olanlar, silâhlarını işgâl kuvveti kumandanına teslim bile ettiler. Bergama'ya giden iş-

gâl kuvveti bu ileri harekâtı esnasında hiçbir şey yapmadı. Fakat Bergama'dan geri çekilmeye mecbur edilince evvelden plânlanmış olan zulüm ve katliâmlara başlanıldı. 15-16 Hazirandan itibaren hainâne ve zâlimâne bir surette harekete geçtiler. Geceleyin Hıristiyan mağazalarına, yerli rum izcileri vasıtasiyle « H a ç » işâreti çizdirildi. Hıristiyan ahâliye askerî elbise ve silâh dağıtıldı. Şehrin hâkim noktalarına mitralyözler yerleştirildi. Cinâyete Kaymakamı öldürmekle başladılar. Kaymakam **Kemal Bey'i** gecelik entârisi ile yakaladılar ve işkenceyle öldürdüler. Zenginlerin evlerini bastılar, mallarını yağmaladılar ve çocukları süngü uçlarında havalara kaldırdılar. Ertesi günü çarşı ve sokak içlerinde umumî bir katliâma giriştiler. Şoselerin kenarları kısa zamanda katledilen müslüman cesetleri ile doldu. Salhane civarında Kovacı Bağı adlı yerde m ü s l ü m a n c e s e t l e r i n i ü s t ü s t e y ı ğ a r a k g a z d ö k ü p y a k t ı l a r . İstasyon civarında **Arnavut Salih'in** karısı ve kızının cesetleri bulundu. Yıkıkdeğirmen tepesinde de birçok Müslüman cesetleri yarı gömülmüş bir şekilde tesbit edildi. Menemendeki bu katliâmı içinde yaşıyarak gören Menemen fabrikatör tüccarlarınadan **Sefer Efendi** müşâhedelerini şöyle anlatmıştır:

«— 15 Haziran Pazar günü öğleden sonra mağazamda oturuyordum. Birden Rum Çarşısından bir kalabalığın gelmekte olduğu göründü. Önde yerli Rum ileri gelenleri ve yerli rumlardan müteşekkil bir mızıka vardı. Onları ellerinde çiçeklerle Yunan taburu takib ediyordu. Yerli rumlar **«Zito Venizelos!»** diye bağırıyor ve müslümanlara hakaret ede ede geçiyorlardı. Bu tabur Bergama'ya gidiyordu. Dört gün sonra aynı tabur perişan bir hâlde geri döndü. Hemen o gece şehrin etrafındaki yüksek yerlere mitralyöz yerleştirildi ve bazı yerlere de askerler kondu. Etrafta tertibat alındı. Ertesi gün çarşıda birkaç eşrafla beraber kahvede

oturuyordum. Öğleye doğru Rum Mahallesinden silâh sesleri gelmeğe başladı. Herkes dükkânlarını kapamağa ve evlerine doğru koşmağa başladı. Ben de derhâl kendimi evime attım. Fakat eve gelinceye kadar Değirmen Dağından ve istihkâmlar içinden şehre mitralyözlerle ateş yağdırılıyordu. Evim, Yunan askerlerinin harekâtını gözetliyebilecek bir mevkideydi. Menemenin üzerine mitralyöz yağmuru yağıyordu. Saat yarımdan başlıyan bu ateş dörde kadar devam etti.

Bir, iki saat sonra sokakta Yunan müfrezeleri gezmeye başladı, şehirde sükûn teessüs eder gibi oldu. Meraktan kendimi alamıyordum. Ne olup bittiğini anlamak üzere kendimi dışarı attım. Sokağa adımımı atar atmaz önümde üç kadının cansız yattığını gördüm. Bir iki adım daha ilerledim, bir yanda on yaşında bir erkek çocuk yatıyordu. Biraz daha ilerledim, dizinden vurulmuş bir kız çocuğu kapı önüne yuvarlanmış, korkudan benzi uçmuş, imdat bekliyordu. Artık daha ileri gitmeğe cesâret edemedim: Komşum **İshak Efendi** de avlusunda vurulmuştu. Tekrar eve döndüm. Bir müddet sonra kasaba civarındaki çiftlik bahçemde çalışan hizmetçim geldi. Ağlıyarak **Ahmed**'in öldürüldüğünü, ineklerin de Yunanlılar tarafından alındığını anlattı.

18 Haziran çarşamba gününe kadar sokağa çıkmadım, o gün âsayiş teessüs etti. «İzmir'den, İngiliz, Fransız mümessilleri geldi» dediler. Biraz cesâret alarak çıktım. Hükümete gittim. Yunan neferleri nöbet bekliyordu. İçeri sokmadılar. Orada Kaymakam **Kemal Bey**'in ve jandarmaların şehid edildiğini öğrendim.

Tekrar evime döndüğüm zaman mahallemizin müslüman mezarlığı cihetinden arabalarla müslüman ölülerinin getirilerek defnedildiğini gördüm. Mahallemizdeki cenâzeler olduğu gibi duruyor, kimse defnine cesâret edemiyor-

du. Gidip mümessillere vakayı anlattım ve defn için müsaâde aldım. O gün onları da defnettik. Bunlar **Giritli Kasap İbrahim,** oğlu on yaşındaki **Osman,** dört Giritli kadın ve komşum **İshak** Efendi idiler.

19 Haziran perşembe günü hicrete karar verdik. Alabildiğimiz eşyayı aldık, komşularla helâllaştık, istasyona, indik, orada göç etmek üzere bulunan daha birçok müslüman âileler vardı. Tren geldi. Kadınları bindirdik. Bizi trene bindirmediler, aramızdan birkaç kişiyi, ezcümle tüccardan **Raşit Efendi** ile beraber **Ahmet Efendi**'yi tevkif ettiler. Nihâyet birkaç saat sonra diğer bir trenle hareket etmemize müsaade ettiler. Hülâsa olarak şunu söyliyelim ki; üç dört gün zarfında Yunan neferleri Menemen'in içinde üç yüz civarında da yedi yüz kadar müslüman şehid ettiler. Bu meyanda benim bildiklerim şunlardır.

Reşit Efendi'nin 3 yaşındaki kızına süngü dayıyarak öldürmek tehdidiyle Raşit Efendi'nin 300 lira kâğıt parası ile 500 altınını aldılar.

Tüccardan Kayserilizâde **İbrahim Efendi** ve kardeşini süngüleyerek 3000 altınını gasp ve tekmil eşyasını yağma ettiler.

Küçük **Hacızade Mehmet Efendi**'nin evini tamamen soydular.

Çarşıdaki bütün müslüman mağazalarını yağmaladılar.

Şube Reisi **Cemil,** kardeşi **Şevki,** Ceza Reisi **Hafız Mazhar** ve akrabasından **Hacı Zeki Bey**'ler süngü ve kurşunla yaralanarak 100 liraları alınmıştır. Rençber Büyük **Emin'i, Mustafa** oğlu **Mehmet** ve hizmetçisini şehid ettiler, hayvanlarını alıp götürdüler. Musa Bey, Helvacı, Kesek, Törekli, Güzelhisar köyleri de tamamen yağma ve tahrip edilerek ahâlisi katliâm edildi.

5 — BERGAMA

Yunan askerleri Bergama'ya gelir gelmez kasabanın ileri gelenlerini toplıyarak kimsenin mal, can ve ırzına dokunulmıyacağını, herkesin sükûnetle işine devam etmesini söylediler. Meğer bu vaadlerinde sâdece kasabaya yerleşinceye kadar duracaklarmış. Sırf inzibatı temin etmek için geldiklerini ve bundan başka hiçbir gâyeleri olmadığını söyledikleri hâlde işgâlin ertesi günü ayak bastıkları her yerde işleyegeldikleri cinâyetlere burada da başladılar. Bergamaya yarım saat mesâfede Tekeli Köyü Muhtarı **Mehmet Ali Ağa**'yı sebepsiz olarak şehid ettiler. Mallarını yağmalayıp götürdüler. Yine kasabaya yarım kilometre mesâfedeki tarlasında çift sürmekte olan **Hacı Niyazi Efendi**'nin ortakçısı **Yörük Mustafa**'nın öküzlerini boyunduruktan çıkararak gasbettiler. Ne kadar biçilmiş mahsulü varsa askerî arabalarla alıp götürdüler. Şehre yakın Kestil köprüsü civarında **Hamamcızâde İsmail** ve eniştesi **Kenan**'ın seksen dönümden fazla arpa ve buğday tarlasını yaktılar. Kasabaya yarım saat mesâfede **Tuzcu Mustafa**'nın çiftliğini basarak mevcut bütün mallarını yağmaladılar. Hayvanlarını alıp götürdüler ve bahçelerini târumar ettiler. Şehre yakın bağlar arasında dört müslüman cesedi süngü ile o derece delik deşik edildi ki, hiçbirinin hüviyeti tesbit edilemedi. **Abdurrahman Ağa** adında bir Bergamalı'nın önüne çıkan Yunan askerleri 180 adet yüz'lük lirasını ve diğer bir şahsın da 30 Osmanlı lirasını zorla aldılar. Bunların, ellerindeki altın yüzlüklerle ceplerindeki saatlerini dahi çalmışlardı.

Bu hâdiseler üzerine Bergama halkı 15 Haziranda İstanbul ve İzmir'de bulunan İtilâf Kuvvetleri mümessillerine telgraflarla müracaat ettilerse de hiçbir netice elde edilemedikten başka buna kızan Yunanlılar zulüm ve tecâvüzlerini arttırdılar. Beraberlerinde getirdikleri dört yer-

li rum serserisi ile Ayazment, Dikili sahillerine çıkıp etrafa yayılan altmış yetmiş kadar Yunan askeri bulabildikleri bütün hayvanları sürüler halinde önlerine katarak sahile, oradan da kayıklarla Midilli Adasına taşımaya başladılar.

Bu soygun, yağma ve işkencelerden bîzar olan halk can kaygusuyla bir araya gelerek işgâlin beşinci günü iki top ve üç mitralyöz ile mücehhez bin kişiden fazla olan Yunan işgâl kuvveti üzerine hücum ettiler. Yunan kumandanının kasabayı kâmilen yakacağı tehdidine ehemmiyet verilmiyerek sekiz saat kanlı bir çarpışma neticesinde Yunanlılar ağır kayıplar vererek gece şehri terkedip, Menemen istikâmetinde çekilmeğe mecbur oldular. Bu ricât esnasında Menemene kadar yolda rastgeldikleri bütün müslümanları ve güzergâh köylerini yakıp yıkarak ahâlisine ellerinden geldiği kadar zulüm ve işkence tatbik ettiler. Yunan kuvvetlerinin Bergama'dan çekildiklerinin ertesi günü Midilli'den Dikili'ye dört bin kişilik yeni bir kuvvet çıkarılarak üç koldan şehre hücuma geçildi. Dikili'ye çıktıkları zaman tüccardan **Faik**, Telgraf Müdürü **Mehmet Asım** Düyunu Umumiye Memuru **Ali** ve oğlu **Halil Efendi**'lerle **Arnavut Sadık Ağa** ve daha birçok kimseyi feci bir surette öldürdüler. Bergama'ya kadar uzanan yol boyunca Kırıklar, Sabancı, Sazköy, Kalarga, Çamköy, Alacalar, Tekeli, Sandal köyleri ile **Hacı İbrahim, Bektaş Hüseyin Ağa** ve **Hacı Rıza**'nın çiftliklerini kâmilen yıkmışlar ve ahâlisinin yetmişlik ihtiyarından kundaktaki çocuğuna kadar kılıçtan geçirmişlerdir. Şehre girerken kuzey kısmını ateşe vererek evleri yaktılar. Görülmedik bir katliâmdan sonra Kınık ve Turanlı nahiyeleri istikâmetinde ilerliyerek güzergâhta bulunan Kaçıkçı ve Dündarlı köylerini hemen kâmilen yağmalayıp yaktıktan sonra ahâlisini kurşuna dizdiler. Yağmaladıkları dükkân ve evlerde ele geçirdikleri mal, eşya ve zahireyi Midilli'ye naklettiler. Bu defa Bergama'da ilk iş-

gâl kuvvetlerinin mâruz kaldığı mukavemete içerliyen yeni ve zinde Yunan askerleri bu havâlide gözü dönmüş birer canavar kesilmişlerdi. Cinâyet, ırza, tecâvüz, yağma ve hırsızlığı bu bölgede her yerden daha hırslı ve daha zalimâne bir surette tatbike koyuldular.

MEZÂLİME ECNEBİLER BİLE TAHAMMÜL EDEMİYORDU:

Bir İngiliz subayının anlattıkları:

Bergama'da vazifeli bulunan İngiliz Yüzbaşısı **Baxter William** tarafından bizzat görülen bir diğer hâdise de şudur:

«Babakebir mahallesinde bir eve, ismini sonradan not ettiğim afyoncu iki Yunan askerinin daldığını gördüm. Yunanlıların Türklere yaptığı zulmü çok iyi bildiğim için bu girişte de kötü bir maksad olduğunu düşünerek kapının kenarına geçip bekledim. Bir dakika sonra içeriden gürültü ve bağırışmalar gelmeğe başladı. Hemen arkasından evin erkeğini sürükliyerek merdivenden aşağı indirdiler ve kapının yanına bıraktılar. Kendisiyle işâretle konuşmak istedimse de muvaffak olamadım. Yüzüme bile bakmadan yaşlı adam tekrar içeri daldı. Arkasından ben de girdim. **Osman** adındaki bu adam eline bir odun parçası geçirmişti. Merdiven başında **Osman**'ın kızı **Fatma**'yı iki yunan askeri, elbiselerini yırtarak soymağa ve bağlamaya çalışıyordu. **Osman** merdivenleri çıkar çıkmaz Yunanlının birisine elindeki sopayı var kuvvetiyle yapıştırdı. Yunanlı yere yıkıldı. Diğeri silâhını yerden alıncaya kadar bir darbe de o yedi. İlk yıkılan Yunanlı, silâhına uzanırken bir tekme ile silâhı uzaklaştırdım. Bu sefer belinden uzun bıçağını çekti ve bana vurmak için doğrulurken tabancamı başına doğru ateşledim.

Kendisini vurmak istemedim. Fakat kulağının yanın-

dan geçen kurşun, onu olduğu halde bırakmağa kâfi gelmemişti. Bana Rumca herhâlde küfür ediyordu. Bu sırada **Osman** elindeki sopayı iyi kullanarak bir ona, bir ona yapıştırıyordu. Yunanlı askerlerden biri kendisini merdivenlerden atarak uzaklaştı. Diğeri ise yediği sopaların tesiriyle yerde baygın yatıyordu. **Osman**'ın karısı ve kızı şaşkın gözlerle bir fecî ölüm kalım kavgasını seyrediyorlardı. Ben **Osman**'a işâretle «kaçınız, kaçınız!... demeğe kalmadı merdivenlerden altı Yunan askerinin hızla çıktığını gördüm. Süngülerini göğüslerimize doğru uzattılar. Dayak yiyen asker yerden tüfeğini almadan **Osman**'a hücum etti ve dövmeğe başladı. Sonra bana İngilizce «Siz gidiniz!» dediler. Çıkmak istemedim. Fakat aramızda bir askerî anlaşmazlığa meydan vermek de istemedim. Benimle İngilizce konuşan askere bu adamlara bir şey yaparlarsa İngiliz kumandanlığını haberdar edeceğimi ve neticenin kötü olacağını bildirdim. Yunanlılar fena hâlde kızdılar. Biri benimle konuşan adama Rumca birşeyler söyledi. Benimki onu göğsünden iterek bağırdı. Tekrar onlara döndüler. **Osman**'ı sımsıkı bağlamaya çalışıyorlardı. İki asker kızın yanına dikilmiş, diğer üç tanesi de anneyi dövüyorlardı.

Yunanlılardan biri altıma bir kırık iskemle vererek «otur seyret!.» gibilerden işâretler yaptı. Ben istemedim. «Sen bilirsin!» der gibi omuz silkerek geri döndü ve genç kıza saldırdı. Bu sırada duyduğum sesin nasıl vicdanları parçalayıcı olduğunu anlatamam. Kızcağız bir anda kendisini yerde buldu. Tesbih böceği gibi kapanıp iffetini korumak istiyordu. Fakat haydut Yunanlılardan biri bir bacağını, diğeri öbür bacağını ayırmaya başladılar. Başkaları da aç köpekler gibi kızcağızın göğüslerini âdetâ parçalıyorlardı. Haykırış, bağrışma gökleri tırmalıyordu. Fazla dayanamadım. Yerimden fırlayıp:

«— Alçaklar...» diye bağırmışım.

Hepsi üzerime yürüyerek beni zorla merdivenden in-

dirip sokağa attılar ve kapıyı kapadılar. Kendi karargâhımızla aramızda doğru dürüst bir muhabere yoktu. Üç askerimle beraber kaldığımız eve koştum. Askerin ikisini hemen yazdığım bir mektupla umumî karargâha gönderdim. Fakat bir türlü fecî tecâvüzü unutamıyordum. Kan tutmuş gibi tekrar **Osman'ın** evine döndüm. Kapı ardına kadar açıktı. Yukarıdan çıt bile çıkmıyordu. Merdivenlerden çıkınca gördüğüm fecî manzara karşısında dilim tutuldu. **Osman'ın** karısı ve kızı çırılçıplaktılar. Bütün vücutları kan içinde idi. Genç kızın mâvi gözleri açık kalmıştı. Ağzı kan dolu idi. **Osman'ın** ise başı âdetâ yamyassı olmuştu. Gözlerim dolu dolu oradan ayrıldım.»

6 — MANİSA

İzmir'i işgâl eden Yunan kuvvetleri, aşağı yukarı aynı bahânelerle hemen birkaç gün sonra Manisa'yı da askerî işgâl altına aldılar. Gûya muvakkaten ve sırf yerli Rumlarla Türkler arasında çıkabilecek çatışmaları tarafsız olarak önlemek gibi inzibatî bir maksad tâkib ediyorlardı. Her yere bu bahâne ile giriyorlardı. Halbuki daha şehre ayak basar basmaz bu iddianın çirkin bir yalândan ibâret olduğunu isbat edecek şekilde hareket eden bu, Türk kanına susamış canavarlar zulüm ve işkencenin hiçbir devirde görülmemiş bir hayâl ötesi şekillerini tatbik ediyorlardı.

23 Mayıs 1919 da **Yarbay Çaraklos** kumandasında bir Yunan taburu yerli rumların coşkun tezâhüratı arasında Manisa'ya girdi. Bu taburun Manisa'yı işgâl etmek üzere İzmir'den hareket ettiği duyulur duyulmaz yerli rumlar asırlardır birlikte yaşadıkları müslümanların mal ve canlarına tecâvüze başladılar. İşgâl kuvvetlerinin şehre girişini bekleyecek kadar sabredemiyor veyahut da gelen ırkdaşlarından daha evvel davranarak kıymetli eşya ve mücevheratı ellerine geçirmek istiyorlardı. Yunan askerlerinin

şehre girmesinden evvel yerli rumların, yüz bin kiloya yakın zahire v.s. yağmalayarak aralarında paylaştıkları bilâhare tesbit edilmiştir.

Yunan kuvvetlerinin Manisa'ya gelmesinden sonra bu taarruz ve tecâvüzlere Yunan askerleriyle birlikte devam ettiler. Halk şâyân hayret bir derecede işgâli sükûnet ve metânetle karşılayarak hiçbir hâdiseye meydan vermemeğe çalışıyordu. Buna rağmen işgâl kuvvetleri bütün Manisa'ya şâmil olmak üzere önce bir Örfî İdare ilân ettiler. Birçok müslümanın fesleri başlarından alınarak yırtılıyordu. Şurada burada kadınlara sataşarak halkı mukavemete ve bu suretle hâdise çıkarmaya zorluyorlardı. Bir ilânla bütün müslüman köylerinde mevcut silâhların zapt ve müsâdere edileceğini bildirdiler. Yerli rumlardan hiç kimsenin silâhlarına dokunulmadığı hâlde bütün köyler dolaşılarak Türklerin silâhları toplanıyordu. Toplanılan silâhlar Muhilli köyünde depo edilerek ekserisi yerli rumlara dağıtıldı. Şehrin ana caddelerine nöbetçiler koyarak çiftliğine, bağına, köyüne gidip gelen müslümanların üzeri aranarak tırnak çakısına kadar ne buldularsa tamamen topladılar. Türlü bahâneler ve bazı yerli rumların nankörce tahrip ve teşvikleriyle bir kısım müslümanları tevkif ettiler ve divânı harbe verdiler. Arama esnasında müslüman kadınlarının üstü başı yoklanmak bahânesiyle veya müslüman evlerine girilerek tecâvüzlerde bulundular.

Devlet anbarlarındaki mal ve zahire kısmen ordu ihtiyacına ayrılarak mütebâkisi de yerli rumlara peşkeş çekildi. Askeriyeye ait olup içinde pek çok harp malzemesi, top, tüfek bomba, cephane vesaire bulunan İtilâf Devletlerinin maiyetindeki siyasî mümessilin murâkabesi altında ve Yunan askerlerinin emir ve muhafazasına verilen şehir haricindeki büyük depoyu pencerelerini kırmak suretiyle açarak üç araba cephâne aşırdılar. İstanbul'daki İtilâf kuv-

vetlerinin kuvvetli sansüründen geçtikten sonra yayınlanan Türkçe gazeteler bile buradaki Yunanlıların keyfî tecâvüzlerinden kurtulamamış ve Yunanlılar tarafından men ve müsâdere edilmişti. Hergün çeşitli bahânelerle birçok müslüman tevkif edilerek divân harbe gönderilip kendilerine çeşitli işkenceler yapıldı. Bunların tevkifi hakkındaki suallere de bazan garip bir şekilde haberleri yokmuş gibi cevaplar veriliyordu. Hülâsa Yunanlıların yukarıdan beri anlata geldiğimiz zulümlerini Manisa'da da tekrar ettiler.

Manisa tüccarlarından **Musa Kâzım Efendi** şehirde cereyan eden mezâlimi şöyle anlatmaktadır:

«**Yarbay Kostantin. Çakalos** kumandasında bir tabur asker Manisa'ya girdi. Bir kısmı Akhisar ve kasaba tarafına sevkedildi. Cüz'i bir kısmı Manisa karakollarına yerleştirildi. Altı gün sonra Akhisar tahliye edildi. Bir tabur asker Manisa'ya geldi. Bunların gelişinin ertesi günü üç saat zarfında Osmanlı teb'asından olan ahâlinin silâhlarını kışlaya getirip teslim etmeleri, üçüncü tabur kumandanı tarafından tebliğ ve ilân edildi. Ertesi günü sabahleyin hiç kimsenin evlerinden çıkmaması, zira arama yapılacağı bildirildi ve aramaya başlanıldı. Her mahalle için iki çavuş, iki nefer, yerli rumlardan iki genç ve buldukları silâhları taşımak için de bir arabacı vardı. Evden eve gezdiler. En evvel **Karaosmanoğlu**'nun evini sonra **Halit Paşa**'ların evini aradılar. **Müftizâde Kâmil Efendi**'yi «sizde silâh olduğu hâlde niçin vermiyorsunuz?» diyerek ağır şekilde dövdüler. Bu esnada sandığından 350 lirasını aşırdılar.

Başka evlerden altın saat, bilezik ve yüzük gibi birçok kıymetli eşya kayboldu. Meşhur olmıyanların evlerinde de, ev sahiplerine tehdit ve hakâretle dayak atıldı. Bu durum o gün sabahtan akşama kadar devam etti. Bu esnada yerli Rumlardan bazıları dayaktan sonra sizi kışlaya götüreceğiz diyerek ahâliden bir kısmını evlerinden alıp götürdüler.

Gerçi o gün **Müftü Efendi**'nin ve Mutasarrıf Beyin müracaatı üzerine akşam üzeri tahliye ettirilmişlerse de bunlardan oniki kişi meydana çıkmadı. Bu onikiden beşinin cenâzesi şehir civarında bir dere içinde tesâdüfen bulunup getirildi. Bunların kalabalık bir cemaatle namazları kılındı. Fransız, İngiliz ve İtalyan mümessilleri hazır bulunduğu hâlde defnedildiler ve fotoğrafları alındı. Cenâzelerden birisi Yenişehirli **U n c u M a h m u t B e y o l u p** k e n d i s i t a h m i n e n e l l i b e ş y a ş l a r ı n d a y d ı . C e n â z e n i n m u â y e n e s i n d e b u r n u n u n v e k u l a k l a r ı n ı n k e s i l d i ğ i v e g ö z ü n ü n s ü n g ü i l e o y u l d u ğ u , k a r n ı n ı n d e r i s i n i n k o y u n g i b i y ü z ü l d ü ğ ü v e b u i ş k e n c e l e r i n k e n d i s i n e c a n l ı o l d u ğ u s ı r a d a y a p ı l d ı ğ ı a n l a ş ı l m ı ş t ı r .

Arama günü **Hâkim Efendi** komşularının birinin müdâfaasına teşebbüs ettiğinden kendisi dövülerek kolları süngülenmiş ve yaralı kolları arkasına bağlı olduğu hâlde kışlaya götürülmüştür. Bu vâk'a **Müftü Efendi** ve Mutasarrıf tarafından Fransız ve İngiliz komiserlerine bildirilmiştir. Fransız Komiseri bizzat kendisi kışlaya giderek Yunan Kumandanı ile görüşmüş ve bir an evvel bu yakışıksız hareketlerin durdurulmasını istemiş ve ayrıca da keyfiyeti İzmir'deki âmirlerine bildirmiştir. Bunun üzerine ertesi gün Yunan taburları yerinden kaldırılmıştır. Yalnız bu vak'a bile Yunanlıların suçlarını itiraf ettiklerine bir delildir. Kaldırılan alayın yerine diğer bir alay geldi. Bunların bir kısım kasaba tarafına sevkedildi, bir kısmı da Manisa - Gediz Nehri boylarına yerleştirildi. Bunlar yol geçitlerine asker müfrezeleri bıraktılar. Maksad oralardan gelip geçen yolcuları yoklamaktı.

Manisa'da yapılan mezâlim hakkında « İ z m i r

M ü d a f a a y ı H u k u k - u O s m a n i y e C e m i y e t i » ne de aşağıdaki bilgi verilmiştir:

Manisa'da **Oduncu İbrahim** evinden alınarak götürülmüş, **Debbağ Hâfız İsmail** oğlu **İbrahim** ile iki Rumeli göçmeni eski Mevlevihâne civârında kesilmiş olarak bulunmuştur.

Şâkir Paşazâde Mustafa Bey dövüldükten sonra teessüründen vefat etmiştir. Çarşı Câmii İmamı **Muhiddin Efendi** câmide Yunanlılar aleyhine duâ etmek ithâmiyle dövülmüştür. **Nevres Ağa** dövülmüş ve dayaktan iki kolu kırılmıştır. Manisa Hâkimi **Veysizâde Mehmet Bey** dövülmüş ve dipçikle karakola götürülmüştür.

Tâhir Paşazâde Mehmet Bey'in oğlu **Tâhir Bey** dayakla öldürülmüştür.

Tesalya muhacirlerinden 80 yaşlarındaki **Mahmud Bey** Yunanlılar tarafından evinden kaldırılmış ve Manisa'nın bir çeyrek uzağında Kırtık Dere civarında süngülenmiş olduğu hâlde bulunmuştur.

Manisa'da Topçubaşı **İsmail** dahi aynı yerde kesilmiş olarak bulunmuştur. Burada hüviyeti tesbit edilemeyen iki ceset daha bulunmuştur.

Manisa'nın Çakal Azmağı civarında üç müslüman cesedi görülmüş ise de ahâli yanlarına yaklaşıp alamamış ve hüviyetleri de anlaşılamamıştır.

Bu meyanda malları yağma edilen ve evlerine taarruz olunan kimseler de pek çoktur. Bilhassa köylerde civardaki çiftliklerde daha ziyâde zulüm, yağma, hırsızlık, dövme gibi mezâlim icra edilmiştir.

Manisa'daki mezâlim büyük Manisa yangını ile tamamlanmıştır. Birçok ecnebinin beyânat ve raporları bu hâzin vak'ayı müşâhedelere istinaden nakletmektedir.

Türk ve Ecnebilerden Müteşekkil Bir Heyetin Verdiği Rapor:

Yunan ordusunun kaçışı sırasında, şehir ve köylerde yapılan zulmü tahkik için yerli ve yabancılardan müteşekkil bir tahkik heyeti kurulmuştur. Heyet İtalyan matbuatı nâmına **Zaşinania**, Paris gazeteleri nâmına **Alfred Vermen**, LeTan, Matıne ve Journale gazeteleri nâmına kadın gazeteci **Madam Şnayder**, Amerikan matbuatı nâmına **Mister Prays** ve **Mister Prencis**, İstanbul'dan **Nâşid**, İzmir'den **Sırrı Bey**, Amerikan Viskonsolosu **Mr. Pack** ve diğer birkaç kişiden kurulu bir tahkiki heyeti Alaşehir'e kadar gidip gördüklerini bir rapor halinde belirtmiştir. Bu heyetin raporlarından mühim olan bazı kısımları buraya alıyorum:

1 — Menemen'de yangın olmamıştır. Boşnakköy kâmilen yıkılmış, bütün kadınların ırzlarına geçilmiş, Çukurköylü **Ahmet Ağa'nın** çiftliğinde bulunan on sekiz kişilik âile efradı kuyuya atılmıştır. **Musa Bey**'in kerimesi 13 yaşındaki Ayşe'nin ırzına yüzden fazla Yunan askeri tecâvüz etmiş ve biçâre ölmüştür. Hisarlık ve Dirlik çiftlikleri tamamen yakılmış, Kozluca köyü yakıldıktan sonra bütün kadınlara tasallut edilmiştir. Bu köyün gerek kadınlar, ve gerekse kız ve erkekleri tamamiyle öldürülmüştür. Menemen ovasında 150 ceset sayılmıştır.

2 — Manisa'da 10700 ev, 13 câmi, 272 dükkân, 19 han, 26 bağ evi, 3 fabrika, 5 çiftlik, 1740 köy evi yakılmış, 3500'ü yakılmak suretiyle, 8550 kişi de kurşunla öldürülmüştür. Yangın çarşamba ve perşembe günleri devam etmiş, fakat cuma günü Manisa'ya giren Türk ordusu tarafından söndürülmüştür. Yangını çıkaran Yarbay **Philipp** esirler arasındadır.

Manisa içinde üç yüzden fazla müslüman kızın ırzına

geçilmiştir. Bunlardan bir çoğunu Yunanlılar beraberlerinde götürmüşlerdir.

GÖĞÜSLERİ OYULUP BARUT KONAN KADIN

3 — 6000 evli Turgutlu'dan yalnız kenar semtlerdeki kulübeler kalmıştır. Halktan 1200 kişi öldürülmüştür. Yangına ve katliâma iştirak eden eczacı **Kosti** idam edilmiştir.

Burada gözleri oyulmuş, çocuklar, göğüsleri parçalanmış kadınlar, ırzına geçilmiş ve öldürülmüş yüzlerce ceset görülmüştür. Sokaklarda yaralılar inlemektedir.

4 — Alaşehir yakılıp yıkılmıştır. Buradaki yangını yerli Rumlardan tüccar **Miamandopolis** çıkarmış ve idâre etmiştir. Burada birçok genç kız tecâvüze uğramış ve bekâret kanları yüzlerine sürülmüştür.

Taşçı **Mehmet Usta**'nın karısının göğüsleri oyulmuş ve içine barut konarak ateşlenmiştir. Bir ev içinde öldürülmüş otuz müslümanın cesedine rastlanmıştır. Buradan Yunanlıların beraber alıp götürdükleri kadınların sayısı yüz ellidir. Irzlarına tecâvüz edilen kızlardan ondört tanesi çıldırmıştır. Bunlardan üçünün yangın külleri üzerinde şarkı söyleyip oynadıklarını gördük.

Üç yüz kişilik bir kadın kafilesi Yunanlılarla beraber götürülmek istenirken kadınların itiraz etmeleri ve kaçmaları üzerine bir makineli tüfek bölüğü hepsini kurşunla öldürmüştür. Yirmi, otuz kadın ancak kurtulmuştur. Y e t m i ş i k i k i ş i d i r i d i r i a t e ş t e y a k ı l m ı ş t ı r.

5 — Salihli'nin ev, dükkân, mektep, cami, han ve hamamları kâmilen yakılmıştır. Yunanlılar buradan da yüz on kız alıp götürmüşlerdir. Bunlardan altmış kadarı bikirleri izale edilmiş olduğu halde kaçmışlar ve bilâhare dağlardan toplanmışlardır. Ayrıca yüz on müslüman yakıl-

Turgutlu'da malları yağmalanan her türlü zülme uğrayan halktan bir grup harâbe haline getirilen evlerinin enkâzı başında.

mıştır. Yaralıların bir çoklarının kulak ve burunları kesilmiştir. Bunların bir kısmı kadındır.[1]

Başka Bir Ecnebinin Raporundan:

Beynelmilel «Kızıl Haç» ve Beynelmilel «Çocuk Esirgeme Birliği» mensubu olan ve yardım maksadiyle Ege Bölgesine gelen iki ecnebi mümessilin müştereken tanzim ettikleri rapordan alınmış bazı pasajlar takdim ediyoruz:

«... Manisa doksan bin nüfuslu güzel bir şehirdi, Mahalli memurlar ve Kızılay murahhası evvelce Vali tarafından kendilerine haber verilmiş olduğundan bizi istasyonda bekliyorlardı. Yüksek bir minâreden şehrin panoramasını görmeğe ve birçok fotoğraflar almağa muvaffak olduk. Şehir Türk Ordusunun buraya gelmesinden evvel baştan aşağı tamamen tahrip edilmiştir. Bugün bu şirin şehri teşkil eden ondört bin evden ancak bin dörtyüz ev kalmıştır. Birkaç câmii ve minâre bu vahşete metâneti dolayısiyle mukavemet edebilmiş, fakat dahilen tamamiyle tahrip edilmiştir. Zavallı halk bu fecî yangından hiçbir şey kurtarmağa muvaffak olamamış, hattâ sokakları elleriyle yangın enkâzından temizlemeye mecbur olmuşlardı. Tâlihin acı istihzası olarak güneş bütün sefâletin üzerinde gülüyor ve bu felâketzadeler Cenâb-ı Hak'dan imdat bekliyorlardı.

AÇ VE ÇIPLAK MÜSLÜMANLARLA BAŞBAŞA

«Çocukları Koruma Birliği» tarafından en ziyâde yardıma muthaç olan 1 yaşından küçük çocuklara dağıtılmak üzere tahsis edilen otuz bin kişilik tayını mahalli memurlara teslim ettik. Bundan sonra kasabaya hareket ettik. Kasaba İzmir'in yetmişüç kilometre doğusundadır. Halkının

---

1 — Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti - İkinci kısım - Ankara 1338 S. 63

bir kısım içerleri göç etmiştir. Vardığımızda onbeş bin kişi aç ve çıplak bir hâlde bulunuyordu. Ekmeklerini enkâz altından çıkardıkları yanmış buğdaylardan yapıyorlardı. 6328 evden yalnız 201 ev kalmıştı. Mahallî Hükümetin resmî kayıtlarına nazaran bu kasabadan otuz bin nüfus mevcut olup bunun yirmi yedi bini Müslüman imiş. Bugün sekiz bin kişi bu harabelerde yaşamakta olup geri kalanın hayatından malûmat yoktur. Bu rakamlar mimarî tarzı itibariyle İslâm evlerinden ayrı olan Hıristiyan evlerine nisbetle doğru görülmektedir. Zavallılar bizim gelişimizle gözle görülebilecek derecede alâkadar oluyor ve enkâz altındaki gıda aramalarını bir an durdurarak pek büyük ümitle değilse de herhâlde dertlerine az çok devâ olacak kurtarıcıların geldiğine kanaat getiriyorlardı. Belediye Reisi **Hasan Şevki Bey**'in âilesi **Zekiye** *Hanım* hareketimiz esnasında garda peçesini kaldırarak Fransızca bir nutuk irad ederek Türk hemşireleri namına «Çocukları Koruma Birliği» ne teşekkür ve cemiyetimizin Türk vatanı ile alâkadar olmasını rica etti.

Bundan sonra istasyonu güçle farkedilen Salihli'ye geldik. Bu havâlinin en önemli ihracatı olan kuru üzüm depolarından el'an dumanlar çıkıyordu. Buradaki dolaşmamızda da evvelkiler gibi baştanbaşa fecâat ve yangın harabeleri gördüm. 2200 kişi olan ahâlisinden ancak iki yüz kişi kalmıştı. Onbeş aile bir câmiye sığınmıştı.

TAMAMEN YAKILAN ŞEHİR

10 Ekim akşam saat 10.00 da Alaşehir'e vardık. İzmir'de tanıştığımız Alaşehir Mevki Kumandanı **Binbaşı Fuat Bey** tarafından gönderilen birkaç subay ile jandarma kumandanı tarafından karşılandık. Yangından kurtulabilen şehrin yegâne evine yerleştik. Bizden başka kumanda ve maiyeti ile dokuz âile ve bir un deposu bu yegâne evin on

odasını işgâl ediyordu. Ertesi günümüzü şehrin ziyâretine hasrettik. Pek bol suları ve pek çok ağaçları olan bu şehir, bu havâlinin en güzel bir yeri olması lâzım geliyordu. Bugün 4500 evden 4350 si tamamen yanmıştır. 11500 kişi olan ahâlisinden 400'ü 15 yaşından küçük olmak üzere 7500 kişi kalmıştı. Alaşehir'de, bu havâlinin yegâne yangından kurtulan hastahanesini teşkil eden müessesesini ziyâret ettik. Hastahâne yirmi yataklı olup ziyâretimizden birkaç gün önce Cenevre'den gelen **Doktor Nâbi Bey** tarafından idâre edilmektedir. Hayatını tehlikeye koyarak Mösyö **Form**'un köşküne kapatılan ve Yunan askerleri tarafından öldürülmek istenilen üç yüz müslümanın hayatını kurtarmış olduğunu bize anlattılar. Yanmış bir câmiin harap damı altında barınan **Osman Hoca**'yı bize gösterdiler. Bir bağda yüz genç defnedilmişti.

YİRMİNCİ ASIRDA HIRISTIYAN TAASSUBU

Her ikimiz 1918 senesindenberi birçok felâketlere şahit olduk. Şimdiye kadar harabelere yaptığımız ziyâretler kadar elem verici bir vazife ile karşılaşmadık. Hiçbir yerde ahâlinin çevresinde okunan korku ve dehşet alâmetlerine benzer acıklı bir manzaraya rastgelmedik. Bu manzara karşısında, istemeyerek «P o m p e i» ve «M e s i n e» harâbelerini hatırladık. Fakat iki bu şehrin harap oluşu tabiî sebeplerden olduğu hâlde, cepheden pek uzak mesâfede bulunan Anadolu ve kasabalarının tahribatı vak'aları gözleriyle görenlerin şahâdet ve beyânlarına göre Yirminci Asır ortasında Hıristiyanlar tarafından plânlı bir surette yapılmıştır. Avrupa'da buna «h a r p i c â b ı» diyecekler bulunabilir. Fakat biz bütün vicdanî kanaatimizle söylüyoruz ki; böyle bir faraziyeyi kabul edemeyiz. Anadolu'da bütün ikâmetimiz müddetince askeri ve mülkî hükümet memurlariyle iyi münâsebet kurmakta hiç-

bir müşkülata uğramadık. Aşikârdır ki, bu hükümet memurları ecnebi diyardan gelecek yardımların yerlerine gönderilmesiyle muhtaç olanlara dağılması için çalışanlara ellerinden gelen bütün kolaylığı göstermektedirler.»

Bundan sonra rapor, yapılan yardımların tafsilâtını vermektedir.

DAYAK ALTINDA DOĞURTULAN KADIN

Karacabey Müddeiumumisi **Ali Kemal Bey** de şu hâdiselere şâhit olmuştur:

«Yunanlılar bizim kapıyı kırmağa başladıkları zaman bahçemden yandaki komşu bahçesine, oradan da diğer bahçeye kaçtım. Bu ev kadınlarla dolu idi. Yunan askerleri süngü, sopa ve bıçak tehdidi altında vazallıların ırzlarına geçiyorlardı. Bir Yunan askeri karşıma dikildi. «Para, para!...» dedi. Üzerimde seksen altın vardı. Hemen keseyi çıkarıp verdim ve tekrar bizim eve döndüm. İçeride birşeyler kırılıyordu. Bu bizim çamaşır sandığı idi. İki yunanlı yine «Para... Para!» diye bıçaklarını çektiler.

«— Diğer arkadaşlarınız aldı!.» dedim.

Bu sırada o evden kaçan kadınlardan biri yanımda peydâ oldu. Askerler beni bırakıp kadına çullandılar. Herhâlde şaşkınlaşmışım ki; tekrar o kadınlarla dolu eve geldim. Gördüğüm manzara son derece korkunçtu. Duvar diplerinde, avluda, merdiven üzerinde kadınların ırzlarına geçiliyor, dayak atılıyor ve bıçaklar saplanıyordu. Bu sırada ayaklarının altında bir küçük bebek bulunan bir kadın hâlâ dayak yemekte idi.

7 — ESKİŞEHİR VE CİVARINDA YAPILAN MEZÂLİM.

Yunan zulüm ve vahşetine kurban giden güzel ve zengin mıntıkalardan biri de, Eskişehir olmuştur. Bütün işgâl müddetince bu kasabada zulmün envâını yapmaktan geri kalmayan Yunanlılar bilhassa kasabayı tahliye etmek mec-

buriyetinde kalınca mezâlimi şiddetlendirmişler ve en nihâyet burasını yağma ettikleri gibi kısmen de yakmışlardır. Bu yağma ve talân hareketi Yunanlıların çekilmelerinden dört gün evvelinden başlamıştır. Bu müddet zarfında Yunanlılar evvelâ ahâliyi ve şehri kordon altına almışlar, sonra bütün dükkân ve mağazaların kapılarını kırarak soymaya başlamışlardır. Gasp ettikleri kıymetli mal ve eşyayı kamyonlara yükleyerek alıp götürmüşlerdir.

Son günde dahi evvelce tespit edilmiş bir plân dahilinde ve bir İngiliz zabitinin kumandası altında bulunan mahut kundakçı müfrezeleri vasıtasiyle şehre üç yerinden bir ateş vermişlerdir. Yangın esnasında halkın yangını söndürmek teşebbüsleri menedildiği gibi eşyalarını kurtarmak isteyenler de süngü ve kurşunla şehid edilmişlerdir. Yunan askerleri yangını söndürmek bahânesiyle bir taraftan bombalarla mühim binaları tahrip ederken kundakçı müfrezeler de yağlı paçavralarla ve benzin dökmek suretiyle yangının yayılmasına çalışmışlar ve nihâyet şehrin mühim kısımlarını yakmağa muvaffak olmuşlardır.

Bu sırada ordumuzun Eskişehir'e yaklaşmakta olduğunu gören Yunan askerleri kaçışmaya başlamış olduklarından ahâli derhâl yangını söndürmeye başlamış ve bu suretle şehrin diğer kısımlarını kurtarmak mümkün olmuştur. Şehrin yanan sekiz mahallesi en mamur ve zengin kısımlarını teşkil etmekteydi. Yanmış olan dükkânların sayısı bin sekiz yüz ve evlerin sayısı ise iki bin'dir. Ayrıca dört un fabrikası, bir yapağı ve bir halı fabrikası, sayısız değirmenler ve beş cami-i şerif, iki hamam, birçok mektep, tuğla depoları, Belediye Dairesi, otuza yakın han, otel ve Porsuk deresi üzerindeki üç köprü ve istasyon da yanmıştır. Halktan zorla alınan eşya ve mücevherat miktarı beş milyon liradan, yangın esnasında şehrin mecmû zayiatı ise yirmi milyon liradan fazla olarak tahmin ve tespit edilmiştir.

Eskişehir Mezâliminin Vesâikle Teyidi:

Resmî Raporlar ve Bîtaraf Şahâdetler: Rapor Nu. 3

Eskişehir'den Dahiliye Vekâletine gönderilen resmî raporun hülâsası:

Eskişehir Mutasarrıflığından alınan Eylül 1338 tarihli telgrafta düşmanın Ağostusun otuz birinci günü çarşılarda çapulculuğa başlıyarak, kapalı mağaza ve dükkân kapılarını kırarak, mevcut eşyayı aşırarak topladığı ve o gece muhtelif mahallelere yerleştirmiş olduğu bombaları ve yağlı paçavralarla birkaç yerinden şehri tutuşturarak askerimizin dahil olduğu Eylül'ün ikinci gününe kadar devam eden yangından Tuz, Tahıl Pazarı, Ârifiye, Köprübaşı, İhsâniye mahalleleri tamamen ve Sivrihisar caddesi ve Hacı Ali Bey Mahallesi kısmen ve Akarbaşı Mahallesinde sekiz ev yanmış ve istasyon binasından bir kısmı ve fabrikanın bilhassa makine kısımları bombalarla tahrip edilmiştir. Tahminen bin sekiz yüz dükkân ile iki bine yakın ev yanmış olup hasarların yirmi milyon lira civarında olduğu ve burada dört yün, bir yapağı, bir de halı fabrikası, değirmenler, beş camii şerif, iki hamam, otuza yakın han ve otel yanmış olduğu ve Eskişehir'de Porsuk deresi üzerindeki üç köprünün de bombalarla berhava edildiği ve bu arada yüze yakın şahıs şehid veya yaralandığı ve düşmanın geri çekildiği sıralarda güzergâhındaki köylerde ahâlinin nakliye vasıtaları ve hayvanlarının hepsini beraberlerinde alıp götürdüğü, nakit paralarını ve mücevherlerini gasp ettiği ve ordunun yetişmesi üzerine halkın büyük bir kısmının vesait-i tahlis ve Yunanlıların şehirde mevcut bilûmum hıristiyanların cebir ve tehdit ile beraberlerinde alıp götürdüğü ve yanmış köprülerin, değirmenlerin tamirine başladığı bildirilmiştir.

21 Eylül 1338
Dahiliye Müsteşarı
Ahmet Münir

Eskişehir Mezâlimine Âit Bir Mektup [1]

Yunanlıların Eskişehir'de ikâ ettikleri mezâlimi gözleriyle görmüş olan Musevî vatandaşlarımızdan Ziraat Mühendisi **Barisak Efendi**'nin Eskişehir'in kurtarılmasından birkaç gün evvelki vak'alara dair gazetemize gönderdiği tafsilâtı ehemmiyetine binâen okuyucularımıza arzediyoruz:

«İşgâl edilmiş bir şehrin telâşlı hayatını yaşıyoruz. Son haftaya gelinceye kadar, müstesna bir ehemmiyet arzeden vak'aların olacağını, Anadolu'nun en müreffeh şehirlerinden birini, ileride, parlak bir gelişmeye mazhar olacak bir merkezi, ateş ve alevin 24 saat içinde harab edeceğini tahmin edememiştik.

Ağustos nihâyetlerine doğru, Yunan memurları bazı faaliyetler gösterdiler. Evvelâ ağır toplarını, istihkâm malzemelerini çektiler. Hastahânelerini, silâh ve mühimmat ve erzak depolarını boşalttılar. Kıt'alar hergün şehir ve havalisini terkediyordu. Şehir yavaş yavaş boşalıyor ve halk endişe etmeye başlıyordu. Hıristiyan halk gitmeye hazırlanıyordu. İşler durdu. Resmî dâireler tatil olmaya başladı. Biraz sonra Yunan ordularının Afyon Karahisarındaki hezimet haberi bir yıldırım gibi aksetti.

Hıristiyan firâriler şehri geçiyor. Bursa'ya doğru kaçıyorlardı. Yavaş yavaş baş gösteren korku, paniğe inkılâb etti. Üç gün zarfında Rum ve Ermeniler gizli bir emre tâbi olur gibi mevkilerini terkettiler. Hepsi gitti ve kalmak isteyenler cebren sevkedildi. Seyahat vesikâsı almak gibi usuller kendiliğinden kalkmıştı. Firârîler istasyonda toplandılar. Bunların arzettikleri manzara çok elîmdi. Her biri daha evvel gitmek için acele ediyordu. İnsan sürüleri

---

1 — 18 Eylül 1338 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanmıştır.

acıklı bir surette birbiri üzerine yığılıyordu. Haykırışlar, çağırışlar, küfürler ve ızdıraplı gözyaşlarına, talihin birdenbire bu azabın içine attığı kadın, çocuk ihtiyar ve malûllerin iniltileri karışıyordu. Pazar günü, fecî olacğından kimsenin şüphe etmediği hazin vak'aları beklemekle geçti. Sokaklar bomboştu, çarşı kaplı, kahveler, umumî toplantı mahalleri tenha idi. Hiçbir dâire faaliyette değildi. Yalnız biliyorduk ki; Mutasarrıf ile Belediye Reisi tevkif edilmişti. Yalnız zabitler, arkalarında süngülü askerler olduğu halde şehrin büyük caddelerini korkunç bir tavır ile dolaşıyorlardı.

Kim tasavvur edebilirdi ki, mevzun adımlarla yürüyen bu adamlar muhareberenin en büyük fâciâlarından birinin mâhir failleri olacaktır? Rum ve Ermenilerin herşeylerini terkederek acele kaçışları, Erkân-ı Harbiye tarafından alınan kararların tâdil edileceğine hükmettiriyordum. Fecî vak'alar mukadderdi! Neler olacaktı, bunu kendi aramızda bile konuşamıyorduk ve metin görünmek istiyorduk!.

« S a k a r y a H e z i m e t i » nden döndükleri gündenberi, hemen dâima işgâl ettikleri araziyi cebren tahliyeye zorladıkları takdirde Türklere karşı yapacakları yangın, yağma ve kıtalden bahsediyorlardı. Bu müthiş tasavvurların tatbikatında acaba hazır bulunacak mıydı? Biz böyle bir hâlin vuku bulacağını zannetmek istemiyen bir zümre teşkil ediyorduk.

Kendilerini o kadar yüksekten medenî ilân eden bu adamların muntazam bir askerî terbiye görmüş olan bu kıt'aların, eski Yunanistan muhariplerinin halefleri olduklarından bahseden ve kumandanların insanî kanunlar tarafından şiddetle merdut olan bu tasavvuratı fiil mevkiine koyacaklarını vicdanlarımız kabul etmek istemiyordu. Heyhat! Eski Yunanistanın yeni Yunanistana miras bırakmış olduğu ahlâksızlıkları unutmuştuk. Hırsızlık, ırza taarruz; kıtal, yağma bunlara hâs olan denâatlerdendi.

Bunların hayvanî bir surette vahşi olan iştihâları geniş bir memlekette müdafaâsız müslüman halkın ortasında asker, başıbozuk reislerinin himâye ve teşviki ile serbestçe faaliyete geldi. Öyle bir şiddetle coştular, kendilerine verilen emirleri öyle küstahça bir zulüm ile icra ettiler ki; bugün bizlerin hayatta kalmış olması bir mûcize eseridir. Yunan asker ve kumandanlarının yangın çıkarmak hususundaki mahâretlerini kimden talim etmiş olduklarını anlıyamıyorduk. Gördüğümüz bir cihet var ise o da bu ikâ ettikleri tahribatın büyük bir sanatla icra edilmiş olmasıydı. Hırsızlık, ırza taarruz ve yağma hususunda yunanlılar hakikî sanatkârlıklarını ispat ediyorlardı. Sekiz saat zarfında yağma ve ganimetleri nakletmek, yakmak, tahrip etmek ve Eskişehir çarşısını başbanbaşa kül haline getirmek hususunda şâyan-ı hayret bir maharet göstermişlerdir. Zabitler ve erler arkalarında kamyonlar, mağazaların kapılarını, kasa ve cemekânlarını kırıyor ve elde ettikleri şeyleri kamyonlara atıyorlardı.

Yunan askerleri tarafından muhasara edilmiş olan çarşı birkaç saat zarfında yağma edildi.

Bu hâlden korkmuş olan halk evlerine kapandı ve akşam üstü hiçbir evde ışık görünmedi. Az sonra yağma gürültüsü kesildi. Şehrin üzerinde bir ölüm sessizliği hüküm sürüyordu. Birdenbire saat sekiz buçuğa doğru bir infilâki müteakip siyah bir duman sütunu şehrin ortasından yükseldi. Hepimizi bir heyecan istilâ etti. Ağzımızı açmağa cesâret edemiyorduk. Kendimizi mukadderata terketmiştik. Şehri yakıyorlardı! Siyah duman ağır bir surette göğe yükseliyordu. Hiç bir esinti yoktu. Az sonra bir kan rengi haline geldi. Ateş sür'atle yayılıyordu. Yunan askerleri gaz, benzin, bomba ve dinamitle ateşin yayılması için faaliyet gösteriyordu. Arkası kesilmeyen infilâklar ve yangından hiçbir şeyin kurtulmayacağını gösteriyordu.

Nitekim herşey yakıldı ve yıkıldı. Tuğla depoları gibi

büyük mağazalar, kâgir binalar, mektepler, câmiler ve hattâ katolik rahiplerin güzel manastır ve kiliseleri bile birer kül haline geldi. Ateş, sabah saat üçte Belediye Dairesini sarmıştı. Halk, evlerinde korku içindeydi. Herkes ateşten uzak yerlere sığınmayı düşünüyordu. Biz de pek az eşya alarak evlerimizden çıktık. Ateşten kaçanları soymak için fırsat bekleyen Yunan askerlerinden korktuğumuz için eşyanın kalanını olduğu gibi bırakmıştık.

Şimdi halkı soymaya başlamışlardı. Kapılara vuruyorlar ve engel olmak isteyenleri ölümle tehdit ederek mücevherat, nakit banknot, hattâ yüzparalık kâğıtlara kadar alıyorlardı. Tüyleri ürperten mezâlim yapıyorlardı. Küçük Yunanistanın evlâtları tarafından ikâ edilen bu mezâlim evvelâ isyân, saniyen derin bir nefret hissi veriyordu. Her yerde bütün sokaklarda kudurmuş asker, canlarını kurtarmak için herşeylerini bırakarak evlerinden kaçan biçâreleri tevkif ediyorlardı. Anadolu'ya medeniyeti yaymağa gelmiş (!) olan bu askerler, şaşkın halkın üzerine atılıyor. Tabanca ile tehdit ederek bu zavallıların üzerinde ne varsa alıyorlardı. Ve hattâ bazılarını hançerle yaralıyorlardı.

Hazreti İsa'nın emrettiği merhamet, vesâir insanî hisler ne surette tatbik ediliyordu!...? Bu medeniyet yıkıcıları tarafından evleri yıkılmış, eşyası çalınmış müslüman kadınlarının, ihtiyarların, çocukların secdeye kapanarak Cenab-ı Hak'tan yardım istemeleri ne hazin bir manzara teşkil ediyordu. Allah'tan, yangın ve yağmaya nihâyet vermeleri için bu hıristiyanlara biraz merhamet vermesini niyâz ediyorlardı. Genç kızlar, ihtiyar kadınlar, erkekler ve çocuklar hep duâ ediyorlardı.

«Yarab! Çektiklerimiz yetişmez mi? Bu felâketleri durdur! Bizi azaptan kurtar!...Öldürtme! Bu ateş sönsün! Bizi çocuklarımıza bağışla! Duâlarımızı kabûl eyle! Mer-

hamet Yarab!. Çektiklerimiz yetişir, bizi kurtar!» diyorlardı.

Biraz sonra uzaktan dinamit sesleri duyuldu. Bunları medeniyet yayıcıları (!..) yangında yanmayan evlere atıyorlardı. Cuma günü şafak sökerken kundakçıların başkumandanı şehre indi ve halka, yangından zamanında haberdar edilmemiş olduğunu ve şimdi onu durduracağını büyük bir riyakârlıkla söyledi. Derhâl yağmacılar, tulumbacı oldular. Saat yediye doğru yangını söndürdüler.

Artık kurtulduk zannediyor ve evlerimize dönmeğe hazırlanıyorduk. Aynı asker kıyafetindeki zebanîler önümüze geçerek yolumuzu kestiler ve bir gün evvelkinden daha geniş ölçüde bir mezâlime başladılar. Yaralanan, cansız düşenler bu hıristiyan kurtarıcılarının vahşetlerine birer delildir. Yangının ikinci akşamı daha kötü oldu. En büyük, en sağlam binalar, en kudretli müesseseler, dinamit ve alevlere teslim edildi. Makineleri ve levâzımiyle değirmenler, şimendifer istasyonu, petrol lâmbaları, makine tamirhâneleri, fabrikanın kazan ve makineleri, köprüler, imalâthaneler, hepsi parça parça edildi. Artık katledileceğimiz korkunç saati bekliyorduk. Ve iltica ettiğimiz mahallenin her köşesinden işkenceye maruz kalan kadın ve çocukların iniltileri duyuluyordu.

Hâlâ gitmiyorlardı, ne zaman defolacaklardı!...?

Nihayet sabah saat dörde doğru müthiş bir top sesi infilâk etti ve diğer semtler bunu takibetti. Türk askerleri geliyordu.

Akoluk köyünde silâh arama bahânesiyle köy halkı ağaçlara çıkarılarak ölüm tehdidi altında ağaçta durmaları tenbih ve ağaçları dibinden baltalayarak devirmek suretiyle işkenceyle maruz bırakılmışlardır. Döfolar köyünde bir ihtiyarı silâhı olanların isimlerini söyletmek için iki ayağını yere ve kollarını da haçvari duvara çivileyip bir haf-

ta bu durumda bırakmışlar ve her gün muhtelif zamanlarda dövmek suretiyle yavaş yavaş öldürmüşlerdir.

Orta Köy'de eşraftan on kişiyi ayak-

Yunan eşkiyasının yetim bıraktığı çocuklar sığınacak bir baraka yapmağa çalışırlarken (Turgutluda)

larından asılmak ve tenâsül âletleri kırbaçlanmak, Alıncak'ta genç çocuk ve delikanlıları kızgın yağa sokarak ve ateşte yakmak suretiyle tüyleri ürpertecek çeşitli zulümler altında inletmişlerdir. Çobanlar Köyünde dokuz yaşında bir kız câmide iskân ettirilmiş, bir sürü canavarın saatlerce ihtiraslarını tatmine âlet edilmiştir.»

Irza tecâvüz, hem de câmide!... Hem de çocuğa!... Aman Yârabbi ne sabırlısın!... Bu alçaklıkları kendilerinin, tarihe geçmeleri için yaptıklarını söyliyerek bu yüz kızartan denânetlerle iftihar ediyorlardı. Bu tecâvüzlere uğrayan sırf kadınlar değildi... Yunanlılar 1922 senesinde erkek, kadın Türklerin yediden yetmişe kadar nefsanî ihtirasları tatmine yaradığını tarihe yazcklarını âlenen söyleyerek (Cekür) lerde **Abazcıoğlu Ali Ağa**'ya yetmiş beş yaşında olmasına bakmıyarak sırf zulüm olsun diye tecâvüzden çekinmemişlerdir. Zavallı ihtiyar bu yaşta on beş sefilin tecâvüzüne uğramak gibi Dünyada hiçbir havsalânın alamıyacğı, bir fâciâya uğramıştır...

MUHTELİF VAHŞET ÖRNEKLERİ

Anadolu'da Yunanlılar tarafından yapılan müthiş mezâlim, zulmün akla gelmez, hayâl almaz örnekleriyle doludur. Bu vahşetler o kadar emsâlsiz, o kadar kanlıdır ki, kalbinde en ufak bir insanlık duygusu ve merhamet olan bir insanın değil bunları yapmak, hattâ görmeğe tahammül etmesi bile kabil değildir. Hiçbir harb tarihi bugüne kadar; bir ordunun on yaşında bir kız çocuğuna mangalarla tecâvüz ettiğini henüz kaydetmemiştir. Değil bir masum kız çocuğuna, hattâ namuslu bir kadına bile zorla tecâvüz etmek, ne bir imha siyâsetiyle, ne de bir intikam hissiyle

kaâbil-i izah olmayan, fakat yalnız Yunan ordusunda tesâdüf edilmiş olan bir alçaklıktır. «A m e r i k a n M u a v e n e t H e y' 'e t i» mensuplarından olup Batı Anadolu'da mezâlim sahasında dolaşan iki Amerikalı kadın bile «N e a r E s a t» Gazetesinde neşrettikleri bir mektupta bu namussuzlukları ilân etmeğe mecbur kalmışlardır. Bunların gönderdikleri mektuptan bahseden mezkûr gazete diyor ki:

«Amerikan Muavenet Hey'eti âzasından **Miss Belings** ile **Miss Ellen**'den Anadolu'da Yunanlılar tarafından yapılan mezâlim hakkında dikkate şayan bir mektup aldım. Mektup her iki Amerikalı tarafından müstâkilen yapılan tahkikat neticesinde yazılmış ve Türkler tarafından nüfus sûistimali yapılmamıştı. Mektubun münderecatından uzun uzadıya bahse lüzum yoktur. Fakat hakka riâyet için Yunanlılar aleyhindeki isnatlardan kısaca bahsetmek lâzımdır. Yunanlıların yağma ettikleri söyleniyor. Bir harpte bu her yerde olur, fakat evleri yakmak kadınların ırzlarına geçmek barbarlıktır. Yüz evli Melek Köyü'nün doksan beşi, elli evli Oğlacık Köyü'nün kırk altısı, altmış evli Hamam Köyü'nün elli yedisi yakılmıştır. Goyraç Köyünden dört ev kurtularak yüz doksan altısı yakılmıştır. Karılarının ve kızkardeşlerinin namuslarını müdafâa eden erkekler öldürülmüşlerdir, Raporda deniliyor ki; Para vermekten imtina eden kadınlar katledildi. Birçok kadınların namusuna tecâvüz olundu. Tarlalarda, anbardaki buğdaylar yakıldı, hayvanlar ve koyunlar öldürüldü. Hülâsa hayatı temin edecek her şey tahrip olundu. Mektupta yüksek rütbeli Yunan zabitlerinin yağma ve tahriple alâkadar olduğu söylenmektedir.

Bu yağma ve yangından başka Yunanlıların şehir ahâlisine karşı işledikleri mezâlim de pek çok olmuştur. İşgâl sırasında müslüman evlerini ikâmetgâh olmak üzere

eşyasiyle birlikte işgâl ettikleri gibi ömründe kocasından başka erkek yüzü görmeyen Türk kadınları Yunan zabitleriyle beraber rakı masaında bulunmağa icbar edilmiş ve nihâyet birçok kadınların bu suretle ve diğer suretlerle bikirleri izâle edilmiştir. Bu suretle namuslarına tecâvüz edilmiş Türk bâkirelerinin adedi yalnız Eskişehir'de binlere baliğ olmaktadır. Bundan mânada Yunanlılar yerli hıristiyanları zorla götürürken iki yüz kadar da Türk bâkiresini saçlarından sürükleyerek, bîçârelerin feryatlarına ehemmiyet vermiyerek bilinmiyen semtlere götürmüşlerdir. Diğer taraftan halka paralarını ortaya çıkartmak için icra ettikleri işkenceler de çok mühim olmuştur.

Yunanlılar bunlara ilâveten muhtelif bahânelerle bilhâsa yangın sırasında müslüman halkı şehid etmişler ve yaralamışlardır. Bütün bu fecî mezâlim yüzünden şehrin mühim bir kısmının yakılmasından dolayı bugün Eskişehir'de binlerce nüfus sokaklarda kalmış ve pek çok müslüman tüccar ve esnaf iflâs ederek muhtaç ve perişan bir hale düşmüştür.»

8 — BURSA VİLÂYETİ VE KAZALARINDA YUNAN MEZÂLİMİ

Bursa da en fazla zulüm görmüş vilâyetlerimizdendir. Dahiliye Vekâletinin resmî tahkikat hülâsaında bildirildiğine göre Yunanlılar bu havâlide cem'an 15.977 ev ve bina yakmışlardır. Yunanlılar, Ordumuzun seri hareketi yüzünden Bursa ile Mudanya, Kirmasti ve Gemlik'i yakmağa vakit bulamamış, fakat Karacabey kasabasını baştan başa yakmış ve ayrıca kazalara mülhak elliyi aşan köyleri de yağma etmiş ve pek çoğunun halkına çeşitli zulüm yapmıştır.

TAHKİKAT HEYETİNİN BİRİNCİ RAPORU

Bursa Köylerinde İşlenen Çok Feci Cinâyetler:

Rapor'daki vak'lar İtalya'nın resmî bir memuru da şahâdet eylemiş ve şehidlerimizin küllerini bizzat görerek tasdik etmiştir. Bu rapor şöyledir:

AZİZ VATAN EVLÂDI! UNUTMA! ve AFFETME!
Yunan Ordusunun Bursa'ya girişinde, aynı zamanda VENİZELOS'un oğlu olan kumandan SOFOKLİS, devletimizin kurucusu cennetmekân OSMAN GÂZİ HAZRETLERİ'nin sandukasını tekmeleyerek «Kalk da milletini kurtar!» diye hakâret ettikten sonra sandukanın önünde poz verirken.

«Yunan ordusu geri çekilmesi sırasında yollarına rastlayan bütün müslüman köylerini yakmış katliâm yaptıkları haber verilince tahkikat için vilâyet emriyle meydana getirilen aşağıda imzaları olan tahkik komisyonu İtalya Devlet-i fâhîmesi, Bursa mümessili **Mösyö Fuçar** refakatiyle Maskara Hasan Köyüne azimet etmiş ve giderken yol üzerinde ilk rastladığı Molla Yunus Köyünden **Şefik Bey**'in çiftiği ve on müslümanın ve köyde oturan bütün hıristiyan halkın evlerinin yanmış olduğu görülmüş, bir zabit kumandasında sekiz Yunan askerinin bu köyde hicret eden hıristiyan ahâli ile birlikte mezkûr binaları yaktıkları anlaşılmıştır. Bundan sonra Maskara Hasan Köyüne gidilmiş ve seken evden ibâret olan bu köyde yalnız iki ev kurtulup geri kalanın tammen yanmış olduğu görülerek kül ve enkâz içinde şaşkın ve perişan dolaşan ve hayatlarını kurtarabilen halktan köyün nasıl yakıldığı sorulduktа 11 Eylül'de öğleden sonra gelen piyâde kıtaları tarafından muhtelif cihetlerden köy ateşlendiği ve köy etrafı asker tarafından çevrilip köy haricine kaçarak ateşten kurtulmak isteyen halktan bağlı listede isimleri yazılı 28 erkek ve 12 kadın süngü ve kurşun ve bomba ile şehid edildiği ve bunlar meyanında erkeklerden 10 yaşında **Kadri**, 7 yaşında **Ferhat** ve 9 yaşında **Halil oğlu Ahmet**, 8 yaşında **Hacı Ethem oğlu Mustafa**, 13 yaşında **Ali oğlu Ahmet** ile kadınlardan 8 yaşında **Şükriye** ve 8 yaşında **Hüseyin** kerimesi diğer **Şükriye** isimli çocuklarda bulunduğu ve kadınlardan **Emir** zevcesi **Zeynep** ve **Hacı Mehmet** zevcesi **Lâtife**'nin karınları süngü ile boydan boya yarılmak suretiyle şehid edildiği ve yine köyden câmiye iltica eden **Hacı Bağdatlıoğlu Ali Osman**, mülâzim **Halil Efendi oğlu Hüseyin** câmi ateşlenmek suretiyle yakıldığı ve köy halkından **Salim** kurşun ve süngüyle yaralandıktan sonra henüz ölmeden petrol ile yağlanıp yakıldığı ve sekiz kişinin muhtelif yerlerden süngü ve kurşun ile yaralanıp ve hâlen

hayatta olduğu ve köy halkından yirmi nüfus da kaybolup hayat ve mematlarından haber alınmadığı anlaşılmış, gerek câmide yakılan üç şehidin gerekse **Hacı Mehmet**'in evinde şehid edilerek yanan **Hacı Mehmed** ve **Hacı Ethem oğlu Mustafa** ve **Hacı Mehmet** zevcesi **Lâtife** ve **Emir** zevcesi **Zeyneb**'in Penç Köyünden burada misâfir ismi bilinmiyen bir şahıs ile **Hacı Ethem oğlu Ahmet**'in Tütünlükte kezalik şehid edilerek yanan Muhacir **İbrahim Dayı, Kuru Ali'nin Mustafa** ve oğlu **Ahmet, Kâhya Mustafa**'nın **Zahid** ve **Mahmut Usta**'nın ve kül halinde olan köyün tofografı alınmış ve yanan evlerle birlikte halkın bir senelik yiyecekleri olan ve henüz anbarlarına attıkları hububat ve zahirelerin ve bütün eşyalarının tamamen yanması dolayısiyle halkının kelimenin bütün mânasiyle aç ve perîşen bir hâlde enkâz üzerinde kalmaları her veçhile kayda şayan görülmüş ve gecenin hulûlüne binâen ileriye hareket kaabil olmamasiyle ertesi günü devam edilmek üzere Bursa'ya avdet edilmiştir.

12 Eylül 1338
Müddei Umumî: Hüsnü
Belediye Tabibi: Mehmet Ali
Fotoğrafçı: Ali Sâkıp

TAHKİKAT HEYETİNİN IKINCI RAPORU

Bursa Mülhâkatında Yunan Mezâlimi

Bursa havâlisine âit fâcialardan yalnız iki köye ait olan şu müthiş raporu okuyanlar bu bölgedeki mezâlimin dehşetini kavrayabilirler.

«13 Eylül Çarşamba günü Fransız mumessili **Mösyö Fuçar** ile birlikte tahkikata devam etmek üzere Alaşar

Köyüne müteveccihen giderken yolda tesâdüf edilen Panayır Köyü ile Tepecik Köyü arasında yol üzerinde bir müslümanın, göbeğinden almış olduğu kurşunla şehid edildiği görülmüş ve Panayır Köyünden yapılan tahkikat üzerine bu şehidin başka köyden olması hasebiyle hüviyeti meçhul olduğu ve maamafih Panayır Köyünden Taş Ali isimli kimsenin bu köyden Yunan topçu kıtalarına mensup askerî fertler tarafından başı iki taş arsında ezilmek suretiyle şehid edildiği ve köy haricine kaçan halktan altı kişinin de müteferrik mahallerde şehid edildiği ve bunlardan üçünün cenazeleri henüz defnolunmadığı ve bu cenazelerin Alaşar köyü yolu üzerinde yatmakta olduğu anlaşılmıştır.

Filhakika yola devam edildiği sırada işbu cenâzelere tesadüf edilerek bunların ikisinin ta şakaklarına dayanan mermi ile üçüncüsünün kullanılan el bombası ile şehid edildikleri muayenesi sonunda görülmüş ve Alaşar köyüne ulaşıldıkta pek çok kadın ve çocuklardan mürekkep yaralılara tesadüf edilmiş ve bunlardan bir kısmının Bursa Hastahânesine gönderilmek üzere arbalara bindirildiği görülmüş, vak'a hakkında tahkikata başlanılarak 8 Eylül akşamından itibaren 11 Eylül Pazartesi gününe kadar muhtelif zamanlarda ayrı ayrı Çerkes, Rus ve Ermenilerden mürekkep üç çete gelerek evvelâ birtakım işkence ile halkın nakit paralarını aldıktan sonra 11 Eylül Pazartesi günü iki zabit kumandasında askerî bir müfrezenin köylerine gelmekte olduğu görülmesiyle korkan erkekler köy civarındaki ormanlara kaçmışlar ve kadınlar cinsiyetleri nazarı itibâra alınarak taarruzdan masun kalabilecekleri mülâhazasiyle kaçmayıp, yalnız toplu bulunmak üzere bir evde toplandıkları ve gelen zabitler kumandasındaki askerî müfreze köyü çevirmiş, içeriye giren ferdler kadınların toplandıkları eve girerek evvelâ 15 yaşında Ali kızı

bâkire **Emine**'nin ırzına tecâvüz etmek isteyerek kızın şiddetli mukavemeti üzerine kendisini dumdum kurşunu ile sağ elinden ve kasatura ile sağ yüzünden yaraladıkları ve şenî fiilin ikâına muvaffak olamayan askerlerin müteâkıben **Emine**'nin kardeşi 11 yaşında **Huriye**'yi yakalayıp biri bikrini izâle ettikten sonra diğer dört kişi de müteâkıben ırzına geçmişlerdir. Bu durum heyetimizce kanlı çamaşırları ve donunun muâyenesiyle anlaşılmıştır. **Şükrü** kızı yirmi yaşında **Düriye** ayağından dumdum kurşuniyle yaralanması müteakıp korku ve heyecandan çocuk düşürmüş, canlı doğan çocuk, Yunan askerleri tarafından hunharca çiğnenmiştir. **Düriye**'nin babası **Şükrü**'nün ise kasatura ile sekiz yerinden yaralanmak suretiyle şehid edilmiş olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca aynı köy sâkinlerinden olup korkularından bir evde toplanan kadınlardan kasatura darbesi ve kurşunlamak suretiyle öldürülen kadınlar şunlardır: **İsmail** karısı, **Hasibe, Koca Mustafa** karısı **Asiye, Hamdi** karısı **Sıdıka, Mehmet** kızı **Rahime, Mehmet** karısı **Hatice**,..............» uzun bir liste... Ayrıca erkeklerin listesi altında aynı imzalar. Her raporda en çok dikkati çeken husus, zulmün daha ziyâde kadın, çocuk ve ihtiyarlara tevcih edilmiş olmasıdır. Tarihî Yunan karakterine uyan bir yiğitlik doğrusu!... Bir de her girdikleri yerde bol bol icra ettikleri, hırsızlık, yağmacılık ve yangın çıkarmk... Hangi rapora göz atarsak bunları görüyoruz.

Aziz Türk genci!...

Unutma ve affetme... Af lâyık olana, hâtâsından pişman olup dönene gereklidir. Yunan ise hâlâ aynı alçak, aynı hırsız ve aynı çapulcu eşkıyâdır. İşte Kıbrıs!...

9 — KÜTAHYA'DA YUNAN MEZÂLİMİ

Kütahya Vilâyeti fâciaları Batı Anadolu'nun diğer vilâyetlerine nazaran o kadar büyük ve önemli değildir. Kütahya'da en çok felâkete maruz kalan mıntıkalar Yunan geri çekilme hattı içine düşen Uşak ve Bursa istikâmetine doğru kaçan düşmanın uğradığı köyler ve kasabalar olmuştur. Düşman, bu köy ve kasabaların büyük bir kısmını tamamen yakıp yıkmıştır.

Bu durumu izah eden, Ertuğrul Mebusu **Osmanzade Hamdi Bey**'in Kütahya'dan «Y e n i G a z e t e s i » ne gönderdiği mektubun bir kısmını nakledelim.

«Bugün Eskişehir'den Kütahya'ya doğru hareket ettim. Yollarda köprülerin bozulması, güzergâktaki köylerin harab olması yüzünden seyâhatimiz, çok zahmetli geçiyor. Düşman kaçarken her yerde yaptığı gibi buralarda da köyleri yakmyı, halka zulmetmeyi unutmamış. İşte karşıda, ilerde, solda birçok dumanları tüten köy harbeleri ki, hepsi bu zulmün, vahşetin şümûl derecesini ve fecâatini gelip geçenlere izah ediyor.

Etrafımızı saran bu fecî manzaralar o kadar vahşet vericidir ki; insan ne bunları görmeye, ve ne de onları işitmeye tahammül edebiliyor. Nihâyet meşakkatli bir yoldan sonra Kütahya'ya vâsıl olduk. Yunanlıların yakmaya vakit bulamadıkları şirin Kütahya'mızı cidden zengin ve mamur bir şehir olarak buldum.

Kütahya'nın işgâl zamanına ait mâceraları da, yürekleri hüzünle dolduran bir şenaat silsilesi ve rezâlet teşkil etmektedir. Halkın verdiği malûmata nazaran, Yunanlılar. Kütahya'ya girer girmez ilk işleri şehri baştan aşağı yağma etmek olmuştur. Bu soygunculukta yerli Rumlar ve Ermenilerin yapmadıkları kalmamıştır. Bir taraftan Yunanlı neferler rastgeldikleri evlere dalıp en kıymetli eşyalardan en âdi bir tütün tabakasına kadar buldukları-

nı alırken diğer taraftan Rum ve Ermeni karıları bağlara, bahçelere dalarak bütün sebze ve meyvaları baştanaşağı yağma etmişlerdir. Kütahya'da mıntıka kumandanlığı yapan Yarbay **Petros Barbaris** adındaki eşkıyanın yerli Rum ve Ermeniler vasıtasiyle halka yaptığı eziyet ve mezâlimin haddi ve hesabı yoktur. Birçok anaların evlâtları katledilmiş, nice evler söndürülmüş ve servetleri yağma edilmiştir. Kütahyalılar birçok zâlimlerin arasında bilhassa birinin çok dehşetli mezâlim yaptığını söylüyorlar. B u herif; «Çökerler İstasyonu hat kumandanı **Nekas»** dır. Bu kaatil Yunanlı, Çökerler civarındaki müslümanları zorla toplatıp s a k a l v e b ı y ı k l a r ı n ı t ı r a ş e t t i r d i k t e n s o n r a v ü c u t l a r ı n ı d e l d i r i p b a r u t d o l d u r u y o r, s o n r a y a k ı y o r m u ş .»

14 Eylül 1922

10 — AFYONKARAHİSAR VE KAZALARINDA YAPILAN YANGINLAR VE CİNAYETLER

Afyonkarasihar Vâliliğinin Yunan mezâlimine ait 16 Ekim 1338 tarihli raporu şöyledir:

«Yunanlılar son defa Afyonkarahisar Vilâyet merkezini 12 Temmuz 1338 de işgâl etmiş ve kuvvetlerini Sandıklı, Vivril, Bolvadin ve Aziziye kazalarına yaymışlar, Sakarya Muharebesi neticesinde Bolvadin, Aziziye, Sandıklı kazalarından çekilmiş ve merkez vilâyet köylerinden 115 ve Çivril'den 22 köye, vilâyet merkezi ve Çivril kazası merkezini 27 Ağustos 1338 tarihine kadar işgâl altında bulundurmuşlardır. İşgâl müddeti zarfında Yunanlıların hareketleri çok vahşice olmuştur.

1 — İşgâlin başlangıcında masum müslüman halka şiddet ve cebir kullanmak suretiyle hareketlerini tanzim

ve işgâlin devamı müddetince bu muâmelelerini devam ettirmişlerdir.

2 — Akviran köyüne girdikleri sırada öğle vaktiydi. Ezân-ı Muhammediyi okumak üzere minâreye çıkan müezzine karşı kuvva-yı milliyeyi dâvet ediyorsun diye silâh kullanarak O'nu ve daha sonra 25 kişiyi öldürerek köyü yakmışlardır.

3 — Silâh arama bahânesiyle köy ve kasaba halkını hapsetmiş, dövmüş ve baskı yapmışlar, kuvva-yı milliyeye malûmat vermek töhmetiyle birçok kişiyi köyden uzaklaştırmışlardır.

4 — İstihkâm kazmak için müslüman ahâliyi zorla sevketmişler ve bütün tahkimatlarını angarya yoluyla müslümanlara yaptırmışlardır.

5 — Ufak bir bahâne ile bir takım köyleri yakmışlar ve bir kısım halkı mitralyöz ateşine tutmak, kasatura ve süngülerle kadın ve çoluk çocuk önüne geleni imhâ etmişlerdir. Yunanlılar bu hareketleriyle bütün müslüman halkın maneviyatlarını kırmak ve halkı hayvan sürüsü gibi istedikleri şekilde kullanmak ve mallarını almak gâyesini gütmüşlerdir. Bu cümleden olmak üzere Deper, Kışlacık, Kalecik-i Kebir, Kalecik-i Sagir, Çakır, Çudarlı, Doğanlar, Polacık, Süklüme, Ruger, Sarıcaoğlu, Lepken, Beykör, Eğrit, İhsaniye köylerini tammen yakmışlardır.

6 — Namuslu kız ve kadınların zorla ırzlarına geçmişler ve bunları siperlere nakleyliyerek orada kendilerine çeşitli hakaretler yapmışlardır.

7 — Kasabada zaten mahdut olan çeşmeleri Yunanlılar tutarak suya giden müslüman kadınlara su vermemek ve Ermeni çocuklarına taşlatmık suretiyle müslüman halkı su almaktn bile menetmişlerdir.

8 — Birer bahâne ile zenginleri hapsedip kendilerinden nakdî para, ziynet gibi kıymetli eşyayı alarak gasp eylemişlerdir.

9 — Köylü ve kasabalıların öküz, inek, koyun gibi hayvanlarını toplamışlar ve ellerinde birkaç manda ile birkaç öküzden başka birşey bırakmamışlardır.

10 — Birçok köylerden ev kerestelerini alarak istihkâmlarda ve bir kısmını da yakmak için kullanmışlardır. Bu cümleden olmak üzere Akcin, Sisin, Selimiye, Bavirdi. Alcalı, Kumartaş, Bostanlı, Eskiemir. Susuz, Aylak, Eydemir köylerinin evlerinin kerestelerini tamamen alıp, tahribat yapmışlar ve köylüleri açıkta bırakmışlardır.

11 — Köylerin zahiresini almışlar ve hayvansızlık yüzünden ziraat yapılmamakla beraber, yapmak arzusunda bulunan köylere bu hususta her türlü müşkülâtı çıkarmışlardır. Köy bahçelerinde ve bağlarında ve civarlarında bulunan meyvalı ve meyvasız ne kadar ağaç varsa tamamen kesmişler ve hattâ bağların kütüklerini bile sökmüşlerdir.

12 — Bu defa kaçarken Eğret Köyüne vardıklarında köylüleri harman mevkiinde toplıyarak kendilerinden memnun olup olmadıklarını sormuşlar ve şiddetle mukabele eden köylülerin harmanlarını ateşe vermişlerdir.

13 — Karahisar'ı terkederken hükümet dâiresi civarında İzmir ve İstanbul istasyonları caddelerinde bulunan makine ve istasyonları ateşe vermişler ve Karahisar'ı yakmak üzere tahrip müfrezesi tertip etmişlerdir. Fakat müfreze tahribat yapmağa vakit bulamamıştır.

14 — Kasabayı terkederken Ermenilere «Şehri terk ediniz. Balmahmud'a kadar gidiniz. Orada harb edeceğiz!» diyerek Ermeni halkı bir ferd kalmamak üzere beraberlerinde alıp götürmüşlerdir.

15 — Karahisarı terkederken İmâret Câmii şerifinde müslümanlardan altı yüz kişiyi hapsetmişler ve bunları diri diri yakmak istemişlerdir. Fakat kahraman ordumuzun yetiştiğini haber alan cesur kadınlarımız cömie hücum et-

miş ve câmiin kilitlerini kırarak erkekleri boşaltmış ve kurtarmışlardır.

16 — Müslümanlara kat'iyen ticaret yaptırmamış ve ne kadar dükkân varsa hepsine el koyarak İzmir'den ve öteden beriden gelen Rum ve Ermenilere vermişler, müslümanları bu suretle alış verişten menetmişlerdir.

17 — Birçok hastalıklı ve frengili rum kadın ve erkek getirmişler ve müslüman halktan kadın ve erkekleri bunlarla temasta bulundurmuşlar ve müslümanları hastalıkla aşılamışlardır.

18 — Kasaba mahallelerinden ve köylerden peyderpey gelen vesikalar tetkik olunmuş ve on iki mahalle ile elli beş köyün çeşitli mezâlime maruz kaldığı anlaşılmıştır.

19 — İşbu mahalleler ve köylerde 250 şehid ve 50 yaralı, 132 esir. 500 mahpus vardır. 3600 kişiye çeşitli işkenceler edildiği ve 2079 evin yakılark tahrip olunduğu anlaşılmıştır.

20 — Oniki mahallenin zararı 932547 liradan ve elli beş köyün zararı 421196806 liradan ibâret olduğu arz olunur. (O günün parası).

Karhisar-ı Sahip Mutasarrıfı
Ali Rıza

RESMÎ TEBLİĞLERDEN

Nu: 3

28.8.1338 tarihli Resmî Tebliğ:

Düşman Afyonkarahisar İslâm mahallelerinin büyük bir kısmını ve Afyon civarında birçok köyleri yakmıştır.

Nu: 4

24 Temmuz 1338 — Afyon'un kuzey ve doğusunda bulunan çeşitli köylerin mezruatı ile Çivril çevresindeki Sa-

rıbaba Köyünün düşman tarafından yakıldığı görülmüştür.

Nu: 5

Afyonkarahisar'da Bir Gezinti[1]

«Afyonkarahisar'ı görmeden, oraya ait hislerimi tespit etmeden, Bursa'ya, önünden bir rüzgâr gibi geçtiğimiz yerlerde, köylüler, düşman tahribatının giderilmesinin bir buçuk seneye yakın bir zamandır geçirdikleri kâbusun dehşetiyle gerilen sinirlerini yatıştırmağa çalışıyorlar. Yollarda harb kalıntısı bazan tek bir matara, boş kovanlar. kırık kasatura ve sâireye rastlıyorduk. Bunları ben ve arkadaşlar birer hâtıra diye topluyoruz.

İzmir istasyonuna doğru yol almağa bşladım. Manzara, evvelâ kırık camlar, yarım binalardan başlıyark ilerledikçe bir harabe hâli almağa başladı. İstasyon binası tekmil bomba ile atılmış, oteller, Hamidiye, Mecidiye mahalleleri baştanbaşa yakılmıştır. Darülmuallimin filân birkaç bina kurtulmuş, on iki vagon ahşâp kısımları yanmış bir halde, bir lokomotif bozuk olarak elde edilmiştir. Fakat az bir tamirle tekrar kullanılabilecektir.

Sonra hükümetten yukarı çarşıya çıktım. Buradaki dükkânların büyük bir kısmı kül olmuş. Fakat bilâhare öğrendiğime göre bunlar Yunan işgâli altında iken zuhur eden bir yangında kurban gitmiştir.

Evvelâ işgâl esnasında revâ görülen mezâlimden bahsedeyim:

Memlekette o sene ne kadar yün, tiftik, buğday vesâir mahsul varsa gaspederek kaldırdıkları gibi, geçen senelerden devrolunark depolarda bulunan eşya ve ürünleri de götürmüşler; evleri, dükkânları basarak yataklardaki yünlere, sandıklardaki elbise ve kumaşlara varıncaya ka-

---

1 — İkdam gazetesinde yayınlanmıştır.

dar gaspetmişlerdir. Bunu kısmen bir şekle bağlamak istemişler, Yunanlılarla müştereken kurdukları «Şark Halı Kumpanyası» nâmına yapmışlar ve parasını öder gibi görünmüşlerse de hakikatte beş para vermemişlerdir. Hattâ, câmilerdeki halılar, kilimler bile bu vesile ile toplatılmıştır. Fakat zavallı halkın feryat ve şikâyeti o kadar ayyuka çıkmıştır ki; kendisini tutamamışlar ve bunları İzmir'e yollamışlardır.

Etrafta ve merkezde hemen hayvan kalmamış gibidir. Sığır, keçi, koyun, beygir olmak üzere gaspolunan hayvanların sayısı altı yüz bin civarındadır. Taarruz esnasında Yunanlıların ruh hâline dâir yaptığım tahkikata göre daha Sakarya Harbinde düşmanın maneviyatı tamamen kırılmıştır. Şehirde Yunan mümesili olan bir ihtiyar Palikarya, ordumuz tarafından takib olsaydılar Yunanlıların daha o zaman hezimete uğramış olacaklarını itiraftan çekinmemiştir. Çünkü **Venizelos** ve **Kostantin** taraftarları arasındaki ihtilâf son dereceyi bulmuş, siyâsî çatışmalardan dolayı birbirlerini öldüren zabitler bile görülmüştür.

Vakta ki; Yunan ordusu çözülmüş, hezimet başlamış, işte asıl o zaman Yunanlıların vahşet damarları kabarmış...

Yağma etmedik islâm dükkânı, eşyasını soymadık Türk evi bırakmamışlardır. Civardaki Deper Köyü halkını tamamen kurşuna dizmişler, yüz altmış evli Sürmenli'nin yarısından fazla bir kısmını yakmışlar!... Tam kuvvetleri çekildikten sonra şehrin iki başına tahrip müfrezeleri koymuşlar, fakat ordumuzun sür'atle gelmesi ve halkımızın öncülüğü sâyesinde köyü kurtarmışlardır. Bu yangın tertibatı için emir veren, bilâhare Altıntaş - Dumlupınar muharebesinde **Trikopis** ile birlikte esir edilen **General Dimeris**'dir.

Hüseyin Fikri»

11 — UŞAKTA YUNAN MEZÂLİMİ YANGIN VE KATLİAM

Yunanlıların Uşak civârında yaptıkları mezâlim daha çok kanlı ve haysiyet kırıcı olmuştur. Şehrin etrafında üç yüzden fazla, Yunanlılar tarafından şehid edilmiş Müslüman cenâzeleri bulunmuştur. Öldürdükleri müslümanları evvelâ soymuşlar, üstlerinde para, mücevherat vesâir ne varsa tehdit ile gaspederek almışlar ve ondan sonra biçâreleri pek feci bir surette öldürmüşlerdir.

Müslüman mezarlığında büyük bir fâcia olmuştur. Altı müslüman kadını, âlet-i tenasüllerine kazık sokulu olduğu halde bulunmuştur. Bu kadınların başlarını da kesip gövdelerinin üzerine koymuşlardır. Eğer ordumuz yetişmemiş olsaydı. Yunanlılar bütün halkı kesecek, kasabayı da bombalarla baştanbaşa tahrip edecekmiş. Yunanlılar bunu âlenen söylemişlerdir. Sekiz yüz hane yerli hiristiyanları Yunanlılar zorla götürmüşlerdir. Askerî istihbaratça fotoğrafları alınan şehidler şunlardır:

(Raporda uzun bir isim listesi yer almaktadır).

Uşak kasabası fecâyiine ait tafsilât ve bu fecâyii te'yid eden tahkikat raporu o sırada Fransız teb'asından **Mösyö Şarl** tarafından görülerek keyfiyet **Mösyö Mojen** vasıtasıyle Fransız hükümetine bildirilmiştir.

UŞAK YANGINLARI HAKKINDA RESMİ TEBLİĞLER'DEN

Nu: 9

1 Eylül 1338 — Her tarafta ordularımız önünde çekilmekte bulunan düşmanın müslüman halka çeşitli mezâlim, katil ve imhaya ve köylerle kasabaları yakmaya devam ettiği ve bu meyanda Eskişehir ve Uşak'ta büyük yangınlar

meydana getirdiği ve Uşak ovasındaki köyleri yaktığı görülmüştür.

2 Eylül 1338 — Uşak'ta takriben iki bin evin Yunan mevkii kumandanlığının emri ve nezâretiyle hususî surette yaktırıldığı ve yüzlerce kadın ve çocuğun insanlığın yüzünü kızartacak her türlü vahşetlerle katl ve yok edildikleri tahakkuk etmiştir.

UŞAK KAYMAKAMLIĞINDAN ÇEKİLEN BİR TELGRAF

Uşak kasabasının kurtarılması esnasında kasabada Yunanlılar tarafından çıkarılan yangında bin yedi yüz seksen beş ev ile altı yüz otuz dört dükkân ve on altı câmi ve mescit yandığı Kaymakamlığın iş'ârına atfen Kütahya mutasarrıflığından mefrud 16 - 17 Eylül 1338 tarihli telgrafnamede bildirilmiştir.

Dahiliye Vekili Namına:
Müsteşar Ahmet Münir

BİR İNGİLİZ GAZETESİNİN UŞAKTAN GAZETESİNE ÇEKTİĞİ TELGRAF

Yunan ordusuyla beraber harb harekâtını takib eden «Daily Telgraf» Gazetesi Muhabiri 24 Eylül 1922 tarihinde gazetesine şu telgrafı çekmiştir:

«Uşak'ta iken benzin tenekeleriyle, yangın bombalarının şehir dahilinde dağıtıldığını gözlerimle gördüm. Yunan zabitleri şehrin yakılacağını bana şahsen hatırlattılar. Ric'âtin başlangıcından sonuna kadar yunanlıların kundakçılığı devam etmiştir.»

BİR MEBUS'UN MÜŞÂHEDELERİ

Besim Atalay Bey'in Yenigün Gazetesine verdiği izahat şöyledir:

— Daire-i intihabiyenizi nasıl buldunuz?

— Harap ve perişan buldum. Bilhâssa Uşak ve havâlisi çok hırpalanmıştır. Öyle köyler var ki, barınmak için bir ev bile bırakılmamış, köyün aklı eren adamları sürülmüş, malları götürülmüş, harmanları yakılmıştır. Ordunun harekâtındaki sürat olmasaydı, bugünkü halkın hemen hepsi öldürülecekti.

Düşman Uşak'ı tamamen yakmak ve halkının hepsini öldürmek üzere tertipler yapmış, fakat kahraman ordumuzun yetişmesi üzerine şehrin ancak yarısı kurtarılabilmiştir. Uşak'ta iki bin ev, bin dükkân, on beş câmi yanmış, bin kadar Türk öldürülmüştü. Cinâyetler muhtelif şekillerde yapılmış, bir kısmı diri diri yakılmış, bir kısmı kesilmiş, bir kısmı da kurşunla öldürülmüştür.

— Valide ve hemşireniz ne suretle şehid edilmişler?

— Kurşunla şehid edilmişlerdir. Valide ve hemşirem evin büyük kapısını tahkim ile meşgulken, dışarıdan atılan kurşunlarla şehid düşmüşlerdir. Hemşirem derhâl ölmüş, vâlidem on iki saat kadar yaşamıştır. Validem etrafında ağlaşan torunlarına «Evlâtlarım ağlamayın, biz bugünü arıyorduk; işte askerimiz giriyor. Elbette bizim gibi şehidler ve kurbanlar olacak ki; bu topraklar küffardan kurtulacak. Validenizle biz şehidiz. İkimizi bir mezara koysunlar. Biz Tanrı huzuruna birlikte çıkalım!...» demiş, Hemşirem daha evvelce karşılarında yanmakta olan bir komşu evine söndürmek için su taşırmış. Kendisine; «Söndürme, seni öldürürüz!...» diyen düşman askerlerine; «Sizde gâvur inadı varsa bende de Türk inâdı var. Bildiğiniz halti yapınız!..» demiş ve ilk kurşunu orada almıştır. Uşak ve havâlisinde mezâlim yapanların çoğu yerli Ermeni ve Rum-

lardır. Yunan askerleri en çok hırsızlığa ve soygunculuğa ehemmiyet veriyor. Ermenilerle Rumlar yangın yapmağa, adam öldürmeye çalışıyorlardı.

UŞAKTAKİ YUNAN MEZÂLİMİ HAKKINDA BİR FRANSIZ'IN ÇOK ŞAYANI DİKKAT OLAN RAPORUNDAN ALINAN İBRETLİ BAZI PASAJLAR.

Yunanlıların Türk zaferine kadar her geçtikleri Türk toprağında yaptıkları mezâlimi gözleriyle gören ve sırf müşâhedelerine istinaden hükümete bir rapor takdim eden Fransız teb'âsından **Mösyö Şarl Jiro** diyor ki:

«...Akşam saat yedi buçuğa doğru çocuklarımla sofra başına oturarak henüz yemeğe başlamıştık ki, bombanın tarrakasını müteâkip büyük bir alev sütununun yükseldiğini gördük. Evimin ancak birkaç metre ilerisinde bulunan ve ikinci fırkanın kalem dairesi olarak kullanılan binaya ateş verilmişti. Civar evler tamamiyle ahşâp olduklarından derhâl başka bir yere taşınmak mecburiyetini hissettim. Be bu esnâda yüksekte olduğu için ovaya nazır bulunan evimin penceresinden karşıki ovada on kadar köyün yanmakta olduğunu gördüm. Şehirdeki yangın gitgide şiddetlendi. Yangınlar, ahşâp binalara yangın bombaları atmak, benzinli paçavralar kullanmak suretiyle ortaya çıkarılmıştı. Bir an içinde şehir alev içinde kalmış, aynı zamanda Türklerin ağlayış ve feryatları mütemadi bir inilti halinde etrafa yayılmıştı. Amansız bir katliâm başlamıştı. İstisnasız erkek, kadın, genç, ihtiyar, çoluk, çocuk bu fâciada kurban ediliyordu. Genç kız ve kadınların namuslarına tecâvüz bu vahşet sahnesinin en âdi vak'alarındandı.

Yangın çıkarmakla meşgul bulunan askerlerin arasında yerli Rum ve Ermeniler askerlere rehberlik etmekte ve Türk eşraf ve zenginlerinin evlerini bunlara göstermek te idiler. Bunların servetleri yağma edildikten sonra ekse-

risi öldürülüyordu. Kadınların kollarındaki bilezikler ve boyunlarındaki altınlar gaspolunuyor, evleri tecâvüze uğrayan Türklerden bazılarını hayatları büyük bir meblâğ mukabilinde bağışlanmakta ise de bu müemmen değildi. Çünkü: Firarîler bir sel halinde birbirini takip etmekte olduklarından bunların elinden kurtulabilmek için büyük bir tehlikeyi göze alarak şehirden uzaklaşmaktan başka çare yoktu. Şehir dahilinde tahrip ve hırsızlık büyük bir facia halini almıştı. Yangından kaçanların üzerine yaylım ateş kurşun sıkılıyordu. Evlere girip çıkmak yasaktı. Bir eve giden veya çıkan Türkler üzerine ateş açılması için kumandan tarafından emir verilmişti. Polis Müdür Muavinliği vazifesini ifâ etmekte olan İzmir Fevkalâde komiseri mümessili **Kiryakidis**, halkın feryad ve figânı ayyuka çıktığı, kurtulmak için mezarlıklara sığınan kadın ve çocukların üzerine ateş edildiği veya diri diri yakılmakta olduğu bu fecî dakikalarda evinde eğlenti tertip ederek gramofon çalıp kafayı çekiyordu. Ferdâsı cuma günü yangın el'ân tahribatına devam etmekte idi.

....

Bu rapordaki ifâdelerin tarafgirliğe müstenid olmayıp tamamen müşâhede ettiğim gerçeklerdir.

4 Kânunuevvel 1922 tarihinde
Uşak'ta yazılmıştır.
Ş. Jiro

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRKAÇ MEKTUP — BİRKAÇ İTİRAF

— Ele geçen mektuplardan —

TÜRK KAATİLLERİNİN KANLI HÂTIRALARI KENDİSİNİ ZENGİN EDEN MÜSLÜMANLARA YAPTIĞI ZULÜMLERLE ÖVÜNEN BİR YUNANLININ MEKTUBUNDAN:

«...Gönderdiğim kulakların her birini en aziz sevgililerinize gayet kıymetli bir zafer hediyesi olarak takdim ettiğinizi yazıyor ve Türk kadınlarıyle geçirdiğim baygın dakikalardan ve mallardan bahsetmekliğimi rica ediyorsun.

... Azizim **Mihail**, hayatım o kadar safalı, o kadar renkli ki, bunu **Gıladiston**'un belâgat ve fesahati bile hakkıyla tasvirden âcizdir.

Emin ol, hâzlarına mağlûp **Ondördüncü Lui** bile muhteşem ve azâmetli tacının nüfuz ve tesirine rağmen benim kadar gönül alıcı genç kızların, nâzende kucağında mes'ut

---

1 Türk kaatilleri ve Yunanlılar (Rumeli Muhacirin-i İslâmiye Cemiyeti neşriyatından) İstanbul Matbaa-i Amire, 1332 Sh. 7 ve devamı,

olmamıştır. Çünkü onun kuvvet ve ikbâli ne kadar şâşâlı olursa olsun, hiç olmazsa bir kayda bir örfe bağlı idi. Fakat ben: hâmisiz, istinatgâhsız öyle Venüslere mâlik bulunuyorum ki; âdetâ onların yalnız ırzı değil, hayatı bile benim elimde... Bir hükümdar gibi **Mihail**... Her tarafı efsanevî ilâhelerle çevrili bir **Heraklis!**... Ne eğlenceler, ne safâlar...

Her gece sekiz on Türk-Osmanlı kızını ağlata ağlata soymak, oynatmak, bir zaman tehditle, işkenceler ile onları meyus ettikten sonra müstehzi gülüşlerimizle rakslarını alkışlamak, Helen oğullarına ne kadar neşeli bir zafer gururu bahşediyor«...

Sabahlara kadar Yunan subaylariyle birlikte bu nefis ve dilber Türk kadınlarının çıplak sevimli manzaraları karşısında mağlûp olmaz kıralımızın şerefine billûr kadehler şakırdatıyoruz. Fakat bilsen bunları ne maharetle oynattırabildim. « Y a n y a » nın düştüğü gün bütün Müslümanlar şanlı (!) Yunan ordusunun korku ve vahşetiyle ağlayarak samanlıklarda, ahırlarda saklanırken ben evvelce tanıdığım güzel müşterilerimin evlerini birer birer çalarak onları himâye edeceğimi söyledim ve tatmin ettim. Zaten bu aptâlları (?) aldatmak için öteden beri ben müfrit hâmiyetli bir Osmanlı kesilir, Yunanlılara karşı hiddetli görünürdüm. Bu tavırları ve hissiyatı müslümanları celbetmek için yapardım. Nitekim bu hareketimin çok faydasını gördüm. Hangi nefîs ve şuh müşterimi himâye etmek için faziletkâr ve sâdık bir vaziyet alarak dâvet ettiysem derhâl sevinerek icâbet etti. Bütün mücevherat, bütün paralar benim evime geldi. İlk günlerde on dokuz müslüman vardı. Bunlardan 7 erkek eğlenceme mâni olduğu için birer suretle kuyuya yuvarlandı. Üç ihtiyar kadın da faydasız ve can sıkıcı olmak hasebiyle kolayca boğazlandı.

YENİ DOĞMUŞ ÇOCUĞU ÇİĞNEYEN YUNANLI!...

İşte şimdi en müstesnâ ve lâtif olarak dokuz metrese mâlikim. Bunların arasında bilhassa parmaklarında fındık kadar pırlantalı yüzükleri ile hürmet nazarımı celbeden sarışın endamlı iki kız vardı, (bir miralayın kızları) dâima inatkâr vaziyetleri ile beni çok uğraştırıyorlardı. Yemek yemedikleri için günden güne zayıflayarak âdetâ bir iskelet hâlinde kuru ve çirkin oluyorlar. Bu meyanda daha genç iki yüzbaşı hanımı var. Biri hâmile, geçen gün çırılçıplak soyunmak ve böylece karşımızda oynamak istemediği için kendisini güzelce tokatladım, tekmeledim. Çocuk düşürdü. **Bu uğursuz Türk yavrusunu ayaklarımla annesinin gözleri önünde yumurta kırar gibi ezdim.** O hâlinde bile dediklerimi yaptırmağa zorladım. Bilirsin **Mihail,** ben ne kadar inatçıyım, dediğim iki olmaz. Öbürleri bir doktor binbaşının üç sevimli kızıyla iki mülâzım hanımından ibârettir. Bunlar benim dört beş senelik yağlı müşterilerimdir. Hele miralayın kızları ile doktorun âilesine Avrupa'dan lavantalar, kolonyalar, pudralar getirir, bire on kazanırdım. İlâçlar, mâden suları başka bir yekûn!... Eczahâneme şöhret veren doktordur. Sersem, benim eczahânemin propagandacısı olmuştu. Hastalarına mutlaka benden ilâç almalarını tavsiye eder ve yanlışlıkla başka yere giden hastaları tedâvi etmezdi. Ama bu muvaffakiyetlere de benim kurnazlığım olmasaydı nâil olamazdım.

Ötedenberi budala müslümanlara karşı gayet kurnazca hareket ederdim. Onlar da hayvan (!) gibi hakikâten Türk ekmeğiyle büyümüş olmaktan mütevellit bir minnetşinaslıkla Osmanlılara kalben ve rûhen bağlı ve perestişkâr olduğuma kani olurlardı. Buna muvaffak olmak için ne diller döktüm. Ne çenebazlıklar yaptım. Ama Türkleri de bir inek gibi sağdım. Muharebeden evvel eczahânemde iki bin liralık mal vardı (o zamanın parası) Atina'dan sizin kar-

şınızdaki dükkânları üç senede yaptırmıştım. Bundan başka her ay gizlice Yunan Donanması'na sekiz lira iâne verirdim. «Etniki Eterya Cemiyeti» ne de altı lira yollardım.

Türksever olmak kolay değil yavrum!. Fakat şimdi sormuyorsun servetim ne kadar? Geberttiğim üç kocakarının elmasları, kuyuya yolladığım müslümanların banknotları fenâ bir yekûn değil... Fakat bu ganimet hiçtir, hiç **Mihail!** Yanımdaki dokuz metresin her biriyle ırzlarına tecâvüz etmemek şartiyle aramızda bir mukavele var. Nakledeyim bir parça eğlenirsin. Bu muâhede mücibince Türk kadınlarının nâmusu her türlü taarruzdan masundur. Fakat karşımızda çırıl çıplak oynayacaklar, raks edecekler, bize içki dağıtacaklar!. Buna mukabil de bütün elmaslarını ve pırlantalarını, hattâ elbiselerini terk ve teberru (!) ettiler. Evlerine gittik. Samimî bir itminan ile en gizli yerlere gömdükleri servetlerini çıkarıp bize teslim ettiler. Bütün mallarını aldığımıza kanaat ettikten sonra muâhedeyi parçaladık. Ahdi bozduk. Çünkü hiç böyle mahkûm ve esir adamlara verilen sözün kıymeti olur mu?... Nasıl **Mihail?** Avrupa siyâsetçileri hakikaten çok güzel bir kâide koymuşlar! «Kuvvet; hakka üstündür.» Fakat ben sana en meraklı bir vak'ayı anlatmayı unuttum. Bak dalgınlığa!... Elmaslar, pırlantalar ve mücevherat gözlerimi kamaştırıyor da ondan galiba!... Şimdi her bâhiste mutlaka dönüp dönüp muâhedemden bahsediyorum.

Bilirsin ki ben Atina'dan diploma alarak Yanya'daki eniştemin yanına geldiğim zaman pek züğürt idim. Hattâ vapura binerken iki paket sigara almak için senden bir dirahmi bile istemiştim. Fakat samimî Türk hissiyatiyle dolu olduğumu mübalâğa ile anlata anlata saf Türkleri ikna etmekle o kadar zengin oldum ki; nihâyet bu sâyede bir gün mahalle arasında bakkallık eden eniştem, **Hasan Bey** isminde şişman bir Türk beyine beni takdim ettiği zaman

bir saat içinde herifi kandırdım. Kâh mahcup, bazen müfrit bir Osmanı vaziyetleriyle onu aldattım. Eniştem rollerimin mükemmeliyetini yan gözle takip ve takdir ediyordu, **Mihail**, sersem ne dedi bilir misin?

«— Bu evlât hayırlı bir Osmanlı yavrusudur. Ben buna para vereyim!.»

Beğeniyor musun muvaffakiyeti?

Haftasında eczâne açıldı. Ben de hergün, gittikçe kazanıyordum. **Hasan Bey**, bütün zengin âileleri bana getirdi. Benden alış veriş etmeyenlere darılır ve bir daha onlara selâm bile vermezdi. Fakat asıl anlatmak istediğim mühim meseleye geldim. Bunun en küçük kızı, o kadar dilber, o kadar sevimli idi ki, bizim Atina'nın güzellerine (venüs) olabilirdi.

Ooh! Osmanlılar. Bizim için en yağlı ve lezzetli bir şikâr (av)!. İşte ben bu kızı seviyordum. Çarşafa gireli henüz iki sene olmuştu. Sarı saçlarıyla, mâvi ve câzibeli gözleri perileri andıran bu türk kızı daha evvel eczahâneye gelirdi. O zaman göğsünde henüz beliren şeffaf memelerinin titreyişini gördükçe çıldıracak olurdum. Bu çiçeği bir arı gibi emmek için canımı verirdim. Nihâyet bir gün talihim imdadıma yetişti. Muharebe oldu. Ben her gün toplar patlarken, ortalık inlerken, bunların konaklarına gider ve kendilerine teselli verirdim. Yunanlılara lânet okurdum. Yanya düştüğü gün bunları da öbürleri gibi kandırarak evime getirmiştim. Ah görsen!... Ne kadar mücevherat! Ne kadar banknot desteleri! Maksadıma nâil olmak istiyordum. Bir akşam ihtiyar **Hasan Bey** sancılandı. Hemen eczahâneye koştum. Bir bardak süte akselmen eriterek üstüne de birkaç damla nâne ruhu koydum. İhtiyarı tamamiyle bir daha duymamak üzere sancıdan kurtardım. İki genç hizmetçi kızlarını tanıdığım bir Yunan çavuşuna hediye ettim. Yalnız Hanımla, Büyük Hanım kaldı. Büyüğü elindeki çekme-

ce koynunda olduğu hâlde yatardı. Küçük ise sevgili **Nihal'imi** kucağına alırdı. Bu iki cadı, birer zebâni gibi benim muazzez iki emelimin husulüne mâni oluyorlardı. Buna da çâre buldum. Büyük hanım, gâyet ihtiyar olduğu için bana zahmet vermedi. Boğazını mendil ile sıktım. Gözleri fırladı, dili sarktı, çekmeceyi de çok şükür elinden bıraktı. Küçük hanımı cennete yollamak pek kolay olmadı. Gece boğazlamak istedim. Meğer uyumuyor, hep kızı ile beraber titreyerek sabaha kadar oturuyorlarmış. Muvaffak olamadım. Zehirlemeye teşebbüs ettim. Farkına vardı. Sen olsan ne yapardın **Mihail?** Bak ben ne kurnaz adam mışım? Bu kadın korkusundan asabî bir hâle düştü. Kahve tiryakisi kesildi. Küçük bir ispirto takımına usulca eter doldurdum. O yine sinirlerini uyuşturmak için kahve pişirmeye uğraşırken, benzin tutuştu. Ben zaten gözetliyordum. Sevgilim **Nihal Hanım'ı** çılgın hâlde annesinin üzerine atılacağı zaman kavradım, menettim!... Kucağımda bağıra bağıra annesinin yanarak öldüğünü, bayılıncaya kadar seyretti. Fakat müşkülât bundan sonra daha ziyâde artmıştı. Bir türlü bana teslim olmuyordu. Cevâhirlerini, paralarını, tamamen verdiği hâlde katiyyen çılgınlıklarımı teskin etmek, beni visâliyle kucağında mest etmek istemiyordu. Şiddet kullandım. Olmadı. Dövdüm, yine olmadı. **Ölümle tehdit ettim, korkmadı. Elbiselerini parça parça ettim. Artık karşımda çıplak bir venüs gibi nurdan vücudu ile âdetâ parıldıyordu. Yalnız o yine elleriyle göbeğinin alt tarafını örtüyordu. Mâni olmak istedim, kollarını büktüm, beni ısırmaya başladı.**

O hiddetle hançeri sol bileğine sapladım. Bir kolu tutmaz oldu. Fakat öbür avucuyla yine avret yerini örtüyordu. Bu defa ikinci kolunu da sakatlamaya mecbur kaldım, hay domuz şeytan!... Bacaklarını kuvvetle birbirine sardı. Bacaklarının da damarlarını kestim. Fakat kan ter içinde

kalmıştım. Ben bile kuvvetten düşmüştüm! Nihâyet teslim oldu. Nasıl anlatayım Mihail?...

Yunanlılar bütün Dünyayı zaptetseydi bu kadar zevk hissetmezdim. Ne fayda ki ben visâle nâil olurken o ruhunu çoktan teslim etmiş bulunuyordu. Doğrusunu istersen azizim, ben pişman oldum. Çünkü o bütün mallarını bana vermişti. Sağ kalsaydı, zararını görmezdim. Eğer nefsini teslim etseydi, emin ol, onu metres gibi muhafaza ederdim. Her ne ise, vefat edene uğurlar olsun!... Yalnız o beyaz ve billûr vücudun visâliyle gaşyolduğumu yarın size ve öbür dostlarıma söylerken aynı zamanda sizin de şehvet hislerinizi uyandırmak için o dilber perinin tombul memelerini keserek eczalı bir şişeye koydum, saklıyorum. Geldiğim zaman muzafferiyetimin çelenklerini görürsün Mihail!...»

Aziz okuyucu!... Bugün senin alış-veriş ettiğin Rumlar da aynı karakterdedir. Allah onlara da fırsat verse aynı şeyi yaparlar. Bu mektubun sahibi bunların amcaları, dayıları veya ağabeyleridir. Uyan ve bunlarla alış-verişi kes!. Hasan Bey ve âilesinin, akibetinden korunmak istiyorsan, onları beslemekten vazgeç!. Bugün herhangi bir ruma kazandırdığın her kuruş, Kıbrıs müslümanlarının sırtına saplanan bir kurşun olmaktadır. Hiç olmazsa ortada Kıbrıs gibi tâze bir misâl varken gâfletten uyan!...

Aziz okuyucu!...

Oku!... Düşün!...

ve İbret al!...

— KANLI HÂTIRALAR —

— Bir Yunanlı subayın hâtıra defterinden —

8 Ekim 1912 — Selânik

Yârabbi bu « G e n ç T ü r k l e r » ne kadar müthiş adamlar? On Temmuz günü ben bunları da diğer Türkler gibi zannederek nazarı dikkâtlerini celbetmek ve aldatmak için dükkânımın önüne kırmızı mâvi bayraklar asarken, âdetâ kalbimden için için gülüyordum. Yunan Milletine tarihî meşrû bir mirâs, yağlı bir şikâr (av) olan Türk Milletinin asırlardanberi yakaladığı müzmin maraz ve cehâlet ateşi ile çubuk ve helva safasını terkederek uyanacağını ve bir gün olup da iktisadî mücadelelere başlıyacağını kat'iyyen tasavvur edemezdim. Türkiye fakirlerimiz için bir servet, zenginlerimiz için bir tarla!... Hiç bir sanat, bir meslek sahibi olmayan Yunanlılar birşey yapmasalar bile bu memlekette hırsızlıkla zengin olurlar. Bu feyz menbaı, bu ebedî hazine eyvah bizim için kuruyor. Dört, beş sene evvel en koyu müslüman mahallerindeki bakkalara, kasaplara varıncaya kadar bütün ticaret ve san'atlar Yunanlıların elinde iken bugün onların birer birer sönüp mahvolduğunu, yerine Türk domuzlarının (!) teşviki ile kurulan müslüman ve Türk müeaseselerini görüyoruz. Türk'ün ömründe hatırına, hayâline gelmiyen millet hissi, ruhunda doğuyor. Bu gidişle genişliye genişliye bizi adaların yalçın kayalarına sünger avcılığı için Mora'nın korkunç sahillerine fırlatacak... Yârabbi ne dehşet!...

Evvelden padişahların tahta çıktıkları günde dükkânımı bayraklarla, kandillerle süsleyerek müşterilere gâyet sadık bir Osmanlı dostu olduğumu gösterirdim. Bu suretle son derece muhabbetlerini ve servetlerini çalabilirken şimdi o nakâratıma hepsinin bıyık altından güldüğünü ve

yanımdaki Türk dükkânına daldığını görüyorum. Hamûlesi bizim için şeâmetten ibâret bu uğursuz « M e ş r u t i - y e t » gününden şimdiye kadar, gelirimde aşikâr bir azalma hissediyorum.

İnkılâptan bir sene evvelki gelirim, bütün masraflar hariç olduğu hâlde yedi bin lira iken Meşrutiyetin ilk senesi dört bin, ikinci senesi üç bin, bu son günlerde beş yüz liraya indi. Ayda kırk sekiz lira dükkân kirasına bile kâfi değil!... Vâdeler geliyor, ödeyemiyorum, iflâs ettim, mahvoldum!. Avrupa'dan getirdiğim son moda kumaşlara, ipekli mensucata rağbet yok. Kırmızı çarşaflı hanımlar hep Türk tüccarlarına akın ediyorlar. Eğer birkaç vatandaş olmasa idi, bütün gün akşama kadar pinekliyecektim. Ne yapayım?!... Elimden geleni yaptım. Yunan Konsolosuna şikâyet ettim, birşey yapamadı.

....

17 Ekim — Selânik.

Bugün Yunan Konsolosu, kaptan sanatkâr, tüccar, ne kadar Yunanlı varsa hepsi toplandı. Türklerle muhârebenin muhakkak olduğunu beyân etti. Oh!!!... Domuz Genç Türkler!. İşte şimdi ben yüzümdeki Osmanlı maskesini yırtarak suratınıza fırlatıyorum. Artık sizden korkum, pervam yoktur. Ben Yunanlıyım! Hem de Yunan ordusunun bir yedek subayıyım!... Bugüne kadar yüzünüze gülerken kalbim bütün kinlerini gayızlarını zapta çalışıyordu. Artık ben de sizi boğazlamak için kasatura biliyorum!...

Türkler! Sizi diri diri ateşte yakacağım, aleyhimizde söz söyleyen dillerinizi, bize buğz ve düşmanlık besleyen yüreklerinizi parçalıyacağım. Ticarethânemi iflâs ettirdiniz değil mi? İşte yarın Yunan ordusuna katılmak için hareket ediyorum, görüşürüz!...

30 Ekim 1912

Bugün Efzun alayının birinci bölüğüne tâyin olundum. Birkaç gün sonra taarruza geçeceğiz. Türklere karşı ru-

humda, fikrimde öyle bir düşmanlık hissediyorum ki; bu gayz ateşi, kayalardan şelâle gibi Türk kanı aksa söndürülemiyecek. Ah, eziyet ede ede müslüman öldürmek bana acaba nâsip olacak mı?

19 Kasım.

Şimdi bütün ümitlerimden en muazzez nâsibi almış bulunyorum. Bu hafta zarfında geçen hayatım, yüz asrın sâadet hâzlarına değer. Yedi esir subayı tabancamla birer birer alnından vurdum. Bunlardan birisi « J ö n T ü r k » lerden idi. Onu Selânikten tanıyordum, altısını işkencesiz öldürdüm. Fakat bu hayvan herifi aç, susuz bırakarak bir kolundan bir gözünden mahrum ettim. Nihâyet dün ayaklarını testere ile biçtirirken geberdi. Otuz dokuz neferi bataklığa attırdım. Yârabbi, bunların boğulurken kurtulmak için uğraşmaları ne kadar eğlendirici!... İri, boğuk, boğuk, bağırıyor, zıplıyor, fakat tekrar batıyor, kayboluyor, çamur nefeslerinden kaynıyordu. Bir diğeri su yutunca yalvarmağa başlıyor. Allah, Allah, boğuk sedâsıyla beraber, ağzından çamur püskürüyordu. O da birkaç dakika çabaladıktan sonra uslu uslu sazlıkların dibinde uyuyordu. Hâin köpekler!... Allahınızdan ne istiyorsunuz? Sizi cennete yolluyorum. Fenâ mı?...

28 Kasım.

Dün bir kurmay yüzbaşı ile yüz yetmiş asker esir oldu. Askerleri yok etmek güç değil. Fakat ben en ziyâde münevver dimağları söndürmek istiyorum. Asıl müthiş ve tehlikeli onlardır. İşte Türkiye'de ne kadar zeki, fâtih gençler varsa, onları mahvetmekten başlamak gerekir. Ondan sonra Türkiye, cehâlet karanlıkları içinde kendi kendine ortadan kalkar. Onun ortadan kalkmasından « B i z a n s » doğar!. Ne çâreki, Alman ve Avusturya muhabirleri ile Fransız Konsolosu bu subayı gördüler ve zâten de tanıyorlarmış. Gâyet cesur, kahraman, namuslu bir subaymış... Demek mutlaka gebertilecek bir domuz idi. Bunun için

gece odasına gittim. Bir dost sıfatiyle konuşurken gâfil avlıyarak bir kurşunla kafasını dağıttım. Hemen doktorlara, muhabirlere, konsoloslara, namuslu kurmay subayın maâlesef intihar ettiğini haber verdim. Bu da oldu.

30 Kasım.

Allahım! Beni bu sâadet günlerine ulaştırdığın için ne kadar bahtiyarım. Şimdi Bizans tarihini, Fâtih'in torunlarından akan bir kan deryasıyla yıkayarak «D ö m e k e» nin acısını çıkardık. Ey **Hazreti Mesih,** sana bîpâyan teşekkürler, hâdsiz senâlar!...

Uyan ey kahraman ecdâd! Uyan **Onbirinci Kostantin!** Senin taht tâcını süvârilerine çiğneten **Fâtih'in** bak ölü askerleri, çekirgeler gibi tarlalara serilmiş...

Subay ölüleri yüzleri üstü kapanarak mağlûbiyetlerini itiraf ediyorlar. «O s m a n l ı S a n c a ğ ı» yaralıların yaralarını mânevî bir nüvazişle okşamak için kızılhaç hastahânelerinin kapı eşiğine serilmiş, giden gelen ayaklarını siliyor. Dün Avrupa'ya müt'hiş ve ateşli, bir cereyan hâlinde akın eden Türk İmparatorluğu'nun cesur orduları bugün Kralımızın kudreti karşısında yerlere kadar eğilerek zelilâne silâhlarını teslim ediyorlar. Atımın altında taş yerine, kesilmiş kafalar toprak yerine yumuşak cenâzeler yatıyor. Bütün Bizans, üstüne çöken karanlık bir devrin bütün tozlarını silerek mezardan çıkıyor. Şanlı Elen orduları, ayak bastıkları köylerde Türk hurafesinin bütün zincirlerini kırıyor, onları yunanlaştırıyor. Onlara Hıristiyanlığı kabul ettiriyor. Çocuklar, kadınlar süngülerimizin parıltısını görür görmez derhâl haçı öperek Hıristiyan oluyorlar. Müteâssıp domuz Türklerin kafalarını kasaturalarla vücutlarından ayırıyoruz. Vardığımız köylerde Şarkın bâtıl itikâtlarından uğursuz birer nümune olan minâreler, mâbetler, mescitler derhâl dinamitlerle uçuruluyor. Her Yunan subayı vazifesini istikbâl için o kadar metin bir surette ifâ ediyor ki!... Türkler bundan sonra dünkü memleket-

lerinde ancak yabancı bir insan gibi dolaşabileceklerl...

Ne azametli inkılâp, ne şanlı zafer!... Ben Türk namına elime geçenleri öldürmeyi bir medeniyet borcu addediyordum. Çünkü vahşi, barbar insanlar beşeriyet için gâyet muzır bir unsurdur. Şefkât!... Bu Türkler hakkında duyulmayan bir his. Onlar için şefkât ateştir. Türklere merhamet etmek onları hasretli oldukları cennete göndermektir. Hususiyle madem ki; kendileri bunu istiyor.

8 Aralık.

Türk unsurunun kökünden mahvı için türlü buluşlar icadeden Dr. **İstafano**'nun fevkalâde zekâsını hâtıratıma kaydetmeyi bir borç biliyorum. Bu zeki doktor, İstanbul Tıbbiye Mektebinde meccânen tahsil ettikten sonra Türk kadınlarına tesir ederek gösterdiği nazik ve terbiyeli tavırlarından dolayı çok para kazanmış, İstanbul'da büyük bir şöhret sağlamıştır.

Trabya'da hâlâ köşkü vardır.

Mesut talihim beni İstafano gibi vatansever ve zeki bir doktorla birleştirdi. Birlikte çalışıyoruz. Burada birkaç Alman muharriri baş belâsı gibi duruyor. Sık sık esirleri ziyâret ediyor. Ahâli ile temâsta bulunuyorlar. Binaenâleyh hayvan Türkleri pek aşikâr boğazlıyamıyoruz. Maamâfih uğradığımız şehirlerde bunların toptan imhâsı için **İstafano** gâyet tedbirli ve mâhirane projeler hazırlıyor. Muvaffakiyet takdire değer. Şişelerle dizanteri, tifo mikrop kültürlerini bakkallara dağıttı. Müslüman müşterilerin satın aldıkları şeylere hemen bir iki damla katılıyor, ev gizlice gözetleniyor, hastalık alâmeti başgösterir göstermez resmî surette o mahalleyi kordon altına alıyoruz. Artık oraya ne ecnebi muhâbirleri, ve ne de konsoloslar

girebiliyor. Kuvvetli zehirleri ilâç diye hastalara tutuşturuyoruz. Sancılana sancılana kıvrana kıvrana telef oluyorlar. Tabii cenâzelerin çokluğu nazarı dikkati celbetmez. Çünkü hastalık var malûm ya!... Hastalığa yakalanmıyanlara yakalanmaları için verdiğimiz haplar da büyük derecede sağlam ve kuvvetli bünyeleri olan Türkleri öldürüyor. Bütün bakkallar Türk çocuklarına şeker satarken içine sülümanlı pastilleri karıştırıyor. Çocuklar da bu suretle derhâl sancılanıyor, ölüyor, ne yapalım kolera!...

15 Aralık.

Miralay beni çağırdı. Öteden beri esirleri türlü türlü uydurma bahânelerle ecnebilere sezdirmeksizin mahvettiğimi ve tertip ettiğim mâhirane usulleri bildiği için bana iltifat etti. Kat'î olarak terfi edeceğimi, hizmetimin bütün Helen tarihinde şanlı ve azametli bir yeri olduğunu ve şerefle kaydedileceğini anlattı. Buradaki üç bin esir ve yüz yirmi genç subayın yok edilmesi için zekâma, dirâyetime müracaat etti. Yarım saat düşündükten sonra tantanalı ve debdebeli bir çâre buldum ve tatbikatına geçtim. Bütün Türk esirlerini kurmay subayları ile beraber yanımızdaki kışlarının üst kısmına balık istifi denecek bir hâlde birbiri üstüne yığdım. Zemin katında zaten patlayıcı madde ile otuz barut fıçısı ve bir miktar top cephanesi vardı. Muhafazalarına memur olan Yunan neferleri yerine Teselya müslümanlarından on kişi seçtim. Gece herkes yatsı namazında iken, verdiğim işâret üzerine zemin ve semâ alevler içinde kaldı. Müthiş bir tarraka koptu, alevler dağları sarstı. Kâinat tutuşmuş gibi her taraf yangın içinde kaldı. Kışlanın demir portrelleri bile iğne hafifliği ile göklere doğru fırlıyor, etrafa baş, kol bacak, gövde tufanları, kan serpintileri yağıyordu. Câmiler karmakarışık oldu. İmamlar bile namaz ve ibâdeti unutarak can havliyle dışarıya

fırladı. Herkes birbirini çiğneyerek ite kaka kapıya pencereye hücum etti. Bu izdiham arasında süngülerimiz güzel iş gördü. Hemen bir şâyia çıkardık. Konsoloshanelerin muhafazasına takımlarla asker yolladık. Türklerin kâtliam ettiklerini, Yunan askerlerine ansızın hücum eylediklerini yaydık. Muhabirler korkularından dışarı çıkamaz oldular. Dört beş saat bu güzel fırsattan istifâde ederek toplu bir hâlde bulunan Türklerin üzerine aslan gibi atıldık.

Kendilerini kurtarabilenler büyücek bir câmiye sığınarak kapılarını kapamış, mandallarını sürmüşlerdi. Caminin dört tarafına gaz yağı dökerek ateşleyince ikinci bir eğlenceye tesâdüf ettik. Kapıdan çıkanlar derhâl süngüleniyordu. Türkler bağıra bağıra kâh pencerelerini kırmaya çalışarak kâh çılgın bir hâlde akıllarını kaybettiklerinden duvarları yıkmağa teşebbüs ederek bizi iyice güldürdüler. Gece, her taraf karanlık!... Câmiin içerisi tutuştuğu zaman alevler uzun çatal dillerini pencereden dışarıya çıkararak duvarların harici yanarken bu kırmızı alevler içinde siyah bir başın fırıldak gibi nasıl döndüğünü, kadınların saçlarından tutuşunca pervâne gibi nasıl dansettiğini görmeli!... Hele Türklerin vücudu tutuştuktan sonra mısır kızartırken hâsıl olan çıtırtılardan daha müthiş sedâlar çıkartıyor. Ayyuka kadar yükselen feryâtlar, ağlamalar, ağlaşmalar büsbütün zevk verici bir zafer musikisi teşkil ediyor. Ooooh!.. bu vahşî Türkler kahrolsun!...

21 Aralık.

Şimdi bütün kızgınlığım, bütün düşmanlığım Türk kadınlarına intikâl ediyor. Selânik'te bulunduğum esnâda ipekli çarşafların ılık ve kokulu sisleri içinde kızaran, terleyen bu gönül alıcı ruhlar, benden o kadar irkilir, o kadar kaçarlardı ki; karşılarında bütün aklımın bir duman gibi dağılarak birbirine karıştığı, irâdemin o siyah kirpiklerin bakışı altındaki câzip ve iri gözlere mağlûp olduğunu hissederim. Fakat mutaâssıp hâinler kâtiyyen benim aş-

kıma ehemmiyet vermezlerdi. Beni dâima inletir, dâima heyecanlı bırakır, peçelerini örtüp prenseslere mahsus nazlı ve vakur bir edâ ile sallana sallana çıkar giderlerdi. Selânik'te gördüğüm bu semâvî ruhlara burada tesâdüf edilmiyor. Müslüman köylüler, gâyet hâşin ve vahşidir.

Doktor Stefano ile beraber şimdiye kadar dolaştığımız bütün müslümen evlerinde kadınların tıbbî muayene vesilesi ile zorla çarşaflarını, peçelerini yırtarak güzel gençlerin göğsünü, memelerini muâyene için anadan doğma soyardık. Fakat doğrusunu söylemek lâzım gelirse, Selânik'te tesâdüf ettiğim o edâlar, fettan bakışlar burada kâtiyyen yok!. Bunlar yabanî güller gibi güzel, kırmızı, lâkin ruhsuz, hissizdirler. Bununla beraber hayvanlar, dâima mutaâssıptırlar. Gençleri, ihtiyarları hepsi mutkit ve mutaâssıp!. Onları muâyene bahânesiyle soyuncaya kadar beş altı değnek kırmalı. Hele bâzıları.

«— Öldürün beni!... Allahın, Peygamberin huzuruna bâkire ve mazlûm olarak çıkarak sizi şikâyet edeceğim!.» diye bizi tehdit ediyorlar.

Kahkahalarla gülüyoruz. İslâm unsuruna evlât, Türk askeri yetiştiren bu makineleri kırıp mahvetmeli. Ben bu düsturu dâima takip ediyorum. Yalnız bunların mütesnâsı var!... İstanbul kızları, Bizans dilberleri kadar şuh ve güzeldir. İşte bunlar olmasa kendimi yirminci asır medeniyetinde Avrupa'da değil, âdetâ müslümanların her sene gittiği Hicaz çöllerinde zannedeceğim. Çünkü her taraf enkâz ile dolu. Dereler iniltiler, cenâzeler!... yollar üzerinde kurumuş kan izleri!... köyler harap, evler viran... ağaçların, ormanların yerinde yalnız kömür kırıntıları, siyah alev eserleri var!...

Of!... kuraklık... kuraklık!... eğer bu subay kızları, hanımları olmasa yârabbi? [1]»

---

1 — a.g.e. S. 17 ve devamı.

Yunanlılarda Bir Vicdan Sahibi (!)

— Bir kumandanın mektubu —

Günahkâr teğmen;

Mektubu yazarken kimbilir benden ne kadar uzun alkışlar ümid ediyor ve bu hayâl ile uyku bile uyumuyordun. Fakat maattessüf kuzum, ümidin pek boşa çıktı. Bilâkis zehir gibi bir acı ifâde ile seni paylamaya mecburum. Tecrübesiz dostum!. Sen arkanda bütün ümit ve emelini size verdiği silâhlara bağlamış, yükselmek istiyen ve bunun için asırlardan beri kan döken Yunan Milleti'ni hiç hatır ve hayâline getirmeyerek pek beceriksizce bir nezâket eseri göstermek için hedefi, gâyeyi unuttun. Türklerin cenâzelerinden, kemiklerinden, kanlarından doğacak « B i - z a n s » ihtişam ve idâresini bırakıp da sadece bir Türk kadınının, samimî olmayan yalâncı alkışlarına aldandın. Bu olsa olsa budalâlıktır!...

Senin böyle sersem olduğunu bilseydim, emin ol **Kostantin**, harbin ilânı üzerine İstanbul'dan geldiğin zaman seni yedek subay olmaktan meneder veyahut da Yunanistan'da bırakırdım. Hâni mektep müdürü iken sana diploma değil bir şey vermezdim. Yalnız Türk milletinin değil, Türk sözünün de târihten, lûgattan, coğrafyadan silinmesi için her fırsattan istifâde edeceğine, maske altında titreyerek ettiğin büyük yemine nasıl ihânet ettin bilmem. Düşündükçe çıldıracağım geliyor. Yedi yüz, er, yirmi beş subay, altmış kadın, otuz çocuk, bunlar ele geçmez bir esir kâfilesidir!...

Sen deli misin be yavrum? Kızarmadan bunları Selânik'e gönderdiğini nasıl yazabiliyorsun? Başka bir Yunanlı olsa, Türklük için eli silâh tutacak böyle bir topluluğu diri diri sekiz günlük bir yoldan getirdiğini yazmaktan utanırdı. Bundan dolayı sen müftehir değil, mahcup olmalısın.

Size mektepte böyle mi terbiye verdik? Emin ol **Kostantin;** tâlihin sana o kadar parlak bir fırsat verdi ki; bunu hiçbir yunan subayı rüyâsında bile göremezdi. Tarihin sana ayıracağı muhteşem satırlardan başka eğer sen bu kafileyi ovalarda boğazlayarak kanlı, şanlı ellerinle memleketine avdet etseydin bütün güzel genç kızlar nazarında bir **Heraklis** kadar şeyânı tebcil olacaktın... Otuz sene nakletmekle, evirip çevirip hikâye etmekle bitmez tükenmez bir macera!... Her salonda, her baloda, kahvelerde, gazinolarda bütün dinleyenlerin şevk ve heyecanla dinleyeceği bir hâtıra... Fakat sen bunu beceriksizce, bir ifrat ile başka bir Yunanlı zabite bağışladın. Çünkü senden başka bu dedece ahmaklık gösterecek subay artık Yunanlı değildir.

Doksan esiri, yolda bazı bahânelerle boğazlatmışsın! Bunu o kadar parlak cümlelerle yazıyorsun ki, « T r u v a M u h a r e b e s i » nin kahramanı kadar gururun kabarmış. Bunu yapacağına hiç olmazsa subayları kumandanları ortadan kaldırarak yok edeydin. Bir subayın kaç senede meydana geleceğini ve bunun için ne büyük masraflara katlanmak icabettiğini bilmez değilsin. Erlere kabadayılık yapmışsın ki, biz, doksan değil dokuz bin de değil, doksan binini kasaturadan geçiriyoruz da yine âdi bir vak'a hâlinde birbirimize nakledlyoruz.

İkinci safhaya gelince; kadınlar meyanında babaları muharebede telef olmuş bir Türk generali ile iki binbaşı kızlarından bahsediyorsun. Erkek akrabası olmadığı için bazı uydurma bahânelerle bunları geride bırakmağa muvaffak olmuşsun. Birer birer zorla bekâretlerini izâle etmişsin. Hele birisi on bir yaşında imiş. Fakat gâyet şuh, gâyet câzibedar olduğu için şehevî hislerini uyandırmış. Sen de tahammül edemiyerek bâliğ olmadığına bakmıyarak kızlığını bozmuşsun. Bravo!... Büyük muvaffakiyet bu!... Altmış kadının içinden hâmisiz üç kızla zevk ve safâ edebilmeye muvaffak olabilmişsin!. Öbür dilber kadın-

larla eğlenmeğe erkekler mâni olmuş imiş, Hah, hah, hah!... Hangi erkekler, onlar, hayvan, dostum, hayvan!... Senin elinde esir Türk subayları!. Bunlar mı mâni oluyor? Ahmak Kosti!... Tabanca yok mu idi? Milletin sana Türk kafası patlatmak için verdiği silâhların hiçbiri yanında değil mi idi? Mekkârelerin ipleri de mi yoktu? Hay şaşkın hay!. Ben de seni, zeki, uyanık ve hâmiyetli bir şey zannediyordum!... Ne kadar aldanmışım!... Emin ol genç subay, bu esirler bir diğer yunanlı subay tarafından boğazlanmadıkça senin için bir yüz karası olarak kalacaktır. Atina'ya döndüğünde güzel Yunan maşûkalarının yanında, onların takdirlerini toplayacak, heyecan verici hiçbir muzafferiyetini nakledemiyecek, dâima sükûta, mahcubiyete katlanmağa mecbur olacaksın!...

Yunanlılığın affedemiyeceği bir hatâ varsa, o da, eline geçmiş iken âilesi ile beraber esirler arasında bulunan genç Türk binbaşısını öldürmemekliğindir. Bu âile ile aranızda ötedenberi bir tanışıklık varmış. Harpten evvel henüz İstanbul'da ticâretle meşgul iken Beyoğlundaki ticârethânene dâima gelirler ve bir sürü şık ve zarif müşteriler getirirlermiş. Bu yüzden birçok paralar kazanmışsın. Bunlar öyle bir takım safsatalar ki; bu derece şefkâr Türklerden başka kimsede bulunmaz. Yalnız paralarını gaspetmekle iktifa etmişsin. Fakat buna mukabil kendilerine son derece nezâket göstermişsin. Türk kızları da ayrılırken hararetle avuçları içinde ellerini sıkmışlar ve:

«— Mersi, nâzik subay!.» diye teşekkür de etmişler.

O vakit aklın başına gelmiş, bunları yarı yolda becermediğine pişman olmuşsun!. Sakın bunları benden başkasına yazma, seni ihânetle itham ederler!...

Yunan lûgatında menfaatten başka nezâket, samimiyet ve istikâmet yoktur. Menfaati için bir Yunanlı, erkek, kadın her şeyi yapmağa mezundur. Sen zengin olduktan

sonra zevkine safana daldıktan sonra kim ne derse desin. Bak ben senin gibi avanaklık yapmış mıyım?... İki kardeşim Beyoğlundaki ticarethânemizi satarak Yunan Ordusuna gönüllü yazıldıkları zaman onları ben kendi taburuma yazdırdım. Bizi Midilli'ye yolladılar. Taburumuzun askerlerini Giritli çetelerden takviye etmiştim. Midilli'yi zapteder etmez oradaki Osmanlı Sancağını indirip yaralılara sargı yaptırdım. İlk işim esirleri ortadan kaldırmak oldu. Sıra ahâliye gelince evleri basmağa başladım. **Prens Sabahattin** Partisinden iki genç, ahâliyi müdafaaya teşvik eden İttihat Terakki âzalarını birer birer gösteriyordu. Ekserisine âsi kulpu takarak kurşuna dizdirdim. Hattâ bu İttihatçı domuzlardan birisi firar ederken yine o iki gencin yardımıyle tevkif ettirmeğe muvaffak oldum. Meğer bu eski kumandanlardan bir doktor binbaşısı imiş.

Ben izinli olarak İstanbul'a gittiğim zaman buna birkaç defa bizim amcazâdelerin Beyoğlundaki ticarethânelerinde tesâdüf etmiştim. Hattâ bir gün uzun endamlı nârin bir çiçek kadar güzel üç kızını da görmüş idim. O zaman yüreğimin buğulandığını, sanki en küçüğünün sivri kirpiklerinden kuvvetli bir elektrik cereyanı yayılıyormuş gibi vücudumun titrediğini hissettim. Kaç defa göz kapaklarımın hazin ve heyecanla kısılıp kapanması ile ona aşkımı ilân etmek istedim. Fakat o kadar mağrur, o kadar mütekebbir bir ihtizaz ile söz söylüyordu ki; belki kraliçemizin heybetinden bu derece müteessir olmazdım. İstanbul'dan ayrılınca Yunanistan'a döndüğüm zaman gönlüm büyük mağazaları görmek istemezdi. Çünkü hangi mağazaya girsem keskin bir menekşe kokusu bana o gamzeli gözlerin hayâlini hatırlatıyordu. Heyecanlı, melâl içinde oradan savuşuyordum. Fakat korkma, aşkımın ızdırabı çok sürmedi. Sekiz ay sonra Midilli'de bütün âilesine tesadüf ettim. Öyle ki hepsi benim ayaklarımın altında yalvararak, eğilerek, bir köle gibi emellerime âmâde duruyorlardı. Fahrî olarak

bize casusluk eden iki müslüman bu binbaşıyı tevkif ettirmekle bana o kadar büyük bir iyilik ettiler ki, kendilerine bir madalya vermek için fırka kumandanına yazdım. Binbaşıyı âilesi ile beraber sivil olarak vapura binerken yakaladıktan sonra aşkımın her gece kanayan yaralarını onun küçük kızının buseleri ile tedâvi etmek için hepsini gitmekten menettim. Doktoru hapishâneye yolladım. Türk perilerini de himâye bahânesiyle odama yolladım. Zaten ben evleri ararken tesâdüf ettiğim güzelleri hep boş bir konâğa toplamış idim. Bunları yunan subaylarının hazları için telef etmiyordum. Şehrin bütün diğer kadınlarını ise neferlerle Giritli çetelere bağışladık. Bunlar tabiî vazifelerini bilirlerdi.

Akşam eve dâvet ettiğim zaman mâşukam küçük hanım iyice ağlamış idi. Beni görür görmez gâyet açık ve selis bir fransızca ile babasına sordu. Tahmin ettim. Doktor olması hasebiyle harp esiri bile addedilmiyeceğini ve kendisini arzu ettiğim zaman tahliye edeceğimi temin ettim. Yüzü güldü, gece hizmetçi vasıtasıyla resmî bir şey soracakmışım gibi hanımları birer birer çağırdım, sözde soruşturma yapıyordum. En nihâyet sıra küçük hanıma geldi. Zaten maksadım da onunla beraber yalnız kalmaktı. Babasını çok sevdiği için onun tahliyesinin elimde olduğunu anlattım. Zeki kız, bu suretle söze başlamaklığımın en esrarengiz neticelerini bile anlamıştı. Gittikçe rengi soluyordu. Sekiz ay evvel Beyoğlundaki mes'ut tesâdüften bahsettim. Hissiyatımı açıktan açığa söyledim. Kabul ederse kendisi ile evleneceğimi bile teklif ettim. Ne beis var? Hıristiyan olursa bana lâyık bir şark perisi idi. Kendisinden br cevap beklerken gözlerinden yağmur gibi yaşlar akmağa başladı. Mendilimi çıkararak yüzünü silmek istedim. Öyle bir hiddet ve şiddetle silkinerek bana hakâret etti ki, aşkım mâni olmasa, idi, hemen yere yatırıp hayvan boğaz-

lar gibi kesecektim. Bir bûse!... Bir temas!... diye yalvardım.

«— Efendi, beni öldürünüz!.» Mukabelesinde bulundu. Gönül rızası ile birşeye muvaffak olamıyacağımı anladım. Ertesi günü, bizim **Doktor Yorgi**'ye müracaat ettim. Bir mâyi verdi. İçtikleri suya döktüm. Az bir müddet sonra üçü de leş gibi serilmiş, akıldan, histen mahrum bir hâlde derin bir uykuya dalmışlardı.

Nezihe!... Ah benim iki gözüm!. ne kadar leziz, ne kadar nefîs bir ruh!... kucağımda bir baygın kraliçe gibi uyurken rakit dudaklarını istediğim gibi öptüm. Hiç bir şiddet, hiçbir mâni olma yok. Bundan sonra sıra ile öbür kardeşlerine gittim. Elime geçen fırsattan istifâde ettim. Senin gibi hayvanlık yapmadım. Ertesi gün ziyâretlerine gittiğim zaman beni görünce ikisi de başlarını çarşafları içine alarak hüngür hüngür ağlamaya koyuldular. Fakat o ah şeytan!. Üzerime dişi kaplan gibi atıldı.

«— Alçak!. Afrika'daki vahşiler bile mukaddesata taarruz etmez!» Diye bağırdı.

Ne yapayım seviyordum.

«— Peki, dedim. Fakat ben sizinle şimdi evlenebilirim, arzu ederseniz bu dakikadan itibâren zevcem olabilirsin!...»

Yüksek bir sesle haykırdı:

«— Sefil!... Hayvan!... Bizi öldür, belki cinâyetini örtmüş olursun!»

Ondan sonra pek hırçın olmuştu. Beni görür görmez dişlerini gıcırdatarak iğrenen nazarlarla süzerdi. Bir türlü kucağına almak istemedi. Babasını öldürmekle tehdit ettim. Bunu söylerken birdenbire titreyerek hiddetli, asabi sevgilim, derhâl yumuşar, yüzündeki gurur alâmetleri istirhamkâr vaziyetlere dönerdi. Elini başına koyarak hıçkırıklarla:

«— Ah Mösyö!. Bunu yapmayınız!.» Diye bağırdı.

Fakat yine o meseleye gelince ısrar ve inadında bâki idi. Bir gün fazlaca sarhoş idim. Taarruz ettim, hakâret etti. O hiddetle hemen hapishâneye giderek, doktoru getirttim ve ipe çektim. Dişleri bir karış dışarı fırladı. Asmazdan evvel yazdığını bizim o Türk casuslarına tercüme ettirdim. Bak tecrübesiz mülâzım doktor ne yazmış:

«Yavrum Nezihe!»

Baban susamış olduğu hâlde Hazreti Hüseyin'e kavuşuyor. Meyus olma, yakında sana da ebediyette mülâki olmak isterim. Kızım, hayatın değeri yoktur!. En kıymetli şey ismet ve iffettir. Ben seni bâkire ve mazlum bıraktım. Öylece bulmak isterim. Kardeşlerini ve seni son bir ah-ı tahassürle öpmek nâsip olmadı. Öksüzlerimi bana vekâleten kucakla!.

MAZLUM BABAN»

Öbür Dünyaya bâkire olarak gitmesini istiyormuş!... Hah, hah, hah!... Mürekkebi kurumadan vasiyetnâmeyi elimde tutarak **Nezihe**'nin yanına gittim. Tekrar teklif ettim, dedim ki:

«— Siz madem ki, herşeye muktedir olan Allah'a mabut diyor ve her emrine itaât ediyorsunuz. İşte görüyorsunuz ki, her şey kuvvettir. O da biz Yunanlılarda var. Bana niçin itaât etmiyorsun. Ben seni kucağıma gelmeğe dâvet ediyorum. Haydi itaât et!»

Birader, Türk kızları ne kadar münevver, ne kadar medenî olursa olsun mutaâssıptırlar. Bu sözleri söylerken üzerime öyle bir hamle ile atıldı ki, ne yalân söyliyeyim korktum. Bağırarak:

«— Alçak!» Dedi. «Hâşâ! Hâşâ! Siz her namussuzluğu yapmaya muktedir bir şeytansınız!»

O zaman babasının vasiyetini suratına fırluttım. Okudu, gözleri büyüdü, saçlarını yolarak intihar etmek için

kendisini pencereden atmağa teşebbüs etti. Fakat hemen iki er çağırdım ve kendisini bağlattım.

Sabahleyin ziyârete geldiğim zaman bağlı olduğu yerde taş gibi donmuş, lâl dudakları sapsarı solmuştu. Anlıyor musun yavrum? Ben yine acımadım, cenâzesini attırdım. Şimdi iki kız kardeşi, deli bir hâlde bulunuyorlar. Hele birisi hâmile!... İşte Türklere böyle medeniyet göstermeli, anladın mı kuzum?!...»

Midilli Merkez Kumandanı
Aleksandr[1]

Ey Türk genci!... Damarlarında bir damla Türk kanı varsa bu canavarlıkları unutma! Talih sana fırsat vermezse bunları çocuklarına anlat!... Tâ ki, intikam alınıncaya kadar bu kanlı hâtıralar devam etsin!

ZAVALLI KIZ KARDEŞLERİMİZ
— Sakız mektubu —

Sevgili **Hacer;**

Bu mektubumu lâyıkıyle okuyamıyacağınıza eminim. Çünkü gözlerinden boşanan ılık damlaları tutamıyacağını hissediyorum. Bu mektup değil daha ziyâde âdetâ mürekkep lekeleriyle kirlenmiş bir kâğıt parçasını andıracaktır. Ah mâzi!... Mes'ud mâzi! Şimdi yüreğimde geçmiş günlere âit öyle bir tahassür heyecanı duyuyorum ki; dâima gözlerimi yumarak o tatlı hâtıraların ruhumda yaşayan kırık lezzeti ile bir sâniye olsun mest olmak için âdetâ bir ihtiyaç hissediyorum. Emin ol hemşireceğim, biz şimdi yaşamıyoruz! Yunan subaylarının her dakika namusumuza, hayatımıza taarruz için uydurdukları oyunlardan, hilelerden korkarak can çekişiyoruz. Ah **Hacer!** Keşke ölsem, keşke

1 — a.g.e. S, 31 ve devamı

vücudumu ölümün, o soğuk ve ebedî sarılıkları kaplasa, kalbim dursa, elim, ayaklarım hissiz ve kudretsiz kalsa!... Emin ol, o zaman mes'ud olacağım. Hayat eğer zulüm ise, ben çoktan bu hayattan nefret ettim ve artık ölmek istiyorum! Ebediyetin sâkinliği içinde herşeyi temaşâ eden ve bugünkü insanlığın fâciâlarına iğrenerek bakan bir seyirci kalmak ve bu vicdanî ateşlerin azâbından kurtulmak istiyorum!...

Emin ol, benim bütün mâneviyatım ölmüştür. Yaşadığıma yegâne alâmet hasta ve tutmaz bacaklarımla solmuş ve lekelenmiş gözlerimin donuk donuk hareketleri. Bu dakikada beni görsen, her zaman seni samimî bir heyecanla boynuma atılmağa sevkeden kalbin, beni görür görmez âni bir tereddüt içinde durur gibi olduktan sonra bütün asâbını sızlatacak ve sonra seni benden kaçmağa mecbur edecektir. Çünkü ben karşılaştığım eziyetlere katlana, katlana öyle bir sür'atle eridim ki, kuru ve korkunç bir gölgeden başka bir şey değilim. Gözlerim morumsu bir karanlığa dalmış yalnız sönük ve ağır ışıklarıyla hayatta olduğunu imâ edebiliyor. Çehrem kurşunî bir boya ile boyanmış, lekeli bir iskelet kafası. Ayaklarımı her gün şiddetli ağrılarla kaybettim. Namusuma taarruz etmek isteyen genç bir Yunan subayı, bir visâl ânı için bütün âlemi mahvetti. Şimdi konak bir enkâz, bahçe viran!... her taraftan inilti, ağlama ve titreme sesleri aksediyor!...

Ben artık onun elinde yararlı bir kuş gibi her saat her dakika avcının bıçağını bekliyorum. Fakat o eskiden zavallı babamın kendisine karşı göstermiş olduğu insaniyet ve şefkâtlere rağmen bize öyle bir delilik ve vahşetle mukabele ediyor ki!... Kendimi nasılsa mukâdderatın elinden kaçabilmiş, fakat bugün alnına yazılan nâsibini yunanlılar elinden çeken endülüslü bir arap kızı zannediyorum. Kardeşim, bu yunanlılar katiyyen insan değildir!.. Çünki bun-

larda duygu yoktur. İnsanla hayvan arasındaki belirli fark, bu adamlarda müşâhede edilemez!...

Yunanlılar, olsa olsa ortaçağın, çehreleri kıpkırmızı, elleri yüzleri kan kokan ve dâima fidye-i necat almak için her gün genç kız ve çocukları boğazlayan bir sürü korsanları olabilirler. Dokuz ay içinde yalnız âilemin değil, bütün Sakız Adasının müşâhede ettiği fâcialar, müslümanların düçar oldukları zulümler, izâh edilemez!... Kalb taşıyan yamyamlar bile olsa, kendi cinsinden olan bir unsurun mahvı için bu kadar alçaklıklar irtikâbına tahammül edemez. Yunanlılar islâm unsurunu mahvetmek istiyorlarmış, buna birşey demiyorum. Hepimizi bir eve toplasınlar, dört tarafa gaz yağı, benzin döksünler, karşımıza geçip isterlerse dans etsinler. Buna râzıyız, yalnız mukaddesâta taarruz etmekten vaz geçsinler!...

Fakat bu adamlar bizi sadece maddeten öldürmüyorlar, manen de öldürüyorlar. Evvelâ namusumuzu ayaklar altına alıyor!. Evlâtlarımızı, küçük kardeşlerimizi vahşiler gibi gâh ateşe atarak, gâh gözümüzün önünde boğarak aklî kuvvetlerimizi harab ediyorlar. Sonra da câmi, namaz, Peygamber ve Kur'an ile alâya başlıyarak söylenilmez hakâretlerle mukâddesatımızı eğlence yerine koyuyorlar. Yalnız benim gördüğüm fâcialar bütün İslâm Âlemince matem tutmağa kâfidir.

Yunanlılar Sakız'ı işgâl ettikleri gün ilk hakarete Osmanlı Sancağı maruz kalmıştı. O zaman yunanlı bir çavuş sancağı indirerek ayakları altına aldı. Konaktan seyrediyordum. Sancağımız direk üzerinde hazin hazin dalgalanarak kayarken, ruhumda sabah yıldızının ışıklarını andıran mukaddes ve semâvî bir hissin söndüğünü duydum. Direk simsiyah bir matem sütunu gibi kararmıştı. Dürbünü getirdim, pancurlar arasından karşımızdaki karakol neferlerini seyrediyordum. Mehmetlerin çehresi hep ıslaktı. Tüfekleri, kasaturaları öyle durgun bir inkisar ile yere bakıyor-

du ki; için için ağlamaktan kendimi alamıyordum. Dün, mağrur, müftehir kol sallıyan karakol neferleri, bugün yeis içinde. Fakat bir kadın kadar âciz ve öksüz!... kasaturayı bırakırken her birinin yüzü buruşuyor, elinin tersiyle gâzyaşlarını silerek esirler arasına giriyorlardı. Bu hâller beni fenâ hâlde kırmıştı. Teslim olmamak için bize sığınan genç erkânıharb yüzbaşısı **Kemal Bey'i** ve bir mülâzımı bu hakaretlerden kurtarmak için gizlemeğe lüzum gördüm. Derhâl aşağıya inerek karakolun nasıl teslim olduğunu babama anlattım. İlk fırsatta kaçmak üzere kendilerine babam bir oda ayırdı, fakat hemşire, akşam olmadan bütün Sakız edepsizliği ile meşhur............

Sevgili okuyucum;

(Devamını yazmağa kalem varmıyor!. Dilersen gösterdiğim mehazı bularak devamını kendin oku!.. Fakat beni mazur gör!...)

Zavallı mektep arkadaşın
ULVİYE [1]

ESRARENGİZ BİR CÂNİ

— Bir yunanlının vasiyetnâmesi —

Evlâdım;

Şimdi ben gözlerimin önünde uçuşan karaltıların korkunç çehrelerinden çekinerek gözlerimi açtıkça titriyorum. Karşımda çekmecenin üstünde delirmiş masum bir Türk kızının nasıl üzüldüğünü görmemek için gözlerimi yumunca uzaktan üç hayâl üzerime doğru koşarak geliyor. Diz çöküyorlar, ellerini semâya kaldırarak bir şeyler söylüyorlar... Ooof, bunlar genç kocası ile birlikte kafasını cesedinden balta ile ayırdığım sevgili hanım... Yârabbi!.. Ben o

1 — a.g.e. S. 43 ve devamı

gece bu cinâyeti işlerken sekiz yaşında gâyet nazlı ve sevimli bir kız çocuğunu da ellerimle boğmuştum!..

Bilmem nasıl bir cinnetin sevkiyle yedi sene ekmeklerini yediğim efendilerime böyle katı bir yürekle kıymıştım.

O zaman sen daha dört - beş yaşlarında idin. Cinâyet türlü türlü tahlil ve izah olunarak aşçı ile uşak hapishâneye atıldıktan birkaç hafta sonra cinâyet ortağım **Bakkal Yorgi** ile çalabildiğim yüz elli lirayı paylaşarak hissemi aldım ve Üsküdar'dan sıvışarak Boğaziçin'de bir kasap dükkânı açtım. Orada da yapmadığım kalmamıştı. Zavallı saf ve nâmuslu Türklere köpek ve eşek eti bile yedirmiştim.

Halbuki bu halûk insanlar, bana o kadar iyilik yapmışlardı ki!... Yanıbaşımda Türk - müslüman kasabı bırakıp hep bana gelirler, seninle fransızca konuşmak için köyün en zarif ve kibâr hanımları dükkânıma koşarak benden alış veriş ederlerdi. O sene annen, vefat ettiği için seni Cizvit mektebinden çıkararak Atina'ya yolladım.

Ondan sonra artık kendimi büsbütün Yunan propagandacılarına terketmiştim. Ben Karaman'lı öyle bir rum idim ki; Dünyada müslümanlar kadar kimseyi sevmezdim. Memlekette Anadolu'nun saf, halîm, ve sevimli gençleri içinde kalbimin âdetâ İslâmiyete yaklaştığını hisseederdim. Hattâ bir gün hocaya giderek dâima istikâmet ve namuskârlık telkin eden bu güzel akideyi bellemek istedim.

O esnâda köye bir Yunanlı geldi. Gizli Rum ahâliye ömürüzde işitmediğimiz, bilmediğimiz şeyler söylüyordu. Bunlar bizim eski ecdâdımızın isimleri imiş.

Biz evvelden büyük bir imparatorluk imişiz. Sonra vahşi Türkler, memleketimizi istilâ etmiş, kadın, çocuk ve ihtiyarları ateşlere atmışlar, gençleri baştan başa kılıçtan geçirmişler imiş!... Daha bilmem neler. İlk toptantıda bizim asırlardan beri sevgili vatandaşımız olan Türkler aleyhinde vahşi, kaba, canavar iftiralarını işitmek bize ağır

geldi. Fakat ecdâdımıza ettikleri sûikastler intikam hislerimizi uyandırdıkça yavaş yavaş o sitemlere, küfürlere alışıyorduk. Bir gün geldi ki; o telkinatın tesiri beni fenâ hâlde zehirlemişti. Ondan sonra Türklere karşı ebedî bir kin ve düşmanlık hisleri duymağa başladım. İstanbul'a geldikten sonra bu cinâyeti de aynı sebeple yapmıştım. Boğaz içinde biz âdetâ bir komite teşkil etmiştik. Her ay muntazaman «A v e r o f» için iâne toplar ve gizlice Atina'ya yolardık. Burada birçok yunanlılar vardı. Doktor **Nikolanidis**, Eczacı **Kiryako**, Meyhaneci **Koço**, Gazinocu **Aleksi** ve ben köyün komite âzaları idik.

Vazifelerimiz saf Osmanlıları her ne şekilde olursa olsun ifsâd etmekti. Buna rumlardan başlıyorduk. Fakat Türkler de bizim propagandamıza dahildiler.

Boşo, Kozmidi, lâzım gelen emirleri verirlerdi. Biz iki maske altında, gâh ateşli birer «M e g a l o İ d e â» cı, gâh müfrit müslüman dostu ve hâmiyetli Osmanlı perdeleri altında zehirler saçardık. Yerli rumları yunan fikirleri ile hislendirmek için uğraşır, müslümanlara karşı ise büsbütün başka çehrelerle çıkardık.

....

Türk unsurunun imhâsı için Yunanistan'a koştuk, çeteler teşkil ettik. Köyleri yaktık, muhâcirleri arabaların içinde birer birer boğazladık, kadınların, kızların ırzına geçtik!... Esirlerin gözlerini oyduk, burunlarını, kulaklarını kestik!... Öyle fâciâlar meydana getirdik ki; oğlum, şimdi onların korkusu ile titriyor, boğuluyorum!...

Ah, kör olsun beni baştan çıkaran o yunanlı domuzlar!... Bundan sonra Midilli Adasına geçtik. Orada bir kışla vardı. Bunu hastahâne yapmışlardı. İşte orada, esir, Türk subay, kadın ve çocukları ne olursa olsun, ölmeğe mahkûm demekti: Bu esrarengiz zindan üç kısma ayrılmıştı. En üst katta muhtelif odadlarda kadınlar bulunuyordu. İhtiyarlar tamamiyle ayrı bir yerdeydi. Genç güzeller iki sınıfa ay-

rılmıştı. Birinci kısım binbaşıya kadar olan âmirler ve subayların hazları için seçilmiş olan en dilber ve nefis kızlardan, güzel câzibedar kadınlardan mürekkepti. Bunlara güzel yemekler verilir. İkinci kısım ise orta bir hâlde güzel olan kız ve kadınlardan ibâretti ki; bu da teğmenlere kadar bütün subaylara mahsus idi. Neferler, küçük subaylar şehirde istedikleri eve girerlerdi. undan başka bir siyasî maksat da vardı. O da tevkif olunamıyanları ortadan kaldırmak için iyi bir usûl idi. Çünkü müslüman kadınları mutaâssıp olduklarından çeteciler veyahut câhil neferlerle az çok döğüşüp onlara karşı koyabileceklerdi. O zaman gürültü esnâsında hiç olmazsa Yunanlılar bir Türk öldürebilirlerdi. Alt kısım uydurma bahânelerle tevkif edilen yerli müslümanlara mahsus idi ki, bunlara ne yemek, ne de su verilirdi. Yalnız paralarını çekmek için küflenmiş peksimetleri bir liraya, bir kadeh suyu da iki mecidiyeye satardık...

Bunların ölümü gâyet fâcialı ve canhıraştı. Çünkü hep açlıktan, susuzluktan telef oldukları için avaz avaz bağırırlardı. Sesleri kışlayı sarsardı. Birçok defa böyle çok bağıranları susturmak için nöbetçi neferleri onları süngülemeğe mecbur olmuştur.

Üçüncü kısım esrarengiz bir kısım idi ki, yer altında, karanlık rutubetli ve kokulu odacıklardan ibâretti. Buradaki mevkuflar ne açlıktan, ne de susuzluktan ölürlerdi. Bunlar işkence ile oradan kaldırılırdı. Gardiyanın aklına ne gelirse onu yapardı. Bazılarını koyun gibi yatırarak şişirirler ve o surele öldürürlerdi. Bir kısmını baş aşağı gelmek üzere, asarlar, bir takımını da dudaksız, burunsuz, kulaksız bir hâlde bırakırlardı ki; bu gâyet korkunç oluyordu. Burada dâima pranga gürültüleri işitilir, enînler yükselirdi. Fakat bu esrarengiz zindana hangi gardiyan geldiyse mutlaka haftasında ya cinnet getirmiş ya bir kazaya uğrayarak telef olmuştur.

Ben evvelâ ikinci kısımda gardiyanlık yapmıştım. Orada esirler meyanında bizim köylü **Durmuş'a** tesâdüf etmiştim. Bana öyle samimiyetle atıldı ki; öz kardeşini görmüş olsa bu kadar sevinmezdi. Fakat ona şiddetli bir tokat indirdim. Ağzı burnu kanadı, gözleri yaşardı ve ağlıyarak:

«— Kardeşim, sen **Karamanlı Yorgi** değil misin?» dedi.

Ah!... en ne cinâyetler, ne vahşetler işledim!. Günâhını çekiyorum yârabbi!... Bu uysal Türk, bu saf müslüman köyde kurt parçalayarak bir anda iken elindeki sopa ile seni korumuş ve beni de iki defa ölümden kurtarmıştı. Bu fâziletli ve mutekit adam bir çoban idi. Kendisi ile iki kardeş gibi sevişirdik. Senede yegâne geliri beş mecidiyeden ibâret olduğu hâlde, İstanbul'a gelirken beş senede biriktirmiş olduğu yirmi beş mecidiyesini saf olduğu için bana borç vermişti. Ben İstanbul'a geldikten sonra hâin ve domuz bir yunanlı olmuştum. Hayvan yunanlıların telkinleri bana bu adamın iyiliklerini unutturmuştu. Gözlerim bulandı, ak ile karayı seçemez oldum. Hayvanlığa daha yakın, vahşete büsbütün mütemâyildim. Yâni tam manâsı ile bir yunanlı olmuştum. Kaba, mağrur, câhil, hırsız, kanlı bir ideâcı gibi ben de rızkımı başkasının ölümünden arardım. Fâzilet ve nâmus, nazarımda başkasının malını çalmaktan ibâretti. Bunun için de zavallı **Durmuş'u** unuttum. Ak sakallı, beyaz şalvarlı, temiz, şen, zarif babasının insanlığını hatırıma bile getirmedim. Onu öyle işkencelerle ortadan kaldırdım ki, ellerimi, yüzümü dost kanı ile kirlettim. Ah Yârabbi beni âffet!.

Bundan sonra pervasızlığım beni üçnücü zindana attı. Oraya bir gardiyan arıyorlardı. Herkes korku ve endişe içinde titreyerek bunu reddederken ben mağrur, kolarımı sallıyarak onlarla alây ettim.

«— Hay şaşkın budâlalar, orada ne var be!...» Dedim.

Seve seve gardiyan oldum. İlk işim Boğaziçinde benden alış veriş etmiyen birisini öldürmek oldu. Ondan sonra azıttım. Babasını görmek için oraya gelen güzel bir kızı kolundan tutup babasına götürüyormuş gibi ayrı bir odaya kapattım. Sefil yunanlılar teneffüs ettiğiniz şehvâniyet havası kırk beş yaşından sonra beni de hayvanlığa sevketti. Babası kalın bir direğe sımsıkı bağlanmıştı. Kızı da, ona yakın olan odamda bulunuyordu. Geceleri bütün zehirli nefeslerimle zavallı afif kızı öpmeğe uğraşırken o dişi kaplan beni ısırır ve çimdiklerdi. Fakat ben bir canavar idim. Zavallının kollarını bağladım, elbiselerini parçaladım. Ne zaman hayvanlığımı teskin etmek istesem, hemen sopayı elime alarak kemiklerini zedeleyinceye kadar döver, onda bana mâni olacak takat, kudret bırakmazdım. Ondan sonra, o baygın bir haldeyken yunanlılardan öğrendiğim namussuzluğu, alçaklığı, işlerdim.

Bir gün kız uyurken derinden iniltiye benzer:

«— Ah yavrularım!.» diye ağlayan bir, işittim.

Zavallı, babasını tanımıştı... Birdenbire doğrulmak isteyerek çabalamağa başladı. Avazı çıktığı kadar.

«— Babacığım, babacığım!.» diye haykırdı.

Bilmiyordu ki, ikisi de bana esirdiler ve onları kurtaracak bir kuvvet yoktu. Babası bu yabancı olmayan sesi işitmiş ve tanımıştı. Hiddetten gözlerini ziyâdesiyle açmış, sağa sola korkunç korkunç hareket ettirdikten sonra hüngür hüngür ağlamağa başlamış imiş... Ben hasretli bu babayla kızını birleştirerek eğlenmek istedim. Pederini çözdüm, vücudunun her tarafı tutmaz bir hâlde idi. Tekmeleye tekmeleye kızının bulunduğu odaya getirdiğim zaman ikisi karşılaşınca bir çığlık koptu:

«— Babacığım!..»

«— Ah kızım!...»

Bir müddet baygın hâlde sarılmış olarak ağlaştılar. Aradan yarım saat geçtikten sonra ayılır gibi oldular. Fa-

kat gözleri dönmüş, kıpkırmızı kesilmişti. Sözlerinde bir incisam, bir manâ yoktu. Yalnız ikide birde kucaklaşarak ağlaşıyorlardı. Şimdi bu baba kızın cinnet getirmesi kalbimi her dakika ateşli bir azap içinde bırakıyor. Aklım başıma geliyor. Mâziyi bütün fâciasıyla hatırlıyorum. Öldürdüğüm hayâller, boğduğum çocuklar, gözümün önünde geliyor, titriyorum!... ellerime bakıyorum kan!... Kızın çehresine bakıyorum, kan!... vicdanıma müracaat ediyorum yine kan!... Ben öyle kanlı ve câni bir adam imişim ki; insanlık bana ne yapsa lâyıktır!..

Baba ile kızı hariçte bir eve kaçırdım, tedâvi etmeğe uğraşıyorum. Baba azıcık iyi olur gibi oluyordu. Yalnız **Seniha Hanım** gittikçe çıldırıyor. Ben şiddetli bir heyecan nöbetine tutuluyorum. Nefesim tıkanır gibi oluyor. Gözlerim dönüyor. Vicdan azâbı beni boğuyor. Etrafımda acı acı sâdalar işitiyorum. Artık çok yaşamıyacağıma kanaât ettim. Günâhlarımın cezâsını çeke çeke bir gün hayvan gibi geberip gideceğim. Yalnız babanın vahşetlerini dinle yavrum! Sen aslâ yunanlı değilsin!... Seni Atina'ya yollamakla bir cinâyet işlemiş olduğumu hissediyorum. Kâbil olsa sana belki, Türk değil ama, hâlis bir Osmanlı ol diyeceğim geliyor. Fakat bunun kâbil olmadığını, bir kere yunanlıların gurur ve ihtiraslarına kapılan bir adamın, olsa olsa son dakikalarında pişman olacağını tecrübe ile anladım. Sen hiç olmazsa babanın günahını affettirmek için dediklerimi dinlemeğe mecbursun oğlum!... Sana itiraf ettiğim ilk cinâyetin küçük kurbanı olan **Ruhsar Hanım**'ın yüzüklerini kızkardeşlerinin ellerinden çıkar, parçala, denize at!... O kanlı vak'anın hiçbir hâtırası yaşamasın!. Atinadaki dükkânları, evleri satarak bankadaki paranın üstüne ilâve et! Bunları kudurmuş bir kurdun elinden seni kurtararak hayatını bağışlayan **Durmuş**'un babasına yolla!... Belki kanı üzerime sıçrayan bu masum ruh, beni affeder. Ben öldükten sonra bu vasiyetnâmeyi ayniyle gazetelere dercet!...

Yunanlıların âdî iğvalarına kapılanların ne kadar müthiş bir vicdân azâbı içinde kıvranarak ilâhî cezaya dûçâr olduklarını herkes benden ibret alarak öğrensin!...

Ben, benim zulüm ve vahşetimden divâne ve sefil bir hâlde perişan olan bu baba ve kızın önünde her dakika diz çökerek afîârını tâlep ediyorum. Baba affediyor, fakat genç kız, bir lâhza bütün o fecî dakikayı hatırlar gibi oluyor ve sonra gözlerinden yaş boşanıyor, yüzükoyun yerlere yuvarlanarak hıçkıra hıçkıra:

«— Hayır!... Hayır... Cezânı çek!» diyor ve affetmiyor!...

Sen âffet Yârabbi!...

Kaatil ve Hâin Baban [1]»

1 — a.g.e. S. 56 ve devamı.

V. BÖLÜM

«Irkına vatana, tarihine ihânet etmiş olan efrâd ve akvâmın hiç birini unutma Türk oğlu!... Unutma!.. Ve âffetme.»

Süleyman NAZİF

PATRİKHANE VE YERLİ RUMLARIN İHANETLERİ — PONTUS GÂİLESİ

FENER RUM PATRİKHÂNESİ

Varlığı âlemlere rahmet olan Peygamberler Peygamberinin öğdüğü, İstanbul'un, Fâtih kumandan ve askerleri, köhne Bizans'ın sûrlarını zorlarken, içerde de mezhep ihtilâfları en hâd safhaya varmıştı. Doğu ve Batı Kiliseleri arasında sürüp gelen bu ihtilâfların ağır taassubu o devrin pek mühim bir şahsiyeti olan **Grandük Notaras'**a târihe mal olmuş şu sözleri söyletiyordu:

«— İstanbul sokaklarında Papa'nın hotozunu görmektense padişahın sarığını görmeyi **tercih ederim!»**

İşte Hıristiyan Dünyasının iki kutbu arasında bu derece bir ayrılık ve husumet vardı. Düşmanları hakkında, «Benim aklımın gittiği yere onların hayâlleri bile vara-

maz!.» demek suretiyle en doğru teşhisi yapmış olan dâhî kumandan **Fâtih**, fethine hazırlandığı Batı Roma İmparatorluğuna karşı bu husumetten istifâde etmek istemişti. Bu yüzden, İstanbul'un fethi ile tamamen sönmek tehlikesiyle karşılaşan «D o ğ u K i l i s e s i» ni muhafaza etmiş ve ona kuruluşundanberi hiçbir zaman sâhip olamadığı geniş imtiyazlar vermişti. Tabiatiyle İslâm tefekkürünün **Fâtih'in** kalb ve dimağında parlattığı eşsiz nur da, bu müsamahanın en ehemmiyetli sebeplerinden biriydi. Fakat, verdiği bu imtiyazlara karşılık kilise ve müntesiplerini « h i m â y e » si altına almak suretiyle bütün Hıristiyan Dünyası için son derece müessir ve İslâm lehine kaydedilmek lâzım gelen bir propaganda imkânı vücut bulmuştur. O kadar ki, Batı Kilisenin başı Papa bile bu propagandaya kapılarak **Fâtih'e** Hıristiyan olmasını teklif edecek kadar gülünç ve câhilâne bir cesâret göstermişti. **Fâtih**'in buna cevabı **Gedik Ahmet Paşa** kumandasındaki Türk Donanmasının «O t r a n t o» yu fethetmek üzere sefere çıkarılması oldu.

Binaenâleyh Patrikhâne mevzuunda dâima bir istismar vesilesi olarak ileri sürülen «u h u d - i a t î k a» yâni «**Fâtih**'in verdiği imtiyazlar» **dikkatle tetkik edilirse**, bu kilise üzerinde Türk hâkimiyeti, daha emin bir tâbirle Türk himâyesinin göz önünde tutulduğu görülür. Bütün bir Hıristiyanlık Dünyasına karşı yeni ve orijinal bir dünya görüşünü temsil ve müdafâa etmek mevkiinde olan Osmanlı Türk'ü için Patrikhânenin - bugün arzu edilmekte olduğu gibi - hudutlarımızın dışında bulunması değil, bilâkis içinde ve nüfuzumuz altında bulunması menfaatlerimize daha uygundu. **Fâtih**'in siyasî dehâsiyle tesbit ettiği bu keyfiyet bizim acze düştüğümüz son devirlerde zararlı olmuşsa kabahat bizdedir. Her vak'ayı devrinin şartları ve icabı içinde düşünmek gerektir!...

Bir kere Patrik olacak şahsın Osmanlı tabiyetinde

پونتوس مسئله‌سی

تشکیلات — روم شقاوت و فجایعی — حکومتک استطلاعات
و تدابیری — اوروپا حکومتلریله مخابرات

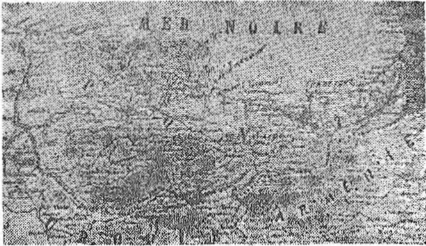
Bu bölüme ait resim ve vesikaları aldığımız resmî kitabın kapak klişesi

PONTUS MES'ELESİ

Teşkilât - Rum şekavet ve fecâyii - Hükümetin istitlaât ve tedabii - Avrupa hükûmetleriyle muhâberat

bulunması şart koşulmuştu. Bunun ehemmiyeti âşikârdır. Sırası gelmişken şurasını da belirtmek isteriz ki; Patrikhânenin tâbi olduğu hukukî esaslar, **Fâtih** zamanındanberi değiştirilmemiş olduğuna nazaran, o zamanda konulmuş kâidelerin hâlâ geçerli olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Bu esasları zaman zaman şu veya bu şekilde tefsir etmek suretiyle Patrihânenin selâhiyetleri daraltılıp genişletilmiş olmakla beraber hiçbir zaman yeniden hukukî bir tanzim yapılmamıştır. Hattâ, «Lozan Konferansı» nda bile havanda su dövmek nev'inden üzerinde pek çok tartışılmış olmasına rağmen Patrikhâne hakkında hiçbir müsbet veya menfî karara varılmamıştır. Bu sebeple, hâlen de patrik olacak şahsın Türk vatandaşı bulunması mecburidir. Şu anda Patrik makamını işgâl eden ve

M. Kemal Paşa'nın mâruf nutkunda dahi hiyâneti vesikalandırılmış olan **Athenagoras** Amerikan vatandaşı iken bu makama geldiğinden gayri meşrûdur; fakat **II. Mahmut** devrinden beri Patrikhâne, **Fâtih**'in verdiği imtiyazları her vesile ile ileri sürdüğü hâlde, mükellefiyetlerinden dâima kaçınmıştır.

Ele geçen Pontus haritası
İstanbul Rum Patrikhânesi tarafından tabettirilip dağıtılmıştır.

PATRİKHANE HİÇBİR ZAMAN SIRF BİR DİN MERKEZİ OLMAMIŞTIR.

Patrikhânenin İstanbul'un fethinden evvelki uzun ve karışık tarihi incelenirse, bu makamın Bizans krallarının elinde bir oyuncak olmaktan hiçbir zaman kurtulamamış olduğu görülür; fakat Patrikhâne de bitip tükenmek bilmeyen Bizans siyasî ihtilâf ve entrikalarında dâima bir rol oynamak suretiyle siyasetten hiçbir zaman kendini alamamıştır. İlk defa büyük Türk hükümdarı **Fâtih**, onu, din

işlerinden ibâret bir faaliyet sahasına tâbi kılarak siyasî entrikalar dışına çıkarmıştır. Fakat o, kendisini siyasî çirkeflerin bataǧından kurtarmak için eline geçen bu fırsatın kadrini bilememiş, kısa bir müddet sonra çarçabuk mahiyet deǧiştirerek «B i z a n s K i l i s e s i» iken, «Y u n a n K i l i s e s i» hâline gelmiştir. Bütün ortodoksları için çalışmak ve sâdece din işleriyle meşgul olmak varken yunanlılarla Bizans arasında tarihen izahı güç bir akrabalık vahmederek Yunanlıların şahsında «B ü y ü k B i z a n s H a y â l i» ni emel ittihaz edip yeniden siyâsete dalmıştır. Her papaz bir ajan ve Megalo İdeâcı kesilerek din işlerini tamamen ihmâl etmiştir. O kadar ki, Yunanistan, istiklâlini elde edişinden bugünkü hâle gelinceye kadar her başarısını ordusundan ziyâde Patrikhâneye borçlu bulunmaktadır. Yunan istiklâl hareketinde papazların «M o r a İ s y â n ı» ndanberi nasıl çalıştıklarının yapılan tahkikatla ortaya çıkmış olduǧunu yukarıda bir nebze belirtmiştik. Bu hâdisede suçlu olduǧu en aldatmaz delillerle meydana çıkan **Patrik Gregorius**'un orta kapı önünde asılmış olduǧu malûmdur. İntikamı alınıncaya kadar kapalı kalacak olan bu kapının, hâlâ açılmamış olduǧunu söylemiştik. Şimdi de, bu Türk düşmanı, Patrik'in, yine bir Türk düşmanı Krala yazdığı bir mektubu ibret nazarlarınıza sunmak isteriz.

Sultan Abdülaziz'in hükümdarlığı zamanında İstanbul'da Rus elçisi bulunan **General İgnatyef**'in hâtıratında yer alan bu vesika bizi içerden yıkmak için Patrikhânenin düşmanlarımıza nasıl hassas ve sinsi bir yol göstericilik yaptığını ispât etmektedir. **General İgnatyef** diyor ki:

«Mahmud Nedim Paşa'nın **sadâretten istifası günü idi ki, Patrikhâneye gitmiştim.** Patrik Vermanos, **sohbetimiz esnasında,** Sultan Mahmud **zamanında, Yunan istiklâline yardım töhmetiyle asılan selefi Gregorius**'un o **zamanki çarımız** Aleksandr'a **gönderdiği bir mektubun**

müsveddesini bana okudu. Ele geçtiği zaman, Vermanos'-un da sebeb-i felâketi olabilecek bu mektup, mütevaffa Patrik'in Türkleri Dünya hayat-ı siyâsiye ve askeriyesinde korkulacak bir mevcudiyet hâlinden çıkarmak, hattâ müstâkil bir millet olabilmekten mahrum edecek çok şayânı dikkat tavsiyeleri ihtivâ ediyordu. Vazifem müddetince edindiğim tecrübeler ve şâhit olduğum hâdiselerin doğruluğunu tasdik ettiğini maâlesef iş işten geçtikten sonra anladığım bu tavsiyeler şunlardır:

Türkleri, maddeten ezmek ve yıkmak gayrî mümkündür. Çünkü, Türkler, çok sabırlı ve mukâvemetli insanlardır. Gâyet mağrurdurlar ve izzeti nefis sâhibidirler. Bu hâsletleri de dinlerine bağlılıklarından ve kadere rıza göstermelerinden, an'anelerinin kuvvetinden, Padişahlarına, kumandanlarına büyüklerine olan itaât duygularından gelmektedir. Türkler, zekidirler ve kendilerini müsbet yolda sevku idâre edecek reislere sâhip oldukları müddetçe de çalışkandırlar. Gayet kanaatkârdırlar. Onların bütün meziyetleri, hattâ kahramanlık ve şecaât duyguları da ananelerine olan merbutiyetten, ahlâklarının selâbetinden gelmektedir.

Türklerde evvelâ itâat duygusunu kırmak ve manevî rabıtalarını kesretmek, dinî metânetlerini zaafa uğratmak icâp eder. Bunun da en kısa yolu, an'anat-ı milliye ve maneviyelerine uymıyan harici fikirler ve hareketlere onları alıştırmaktır. Türkler haricî muâveneti reddederler. Haysiyet hisleri buna mânidir. Velev ki, muvakkat bir zaman için zâhirî kuvvet ve kudret verse de, Türkleri harici muâvenete alıştırmalıdır. Mâneviyatları sarsıldığı gün, Türkleri kendilerinden şeklen çok kuvvetli, kalabalık ve zâhiren hâkim kuvvetler önünde zafere götüren asıl kudretleri sarsılacak ve maddî vasıtaların üstünlüğü ile yıkmak mümkün olabilecektir. Bu sebeple Osmanlı Devletini tâsfiye için mücerred olarak harb meydanındaki

zaferler kâfi değildir. Ve hattâ sadece bu yolda yürümek, Türklerin hâysiyet ve vekârını tahrik edeceğinden, hakikatlara nüfuz edebilmelerine sebep olabilir. Yapılacak olan, Türklere bir şey hissettirmeden bünyelerindeki bu tahribi tamamlamaktır...

«Benim Osmanlı Devleti nezdinde vazifede olduğum esnâda bu teşhisler tamamen isâbetle tecelli etti.»

PONTUSCU SİLÂHŞÖRLERDEN
Kafkasya'da teşekkül eden Rum Gönüllü Fırkası
Kumandanı Miralay Ananyas

Bu vesika gözlerimizin önüne, yakın tarihimizdeki içten çöküşün sebeplerini hakkiyle kavrayabilmek için üzerinde derin derin düşünülmesi gereken bir ibret levhâsı çizmektedir.

Patrikhâne, Yunanistan'ı istiklâle kavuşturan isyânlarda en tesirli rolü oynamakla yetinmemiş, en zayıf zamanımızda başımıza bir «P o n t u s G â i l e s i» çıkarmak üzere yerli Rumları teşkilâtlandırmak suretiyle hıyanetlerinin en büyüğünü ifâ etmiştir. Asırlarca Müslüman - Türklerle bir arada yaşamak suretiyle her türlü adâlet ve müsâmahaya nâil olmuş yerli rumlar üzerindeki devamlı tahrik ve teşvikler, bunların herbirini amansız bir Türk ve İslâm düşmanı hâline getirmişti. Patrikhânenin öteden beri Yunanistan hesabına oynamakta olduğu tesirli rolü fevkalâde takdir etmekte olan **Venizelos:**

«— Patrikhâne Yunanistan'ın emrine girmelidir!... Bu suretle Yunanistan'la birleşmiş bir Patrikhâne'nin ilerideki millî dâvalarda rolü pek önemli olacaktır!...» diyordu.

Bu arzuyu gerçekleştirmek üzere, 1910 senesinde başvekâlete gelen **Venizelos,** Patrikhâne vasıtasiyle Türkiye'de Rum mektep ve cemiyetlerini birer « M e g a l o İ d e â » karargâhı hâline koymağa muvaffak oldu. Bu gâyeye hayatını vakfeden **Venizelos,** başvekil olmazdan evvel de gizlice İstanbul'a gelerek bir rumun Fener'deki evinde Türk Milletini arkadan vurmak için giriştiği hainâne plânını izâh ve ikmâl etmişti. Gerçekten burada dikte ettiği usul ve teşkilât prensipleri ,ihtilâlci papazlar tarafından adım adım Anadolu içlerine yayılmak üzere benimsenmiş ve Fener Patrikhânesi bir ihtilâl ve ihânet merkezî hâline getirilmişti. Artık, Patrikhâne tamamiyle Yunanistan'ın emrine geçmişti. **Venizelos**'un emriyle aslen Karamanlı olup müfrit Yunanlılık tezahüratı göstermeyen Patrik, 1919'da değiştirilerek yerine azılı Megalo İdeâcı **Doroteos** getirilmişti.

BİR PROPAGANDA KARTPOSTALI

—Yerli rumların gönüllerindeki kahramanlar.—

Ortadaki resim Türk milletine ihâneti sâbit olduğu için Sultan II. Mahmut devrinde asılan Patrik Gregorius, sağda Yunan Baş vekili, Türkün can hasmı Venizelos, solda Bizans hkümdarı Kostantin.

Yeni Patrik, kısa zamanda İstanbul ve Anadolu'daki fesat ocaklarını takviye ederek birleştirdi. Silozos Kulübü, Zoğrafyan ve Zapyon Liseleri, Rum Kulüpleri, Adalardaki ve Anadolu'daki mektepler, kolejler, yetimhâneler ve hastahâneler birer mücehhez merkez ve silâh deposu hâline konuldular.

İHTİLÂL VE İSYAN CEMİYETLERİ

«Mondoros Mütârekenâmesi» nin imzalanmasını müteâkip bu mütârekenâmenin meşhur yedinci maddesinden istifâde ederek İstanbul'u işgâl eden müttefik kuvvetlerin donanmaları daha Marmara'ya gelmeden Patrikhânenin kapısına çift kartallı Bizans bayrağı asılmak suretiye ihânet âleniyete dökülmüştü. Bu sırada dokuz muhtelif cemiyet Megalo İdeâ için faâl durumda idi. Bunlar **Matbuat Cemiyeti, Rum Müdafaa-i Milliye Cemiyeti, Rum Trakya Cemiyeti, Rum Muhacir Cemiyeti, Rum Küçük Asya Cemiyeti, Rum Ebedi Cemiyeti, Rum İzcilik Teşkilâtı, Rum Tüccar Cemiyeti v.s.** idi. Doğrudan doğruya Fener Rum Patrikhânesine bağlı olan bu cemiyetlere «Yunan Hükümeti» ve «Yunan Kızılhaçı» külliyetli miktarda nakdî yardım yapmaktaydı. Bu cemiyetlerin en faâl ve kuvvetli olanı hemen her tarafta şûbe ve ajanları bulunan «Etniki Eterya» idi. Tamamen cinâî usullerle faâliyette bulunan bu cemiyetin İstanbul şubesi açılır açılmaz, yerli Rumların çeşitli sûikastlara teşebbüs ettikleri görülmeğe başlamıştı. En zayıf zamanında memleketi felâkete sürüklemek ve milleti arkadan hançerlemek için kurulan bu hiyânet şebekesinin ortaya çıkardığı en ehemmiyetli gâile «Pontus» tur. Bütün tarihi boyunca fit-

Giresun Metropolidi Durandios, Pontus çetecileri arasında poz veriyor. Her ihanette elebaşı papazlar!

ne ve fesatçılıktan vazgeçmeyen ve aslâ din işleriyle uğraşmayarak katranî libaslarının içinde dâima siyasî manevraların hesabını yapan hâinler şebekesi Patrikhâne papazlarının bu hiyâneti, milyonla Müslüman - Türk'ün şehâdetine malolmuştur.

PONTUS MES'ELESİ

«P o n t u s C e m i y e t i» Yunanistan'ın Anadolu'yu işgâl edememesi ihtimâline binâen kurulmuştu. Karadeniz sahillerinde vücûde getirilecek olan güyâ müstâkil ikinci bir Rum Hükûmeti ileride Yunanistan ile birleşmek suretiyle «B ü y ü k Y u n a n i s t a n» ve ya «B ü y ü k B i z a n s» ın gerçekleşmesini sağlamaya çalışacaktı. Bu yüzden Pontus hareketinin başlama-

sı Yunanistan'ın Birinci Cihan Harbi nihâyetindeki askerî ve siyasî hâdiselerle Anadolu'yu işgâle kalkışmasına tekaddüm eden yıllardan daha eskidir. Şöyle ki:

Merzifon'da bir «Amerikan Koleji» vardı. Pontus'un temeli bu kolejde atılmıştır. 1904 senesinde burada Rumlar tarafında **Rum Kültür Sevenler ve Pontus**, bir müddet sonra da **musiki kulüpleri** kurulmuştu. Esasında bunların hepsi aynı gâye için çalışıyorlardı. 1908'de Pontus hareketinin Samsun'da **«Müdâfaa-i Meşrua»** ve **«Mukâddes Anadolu Rum Cemiyeti»** kurulmak suretiyle sahası genişletilmişti. Bundan başka Batum'dan İnebolu'ya kadar bütün Karadeniz sahilinde birçok şubeler kurularak bilhassa «Trabzon Metropolitliği» nin gayretiyle teşkilât tamamlanmıştı. Karadeniz'e «Pant Oksen» denilmesinden kinâye olarak milâdın 65. senesine kadar devam etmiş olan «Pontus» namında bir Rum Hükümeti'nin mevcut olduğu ileri sürülüyordu. Halbuki bu kadîm «Pontus Devleti» hakkında ileri sürülen iddialar da tamamen asılsızdı. Bir kere bu devlet yunanalılar tarafından değil İranlılar tarafından kurulmuştur. Gerçekten İran Şehinşahı **Birinci Dârâ** tarafından bir «Satraplık» olarak kurulan Pontus, sonradan müstâkil bir hâle gelmiştir. Bir ara **Büyük İskender** tarafından zaptedilmiş ve fakat sonra tekrar müstâkil olmuştu. En meşhur hükümdarı **Mihridat** olup **«adalet güneşi»** demek olan bu farsça isim bile bu devletin Rumlukla hiçbir alâkası olmadığını gösterir. Esasen «Rum» olsa bile unutmamak gerektir ki, bu söz de «Roma» dan bozmadır. Yâni «Rum» «Grek» demek değildir. «Doğu Roma» yâni «Bizans» halkını ifâde eder. Bizansla Yunanlılar arasında ise hiçbir akrabalık yoktur.

Buna rağmen, Büyük Bizans hayâlinin arkasına düş-

müş mâceracı metropolitler, binlerce senedenberi Türk vatanı olan bu bölgede bir Rum Devleti kurmak üzere seferber olmuşlardı. Halbuki, Karadeniz sahilinde sadece bir iki şehrin Yunanlılar tarafından bir koloni olarak tesis edilmiş olması güneyde hududunu Çorum'u içine alacak kadar geniş tutan bir Rum Devleti için hiçbir surette senet ittihâz edilemezdi. Hele «Pontus» sırf Sinop ve Samsun'dan ibâretti. Üstelik, Rumlardan çok daha önce bu bölgenin Oğuz Türklerinin hâkimiyetinde olduğu tarihî bir gerçektir.

Pontus teşkilâtı kurulur kurulmaz merkezi Atina'da bulunan «K ü ç ü k A s y a C e m i y e t i» nin merkeziyle münâsebete girişmiştir. Trabzon Metropoliti **Hirisantos**'un evrâkı arasında bu cemiyetin hesaplarını tetkik için bir müfettiş gönderildiğine dâir Atina'dan gönderilmiş 31 Mayıs 1909 tarihli bir mektup ele geçmiştir. Bu suretle, Pontus'un bu ve diğer birçok vesikâlarla Yunanistan'a bağlı olduğu sâbit olmuştur. Esasen bunlardan başka türlü bir hareket de beklenmezdi. Zira, tasarlanan Pontus Devletinin hudutları içindeki Rum ahâli Müslüman - Türk halkına nazaran ancak yüzde yirmi nisbetinde olduğundan kendi başına ayakta durmasına imkân yoktu. Pontus Cemiyeti'nin bayrağının işâretiyle rengi ve Yunan bayrağından hemen hemen ayırt edilemiyecek derecede bir benzerlik taşıyordu. Ayrıca şu hatırda tutulmalıdır ki, « P o n t u s C e m i y e t i » ni kuran ve teşkilâtlandıran doğrudan doğruya Fener Rum Patrikhânesinin Yunanistan emrindeki papazları idi. Ne gariptir ki; Türk Milleti'nin maddî ve manevî varlığına karşı bütün hıyânetleri dâima papazlar idâre etmişlerdir. Bugün bile hâlâ sırtından papaz cübbesinin çıkarmayan **Makarios**, Kıbrıs Rum eşkiyâsının ön safında bulunarak bu an'anevî usûl ve siyâseti devam ettirmiyor mu?

EKALLİYETLERİN HUSUSİYETLERİ

Pontus sûikâsdı Türkiye'deki ekâliyetlerin karakterlerini göstermek bakımından çok enteresan bir misâldir. Dünyada hiçbir millet hâkimiyeti altındaki ekâlliyetlere bizim kadar müsamahakâr davranmamıştır. Buna rağmen Türkiye'deki ekâlliyetler memleketimizi maddeten ve manen içerden kemirmekle kalmamış; memleket dışında da çeşitli fesat ocakları teşkil ederek bir an hiyânetten geri durmamışlardır. Türklerin hudutsuz bir müsamahâya nâil kıldıkları din ve kültür müesseselerini bu müsamahâdan istifâde etmek suretiyle birer ihtilâl karargâhı hâline koymuşlardır. Bütün bu hiyânetlerin başında papazlar bulunmuş, din için giydikleri katranî libâsların mâsumiyetini sûikâst ve cinâyetleri için zırh olarak kullanmışlardır. Mütâreke senelerinde uzun müddet Türkiye'de kalarak Türkleri ve Dünya efkâr-ı umumiyesine öteden beri zulüm gördüklerini ilân eden ekâlliyetleri, yakinen tanımak imkânını elde eden **Harron Armstrong,** bu Ekâlliyet hakkında «**hâin, nankör**» ve «**menfaatperest**» tâbirlerini kullanmıştır. Rumları dâima Türkiye'ye karşı desteklemiş olan İngiltere'nin Türkiye nezdinde resmî memuru olan **Armstrog'**un şu sözleri ne kadar mânidardır:

«Yunanlılar iptidâdan beri fenâ bir vaziyette idiler. Onların hedefleri boylarından büyüktür!.. Menbâları mahdut, fakat hırsları sonsuzdu. Bu hırsı da, Türkiye'de Rumlar körüklüyorlardı. Onları işve ile dâvet eden bu riyakârâne tezâhürat, Türklerin mevcudiyetlerini muhafaza için kükremeye başlamalarıyla, asırlarca devam etmiş hâkimiyetin atavik korku hissi içinde, sönüverdi. Rumların içinde ihânetler başladı. Yunanlılar Lloyd Georg'**un yardımıyla bir «ehli sâlip» muharebesi açmışlardı. Bunlar, sahilden içeri girdikçe, çıplak ve sert bir dekorla karşılaşmışlardır. Müttefikleri de onları bırakmışlardı.**

Hatta ara sıra onları tahliyeye dâvet ediyorlardı. Fransızlar, Kilikya'da mahallî halkını istikbâl ve cesâret hislerini denedikleri zaman düşünmeye dalmışlardı. İtalyanlar, Sen Jan-O-Moryen gizli anlaşmalarıyle kendilerine vaâdedilen den gücenerek, Milliyetçi Türklere silâh ve malzeme yardımına başlamışlardı. Yunanlıların Türk topraklarını işgâl için ileri sürdükleri tek sebep, Rumların Türkler tarafından zulüm ve işkenceye maruz bırakılmış olmak ithamı idi. Yunanlılar, Anadolu'daki vatandaşlarını kurtarmak terânesiyle âlemi oyalıyorlardı. Fakat yerli rumlar, onların « v a t a n d a ş » ları değildi. Bunlar olsa olsa Türklerin vatandaşları olması lâzımdı: Asırlarca Türk topraklarında huzur ve rahatla yaşamışlar, zengin ve müreffeh olmuşlardı. Hakikatte Anadolu Rumları ile Yunanlıların «vatandaşlık» lâfı asılsız ve lâkırdıdan ibâretti: Bir gün Yunan Fevkalâde Komiseri Katelepoulos, İngiltere sefârethanesine gelmişti. İngiltere fevkalâde komiseri ona:

«— Ümid ederim ki, ordularınız artık Anadolu'da daha fazla ilerleyemez. Çünkü, ilerleyecek olursa, Anadolu'daki rumlar öldürülür!..» demişti.

Katelepoulos, şu cevabı vermişti:

«— Keşke Türkler, Anadolu'daki rumları öldürmeye başlasalar da ilerlemek için bir bahane bulabilsek!.»

O zaman birkaç hafta evvel vukubulan şu hâdiseyi hatırladım: Aydın'daki rumlar; Türk askerlerinden korkarak çekilen Yunan askerleriyle birlikte yola dökülmüşlerdi. Fakat Yunan kumandanları, bunları geri kovmuştu. Çünkü bunların öldürülerek Yunanlıların ilerlemesine bir sebep teşkil etmeleri isteniliyordu.

...İstanbul'da iken sabık Rus Çarının Sarayında büyük bir mevkii olan Madam Sablin'le tanışmıştım. Bu, Garp kültürünü hazmetmiş, bilgili ve güzel bir Slav asîli idi. Bana İstanbul hakkındaki hislerini hisli bir org kon-

serinin sonundaki sohbet sırasında anlattı ve beni, Türklerle daha yakından dost olmaya dâvet etti:

«— Türkler, büyük ve asîl bir milletirler. Câhil köylülerinde bile bu hâslet elle tutulur hâldedir. Bir de, onlara bugün yukarıdan bakan şu Rum, Yahudi ve Ermenilere bakınız. İstanbul'daki Rum ve Ermenilerin serbestliğinde bile ıslâh kabul etmez bir kabalık göze çarpmıyor mu? Bunların nezâketi bile yapmacıktır. Bunlar, en zârif ve kibar göründükleri zamanda bile, insanı tahriş ederler. Çünkü, her hareketlerinde bile süflî bir menfâat hissi vardır. Haysiyet sahibi ve büyük bir medeniyetin varisi Türkleri bu nankör ekâliyet için zulme dûçar ederken, devlet adamlarınız nasıl bir gâyeye hizmet ediyorlar, bilmiyorum.»

Madam Sablin'in sözlerindeki hakikâti, ben vazifem sırasında daha iyi anladım. Vatanlarını müdafaâ için hayat memât kavgasına giren Türklerin arkasından bütün Asya kükremeye başlarken, yerli rumlar, yunanlılardan yerli ermeniler ve bolşeviklerin kurdukları Ermenistan'dan uzaklaşıyor ve ilk fırsatta onlara lânet okuyordu. Çünkü, Anadolu rumlarının gâyesi Yunan Megâlo İdeâ'sından farklı olarak «Müstâkil Pontus Hükûmeti» idi. Bunu ne Venizelos, ne de Lloyd George anlayabilmişlerdi...»

Gerçekten bu ekâlliyet her cihetten hâin ve nankördü. Türk Ordusu dört cephede düşmanlarla döğüşürken bunlar milleti arkadan vurmak için her fırsattan istifâde ediyor ve bu uğurda mümkün olan herşeyi yapıyorlardı: Buna birkaç misâl verelim:

1 — **CASUSLUK:** Hayatı ve fâaliyetleri Rum ekâlliyetinin nankörlüğüne en iyi bir misâl teşkil eden Trabzon Rum Metroopliti **Hirisantos'dur.** Yunanistan'a kaçmak suretiyle hayatını zor kurtarmış olan bu hâinin sandıklar dolusu gizli evrâkı ele geçmiştir. Pontus sûikâsdının iç yüzünü bütün çıplaklığiyle aydınlatan bu vesikâlar yerli Rumla-

rın işledikleri bütün cinâyetlerle, teşkilât ve ihânetlerinin iç yüzünü de ortaya koymaktadır. Yerli Rumların casusluğa kadar her türlü ihâneti işlediklerine dâir bu **Hirisantos**'un evrâkı arasında ele geçen şu iki vesikâyı zikredelim.

SURET

Trabzon Metropoliti Hirisantos Efendi'ye,

Muhterem efendim,

Rus işgâl ordusunun memleketimize vürûdundan sonra Türk kıtaatının kuvvetlerini keşf ve Türklerin Gümüşhâne ve Ardasa mıntıkalarındaki hemcinslerimize ikâ ettikleri tâzyikat ve tecâvüzâtı tahkik etmek üzere teşvik-i âlileriyle « c a s u s » sıfatiyle imza edilmiş olan zirde imzası mevdu Polihronyos Partenopulos **evvelce vaâd buyurduğunuz mürâcaat edenlere esirgemediğiniz eltâf-ı binihâyetinize ictisâren berveçhizîr istirhamatımı arz ve takdim ederim...**

İmza

Polihronyos Partenopulos

Mütercim
Mülâzım-ı evvel **Ziya**

Mütercim
Tüfekçi Ustası **Dimitraki**

SURET

Trabzon, 28 Teşrinievvel 1917

....

Dün Ordudan Pavlos Patmanidis **gelmiştir. Henüz kendisini görmedim. Divânı Harbçe isticvâbı devam etmektedir. Duyduğuma göre, Türklerin Ardasa'dan Palo'ya kadar Ruslara karşı yapmak tasavvurunda oldukları taarruzu Ruslara ihbâr etmek için firar etmiştir.**

Mütercim
Tüfekçi ustası **Dimitraki**

Mütercim
Mülâzım-ı evvel **Ziya**

Kâtip
Sotiriyadis

2 — **NİFAKÇILIK:** Birinci Cihan Harbinde dört cephede birden savaşmak mecburiyetinde kalınması memleket dâhilinde birçok sıkıntılar doğmasına sebep oluyordu. Bundan istifâde ederek halk ile hükûmetin arasını açmak için faaliyete geçerek çeşitli beyannâmeler dağıtarak efkâr-ı umumiyeyi yanıltmaya çalışmışlardı. **Hirisantos'**un memleketin her tarafında dağıttığı anlaşılan bu beyannâme ele geçen evrakı arasında bulunmuştur. Milleti birbirine düşürmek ve Milletle Hükûmet ve Ordunun arasını açmak gayreti ile daha birçok beyannâme dağıtılmıştır. Bu, tipik bir misâldir.

BEYANNÂME SURETİ

Osmanlı Askerleri!.

Alman kumandanları ve zâbitleri sizi koyunları kasaphâneye koyar gibi Kafkasya tarafına sevkediyorlar. Erzurum Kalesinin Ruslar tarafından zaptolunduğu ve sizin üçüncü ordunuzun bütün topları kaybedip her tarafa kaçmakta ve esir düşmekte olduğunu bilir misiniz? Türk askerlerinin cesur olduklarını biliriz. Fakat bu muhârebede Alman kumandanları Türk askerlerini öyle bir hâle koyuyorlar ki zavallı Türk askerleri bedâva telef olmaktadırlar. Van, Muş, Ahlât, Hınıs, Kaleli şehirlerinin Ruslar tarafından zaptolundukların bilir misiniz? Arhâvi Visiye ve Gara şehirleri bizim tarafımızdan zaptolunduktan sonra Anadolu sevahilinde bulunan başka şehirlerde ne ümit kalıyor. Donanmamız, askerlerimize denizden dâima yardım etmekte olup ve başka taraftan aç, çıplak ve cephânesiz kalan Türk askerlerinize levâzımat-ı askeriyenin getirilmesine de mâni olunmaktadır. Yavuz Selim tesmiye olunan Alman zırhlısı Goben, korkudan Boğazdan dışarı çıkmıyor, yahut çıkıyorsa da bizim dirîtnotumuzu görür görmez geri kaçıyor. Eğer siz aklınızı başınıza toplayıp Alman pençe-

si altından kurtulmaz iseniz, vatanınız elden gidecektir. Fakat, Almanların hepsini kovarsanız o vakit, ne Rusya ne Türkiye muhârebeyi istemeyecek, bu muhârebe kendiliğinden duracaktır.

Trabzon Rum Metropolidi
HİRİSANTOS

Hirisantos, Çar ordularının Trabzon işgâlinden sonra silâhlandırmış olduğu mahallî rumlar vasıtasiyle, müslümanlara dehşet salmaya başlamıştı. Her tarafta silâhlı Rum çetecileri müslüman halktan ele geçirdiklerini doğruyor, evlere, köylere, çiftliklere baskınlar yaparak ırz ve namusa saldırıyorlardı.

Hele Rus işgâl ordusunun şehre girişinde Türk Bayrağını, kumandanın atının ayakları altına atmak suretiyle gösterdiği misilsiz hıyânet ve nankörlük târihin belki de ancak ve sâdece bir defa kaydetmek bahtiyarlığına uğradığı bir hâdisedir:

17 Nisan 1916 Trabzon târihinin en karanlık ve acı günüdür. Rumlar bir gün evelden şehri işgâl edecek olan Rus kumandanına karşı huluskârlık yapmak için hummalı bir hazırlığa girişmişlerdi. Bu hazırlıkları ve Rus kumandanının şehre girişinde asırlarca gölgesinde hür ve mesut olarak yaşadıkları Türk Bayrağına karşı revâ gördükleri ağır hakaret ve tecâvüzü şu hâtırat ne kadar güzel tasvir etmektedir:

3/4 Nisan 1332 (16 Nisan 1916) Pazartesi gecesi Trabzon; gaddar düşmanına, azılı müstevliye karşı müdâfaasız terkedilmiş, derin bir ölü sükûneti içinde. Evlâtlarından sağ kalanlar; yâdellerde bu gecenin ıstırabiyle göz yaşı döküyor. Yine bağrına gömülü, topraklarının derinliklerine karışan ölüleri, ölülerinin aziz ruhları bu gecenin hâzin fâciâsiyle toprak altında inliyor. Silâh kullanmak

kudretinde olup da bu mukaddes toprak parçası için savaşan evlâtlarından arda kalanlar geri siperlerde son damla kanlarını dökmek için hazırlanıyorlar. Trabzon'un kara alın yazısında bu karanlık gece, bu meş'um günler de varmış... Bu gece ilk olarak göklerinde ezân sesi duyulmayan, câmilerinin kapısı kapalı kalan bu şehirde çıkamayıp kalan pek az sayıdaki malûl ve hasta müslüman Türkler, bu ıssız ve ışıksız gecede yuvalarının birer köşesine çekilmiş kan ağlıyor, korku ve ıstırap içinde kendilerini tehdit eden âkibetin meş'um ihtimâlleri karşısında titreşiyorlar. Felâket kasırgalarının; yarasaları, baykuşları bile harabelerinin kuytu köşesinde dondurduğu, hareketsiz bıraktığı bu kara ve karanlık gecenin ölüm esen havasından kendilerine neş'e payı ayıran kara kalbli, kara vicdanlı bir sürü insan; yalnız Trabzon rumları; neş'e sürûr ve zevk içinde hora tepiyorlar. Asırlarca beraber yaşadıkları, bir arada doğup büyüdükleri Türk vatandaşlarının ıstıraplarından, elem yaşlarından, katmerleşen felâketlerinden mayaladıkları neş'e şarabını kâse kâse içiyor, kendilerinden, insanlıklarından geçiyor, hayvanlaşıyorlar. Maddî ve manevî tekmil nimetlerinden Türklerden fazla faydalandıkları bu müşterek vatan topraklarını bu topraklarda benimsedikleri hisseyi yalnız kendileri gibi haçlı olduğu için sevdikleri müstevliye peşkeş çekmek için ihânetin, nankörlüğün en çirkin derecesini göstermeye bu geceden hazırlanıyorlar.

Rus bozkırlarından akıp gelen müstevliyi, dindaşlarını parlak surette karşılamak için zafer takları kuruyor, câmilerden çaldıkları en kıymetli halıları bunların şehre girecekleri yollara seriyorlar. Her Rum âilesi sonsuz bir sevinç içinde en temiz ve en iyi elbiselerini hazırlıyor. Rum kızları; çiçek buketlerini şimdiden tamamlamış, hülyâlı bakışlarıyle sökecek sabahı sabırsızlıkla bekliyorlar. Bir kısım Rum gençleri metrûk Türk mahallelerine dağılmış

boş kalan evlerin kapılarını, çarşıdaki mağazaların kepenklerini kırıp, içlerinde ellerine gelen eşyayı yağma ediyorlar. Yarı gecede Rum mahallelerinde yer yer şiddetli tüfek sesleri işitildi. Alkolün hayvanlaştırdığı bir takım çılgın Rum palikaryaları kaba neş'elerini havaya tüfek atarak hudutsuzlaştırıyor, İlânı şâdümânî ediyorlar. Henüz gün ağarmadan kiliselerdeki çanlar fasılâsız harekete geçiyor, bu boş ve karanlık şehirde boğuk akisleriyle etrafı anlatıyor, mütemâdiyen Rumları kilisedeki âyine dâvet ediyor. On iki saat evvel Vali Cemal Azmi Bey'in önünde yerlere eğilerek:

Padişaha, Devlet-i Aliyye-i Osmaniyeye sadâkatini, sarsılmaz bağlılığını sun'i gözyaşlarıyle teyit eden, hâlis bir Osmanlı ağzıyla:

«Bir zaman-ı muvakkat için uzaklaşan idâre-i Osmaniyenin ankarip iâdeten tesisini Tanrıdan rûz-u şep ve an samimî kalb niyâz eylediğini» söyleyen Trabzon Rum Metropolidi riyakâr Hirisantos, şimdi bu cemâatin başında, Bu gece lâtasının etekleri içli bir sevinçle saz çalıyor. Neş'-enin çılgın bir hâle getirdiği, soysuz cemâatine; gün doğarken başlayacak işgâli Rum cemâatinin halâsı, Allah'ın bir lûtf-u mahsusu olarak tebşir ediyor. İstikbâl töreni için kaleme aldırdığı programı ikmal ettirmek için ne lâzımsa hepsini temine çalışıyor. Bu kara ve karanlık gecenin ortasında bunlar, bu sevinçler neden? Irkı, kanı, dili, kültürü, âdetleri kendilerine tamamen yabancı ve hattâ meçhul olan bu zâlim müstevliyi istikbâl için neden can atıyorlar? Bu derece neden soysuzlaşıyorlar?

Müstevli bunlara hürriyet ve istiklâl mi verecek? Hayır!. Bizden fazla imtiyaz mı verecek? Yine katiyetle hayır!... Rus idâresinde daha fazla bir refaha mı mazhar olacaklar? Hayır!. Milyonlarca hayır! Türkü istismar ettikleri gibi, Moskofları istismar etmek mümkün mü? Şu hâlde bu çılgın sevinç tezâhürü bu halâs terânesi, bu ka-

ra yüzlü ihânet, bu rezil nankörlüğün sebebi ne? Müstevli ile aralarındaki kilise birliği, müstevliye hoş görünmek, menfaat koparmak gibi Rum Milleti'nin tab'ında meknûz olan riyâ ve hile.

4 Nisan 1332 Salı günü (17 Nisan 1916). Trabzon târihinde unutulmaz acı ve kara bir gün. Şafak sökmeden yollara dökülen bir avuç rum hummalı bir fâaliyetle tertip eyledikleri istikbâl töreninin en hurda hazırlıklarını da bitirmişler. Şimdi gözleri yollarda Taksim başındaki caddeyi halılarla tefriş ediyorlar. Her rum evinin penceresinden bir Rus bandırası sabahın alaca karanlığı içinde dalgalanmaya başlıyor. Şehrin yüzde doksan beşini teşkil eden Türk ve İslâm mahalleleri korkunç bir sükûnet içinde. Burada gece ile gündüzün farkı yok. Geceyi şehrin kapılarında geçiren işgâl kuvvetleri, şimdiye kadar görmedikleri, bilmedikleri, tamamiyle yabancı oldukları bu şehri işgâl için sabahın erken dakikalarında harekete geçiyorlar. Emperyalizmin hâris ve hâsis ruhunun kuduzlaştırıp buralara kadar sürüklediği istilâ sürüleri üç koldan şehre giriyorlar. Boztepe,. Soğuksu ve Değirmendere'den Değirmendere yoliyle şehre giren Rus kıt'alarının başında işgâl komutanı. Rus savaş gemileri, vahşetin, haksızlığın zulmün gâlebe çaldığı bugünün sabahında şehre giren muzaffer kıt'alarını fasılâsız top atışlarıyla selâmlıyor. İstikbâl heyetini teşkil eden rumlar, yine başlarında Hirisantos bekleşiyorlar. Bu sırada evvelce hazırlanan büyük kıt'ada bir «T ü r k S a n c a ğ ı» işgâl kuvvetlerinin geçeceği Taksim caddesi üzerine büyük bir hayâsızlıkla, büyük bir küstâhlıkla rum vatandaşların eliyle yola seriliyor. Düne kadar gölgesinde yaşadıkları, varlıklarını koruduklan âzami himâyesine mazhar oldukları bu sancağın beş asırdanberi bu sahillerde hâkimiyeti, şerefi, gururiyle dalgalanan yine tâ haşre kadar dalgalanacak olan hilâli taşıyan Alsancağı Hirisantos'un emriyle yine bunun gö-

zü önünde elleri, vicdanları titremiyen hâinlerin nankör ve ahlâksız elleriyle yere seriliyor. Bütün bunlar, bu alçaklıklar, yere serdikleri sancağa hınçtan ziyâde, müstevliye hoş görünmek riyakârlığının bir tezahürü. Rus askerî bandosu selâmlık toplarının tarrakalarıyle karışarak boğucu, yıpratıcı, usandırıcı gürültüleriyle bu tenhâ ve ıssız şehri çınlatıyor. Bando sesinin yaklaşmasıyle heyecan temposu içinde süslü rum kızları ellerindeki buketlerle bir çiçek bahçesi gibi dalgalanıyor, kaynaşıyorlar. Rus kıt'ası göründü. Bir alkış tufanı şehrin bu caddesini sarsıyor. Şapkalar havada. İlerliyen kıt'a, istikbâl hey'etinin sıralandığı yolun hizâsına gelmiştir. Türk Bayrağı, yine yerde, çamurlu yolun üstünde. İstikbâl hey'etinden ayrılan iri göbekli birkaç rum ileri geleni, yine başlarında Hirisantos, yarı büklüm, ellerindeki şapkaları yerlere sürünür gibi tutmuş, yılanlar gibi yerlere sürünerek kıt'ası başındaki işgâl komutanının, ehli salip fâtihi'nin ellerini sıkmak, zaferini kutlamak, safâ geldiniz demek, şeref payını koparmak için birkaç adım atıyorlar.

Atının sırtında, kıt'asının başındaki Çar Rusyasının muzaffer komutanı General Lahof'un bunlara aldırış ettiği yok! Mağrur gözleriyle elleri çiçekli kızlara, sonra yola bakıyor. Bindiği atın ayaklarından on metre ileride Türk Sancağı yine olduğu yerde, yolda, yolun çamurları üstünde. Düşman, fakat ne de olsa yine bir asker, gün görmüş, yurdundaki rum ekâlliyetinin ihânetine şâhit olmuş tecrübeli bir komutan. Bu ihânet manzarası karşısında nefret ve istikrâh ile sarsılıyor. Atının dizginini çekiyor. Keskin bir bakış, kısa ve seri bir işâret ve sonra sert bir kumanda:

«— Kıt'a dur!..»

Yanındaki yâverine eliyle işâret ediyor, bağırıyor:

«— Al şu sancağı yerden!.»

Yurdunun toprakları üstünde bu misilsiz ihânetin ye-

re, yolun çamurları üzerine serdirdiği sancağı yâver kucaklar gibi yerden alıyor. Kumandan elektriklenmiş, hiddetle istikbâl hey'etine tükürür gibi bağırıyor:

«— Bu sancağı yere seren kim?»

Karşılayanlarda bir ses, cadde üzerinde çıt yok. İstikbâl hey'etinde sinsi bir pânik, İhânetin, nankörlüğün bu derecesinin ne kadar iğrenç olduğunu kendileri de anlamış olacaklar ki, içlerinden zor teri dökenler bile var. Yine komutanın bunları titreten sesi işitiliyor:

Rum çetecileri tarafından şehid edilen köylüler: Sarıyusuf köyü muhtarı Halil, Kolacadağ köyünden Mustafa oğlu Rasim ile aynı köyden Karadayı oğlu Arif

«— Biz bu sancağı savaş meydanlarında yere sermekle şeref duyabiliriz. Fakat böyle vatandaşlarının eliyle düşmanlarının ayakları altına serilmesini aslâ görmek istemeyiz. Efendiler!... Bu bir bayağılık ve alçaklıktır!. Asırlarca beraber yaşadığımız bir milletin vatandaşı sıfatıyle yaptığınız bu hareketin ne kadar çirkin olduğunu bilmeniz lâzımdır!...» diyor ve hiddetini yenemiyerek:

«— Alçak Grekler!.. Haydi dağılın, sizi görmek istemiyorum!..» diye bağırıyor.

İstikbâl hey'eti esen bu soğuk havanın cereyanına kapılmış dağılıyor.»[1]

YA PATRİKHÂNE

Hiç Trabzon Rumları müstevli Rus askerlerine yaranmak için bu derece alçaklıklara girişir de fitne ve fesadın başı olan Patrikhâne boş durur mu? Patrikhâneden Rus Çarına ve Ukrayna Radasına, Trabzon'un Ruslar tarafından işgâli üzerine tebrik telgrafları çekilmiştir. İşte bunlardan bir örnek:

«Azametpenâh!

Minelezel şan ve şerefi dillere destân olan ve pek büyük askerî şeref ve azâmetleri târihte yaşayan Kominosların şehri Trabzon bugün, Rus Hâneden-ı İmparatorîsi erkânından ve kahraman Kazak taburları şanlı kumandanı büyük Dük'ün ziyâretine mazhar olmakla şeref ve mes'ud bulunuyor. Bu suretle Rus medeniyetinin âmilleri ve Çar ile vatanın sâdık ve fedakâr muhafızları bulunan ve kahramanlıkları ile satvetli Rusya'nın nâm-ı pür azametini ilâ eden Kazaklar, mefâhir-i tarihiyelerine parlak ve

---

1 — Muzaffer Lermioğlu-Akçaabat-Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş - Hicret Hâtıraları İstanbul 1949, s. 237 ve devamı.

büyük bir şeref daha ilâve ettiler. Cenâbıhak Ortodoks Rusyasına hasım olanları târümar etmek için kahraman Kazak Milleti ile bütün Rus orduşu üzerindeki inâyet-i samedâniyesini idâme ve zât-ı şâhânelerinin adımlarını, şanlı Romanof Hânedânı'nın ilây-ı şerefi için zafer-i nihâiye doğru tevcih ve îsal eylesin!...»

Bu tebrik ve tabasbustan pek az sonra, Rusya'da «Bolşevik İhtilâli» olup «Romanof Hânedânı» tahttan indirilince, Patrikhâne bu defa da onları tebrik etmek sûretiyle bu mektupta Romanoflar hakkındaki hislerinin riyakârlıktan ibâret olduğunu göstermiştir. Patrikhâne ve yerli Rumlar, bu misâldeki gibi Türkiye'nin bütün düşmanlarına her fırsattan istifâde ederek yaranmaya çalışmışlar, kendilerinin güçleri yetmeyen fenâlıkları onlara yaptırmak için telkin ve teşviklerde bulunmuşlardır. Türk Milletini târih sahnesinden silmek hususundaki emellerini tek başlarına gerçekleştirebileceklerine güvenleri olmadığından hemen dâima batılı devletlerin yardımlarını temin için bütün dünyada kesif bir propagandaya girişmişlerdir. İstanbul'da Rumca yayınlanan Buroiya Gazetesi 3 Temmuz 1921 târihli nüshasında bunu açıkça itirâf etmektedir:

«Yunanistan'ın Anadolu'da başladığı harp, Hıristiyanlığın müdâfâası için olduğu ve Avrupa'nın emr-ü müsaâdesiyle vukûbulduğu için, Yunan ordusunun bu hususta Avrupa'nın vekili bulunması tâbiîdir. Yoksa Yunanistan'ın bu işi kendi başına başaramıyacağı âşikârdır. Binâenaleyh, her ne karar verilirse verilsin, Yunanistan, muhakkak haklı çıkarılacaktır!...»

Patrikhânenin, velinimetleri olan Türkler âleyhine giriştiği faaliyetin târihi çok eskidir. Gerçekten Edremit'in «Cunda» (Ali Bey) Adasında **Papaz İkonomos** tarafından, alınan hususi bir müsâadeyle dînî tedrisat yapan bir akademi kurulmuştur. Bu akademinin sonradan ele ge-

çen 1884 târihli «g i z l i d e r s p r o g r a m ı» Patrikhâne'nin Türkler ve Türkiye hakkındaki hissiyat ve düşüncelerini aksettiren korkunç gerçekler ihtivâ etmektedir. Bu vesikâyı birlikte okuyalım:

BİRİNCİ KISIM

Türkler hakkındaki temel düşünce

Madde 1. Türkleri ezelî bir düşman olarak Rumlara tanıtmak.

Türkler aleyhine beynelmilel propaganda

Madde 2. Türklerin en ufak hatâlarını büyüterek, Avrupa'yı duyurmak, medenî âlemi Türklere düşman etmek.

Tatbik edilecek iktisat politikası

Madde 3. Türkleri iktisâden çürütmek, bunun için de zengin Türkleri sakat ticâret yollarına götürmek, bol fâizli krediler açmak, ağır şartlarla rehin kabul etmek.

Türk mâlûmâtının sahtelerini, çürüklerini yapıp, aynı Türk malı damgası ile satışa çıkarıp Türk müesseselerini iflâsa sürüklemek, her türlü Türk malı ile rekabet etmek millî bir vazifedir. Herhangi bir Rum'un bu hususta yapacağı fedakârlığın karşılığı Rum bankaları, ticaret klüpleri tarafından ödenecektir. Ayvalık ve havâlisinde «M i d i l l i B a n k a s ı» ve «M i r m i k a» yâni karınca teşkilâtı her zaman hizmete hazırdır.

Türk ahlâkına ve İslâm dinine karşı politika

Madde 4. Türk Milleti'ni ahlâk, milliyet, din ve gelenekleri bakımından çürütmek. Bu hususta:

a) Küfürler öğretmek, küfrü Türkler arasına yaymak, lâubalileştirmek.

b) Türkleri zinâya, diğer ahlâksızlıklara teşvik etmek. Bilhâssa asîl Türk âileleri arasına genç, güzel Rum kızlarını ve kadınlarını hizmetçi, câriye olarak verip, bu âile ocaklarını yıkmak, devrin büyük ricâli yanına yetiştirilmiş Rum dilberlerini yerleştirip, Rum emellerinin kolay elde edilmesine çalışarak millî dil ve duyguları bozmak.

c) Gençlerine apaş-külhânbeyi ruhu aşılayarak, Türk geleneklerini çürütmek. Gençler arasında kabadayılık ruhunu yayarak, sevgi, saygı ve bağlılıkları kırmak. Onları birbirine düşürmek Milli terbiyeyi bozmak.

d) Argoya benzeyen bir küfür dilini Türkler arasında yaymak sûretiyle millî dil ve duygularını bozmak.

Takip edilecek din politikası

Madde 5. Türkleri dinî bakımdan sarsmak:

a) Hocalar, papazlara sokulmaz. O hâlde onları Rum zenginler, tüccar ve esnaf vasıtasıyle elde etmek. Bol hediye, veresiye vermekle pekâlâ elde etmek.

b) Hocaları içkiye alıştırmak, onlara ilk kadehleri kadınların elinden içirip, sarhoş, rezil hâlde elâlem içinden geçirip herkese göstermek Rumlara dinî bir zafer olur.

c) Hocaları türlü türlü uydurma inanışlara saptırmak.

d) Hocalara yanlış vâkıalar anlatıp, Türk ahâli ile hocaların arasını açmak.

İKİNCİ KISIM

Akademinin yetiştirdiği politikacılara, teşkilâtçılara ve sabotörlere verdiği tâlimat ise, aşağıdaki maddelerden mürekkepti:

Rumların ve Kiliselerin siyasî hedefi:

Madde 1. Türk hükümranlığını baltalamak. Bu işi azar azar geliştirip İstanbul'u ele geçirmek. Eski Kostantiniyeyi yeniden kurmak.

İsyan ve Fitne hareketleri:

Madde 2. Türk halkı arasına dâima fitne ve fesât sokarak, devletle milletin arasını açmak, isyanlar organize edip, zamanında aradan çekilerek, Türkler arasında kardeş kanı akıtmak, komiteler tertip edip Türk köylerini basmak.

Harbler esnâsında yapılacak hıyânetler ve baltalamalar:

Madde 3. Bir harb sırasında Türk halkını sefâlete götürecek her çâreye baş vurulacak. Türk topraklarında zahire ve en lüzumlu gıda maddeleri halkın elinden sür'atle gizlice toplanıp, adalara sevk edilecek, komşu memleketlere satılacak. Rum tüccarının uğradığı zarar millî bankalar tarafından tüccara para olarak ödenecek.

Bütün bunlar, devletin bir harb ile meşgul olduğu, yahut iç isyânlar çıktığı, devlet idâresinin zayıf olduğu sırada yapılmak gerekir.

Hastanelerin vazifesi:

Madde 4. Doktor ve eczacı Rumlar, Türk hastaları, bilhassâ kimsesiz hastaları gizlice zehirleyip öldürecek. Kör, sağır, sakat ederek saf dışı bırakmağa çalışacaklar. Bu tavsiyeler gizli olarak tatbik edilecek.

Ziraat politikası:

Madde 5. Türk çiftçisi ağır fâizlerle toprağından edilecek. Bu borçların kolayca kabarabilmesi için, harman veresiyeleri, senetli zeytin mahsulü satışları ile başlayan bu borç para vermeler, başka zarurî masraflara teşvik edilen Türk çiftçilerini ilk borcun ödeme zamanında bunaltır. Ve elindeki toprağını kolay, ucuz şartlarla, borçlu olduğu Rum tüccara satmak mecburiyetinde bırakılmalıdır.

Türk devlet adamları hakkında tatbik edilecek plânı

Madde 6. Kadılar, devlet idâre âmirleri, rüşvet, ziyâfet, hattâ kadın ikramları ile Eterya'nın emrine alınmalıdır. Ancak bu işler tamamen akademiden yetişmiş ajanların tâlimatına ve akademinin tâyin edeceği şahıslarla, bunların vereceği direktiflere göre tatbik edilecektir.

Yangın, sabotaj ve sûikâstler:

Madde 7. Fırsat çıktıkça, bilhâssa resmî devlet binalarında yangınlar çıkarmak, ölümlü kazalar yaratmak, harb gemilerinde yangın çıkarmak, yaralar açmak.

Manastırların vazifesi:

Madde 8. Birer ileri karakol ve gözetleme yeri olan manastırlardaki azizlerin istekleri derhâl yerine getirilmeli, verecekleri mektupları, kendi işlerinden evvel sahiplerine götürüp teslim edilmelidir. Bu tavsiyelere aykırı hareket edenler, hemen afaroz edilip, lânetlenir. Kredileri kesilir. Buradaki câmiadan kovulur.

Sanat politikası:

Madde 9. Bütün Rum ustaları, Türk çırak kullanmaktan sûret-i kat'iyede men edilmiştir. Politik düşüncelerle bir Türk çırak almak icâp ederse, Rum usta bu çırağı hizmetçi gibi kullanmalıdır.

İşlerindeki hevesli gençleri de ters muâmele etmek, hırpalayıp, işyerinden uzaklaştırma çâresi aranacak, böylelikle şehirden bir Türk sanatkârın daha eksilmesi temin edilmiş olacaktır.»[1]

---

1 — G. Yetkin - M. Nureddin Yüksel - Türk Düşmanı Kanlı Papazlar. Ankara 1964 sh. 1115 de yer alan bu vesikâ Rum ihânetlerini akıllara durgunluk veren macerâlarla tâkip eden Ali Bey Adasının eski Belediye Reisi İzzet Esen tarafından ele geçirilmiştir.

3 — AVRUPA DEVLETLERİ NEZDİNDE ALEYHİMİZDE PROPAGANDA:

Birinci Dünya Harbi sonunda Paris'te sulh için çalışmalar başlayınca, Rumlar öteden beri batılı devletlerin Hıristiyanlık taassuplarını tahrik ederek onları Türkiye aleyhine çevirmek hususundaki faaliyetlerini daha da arttırdılar.

Trabzon Metropoliti **Hirisantos** 1919 Martın'da Paris'e gitti. Esasen 1918 senesi başındanberi **Kostantinidis** Pontuslular adına Paris ve Londra'da faaliyet göstermekte idi. **Hirisantos'a** İstanbul Rum Patrikhânesi tarafından Patrikhâne nâibi Bursa Metropoliti **Dorote** ve Patrikhâne Müşâviri **Aleksandr Pappas** ile birlikte Pontus Rumlarını temsil ve Paris sulh konferansında mahallî rumları temsil etmek selâhiyeti verilmişti. Trabzon Metropoliti **Hirisantos**, konferansa Pontus meselesine dâir geniş bir muhtıra vermişti. Faaliyetini ötedenberi bütün Hıristiyan devletlere şâmil bir propaganda hâlinde yürüten **Hirisantos**, Paris ve Londra'da Türk Hükûmetinin yerli Rumlara baskı yaptığına dair uydurma vesikâlar ibrâz ediyordu. Bunlardan birini zikredelim:

«Devletlû Efendim Hazretleri!...

Pontus yerlilerinin delegesi sıfatiyle sulh konferansına hemşehrilerimizin arzularını ihtiva eden bâzı hususâtı arz ile kesbi şeref eyleriz.

Hemşehrilerimizin bugünkü biçâre vaziyetlerine karşı nazarı dikkâtinizi celbeder ve mütârekedenberi bir senedir Türk mezâliminin devam ettiğini bildiririz. Osmanlı Hükûmetinin âsâyiş ve intizam hususunda Hıristiyanlara karşı vermiş olduğu teminatın aksine olarak birkaç aydanberi almakta olduğumuz habere nazaran Karadeniz sahillerinde mezâlim ve tahribat devam etmektedir.

Pontus eşkiyalarının baskınına uğrayan Havzalı köylülerin cesetleri

Gerek Karadeniz sahillerinde ve gerek dâhil-i memlekette mâhirâne bir surette İslâm ahâliye silâh tevzi edilmiştir. Hıristiyanlar ise silâhsız, müdafâadan âciz bir takım yeni yeni katil tehditleri altında yaşamaktadırlar.

Bir senedenberi mevkii iktidara gelen Türk kâbineleri her gün hâlleri fenâlaşmakta olan ahâlinin ıslâhı için hiçbir şey yapmamışlardır. Mütârekeden sonra yalnız sahil kasabalarda biraz asâyiş görülmüştür. Türkler hakikî şekilde mağlûp olduklarını bildikleri hâlde kıtallerinin bugüne kadar cezâsız kaldığını gördüklerinden ve hükümet-i İtilâfiyenin cezâdan çekinmesi ve müsâmahâsı yüzünden eskisi gibi şakâvet ve kıtallere başladılar. Böylece memleket dahilinde bir zaman hüküm süren adem-i emniyet şimdi sahil şehirlere de sirâyet etmiştir. Birkaç aydan beri pürsilâh korkunç Türk şâkileri şehirlerde hür olarak dolaşarak silâhsız ve müdafâadan âciz vatandaşlarımızı her an için katliâm tehdidiyle daimî bir surette yılgın vaziyette bulundurmaktadırlar.

Az çok milliyetperver maskesi altında bugün bile Türkiye'de İttihât ve Terâkki Komitesi erkânı hüküm sürmektedir. Katletmiş oldukları Hıristiyanların mallariyle zenginleşerek memleketi yıldırmak için büyük mikyasta mâli sarfiyatta bulunarak çeteler teşkil etmektedirler.

Türk zulmünden kurtulmak üzere birkaç yüzbin vatandaşımız muharebeden evvel ve muharebe esnâsında Rusya'ya hicret etmiş ve mütârekeyi müteâkip memleketlerine avdete başlamışlardı.

İtilâf Hükûmetlerinin muzafferiyeti dolayısiyle tâkip edilen âdil prensipler sâyesinde hürriyet bahşedildiğinden ana topraklarında artık kemâli sâadetle yaşayabileceklerini ümid eylemişlerdi. Pontus Cumhuriyeti'nin teşekkülü ile milletlerinin tahlis edileceğini heyecanlı kalble beklemekte idiler. Bu suretle zannediyorlardı ki, vâsi sûrette

gâyelerine vâsıl olup zâlimden korkmaksızın yaşayacaklar... Heyhat! Bu emniyet hissi husûle çıkmaksızın dahildeki köylerde yerli muhâcirler yurtlarına avdet etmeğe, âsayişin adem-i mevcudiyetinden muvaffak bile olamadılar. Çünkü birtakım başıbozuk Türk çeteleri yolları ve geçitleri kapamıştır. Birçok zamanlar sâhilin müteâddit kasabalarında birbirinden ayrı kalarak hemşehrilerimizin yardımlariyle yaşayanlar bile muhârebe esnâsındaki tâzyiki tamamen hissettiler. Ümitsizlik sebebiyle ve ölmüş bir hâl de Rusya'nın misâfirlere kapanmış olan arâzisine dönmektedir. İktisat, sabır ve faaliyetle vücuda getirdikleri güzel vaziyet bu son günlerde tamamiyle değişmiştir. Bununla berâber Rus anarşisini Türklerin zulüm ve katliâmlarına tercih ediyorlar. Bu tecviz edilmez vaziyet karşısında kurbanların hatıraları bize son bir imdat feryâdını meşrû kıldı. Ve muzaffer İtilâf Hükûmet-i muazzamasına iltica ile insaniyetin mukaddes prensiplerinin en iptidâî kısmının biçâre vatandaşlarımıza tevcihini ve târih ile asrımıza şeyn olan bugünkü vaziyetlerinden halâs edilmelerini temennî ediyoruz. Bu istirhamımız muvafık görülür ümidiyle İtilâf Hükümeti muazzamasının o kıymetli muâvenetlerine mazhar olacağımıza intizar ile derin hürmetlerimizle teşekküratımızı zât-ı devletlerine takdim ile kesb-i şeref eyleriz.»

Paris 15 Teşrinisâni 1919

Paris'te Pontus İttihadı Millî	Pontus Yerlileri Kongresi
Reisi	Reisi
Sokrat Ekonomos	**Kostantin Jan**
	J. Konstantinidis

Türkiye'yi sulh konferansında bu suretle yanlış beyânlarla zararlı çıkarmağa çalışan **Kostantin Kostantinidis,** Pontus hareketinin üç rüknünde biriydi. **Hirisantos**'un ele geçen evrâkından anlaşıldığına göre, **Kostantinidis,** Pontus'un dış meselelerini, hâriçteki fâaliyetlerini idâre ediyor,

Hirisantos ise daha ziyade, mahâlli teşkilâtı yürütüyordu. Aslen Giresunlu olan **Kostantinidis**, Marsilya'da yerleşmiş bir iş adamı idi. Paris konferansına Pontus meselesi hakkında verdiği uzun ve teferruatlı muhtıra da yapılan bir baskında ele geçmiştir. Marsilya'da bir « P o n t u s K o n g r e s i » toplayarak reisliğini deruhte etmişti. Bu kongrede irad eylediği nutukla meşhur **Troçki**'ye çektiği telgraf diğer bir çokları gibi **Hirisantos**'un evrâkı ara-

Pontus eşkiyâlarını yola getirmeye çalışan heyet: Ağır topçu yüzbaşısı Sarıyerli Kâmil Bey, Canik Milletvekili Süleyman Bey, Umum Jandarma Kumandanı Yâveri Yüzbaşı Ferid Bey, Umum Jandarma Kumandanı Miralay Gâlip Bey, Topçu Yüzbaşısı Cemil Bey, İçişleri Hususî kalem müdürü Raşid Bey, Samsunlu Hafız Efendi...

sında ele geçmiş bulunmaktadır. Bu sırada Türklerin zulüm yaptıkları dünya efkârı umumiyesine iddia ve ilân edildiği hâlde, asıl zulüm ve şakâvette bulunan yerli Rum çeteleriydi. Filhâkika ileride görüleceği üzere, Türkler de mukâbil olarak harekete geçmiş olmakla beraber buna Rumlardan çok daha sonra başlamışlardır. 12 Aralık 1919'da Rum şakâvet ve canavarlıklarını teyit eden şu zabıt bunu isbât etmektedir. (Merzifon Pontus kulübesinde ele geçmiştir.)

«... İsimlerinin okunmasını müteâkip geçen celsenin zabıtları tasdik edilmiştir. **Papadopulos** tarafından harbi umumîdeki sergüzestlerinden bahsedildikten sonra bilhâssa silâh altına alınması ve Samsun civârında bir Rum eşkiya çetesine iltihakı, mensubu olduğu çetenin Türk jandarma kıtaatı tarafından muhasarası ve bir hârika kabilinden olarak muhasaradan kurtulması sureti mahsusada beyân edilmiştir. Bâzı ufak meselelerin tetkik ve müzakeresinden sonra celseye son verilmiştir.»

Kâtibi Umumî — Reis

Etmesdis — **Teoharidis**

Şimdi biraz da **Hirisantos**'un Paris ve Londra'daki temaslarını anlatalım:

«... 7 Temmuz 1919'da **Politis,** Londra elçisine Metropolitin geleceğini haber veriyor ve Ritz otelinde yer ayırtılmasını istiyordu. Seyahatin resmî sebebi, İstanbul Rum Patriği adına Canterbury Başpiskoposunu selâmlamaktı. **Hirisantos** Londra'ya 23 Temmuz'da vardı. (İngilizce bilmediği için **M. Kurasaşi** tercümanlıkla maiyetine verilmişti.)

Metropolit gelir gelmez, kendisiyle mülâkatlar yapmaları ve yayımları için **Kaklamanos,** Morning Post'u, Reuter'in Müdürü **H. P. Sargint**'i ve diğer gazetecileri durumdan haberdar etti. **Mr. S. B. Chester** meselâ, Sunday Times'te **Hirisantos**'la bir mülâkat yayınlattı. **Kaklamanos,**

İngiliz Dışişleri Bakan Yardımcısı **Sir Ronald Graham'a** başvurarak, Metropoliti hükümetle temasa getirmekten de geri durmadı.

Hirisantos'la Pontusluların 1919'da İngiltere'den isteklerini **Politis, Kaklamanos'a**, gönderdiği 17 Aralık 1919 tarihli mektupta şöyle belirtiyordu:

«Mahrem...

Türkiye'den bağımsız bir Pontus devleti için elden geldiği kadar büyük toprak koparmak, Yunanistan'daki gönüllüleri de oraya taşıyarak bir Pontuslular ordusu kurmak... Bu ordu İngiliz makamlarınca tasvip görmeyen bir harekette bulunmayacaktır...»

İngiltere, Pontuslu Albay **Katenyotis'in** tekliflerini, bu arada Trabzon veya Batum'a bir İngiliz veya Yunan çıkarmasını, himâyesi altında bir Pontus devletinin kurulmasını kabul etmemiş ve Pontuslular ordusu da kurulamamıştı. Halbuki, **Kaklamanos**, 1919 yazında **Sir Ronald Graham'la** yaptıkları görüşmeden sonra, Paris'teki Yunan delegasyonuna şöyle yazıyordu:

«Londra, 1 Ağustos 1919

Trabzon Metropolitini bizzat tanıştırdığım Dışişleri Bakan Yardımcısı, Trabzon'a bir İngiliz alayı gönderilmesine ve İngiliz subaylarının yönetiminde yerli jandarma kurulmasına dâir, piskoposun tekliflerine şahsen büyük ilgi gösterdi. Bu vesileyle metropolitin her gittiği yerde, mükemmel intibalar bıraktığını da belirtmeliyim. Canterbury Başpiskoposu kendisine, Ayasofya'nın kaderi konusunda sevinilecek ölçüde teminat vermiş bulunuyor.[1]

Kaklamanos»

---

1 — Dimitri KİTSİKİS - Yunan Propagandası, İstanbul (1963) sh. 366-37.

nın bir numaralı müdâfi sayılacak kadar bu hususta emek sarfetmiş bulunan **Venizelos,** Pontusçuları şaşırtan ve biraz da sukut-u hayâle uğratan bir hareketle Paris Konferansında Ermenilere bir tâviz vererek, icabında Trabzon ve havâlisinin Ermenilere bırakılmasına râzı olabileceğini ortaya koyuyordu. Fakat bu husukdaki çalışmalar sonunda müstâkil Ermenistan'a Pontusu fedâ etmekten ziyâde mutavassıt bir yol bulunarak hudutlar üzerinde anlaşmaya varılmış ve hattâ Ermeni hareketinin başı **Patrik Zaven Efendi** satın alınarak realist bir yola gidilmiş ve Pontus hareketi takviye edilmiştir. Bu durumu «Nutuk» şu suretle hikâye etmektedir:

«Bundan başka memleketin her tarafından anâsır-ı Hristiyanîye, hafî, câlî, hususî emel ve maksatlarının temin-i istihsâline, devletin bir an evvel çökmesine sarf-ı mesâi ediyorlar.

Bilâhare elde edilen mevsuk mâlûmat ve vesâik ile teeyyüt etti ki; İstanbul Rum Patrikhânesinde teşekkül eden «Mavri - Mira Heyeti» (Vesika 1) vilâyetler dâhilinde çeteler teşkil ve idâre etmek, mitingler ve propagandalar yaptırmakla meşgul Yunan Salib-i Ahmeri Resmî Muhacir'în Komisyonu Mavri - Mira Heyeti'nin tahsil-i mesâisine hâdim. Mavri - Mira Hey'eti tarafından idâre olunan Rum mekteplerinin izci teşekküllerinin yirmi yaşını mütecâviz gençler de dâhil olmak üzere her yerde ikmâl olunuyor.

Ermeni Patriği Zaven Efendi de Mavri - Mira Heyetiyle hemfikir olarak çalışıyor. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibi ilerliyor. Trabzon, Samsun ve bütün Karadeniz sâhillerinde teşekkül etmiş ve İstanbuldaki merkeze merbut Pontus Cemiyeti suhûlet ve muvaffakiyetle çalışıyordu. (Vesikâ 2)[1]

---

1 — Mustafa Kemal - Nutuk - Ankara 1927 sh. 3.

Batılı devletlerin birçok müessir siyaset adamları elde edilmiş ve müstâkil bir Pontus Hükûmeti için müzâheret vaadleri alınmıştı. Bunu gösteren bir telgrafı **Hirisantos** Paris'ten Pontus Cemiyetinin bütün şubelerine 20 Ağustos 1919 târihinde çekmiştir. Mütareke senelerinde Anadolu'yu dolaşan Amerikan Tahkikat Heyeti Reisi General **Halburl** ile Paris'teki görüşmelerin müsbet neticelerini teşkilâta duyuran bu telgraf da onun evrâkı arasında ele geçmiştir.

«Paris 20 Ağustos 1919

Burada kendisi ile görüştüğüm zaman General Harburl'a dedim ki: Karadeniz kıyılarında birçok Rum köylerinin muhafazası için büyük kuvvetlere ihtiyaç olduğu korkusunu bırakınız. Zira bu köyleri muhafaza için Pontusçuların gâyet iyi tâlim ve terbiye edilmiş muntazam taburları ile Amerikan kıt'aları beraber harekât yapabilirler. Ben bu hususta sizi temin ederim. Batum, Samsun, Trabzon Pontusçularının bu harekâta şevkle hazır oldukları hususunda tekrar teminat verebilirim. Patrikhâne de ayrıca bu meselemizi izâh için, lâzım gelen heyeti gönderecektir. Keyfiyet Pontus Cemiyeti Reişi Vasiliso Yuvanidis ile Trabzon ve Batum'a sür'atle bildirilsin!... Dönüşte daha fazla tafsilât vereceğim!...»

4 — **ERMENİLERLE PONTUSÇULAR BERABER:** Önceleri Ermeniler ve Pontusçular Avrupa devletleri nezdinde birbirinden ayrı olarak teşebbüslerde bulunarak tasfiyesi kararlaştırılmış bulunan Osmanlı topraklarından birer müstâkil devlet çıkarmaya çalışıyorlardı. Fakat her iki grubun da çizdikleri vatan haritası birbirine tedâhül ettiğinden çalışmaları bazan, birbirini baltalamaktaydı. Bu yüzden bu iki grup arasında bir anlaşma husule getirerek rekabeti ortadan kaldırmak ve gâyeyi daha çabuk tahakkuk ettirmek için çok çalışmıştır. O kadar ki; Megalo İdeâ'-

Nutkun vesikalar kısmında yer alan bir numaralı vesikâ da şudur:

TÂMİM

(Gâyet mahrem tutulacaktır)

«Pek mevsuk elde edilen malûmata göre İstanbul Rum Patrikhânesinde Mavri - Mira isminde bir heyet teşekkül etmiştir. Bunun Reisi Patrik Vekili Dreteos, âzaları Athenagoras, İncz Metropoliti Yunan kaymakamı Giritli Katehâkis, Kathelepoulos, Diyasilmas, Aynia, Pilitimis Siyari isimli kimselerden ibarettir.

Hey'et doğrudan doğruya Venizelos'tan tâlimat alıyor. Rumların ve Yunan hükûmetinin muavenet-i nakdiyesiyle pek azim sermâyesi vardır.

Vâzifesi, Osmanlı vilâyetleri dâhilinde çeteler teşkil ve idâre eylemek, mitingler ve propagandalar yapmaktır. Yunan Salib-i Ahmeri de bu Mavri - Mira hey'etine merbuttur. Vâzifesi, suretâ muhâcirlere bakmak gibi insanî bir perde altında çete teşkilâtı yapmak, tertibat-ı ihtilâliyeyi ihzar etmektir. Bu sûretle ecza-yı tıbbiye ve levâzım-ı sıhhiye nâmı altında silâh, cephâne ve teçhizâtı, memalik-i Osmaniyeye ithâldir. Hattâ resmî muhâcirin komisyonu da Mavri - Mira hey'etine tâbidir.

İstanbul Patrikhânesi ve Yunan Konsoloshânesi esliha ve cephâne deposu hâlini almıştır. Ve hattâ kiliseler ibâret yerlerinden ziyâde askerî anbarlar gibi kullanılmaktadır.

Ermeni Patriki Zaven Efendi de Mavri - Mira hey'eti tarafından satın alınmıştır.

Rum mekteplerinin evvelce bizim yapıp da tam şimdi sırası iken maalesef terkettiğimiz izci teşkilâtları tamamen Mavri - Mira hey'eti tarafından idâre olunmaktadır. İstan-

bul, Bursa, Bandırma, Kırkkilise, Tekfurdağı ve mülhâkatında izci teşkilâtı itmam olunmuştum. İzciler yalnız çocuklar değildir. Yirmi yaşını mütecâviz gençler de dâhildir. Anadolu'da Samsun ve Trabzon cephâne tevzi mahallidir. Müsâit bir hâlde bir yelkenli Yunan sefinesi istasyon hâlinde cephâne ve eslihâyı hâmilen bu mahallerde bulundurulacaktır. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibidir.

MUSTAFA KEMAL»

Bu tamim yurdun her tarafına gönderilmiştir.

Rumlarla Ermenilerin mutasavver devletleri için menfaatlerinin çatışması bilhassa İngiliz ve Amerikalıların çalışmasiyle ortadan kaldırılmıştır. İngiltere ve Amerika'da hem Rumların ve hem de Ermenilerin iyi yetişmiş zengin ve nüfuzlu ırkdaşları vardı. Bunlar ilk tarafın emellerinin de tahakkuk etmesi için evvel emirde Türkiye'nin mahvu perişan edilmesi icâbettiğini, bu neticenin elde edilebilmesi için de anlaşmaları gerektiğini telkin ettiler. İşte bu çalışmalar sonunda iki taraf da Türkleri arkadan vurmak için yekvücut bir hâle geldiler. Gerek Avrupa diplomasisi nezdindeki ajanları ve gerekse Anadolu'daki eşkiya ve komitecileri çoktan hak ettikleri Türk sillesi ininceye kadar birlikte hâreket ettiler.

5 — **CİNÂYETLER:** Pontus Rumları sâdece siyâsî faaliyetlerle emellerini tahakkuk ettirmekten ibâret bir çalışma göstermemişlerdir. Bir taraftan Batum, Tiflis, Trabzon, Samsun, İstanbul, Atina, Paris ve Londra gibi merkezler arasında kesif bir siyasî faaliyete girişmekle beraber Karadeniz sahillerinde silâhlı çeteler teşkil eylemek ve yerli halka karşı çeşitli katliâm, tedhiş, yağma ve ırza tecâvüz plânları kurarak hârekete geçmişlerdir. Ancak bu çetelerin hârekete geçip mâsum müslümanları hunharca öl-

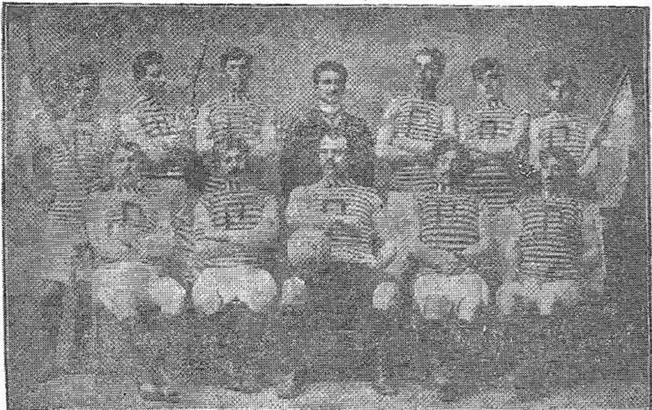
Pontus suikastine karşı savaşan arslandan bir grup mahalli kıyafetleriyle

dürmelerinden sonra, hıyânetin iç yüzüne vukuf peyda edilebilmiş ve bir hâyli geç kalındıktan sonra mukâbil hârekete geçilmiştir. Karadeniz bölgesinde ileride bir plebisit

Yerli Rumların ihânetlerine karşı, mahalli bir mukavemet teşkilâtı kurarak yararlıklar gösteren Giresunlu Binbaşı Osman Ağa (Topal Osman diye meşhurdur.) T.B.M.M. nin en değerli meb'uslarından biri olan Trabzon Mebusu Ali Şükrü merhumun esrârengiz ölümü vak'asına adı karışmasaydı, başarılı şahsiyetine gölge düşürmemiş olacaktı.

yaptırarak Rum halkı ekseriyet çıkartıp bu bölgenin kurulacak Pontus Devletine verilmesini temin etmek ve ancak onda bir kadar bir ekâliyet hâlinde bulundukları bu bölgede kendilerini ekseriyet kılmak için müslüman ahâliye karşı korkunç bir imhâ hâreketine girişmişlerdi. Daha önce de, bir başka tedbir olmak üzere «Rum Muhâcirîn Cemiyeti» vasıtasiyle Rusya'dan ve diğer birçok yerlerden muhâcir Rumlar getirterek buradaki Rum nüfusunu arttırmaya çalışıyorlardı. Hergün Trabzon'a gelen vapurlarla bu muhâcirlerle birlikte gizli olarak silâh, cephâne sevkederek bu havâlinin bütün kiliseleri depo hâline getirilmişti. Bir defasında Samsun'da ticarî emtia diye boşaltılan sandıkların vinçten düşüp açılmasiyle içlerinin tüfek ve mermi dolu olduğu hayretle görülmüştü. Türkiye Birinci Cihan Harbinde umumî seferberlik ilân edince, Rumlar bu emre itâat etmeyerek her tarafta çeteler teşkil ettiler. Asırlarca nimetlerinden istifâde ettikleri vatanı düşmana karşı ve bizimle birlikte müdafaa etmeleri icâb ederken asıl düşmanın kendileri olduklarını gösterecek şekilde bizi arkadan vurmaya teşebbüs ettiler. Bu çetelerin daha o zamandan itibâren metropolitler vasıtasiyle ve Pontus Cemiyeti'nin sağladığı silâh ve cephâne yardımıyle takviye edildiği tarihî bir hâkikattır. **Hirisantos**'un ve Merzifon Amerikan Kolejindeki «Pontus Kulübü» nün ele geçen evrâkı bunu isbât etmektedir. Müslümanları hicrete mecbur etmek ve bu suretle müslüman nüfusunu azaltmak sûretiyle Pontus için zemin hazırlamaya koyuldular. Köylere, şehirlere baskınlar yapıyor; ele geçirdiklerini öldürüyor; kadınların, kızların ırzlarına geçiyor ve binaları yakıyorlardı. Ellerinde külliyetli miktarda silâh ve cephâne olduğu için müdâfaasız halkın bunlara mukavemeti çok zor oluyordu. Umumî harbte Anadolu'daki ordumuzun rum çetelerine karşı aldığı tedbirler bunların hâreketlerini kısmen durdurmuştu. Fakat, «Mondros

Merzifon Amerikan Kolejindeki Pontus kulübü albümünden: Pontus Cemiyeti Futbol Takımı.

13 — Havzanın elmalıca köyünden «**Eleni Çavuş**» çetesi.

14 — Baraltı köyünden «**Fali**» çetesi.

15 — Samsun'un Beylik köyünden «**Sarı İstil**» çetesi.

16 — Kapıkaya köyünden «**Kavaklıoğlu Yuvan**» ve yeğeni «**Totoroğlu Agapiyus**» çetesi.

17 — Alaçam köyünden «**Gördükoğlu Simon**» çetesi.

18 — Aynıdere köyünden «**Timuroğlu Yani**» çetesi.

19 — Bakırpınar köyünden «**İstavri**» çetesi.

20 — Zünbül köyünden «**Totoroğlu**» çetesi.

Nebyan çetelerinin faaliyet gösterdikleri mıntıkada etrafı Rum köyleriyle sarılı altı Türk köyü vardı. Çeteler bunlardan Çağsura Köyüne ânî bir baskın yaptılar. Bu baskından köyün müslüman halkından bir tek fert kurtulamadı. Kundaktaki çocuklardan yataktaki ihtiyarlara kadar bütün köy halkı süngülendikten sonra evleri, ahırları, samanlıkları tamâmen yaktılar. Köyün hayvanlara kadar bütün mallarını yağmaladılar. Aynı mıntıkada Kuşça ve Boyalı köyleri de bu suretle haritadan silindi. Bu iki köyde, önce öldürülüp sonra yakılanların sayısı 367 idi. Bu muvaffakiyetlerinden gitgide cesâret alan Nebyan çeteleri cinâyetlerini etrafa doğru yaymaya başladılar. Nebyanın hâricinde birçok köyleri de aynı şekilde yağma ve tahrip ederek ahâlisini öldürdüler; hayvanlarını sürüler hâlinde önlerine katıp götürdüler. Bunlardan Oruç köyünde diri diri yaktıkları insanlarla ırzlarına tecâvüz ettikleri kadınlar büyük bir yekûn tutuyordu. Kısa zamanda yirmi yedi köyü yakıp yıkarak yirmi iki çiftliği târümar ettiler. İnke, Garip ve Kuyumcu köyleriyle Alaçam köyünü basarak hayvanlarını götürdüler. Bundan başka, Nebyan hâricinde Almazsa köyünden kırk, Çal köyünden kırk beş, Çarin'den yetmiş beş, Terzili'den dört, Engiz'den üç, İngazi'den yirmi beş evi yağmaladıktan sonra yaktıkları tesbit edilmiştir.

Mütârekesi» nden sonra, silâh ve asker bakımından ordumuz bir tahdide tâbi tutulunca, artık Türk Hükûmetinin rum çetelerine karşı müslüman halkı koruyamayacağı kanaatiyle çeteler tekrar ve azgınca faaliyete giriştiler. Bizim silâhlarımızın elimizden alınmış olmasına rağmen onlara hâlâ silâh yardımı devam ediyordu. İngilizler Samsun'a çıktıkları vakit bu çetelerin faal adamlarına herkesin gözü önünde on bin silâh dağıtmaktan çekinmemişlerdi. Bu çetelerin en meşhurları Bafra mıntıkasında faaliyet gösteren «Nebyan Çeteleri» ydi. «Kuvayı Milliye» henüz tam manâsiyle teşekkül etmediğinden bu çetelere karşı müessir bir mukabelede bulunulamıyordu. Hükûmet tenkilden âciz kalınca, halk, kendisi mukâbil bir hâreket ihtiyacını hissetti. Türk köylerini yakıp yıkan, târümar eden, kadın ve kızların ırzlarına geçen, malları yağmalayan ve umumiyetle Nebyan Çeteleri adını alan çeteler şunlardı:

1 — Bafra'dan Kelek köyü çetesi. Çete Reisi. **İstavri.** (Bu hunharın işlediği cinâyetler sayılamıyacak kadar çoktur.)

2 — Samsun'un Taflan köyü çetesi. Çete Reisi: **Lefter.**

3 — Havzâ kazasının Köprüdağı köyünden «**Piç Vasil çetesi.**»

4 — Çok defa Bafralı İstavri ile hareket eden «**Aleko**» nun çetesi.

5 — Osmanbeyli köyünden «**Piço.**».

6 — Samsun'un Kuruökçe köyünden «**Andon**» çetesi.

7 — Balık köyünden «**Endik**» çetesi.

8 — Karapınar köyünden «**Piç İlya**» veya nâm-ı diğer «**Kara İlya**» çetesi.

9 — Kirazlı köyünden Taşçıoğlu «**Kara Sava**» çetesi.

10 — Bafra'nın Yaylâ köyünden «**Kel Sava**» çetesi.

11 — Samsun'un Eğribel köyünden «**Anastas**» ve dayısı diğer «**Anastas**» ın çeteleri.

12 — Aynıdere köyünden Balcıoğlu «**Deli Yani**» çetesi.

Nebyan'ın batısında Kapıkaya mevkiinde Vezirköprüden Kızılırmak vasıtasiyle kayıklar içinde mal ve eşya nakli yapılırdı. Bu çeteler Kapıkaya bölgesini tutarak kayıklara baskınlar yaptılar ve malları yağmaladılar. Nebyan çetelerinin efradı iki bin civarında idi. Bunlar bu bölgede ilk hârekete geçtikleri için mukabil hâreket başlayıncaya kadar Bafra havâlisini kasıp kavurmuşlar ve binlerce müslüman cana kıymışlardı. Samsun havâlisinde de Nebyan çetelerinden geri kalmıyan çeteler faaliyette idiler. Güney ve Ballarca köylerinde yirmi dört kadın, erkek ve çocuğu gasp ve tecâvüzlerine mâni olmak istedikleri için süngüden geçirdiler. Bundan başka, beş yüz kadar da evi içlerindeki eşyayı tamamen yağmaladıktan sonra yaktılar.

Duâ Yeri, Kâbibaşalan köylerinde de yirmi kişi öldürülmüş, yirmi kişi de ağır surette yaralanmıştı. Ayrıca Samsun'un merkezinde de elli kişi öldürülmüş ve yaralanmıştı. Umûmiyetle Samsun bölgesindeki Rum eşkiyaları, Ermeni eşkiyalarıyle müştereken hareket etmekteydiler. Esâsen silâhsız olan müslüman halka karşı bunların tamamen hazırlıklı olarak giriştikleri bu imhâ siyâseti muntazam askerlerin ve mukâbil çetelerin faaliyete geçtiği ana kadar, bize çok pahalıya mal olmuştur. Çarşamba ve Terme'de üçyüz otuz beş ev, iki câmi, iki mektep ve yirmi iki de samanlık yakarak iki kişiyi de işkence ile öldürdükleri tesbit edilmiştir.

Amasya'da Sığırçobanı köyünden geçmekte olan altı Türk askeri Rum eşkıya tarafından fecî şekilde şehid edilmişlerdir. Amasya dahilinde yirmi beş cinâyet işlemişler ve yüzden fazla da ev yakmışlardır.

Rum çetelerinin en kuvvetli oldukları yer Merzifon havâlisiydi. Bu bölgede hemen bütün köyleri gece baskınlariyle soyup yağmaladıktan başka, birçok insanları öldürmüşler, evleri, câmileri, samanlıkları yakmışlar; köylerini, hayvanlarını ve köylülerin altın, ziynet ve ev eşyası nev'-

inden bütün mallarını yağmalıyarak kaçırmışlardır. Çeteler yağmaladıkları malların bir kısmını nefislerine tahsis ediyor, bir kısmını da kendilerini teşkilâtlandırmış olan kiliselere, metropolitlere gönderiyorlardı. Gerçekten Merzifon, Samsun ve Trabzon'daki cemiyet merkezlerinde ele geçen vesâikle bu durum aydınlanmıştır. Çetelere bölge bölge ne kadar nakdî yardım yapıldığına dâir birçok liste ele geçmiştir.

Samsun havâlisinde « Müdâfaa-i Meşrua » ve « Rum Muhâcirîn Cemiyetleri » nin faaliyette olduğunu biliyoruz. Bu cemiyetlerin İstanbul'daki Patrikhâneden aldığı direktiflerle teşkilâtlandırdığı Rum çeteleri Samsun bölgesine dehşet salmış ve müslüman halkı evden çıkamıyacak hâle getirmişti. Her an yeni bir sûikâst, her an yeni bir baskın haberi ortalığı velveleye veriyor ve rum eşkiyalarının öldürdükleri insanlara her yerde rastlanıyordu. Bu çetelerin işledikleri cinâyetlerin en fecîlerinden biri Lâdik'te vukua gelmişti. Kadınların dahi silâhlı olarak dâhil bulundukları Rum çeteleri Lâdik'in Küpecik köyünü basarak yetmiş kişiyi çeşitli işkencelerle öldürdüler. Genç ve güzel kadınlara taarruz ettiler. Malları yağmaladılar ve evleri yaktılar. Bu da yetmiyormuş gibi köyün kadınlarını beraberlerinde dağa götürdüler. Bir müddet gönül eğlendirdikten sonra birbirlerine bağlayarak üzerlerine gaz döktüler ve Küpecik köyünün kadınları çığlık ve feryatlar içinde yanarken, kahkahalar atarak seyrettiler.

Yunan ordusunun Batı Anadolu'da işlediği cinâyetlerle bu Rum çetecilerinin Karadeniz havâlisindeki hiyânetleri tıpatıp birbirine benzemekteydi. Bu da hepsinin aynı merkezden emir aldıklarını ve aynı akıl hocalarının tâlimatlarını dinlediklerini gösteren bir başka delildir. Esasen bunların muvaffakiyetsizliği üzerine cemiyet merkez-

lerinde ele geçen vesikâlarla hiyânetin Fener Rum Patrikhânesinde nizamlandığı sâbit olmuştur.

Rum çeteleri Türk köylerine karşı giriştikleri bu tahrib ve imhâ hareketlerinde o kadar ileri gitmişlerdir ki, birçok yerlerde tarlalardaki ekinleri dahi yakmışlardır. Küpecik köyünde de aynı şeyi yaptılar. Öldürdükleri yetmiş kişinin takriben o günün parasiyle kırk yedi bin liralık mücevheratını çaldıkları, bilâhare tesbit edilmiştir. Yalnız sivil halka değil, evveliyetle askerlere de pusu kuran çeteciler Destek mıntıkasında kırk yedinci Piyâde Alayının bazı birliklerini 20 Temmuz 1920'de pusuya düşürerek birçok asker öldürdüler. Lâdik, Gümüşhacıköy, Gümüşmadeniköy, Havza, Tokat, Erbaa, Zara mıntıkasında birçok köyü yakıp yıktılar; insanlarını öldürdüler ve mallarını yağmaladılar. Üç ay gibi kısa bir müddet zarfında bu bölgede

Pontus Cemiyetinin, Merzifon Şubesine ait mühür

3160 Türk'ü çeşitli işkencelerle öldürdükleri, pek çoğunu yaktıkları ve birçok köyleri de üzerlerinde en küçük bir kulübe kalmayacak şekilde tamamen yakarak ortadan kaldırdıkları tesbit edilmiştir.

Pontus çetelerinin en azgın faaliyette bulundukları yerlerden birisi de, Köprü kazası havâlisiydi. Bu civarda da yüzlerce insan öldürerek birçok köyü yaktılar ve yağmaladılar. Köprü'nün Ortaklar köyü yüz elli hânelik zengince bir köydü. Bu köyün bütün halkı da topyekûn çeteciler tarafından öldürülerek köyün bütün malları yağmalanmıştır. Köprü'nün katliâma maruz kalan diğer bir köyü de Eşen'di. Bu köyden de maalesef bir tek fert kurtulamadı. Eşen yirmi hâneli bir köydü. Baskın günü köyde tesâdüfen onbeş kişi bulunmuştu. Bunlardan beş erkekle, dört kadın derhâl öldürülmüş, beş erkekle bir kadın da kurtulamayacak şekilde ağır yaralanmıştı. Bütün bu havâlide yapılan zulümler bilâhare bir hey'etle tesbit edilerek mal ve can kayıpları listeler hâlinde ortaya konmuş ve mehâz ittihâz ettiğimiz «PONTUS MES'ELESİ» isimli eserle neşredilmiştir. Rum çetelerinin Batum'a kadar Trabzon ve Giresun havâlisinde işledikleri cinâyetler ve müslüman halka revâ gördükleri zulüm de bir hayli yekûn tutmaktadır. Yerimizin darlığı sebebiyle bu uzun tafsilâta maalesef giremiyoruz.

PONTUS'UN SONU :

Pontus hareketinin ağırlık merkezi Trabzon Metropoliti **Hirisantos** Efendi'nin şahsiyeti dolayısiyle Trabzonda teşekkül etmişti. Esâsen Trabzon Metropolitliği de diğer civâr vilâyetlerdeki metropolitliklerden daha kıdemli idi. Bu yüzden hareketin en fazla merkezileşmiş olduğu Trabzon'da mukabil tedbir de her yerden daha önce vücut buldu. «Trabzon Muhâfaza-i Hukuk-u

M i l l i y e C e m i y e t i » adiyle bir cemiyet kurularak faaliyete girişilmişti. Bunun başında Trabzon'un tanınmış kimselerinden **Hâfız Mehmet Beyle Barutçuzâde Ahmet Bey** bulunuyordu. Bu cemiyet sâdece Trabzon için değil Pontus'un kurulması tasavvur edilen bütün Karadeniz bölgesi için mukâbil bir müdâfaa hareketi gâyesi takip ediyordu. Fakat önceleri esaslı ve müessir bir faaliyet gösteremiyordu. Daha ziyâde bu bölgenin müttefiklerce Rumlara peşkeş çekilmek ihtimâli karşısında mitingler tertip etmek, protestolarda bulunmak ve bu bölgenin ezeldenberi Türk olduğunu iddia ve isbat etmeğe çalışmak gibi pasif tedbirler tasarlamaktaydılar. Bu durumu **Kâzım Karabekir Paşa** şu şekilde anlatmaktadır:

«— 19 Nisan 1334 (1918) de Trabzon'a çıktım. Güzelhisar'daki dâiremde Muhafaza-i Hukuk Hey'etiyle görüştüm. Reisleri Barutçuzâde Ahmet Efendi idi. Cemiyetlerinin maksatlarını sordum. Şu cevabı aldım: Bu havâlinin Samsun'la birlikte Pontus hükûmeti teşkil veya Ermenilere verilmesi tehlikesine karşı medenî âleme insânî, tarihî, siyasî vesâik göstererek merhamet ve adalet istemek ve bundan sonra Hıristiyan unsuru ile tam bir müsavat içinde yaşanacağını anlatmak gibi şeyler...

Heyeti, eşraftan yirmi bir zat teşkil ediyor. On biri heyet-i merkeziyi, onu heyet-i idâreyi teşkil ediyordu. Dedim ki:

«— Arkadaşlar... Bu teşebbüsler can çekişen vatana mersiye hazırlamaktır. Vatanımızı ancak silâh kuvvetiyle kurtarabileceğiz. Bunun için de evvelâ silâhlarımızı vermeyeceğiz.»

Bana şu cevabı verdiler:

«— Böyle bir teşebbüse karşı İngiliz donanması şehri bir saatte yıkamaz mı?»

Dedim ki: «Evvelâ şuna emin olunuz ki; bu işe İngilizler karışacak değildirler. Silâh toplamak da bunu gös-

termiyor mu? Eğer işe İngiliz Donanması ve Müttefik kuvvetleri karışacak olursa, silâh toplamak külfetine ne lüzum vardı? Mesele silâhları topladıktan sonra hazırlamış oldukları plâna göre, Pontus ve Ermeni hükümetlerini kurmaktır. Bizi, içimizden parçalamak istiyorlar... Her şeyi kararlaştırmışlardır. Bakınız size bunu bâriz delilini anlatayım: Ben Erzurum'a Onbeşinci Kolorduya kumandan gelmek için izin kâğıdımı almak üzere, Pangaltı'da Harbiye Mektebindeki İngiliz karargâhına yâverim Yüzbaşı Ferit Bey'i göndermiştim. Ne hâzindir ki bir Türk kumandanı kendi vatanındaki ordusunun başına, işgâl kuvvetleri kumandanından izin kâğıdı alarak geliyor. Yâverim, İngiliz karargâh kumandanına vesikâları imzalatırken, duvardaki büyük Anadolu haritasında ne görmüştür, bilir misiniz? Erzurum - Erzincan'ın hemen şimâlindeki dağlardan geçerek, vatanın bu havâlisini ikiye ayıran bir çizgi... İşte bu hat, burada kurulacak Trabzon ve Samsun havâlisini tamamen içine alacak Pontus Rum Hükûmetiyle burcaya hudut olarak genişleyecek büyük bir Ermenistan'ı birbirinden ayıran huduttur. Gözümüzü açalım! İçimizdeki yılanlar, bizi dışardakilerin sokmasına mahâl ve vakit bırakmadan zehirleyeceklerdir...

Hergün buraya vapur dolusu Rum muhâcirleri neden geliyorlar? Kimler gönderiyorlar? Ne yapmaya geliyorlar? Burada kendilerini barındıracak, müstahsil hâle getirecek teşkilât mı var? Bu gelenlerin içinde ne kadar Yunan zabit ve neferi var biliyor muyuz? Yunan Salib-i Ahmeri'nin muhâcirler için gönderildiğini kaydettiği battaniye denkleri içinde kaç mitralyöz saklıdır?

Efendiler!... İlk yapacağımız silâhlarımızı terketmemektir. Sâhillerimizden kaçak olarak giren eslihânın miktarını, ben şu karargâhımda tesbit edebildim. Sizler hâdiselerin içindesiniz... Milletlerin hürriyet ve istiklâllerinin beyannâmelerle, mitinglerle, protestolarla temin edi-

lemiyeceğini kafanıza sokunuz. Eğer Rum ve Ermenilerin hazırlığı bu şekilde devam edecek olursa ve bizler de bunlara lâfla mukabele etmeğe devam edecek olursak, hiçbir İtilâf devletinin işgâline lüzum kalmadan memleket elden gider ve burada Türk'ün nâmı kalmaz!..

Hâkikaten, İstanbul'dan ayrılırken de, Karadeniz sahillerinde kurulacak Pontus Hükûmeti üzerinde İngiltere ve Amerika arasında mutabakat olduğunu öğrenmiş ve Babıâlinin dikkâtini çekmiştim. Harbiye Nezâretinde büyük bir tereddüt vardı. Saray büsbütün tevahhuş içindeydi. Ne yapılabilecekse, milletin karariyle ve milletin azmiyle yapılacaktı. Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti erkânı beni dikkâtle dinlediler ve sözlerimi tasdik ettiler!..»

HİYÂNET MEYDANA ÇIKIYOR

Merzifon Kolejinde, ötedenberi Türkçe muâllimi bulunan **Zeki Bey,** kolej hakkında ihbarda bulunur korkusuyle kolejin Pontusçu mensupları tarafından öldürüldü. Vaktiyle bu kolejin hastahânesinde hizmet etmiş olan ve Şefkât-i İslâmiye Yurdunda bulunan bir müslüman kadını kolej hakkında ifşâatta bulunarak idârecilerin dikkâtini çekti. Hastahânenin alt katında cephâne ve silâh deposu bulunduğunu bildiren bu ihbar üzerine 1. Ordu Kumandanı **Nurettin Paşa** kolejin ansızın basılarak aranması için teşebbüse geçti. Amerikalıların kolejdeki memuriyetleri dolayısiyle aldıkları selâhiyeti sûistimâl etmeleri câlibi dikkatti. Amerikalıların İstanbul'daki mümessilleri **Amiral Bristol'e** de malûmat verilerek Merzifon Amerikan koleji basıldı. Külliyetli miktarda silâh ve cephâne ile, ihâneti tevsik eden tomarla vesika ele geçti. Bundan sonra tahkikat genileştilerek Samsun ve Trabzon merkezlerinde de aramalar yapıldı. Ele geçen vesikâlar Pontus mes'elesinin dahilde ve hariçteki bütün faaliyetini ortaya koyuyordu.

Merzifon Amerikan Kolejindeki Pontus Kulübü albümünden. Pontus kulübü sporcuları, Pontus Bayrağı ve nişanlarıyla

Giresun havâlisinde Topal **Osman Ağa** mukabil çeteler kurarak Rumlara karşı koymaya çalışıyordu. Gösterdiği fevkalâde yararlıktan sonra bilâhare Ankara'da hususî bir merâsim yapılarak İstiklâl Madalyasiyle de taltif edilmişti. Ele geçen vesikâlar Pontus'un bütün içyüzünü aydınlatıyordu. Bunlardan birkaç misâl zikredelim...

SURET

YEMİN

Fikri millîmizle alâkadar olan herhangi bir vazifenin verilmesinde sadakat, itâat, mahrumiyet ve ketumiyetten zinhâr ayrılmayacağıma ve hariçte duyduklarımı tamamen âmirlerime tebliğ ve haber vereceğime, aksi takdirde verilecek cezayı kabul edeceğime mukaddes ekânimi selâse ve kavmim ve şerefim üzerine yemin ederim.

Mütercim — Mütercim

Tüfekçi Dimitraki — **Mülâzım-ı evvel Ziya**

(Trabzon Metropoliti **Hirisantos**'un) evrakı arasında bulunmuştur.)

İkinci Mahmut tarafından asılmış olan **Patrik Gregorius** hakkında şu şiir ele geçmiştir:

«Pontus kahramanına!.

«Ey büyük millet reisi! Mukaddes şehâdetin hiçbir zaman unutulmayacaktır. Aziz Patrik! Kanunsuzlar seni orta kapıda astılar. Dilin titreyerek acılı dudaklarla Yârab beni unutma diyordun. Elin ise kıyâm-ı millî ile müthiş ızdırabını defeden çelenklerini takdis ediyordu.»

Ele geçen vesikâlardan birkaçını daha dercedelim·

«Pontus kahramanına!..

Seni korkunç kılıcının keskinliğinden tanıyorum. Evet! Seni, toprağı şiddet-i kahrına ram eden yüzünden

tanıyorum. Mukaddes kemiklerinden doğan halâs yaşa! Bir zamanlar mağmum ve mahçup inlediğin yerde «yine gel!..» diyecek ağzı müştâkane bekliyorum. Fakat o vakit herşey sâkin ve sâkit idi. Her şeyi zulüm ve vahşetin bazu-i kahrı susturuyordu. Evet! Zincir-i esâretin bunaltıcı sıkleti altında herşeyi susuyordu. Sen yalnız bu bedbahtlığa ağlar ve derin bir ümitsizlikle ellerini çırpardın!..»

HALÂS MARŞI

«Tepelerde, vâdilerde, köylerde, şehirlerde ve her yerde yaşasın halâs diye bağırıyorum. Şimdi semâlar seviniyor, toprak gülüyor, herşey mesrur ve handan. Vatanınız Yunanistan'ı tahattur ediniz. Ey çocuklar! Şu kulüp içinde hepimiz bir sesle mukaddes bir hak olan halâs şerefine yaşa, Yaşa, halâs! Yaşa, binlerce yaşa! diye bağıralım!...»

HARP MEYDANI

«Vatanı için, elinde kılıç olduğu hâlde kendini en ön ateş saflarına atan kahramana şerefler ve hürmetler! Güzel ve sevimli vatanını bırakıp da muvakkat olan saâdet-i şahsiyesi uğrunda çalışan hâine lânet!. Bu hâin emin olsun ki; vatanın tehlikeli bir zamanında güzel karısından, ihtiyar valdesinden, küçük çocuklarından ayrılmak istemediğinden, hem kendini ve hem de neslini mahvediyor, Hayatı, mevcudiyeti mûzır ve tehlikelidir. Nereye gitse, ismini kimse ağzına almaz. Her taraftan hakârete mâruz kalır. Öyle ise, hepimiz muharebeye yılmaz bir kalble gidelim! Her birimiz vatan için ölmek şerefine nâil olalım!...»

mat alınamamıştır. Yunan murahhasları bu akşam hareket ediyorlar. Öbür gün de reisin hareketi me'mûldür.

İmza: (Okunamamıştır.)

Ele geçen tomarla vesikâ âcilen tedbir alınmasını icâb ettiriyordu. Hükûmet derhâl faaliyete geçti. Bütün kolordulara durum bildirilerek her yerde tedbirler alınması emredildi. İlk icrâat olarak emsâlleri silâh altında bulunan Rumlar silâh altına çağrıldı. Memleket en buhranlı zamanını yaşıyordu. Bunlardan hiç biri dâvete icâbet etmedi. Aksine bir kat daha silâha sarılarak daha ziyâde tecâvüzlerde bulundular .Birinci Ordu Kumandanı **Nureddin Paşa** gerekli tertibatı alarak ele geçirdiklerinin silâhlarını toplamaya başladı. Kısa zamanda binlerce silâh ve milyonlarca fişek toplandı. Fakat tamamen evlerini terk ederek topyekûn dağlara çekildiler. Bir müddet konularak, evlerine dönenlere dokunulmayacağı ilân edildiği hâlde hiç kimse dağlardan inmedi. Çete hâlinde yağma ve baskınlarına devam ettiler. Artık kendilerine karşı, kuvvet kullanılması mecburî hâle gelmişti. Türk Milletini arkadan hançerlemek için en münâsip zamanı seçmişlerdi. Buna tahammül etmeye imkân yoktu.

Yunan Donanmasının Karadeniz sahillerini bombardıman etmesi üzerine hükûmet bu mıntıkayı harb bölgesi ilân etti. Bu karara istinâden de bu bölgede ele geçen Rumlar içerilere nakledilmeye başlandı. Fakat Patrikhâne İtilâf devletlerini bu kararı protesto etmeye teşvik etmesi üzerine İtilâf devletleri bir nota gönderdiler. Bununla Türk Hükûmeti'nin bu hareketini önlemek istiyorlardı. İngiliz mümessili **Ranbold,** Fransız mümessili **Forkad ve** İtalyan mümessili **Parroni**'nin imzasını taşıyan 22.9.1921 tarihli bu notaya Hariciye Vekili **Yusuf Kemal Bey**'in mukâbil notası ile Pontus mes'elesi dolayısiyle yerli rumların âsırlardır berâber yaşadıkları ve vatanın her türlü nimetini

HARP KIT'ASI

«Sabırsız çocuklar! Silâhlarınızı kuşanınız! Hepinizin gözlerinde meserret parladığını görüyorum. Cesâret ve şehâmetle siz ilerledikçe, semâda bir reng-i kesîfe bürünmüş bulutlar bir seyr-i serî ile etrafa dağılıyor. Durmadan silâhlanınız! Muhterem ecdâdımızın bir yâdigâr-ı kıymettarı olarak bıraktığı bu toprağın vâsi ve hür bir semâ altında bulunduğunu görmek ne vakit nâsib olacak? Hemen silâha sür'at ve şevkle sarılınız; sarılınız ki, ölmüş rüyâlarımız hayat ve hakikât kesbetsin!.»

TRABZON METROPOLİTİNE

«Sevgili ve hürmetli efendim.

Selânik'ten gönderilen mektubunuzu aldım. Mufassal cevâbını bir yolcu vasıtasiyle gönderdim. Bugün (okunamamıştır) efendinin hareketinden bilistifâde size gâyet hayırlı bir haber bildiriyorum. Bu havâdisi ayrıca da zâtıâlinize arzetmek üzere menbadan istihsâl edilen bu haber Pontus'un hür ve müstâkil bir Cumhuriyet olması meselesinin Amerikalılar ve İngilizler tarafından kabul edildiğinden bâhistir. Bu menba pek ciddi ve bu haber pek kuvvetli olduğuna göre ümit etmemiz lâzımdır. Angelos Eferemidis Efendi'nin vücûdiyle yeni havâdisinize nâil olacağımı ümid ediyorum. Burada başka şâyânı kayıt havâdis yoktur. Size Patrikhâne mes'elesini ihtivâ eden (Volkan - Rineti) mecmuasını Kara Dimitri ile gönderiyorum. Mesâil-i havâdislerinizi sabırsızlıkla bekliyorum. Ellerinizi bus ve ihtiramâtı samîmânemi takdim ederim.

HÂMİŞ — Arzuoğlu ile Zarekilli'yi göremiyorum. (İngiltere'de bulunuyorlar) K... meselesine âit hiçbir malû-

paylaştıkları Müslüman Türk halkına karşı giriştikleri câniyâne sûikâstleri, red ve cerhi kâbil olmayacak derecede kesin ve müdellel olarak izah ediyordu:

«...Hâlen İstanbul Patrikhânesinin, uzun zamandan beri Karadeniz sahillerinde merkezi Samsun olmak üzere bir Rum hükûmeti tesis etmek için çalışan Yunan hükûmetiyle birlikte hareket ettiği sâbit olmaktadır. Bir çok hâfî cemiyetler - ki; bunlardan en mühimmi 1904 senesinde teessüs eden Pontus Cemiyetidir - senelerdenberi bu gâye uğruna hasr-ı mesâî etmişlerdir. Bu teşkilâtın askerî ve adlî tensikat ve tanzimata ait nizamnâmeleri, heykelleri, silâhları, bayrakları, madalyaları ile cemiyetin mührü resmîsi geçen bahar zarfında kulüpleri dâhilinde ele geçirildiğinden artık bu hususta şüpheye mahâl kalmamıştır.

Esâsen bu taharriyâtın icrâsını müteâkip netice Amerika Fevkalâde Komiseri Amiral Bristol Cenablarına tebliğ edilmişti. Binâenâleyh, geçen bahardan itibâren Büyük Millet Meclisi Hükûmeti cereyan eden vekâyi hakkında malûmat-ı kat'iyyeye mâlik bulunmaktadır. Hükûmet burada da İzmir darbesinin tekrar olunmak istendiğine vâkıf idi. Karadeniz Rumları her türlü kavaid-i insâniye ve hukuk hâricinde teslih ve teşkilât altına alınarak İzmir'de olduğu gibi serî bir ihraç ameliyesine tevessül hususunda onların muâvenetine mazhar olmak ve bu sûretle ekseriyeti teşkil eden müslümanları Rum ekâliyetlerin idâresi altına vâzetmek, bâdehû hiçbir mütalâaya tesâdüf etmeden memlekete tesâhüp için bu müslüman ekseriyeti muntazam surette kalmadılar...»

Ecnebi müdahâlesinden de bir netice çıkmayınca Rum eşkiyaları kısa zamanda sindirilerek ihânet durduruldu. Bu suretle Batıda Yunanlılarla karşı karşıya bulunan ordumuzun arkadan hançerlenmesi önlendi.

Nihâyet Lozan Andlaşmasında varılan karara nazaran Karadeniz sahillerindeki Rumlar mübâdeleye tâbi tutulun-

Merzifon Amerikan Kolejindeki Pontus kulübü albümünden: Bir Yunan millî piyesini temsil eden talebeler.

ca Pontus hayâli, ebedî olarak târihe karışmış oldu. Fakat Yunan Megalo İdeâ'sının nasıl vazgeçilmez bir dâvâ olarak Yunan halkı tarafından yürütülmeye çalışıldığını bugün « K ı b r ı s » hâdiseleri dolayısiyle bir kere daha müşâhede etmek imkânını bulmaktayız. Bize binlerce mazlum ve şehide mal olan bu ihânetin benzerlerinden emin olmak istiyorsak bugünün yerli Rumlarına ve Patrikhâneye karşı açk uyanık ve tedbirli olmalıyız. Ne güzel bir atasözümüz vardır:

Su uyur, düşman uyumaz.

A L T I N C I B Ö L Ü M

BİRKAÇ KARAGÜN DOSTU

1 — ŞEYH AHMET EŞ-ŞERİF ES-SÜNÛSİ HAZRETLERİ

İtalyan ve Fransız istilâ hareketlerine karşı Kuzey Afrika'nın müdâfaasındaki çetin mücâdelelerle şöhret yapmış olan « S ü n û s î l i k » hareketinin büyük mücâhitlerinden biridir. Birinci Dünya Savaşı içinde kendi aslî vatanı olan Trablusgarp (Libya) da düşman hücumuna uğradığı hâlde Türk Milleti'nin yardımına koşmak suretiyle İslâm birlik ve kardeşliğinin en mükemmel örneğini vermiştir.

Sünûsîlik İslâm Dünyası'nın yeni bir uyanışla kendine gelmesini ve her yerde mâruz bulunduğu işgâl ve istilâlardan kurtulmasını cihan çapında bir birlik ve beraberlik hareketi ile gerçekleştirmeği gâye edinen bir tarikattır. Kurucusu **Ahmet Es-Sünûsî**'nin ceddi **Sidi Muhammed İbn-i Ali Es-Sünûsî**'dir. 1787 yılında Cezâyir'de çevrenin en asîl âilesinin çocuğu olarak doğmuştur. Tahsilini Fas Üniversitesinde yapmış ve daha sonra da genç yaşta Mekke'ye gitmiştir. Bu târihte Hicaz Bölgesi bir başka inkılâp ve —bir bakıma— yenilik hareketi olan « V e h h â b î » lerin hâkimiyeti altında idi. **Sidi Muhammed**, Vehhâbî hare-

ketinin inkılâpçıları ile olduğu kadar hac dolayısiyle İslâm Dünyasının her tarafından gelmiş olan müslümanlarla da görüştükten sonra İslâmiyeti menşeindeki şâfiyete çevirmek ve müslüman memleketlerini içine düştükleri esâretin batağından kurtarmak için çalışacak bir tarikat kurmaya karar verdi. Bu kararla 1848 yılında Cezâyir'e döndü. O sırada Fransa, silâh zoru ile Cezâyir'e yerleşmek için faaliyete girişmişti. **Sidi Muhammed,** Derne civârında dağlık bir arâzide **«Zâviye-i Beyzâ»** adını verdiği ilk tekkesini tesis etti. Ateşli telkinlerle, kısa zamanda muhitinde geniş bir ilgi topladı. Her taraf Sünûsî Tekkeleri ile doldu. Harekete intisâp edenler, evvelâ şahsî ahlâk ve inançlarını en mükemmel seviyeye getiriyor, sonra da aynı üstünlüğü etraflarına yaymağa çalışıyorlardı. Fakat Sünûsîlik hareketinin hedefi yalnız Kuzey Afrika değil, bütün İslâm Dünyasıydı. Müslüman Milletlerin içtimâî, iktisadî ve ilmi seviyelerinde muazzam bir inkılâp vücuda getirerek İslâm Dünyasını uyandırıp kalkındırmak ve birleştirmek istiyordu.

1859 yılında kurucusu ölünce yerine onun oğlu **Muhammed Mehdî-es-Sünûsî** geçti. Hareket alabildiğine genişliyordu. Bütün Sahra kontrol altına alındı. Kısa zamanda Güney ve Batı Afrika'da milyonla zencinin sistemli bir şekilde Müslüman olmasını sağladılar. Arabistan'a, Malezya'ya ve hattâ Hindistan tarikatlarının mümessillerini dağıtarak İslâm Dünyası çapında bir uyanış sağlamağa çalıştılar. «S ü n û s î T a r i k a t ı» âdetâ hakikî bir devlet hâline gelmişti.

Her tarafa yayılan « i h v a n » (kardeş) ler örnek iktisadî teşebbüslere girişerek müşterek zirâî, sınaî ve ticârî müesseseler kuruyorlardı. Her yerde okullar açıyor ve metin bir ahlâkın yenilmez îmanlı fertlerini yetiştiriyorlardı.

1902 de **Muhammed el Mehdî**'nin yerine geçen **Ah-**

lık adına olduğu gibi Batının gâlebesi de Türk'ün şahsında İslâm'ın son ve en büyük müstâkil devleti olan Osmanlı Türk Devleti, Batının taarruzuna uğrayınca yüreğinden yaralanmıştı.

Birinci Dünya Harbinde İngilizler, İslâm Dünyasını parçalayıp yutmak için çok kesif bir casusluk ve propaganda faaliyetine girişmişlerdi. Bu çalışmalar sonucunda, Hint Müslümanlarının aşırı dostluk ve bağlılıklarına mukâbil Arap Dünyasında bazı çözülmeler başlamıştı. Bir çok Arap liderlerine Osmanlı Devletinin yıkılmasiyle kurulacak devletlerden taçlar va'dedilerek ayrılık telkin edilmekteydi. Bu yüzden sarsılan İslâm Birliğini «Hilâfeti hâiz olan Türkler». etrafında yeniden tesis ve takviye için **Şeyh Sünûsî Hazretleri** 1918 senesi başında İstanbul'a davet edildi. Müslüman Alemini dolaşarak Hilâfet etrafında bozulan birliği yeniden kurması isteniyordu. Gerçekten o devirde Müslümanların en fazla sözünü dinleyecekleri şahsiyet gâyet haklı bir şöhrete mâlik olan **Şeyh Sünûsî** idi. O sırada kendi aslî vatanı olan Kuzey Afrikada İtalyan ve Fransızlarla boğuşmakta olan bu mübârek mücahid, İslâm âlim ve kumandanı Türkiye'nin yardımına koşmayı daha ehemmiyetli bularak emrine tahsis edilen Alman denizaltısı ile İstanbul'a geldi. Mesele kendisine anlatılınca derhâl muvafakat ederek Türk Milleti'nin hizmetine âmâde bulunduğunu bildirdi. Tam İslâm Dünyasını dolaşmağa çıkacağı sırada kendisini dâvet eden **Sultan Reşad** vefat etti. **Sultan Vahidettin'**in cülûs merâsiminde bulunmak üzere seyâhat ertelendi. İmparatorluk devrinde, padişahların taht'a çıkışlarında «c ü l û s m e r â s i m i» denilen bir merâsim yapılır ve bu merâsimde devrin mânen en kıymetli şahsı tarafından **Eba Eyyüb-âl-Ensârî Hazretleri'**nin türbesinde yeni padişaha umumiyetle **Hazret-i Ömer'**in kılıcı kuşatılırdı. **Sultan Vahideddin'**in cülûs merâsiminde

med-es-Sünûsî Hazretleri daha büyük bir azimle dâvayı eline aldı.

1911 yılında İtalyan'ların Trablusgarb'ı ele geçirmek için giriştikleri büyük askerî harekâta kadar Sünûsîler tamamen gayri askerî bir kültür hareketi içinde sulhçu metodlarla çalışmaktaydı. Fakat bu sırada Trablusgarb'ı müdafaa etmek mevkiinde bulunan Türk kuvvetlerinin kifâyetsizliği sebebiyle Sünûsîler vatanlarını müdafaa mecburiyeti dolayısiyle askerî ve siyâsî bir mâhiyet iktisab ettiler. Türk askerlerinin gerilemeğe mecbur olmasından sonra da memleketlerini, dağlık mıntıkaya çekilerek azimle müdafaa ettiler. Bu mücâdelelerde kuvvetler düşman kuvvetine aslâ kıyaslanmıyacak bir durumda olduğu hâlde Cihan târihinin en büyük kahramanlık örneklerini verdiler. Birinci Dünya Savaşında İtalya, müttefikleriyle harbe girince Sünûsîler mecburî olarak onun karşısında yer aldılar. Harb bitip de Müttefikler gâlip gelince, Sünûsîlik hareketinin büyük bir lideri İslâm Dünyasının kaderi bakımından daha önemli saydığı Türkiye'ye faydalı olması için İstanbul'da bulunuyordu. Son derec bağlı bulunduğu Osmanoğulları ve Türk Milletine, İslâm Dünyası üzerindeki nüfuz ve itibarından istifâde ederek faydalı olmak istiyordu. Esâsen bunun için **Halife Sultan Reşad** tarafından İstanbul'a dâvet edilip getirtilmişti. Fakat bir müddet sonra Mondros Mütârekenâmesinin imzalanmasıyla son müstâkil İslâm devleti olan Türkiye'nin de Batı emperyalistlerinin taksimine mâruz kaldığını elem ve dehşetle gördü.

Ondokuzuncu Asır, müslümanların en ümitsiz ve bitkin oldukları bir devredir. Bir çok müslüman memleketleri düşman istilâsına uğramışlardı. Hayat ve kültür seviyeleri hemen her yerde çok geri ve basit bir seviyede idi. Asırlarca Hıristiyan Batı Dünyasına karşı İslâm Dünyasını Türk Milleti temsil etmiştir. Bu sebeple Batıya gâlip gelindiği zaman bu gâlebe Türklük adına değil Müslüman-

ona bu kılıç **Şeyh Ahmed-Es-Sünûsî** tarafından kuşatılmıştır. Şeyh Hazretleri kılıcı Padişaha takarken de: **Cenâb-ı Haktan Zat-ı Şâhânelerine ömr-ü tâvil** (uzun ömür) **ecr-i cemil** (sevap) **niyâz ederim, efendimiz!»** diye duâ etmişti.

Daha sonra, yeni Padişah **Sultan Vahideddin** ile Başkumandan vekili **Enver Paşa** arasında **Şeyh Sünûsî Hazretlerine** tevdi edilecek vazife anlaşmazlık mevzuu olmuş, Padişah kat'î olarak bundan sarfınâzar etmişti.

Uğursuz Mondros Mütârekesi imzalanınca Padişah **Şeyh Efendi'**nin mâiyetiyle birlikte Bursa'da ikâmetini irâde etmişti.

Daha sonra, Ankara'da kurulan Millî Hükûmet ile İstanbul Hükûmetinin ve bilhassa Halife'nin arasını bulmak için Ankara'ya gitmiştir. Millî Mücadeleyi son derece terviç eden ve yâverliği zamanında tanıdığı **M. Kemal Paşa'**yı sün'î bir memuriyetle Müttefiklerin gözü önünde Anadolu'ya gönderen **Sultan Vahideddin,** bu hareketin inkişâfında Saltanat ve Hilâfet aleyhtarlığı sezince durumu düzeltmek için birçok teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerden birisi de **M. Kemal Paşa'**yı Saltanat ve Hilâfet aleyhtarı fikirlerden vazgeçirmek için **Şeyh Ahmed-Es-Sünûsî Hazretleri'**ni Ankara'ya göndermesidir. Şeyh Efendi bu iş için pek çok gayret sarfetmiş ise de muvaffak olamıyarak Türkiye'yi terk etmiştir.

Maamafih Türkiye'de bulunduğu zaman zarfında Türk ordusuna gönüllüler toplamak için muhtelif heyecanlı vaazlar vermiş ve Türk Halkını millî kurtuluş hareketi etrafında birliğe dâvet etmiştir. Onun bu faaliyetini tevsik eden bir küpürü biraz ileride bulacaksınız.

Ankara'dan ayrılacakları zaman şereflerine verilen ziyâfette, **M. Kemal Paşa** şu nutku irâd etmişti:

«Muhterem efendiler!.

1327'de İtalyanlar aksam-ı vatanımızdan pek kıymet-

tar olan bir parçaya, Afrika-yı Osmaniye'ye cümlenizce malûm olduğu üzere taarruz etmişlerdi. Ben tesâdüfen o sırada İstanbul'da idim. Birkaç günlük tetkikatım, Afrika-daki kuvvetlerimizin bu taarruzu def'e muktedir olamıya-cakları merkezinde idi. Devletin içinde çırpındığı gâileler bu taarruzu derhâl tardetmeğe imkân bırakmıyordu. Bu dâva herşeyden evvel kuvvetli bir donanmaya lüzum gösteriyordu. Mahallî mukavemeti takviye etmek için birçok zabitânın tedbili kıyâfetle ve muhtelif yollardan bu uzak Osmanlı memleketine koşması lâzımdı. Ben de aynı şeyi yapmış ve Mısır yolu ile Trablusgarb'a vâsıl olmuştum. Yolda Mısır'da İngilizlerin müslümanlara tatbik ettiği zülum ve tahakküme şahid olmuş ve hattâ orada gördüğüm manzara kalbimdeki gayreti sarsmıştı. Fakat mihnet ve meşakkatle dolu bir yol katedip Bingazi'ye vardığımız zaman orada necib insanların, kahraman mücâhidlerin toplandığı bir kıt'a bulunduğunu anlamıştık. Bize büyük bir samimiyet ve vefakârlık gösteren Sünûsîleri, târihin emsâlsiz kahramanları olarak selâmlamıştık.

Muhterem efendiler.

Sünûsîliğin ve Sünûsîlerin ne olduğunu bittâbi biliyorsunuz. Tarihî bir mebde verilmesi lâzım gelirse 1830 da Fransızların memâlik-i İslâmiye'den Cezâyir'i zapt ve işgâl ettikleri sırada işte Afrika'nın bu parçasının da bir gün gelip işgâl edileceğini tahmin ederek ortaya çıkmış ve teşkilât yapmış olan meşhur ve büyük bir âilenin muhterem mümessili bulunan Esseyyid Muhammed bin Ali Es-Sünûsî Hazretleri Şarktan Garba ve bütün Afrika şimâlinde insanlığın ve İslâmiyetin saâdet-i hâkkiyesini tarşin ve takviye maksadiyle mevcudiyetlerine ve istiklâllerine Dünyayı hürmet ettirmek maksadiyle, kurduğu bu teşekküle « S ü n û s î l i k » adını vermişti. Bu teşkilât, İslâm memleketlerinin her tarafında rastlanan diğer tarikatlar gibi sâdece dinî bir mâhiyet arzetmez. Bu teşkilât

سنوسیلرک شیخ اکبری السید احمد
السنوسی حضرتلری حرب عمومینک
هر درلو مشکلاتی آراسنده بحر سفیدی
کچمش مرکز خلافته کلمشدر. مقصد
علویسی عالم اسلامی نفاق وشقاقدن
ری قیلمق و بالجمله دشمنلره قارشی
اتحاد ایدی. استانبوله تشریفلری
[۲ ایلول ۱۳۳۴/۱۹۱۸] تاریخنده پادشاهمزک
قلیچ قوشانمه مراسمی عرفه‌سنه
تصادف ایتمشدی. اجرا اولونان
تقلید سیف مراسمنده حضرت
عمر الفاروقک قلیچنی خلیفه و پادشاهه
بو شیخ مکرم قوشاتمشلردر.
او زماندن بری مقام خلافتده بولنان
شیخ مکرم متارکه‌یی متعاقب بروسه‌یه
وصکره قونیه‌یه واورادن مدافع حق
قوای ملیه مؤسسلرینه اشتراک ایله سعی
مساعی دیندارانده بولندیلر و ۱۸
شباط ۳۳۷ جمعه کونی سیواسده
جامع کبیرده خطبه قرائت ایدوب
بالذات وظیفهٔ اماماتی ایفا بیورمشلردر.

ŞEYH SUNÛSİ HAZRETLERİNİN FAALİYETİNİ BELİRTEN BİR KUPÜRÜN KLİŞESİ

Sünûsilerin Şeyh-i ekberi Es-Seyyid Ahmed Es-Sünûsi Hazretleri Harbi Umumi'nin her türlü müşkülâtı arasında Bahr-i Sefidi geçmiş ve Merkez-i Hilâfete gelmiştir. Maksad-ı ulvîsi Âlem-i İslâm-ı nifak ve şikaktan beri kılmak ve bilcümle düşmanlarına karşı itttihad idi. İstanbul'a teşrifleri 2 Eylül 1918 tarihinde Padişahımızın kılıç kuşanma merâsimi arifesine tesâdüf etmişti. İcra olunan taklid-i seyf merâsiminde Hazreti Ömer-ül Fâruk'un kılıcını Halife ve Padişaha bu şeyh-i mükerrem kuşatmıştır. O zamandan beri Makam-ı Hilâfette bulunan Şeyh-i mükerrem, mütârekeyi mütâkip Bursa'ya ve sonra Konya'ya ve oradan Müdafi-i hak, Kuva-yi Milliye müesseselerine iştirak ile sa'y-mesâi-yi dindârânede bulundular ve 18 Şubat 1338 Cum'a günü Sivasta Camii Kebirde hutbe kıraat edip bizzat vazife'i imâmeti ifâ buyurmuşlardır.

aynı zamanda siyâsî gayretler de tatbik ederek bu mıntıkada yaşayan müslümanların istiklâl ve hürriyetini de temin maksadiyle meydana getirilmiştir. Doksan seneye yakın bir müddet zarfında bu teşkilâtın gösterdiği himmet ve gâyret, mücadelede sebât ve cesâret, biz Türkler ve Müslümanlar için iftihara değer bir örnek teşkil etmektedir. Ellerinde kuvvetli silâhlar ve miktar-ı kâfi cephâne olmadan medenî Dünyanın mükemmel teçhiz edilmiş bir ordusuna ve iyi tensik olunmuş bir donanmasına karşı bu bir avuç mücâhidin elde ettiği başarı her zaman nazarlarımızı takdir ve iftiharla kendi üzerlerine çekecektir. Kuvvetli bir donanmanın, tehditkâr bombardımanlarına ve sâhile döktüğü binlerce kişilik muntazam kıtalarına karşı giriştikleri bu mücâdelenin insan üzerinde bıraktığı hayret ve ibret, bize şimdi giriştiğimiz millî muhârebelerde büyük bir cesâret telkin etmektedir. Şimdi aramızda misâfir bulunan büyük dostumuz Şeyh Sünûsî Hazretleri, büyük bir talihsizlik eserî ifâ buyuracakları mukaddes vâzifeyi harbin anî hitâmı münâsebetiyle icrâ edememişler. Zat-ı Şâhâne'nin temennilerine hizmet eylememişlerdi. Fakat düşmanlarımızın son ve büyük darbesi olan 16 Mart İstanbul'un resmen işgâli ile tahaddüs eden fecâyie bizzarûre şâhid olmuşlar ve bu sebeple giriştiğimiz büyük cihada bittâbi can ve gönülden kâni bulunmuşlardır. Bugün vatanımız fevkalâde târihi bir gün yaşamaktadır. Bugün Şeyh Ahmet Eş-Şerif-Es- Sünûsî Hazretleri, karşılaştığımız bu felâkete karşı mücâlelemizi meşrû addetmişler ve bizi bu yolda devama teşvik buyurmuşlardır.

Kendileri şimdi Afrika'da bulunmuş olsalardı, her hâlde düşmanlarımıza vurulacak darbe daha müessir olacaktı. Fakat aramızda bulunmak sûretiyle bize kattıkları mânevî değer, orada bulunmaktan daha pek fazladır. Sünûsî Tarikatının büyük müessislerinden sonra aramızda mevcudiyetleriyle bize şeref ve kıymet kazandırmış bulu-

nan büyük din adamı Şeyh Ahmet Eş-Şerif-Es Sünûsî Hazretleri pederleri ve kendileri İslâm Dünyasında büyük bir değer taşıyan teşkilâtın en mühim simâları olarak târihe geçmişlerdir. Bütün Âlem-i İslâmın hürmet ve muhabbetini hakkiyle kazanmış olan bu tarikati ve onun mümtaz mümessilini, riyâsetinde bulunduğumuz Türkiye Büyük Millet Meclisi nâmına hürmetle selâmlar ve kendilerine dâvamıza gösterdikleri necib alâka ve bizi bu yolda mücadeleye devam husunda vâki teşviklerinden dolayı minnetle anarız. Afrikanın en tabiî reisini en salâhiyettar hükümdarını ve bize mâzideki emsâlsiz mücadeleleriyle rehber olmuş Sünûsileri de burada kalbimizden gelen en büyük takdir ve takdis hisleriyle alkışlarız.

Şeyh Hazretlerinin Âlem-i İslâmda ifâ buyuracakları hidematı şimdiye kadar sebkat etmiş hizmetlerinden üstün olacak ve bu sâyede İslâmın yegâne ümidi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, bütün Dünya nazarında büyük bir mevki ihraz edecektir. Kendilerini ve necib milletlerini gerek şahsım ve gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi namına şükranla selâmlar ve teşekkürlerimi arzederim.»

Şeyh Hazretleri de bu nutka şu suretle cevap vermişlerdi:

«İslâmiyetin izmihlâli muhakkak görülecek bir hâlin hudusu sırasında müslümanların Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin rehberliği altında kıyâm ederek bir cihad-ı milliye girişmiş bulunmaları, Âlem-i İslâmın bekâsına ve din-i mübin-i islâmın ebediyetine ait en güzel işârettir. Ben bunu kemal-i samimiyetle takdir eder ve bu mukaddes hizmetin saadeti hakikiye ile neticelenmesini ümit ve duâ eylerim. Belki bazı kimseler «Cihâd» lâzım değildir, demişlerdir. Halbuki Hâdis-i Nebevî, İslâmiyetin mukaddesatına el uzatanlara karşı cihâdı, meşrû kılmıştır. Siz

de bunu yaptınız, var olunuz!... Allah yardımcınız olsun ve sizi mazhar-ı saâdet eylesin!.. Reis Paşa Hazretleri, gerek şahsımız, gerek intisâbiyle mübâhî bulunduğumuz milletimiz hakkında pek büyük iltifât ve teveccühte bulundular... Kendilerine bu takdirkâr beyânlarından dolayı arz-ı şükran ederim. Şâhsen bugüne kadar fikrimi ve zikrimi islâmın itilâsına hasretmiş bulunuyorum. Bundan böyle de tutacağım yol budur. Zirâ akıl için tarik birdir, sözü dâvamızın ancak bu yolda neticeye vâsıl olunacağında kimsenin şüphe ve tereddüdünü bırakmamıştır. Sizinle beraber mücadele eden ve muvaffakiyetinize duâ eden bir insanım. Gâyemiz İslâmın itilâsıdır. Bu sebeble her sûretle ben ve memleketim hizmetinize âmâdedir. Allah muininiz ve Hazreti Peygamber şefaatçiniz bulunsun, âmin!..»

Türk Milleti'ni İslâma yaptığı hizmetler dolayısiyle yürekten seven **Şeyh Sünûsî Hazretleri** gibi diğer bir Sünûsî de; herşeye rağmen İslâm Dünyasının kurtuluşunu yine Türklerden beklemekte olduklarını şu satırlarla ifâde etmiştir:

Artık anlaşılmış oluyor ki: müslümanlar bugün; her ne kadar parça parça bölgeler ve ayrı ayrı âileler hâlinde dağınık bir vaziyette iseler de bunların fırsat tamamen elden kaçmadan bir vahdet hâlinde toplanmaları zarûrîdir. Çünkü iman cephesinin kuvvetlenmesi ve şevket-i İslâmiyenin yeniden kemal bulması, ancak bu muhteşem vahdeti beklemektedir.

Yeri gelmişken, şunu tam bir gerçek olarak arz ve itiraf etmemiz lâzımdır ki, bugün İslâm Milletleri arasında en kuvvetli ve haşmetlisi ve dinî vahdet ve idâre yönünden en ümit verici TÜRK MİLLETİ'dir. Binâenâleyh bütün İslâmî harekât ve dayanışmanın kuvvet merkezi, Türkiye olmalıdır. Kahraman Türk Milletini, bu yakın alâka ve müzâherete ve bu çok mühim vazifeye ehil kılan bir çok târihi ve stratejik imtiyazlar vardır. Hilâfeti temsil

etmiş olması, bütün İslâm Âleminin kalbgâhı olan Haremeyn ve civârının hâdim ve hâmisi olmak şerefine sâhib bulunması ve bütün emânât-i mukaddeseyi hâlâ uhdesinde mahfuz bulundurması, asırlar boyunca İslâmın âlemdarlığını yapması; ve onu rabbânî bir lûtufla her türlü tehlike ve saldırıştan koruması ve nihâyet hâli hazırdaki tutumunun hâlâ ümid verici olması gibi sebepler, bu büyük milleti bugün de İslâmî hareket ve dayanışmanın ve İslâm Âlemi için düşünüp çırpındığımız topyekûn bir kurtuluşun yegâne kuvveti, rehberi ve lideri olmaya sevk etmektedir.

Türkiye'nin ve İslâm Âleminin kurtuluşu Allah'ın izniyle ancak Müslüman Türk Milleti sâyesinde mümkün olabilir ve böyle olacaktır.»[1]

1 — Şeyh İbrahim Bin İdris Es-Sünûsî — Parıldayan Nur, (Terc. Ali Ulvi Kurucu) Orhun Basımevi 1963 s. 110.

MEVLÂNA MEHMER ALİ HAN

Mondros Mütârekesinin yedinci maddesi Müttefik Devletlere stratejik bakımdan kendileri için tehlike arz eden herhangi bir bölgeyi işgâl edebilmek hakkını veriyordu. Fakat daha mütârekenâmenin mürekkebi bile kurumadan bu maddeyi kötü niyetli olarak anlaşmaya koydurdukları meydana çıktı. Öteden beri paylaşmayı tasarladıkları Türk topraklarının her biri göz koyduğu parçasını ele geçirmek için sun'î bahânelerle hep bu 7. nci maddeye istinâd ettiler. Hele 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgâle kalkışmaları bunca felâketlerin üstüne tuz birer oldu. İstanbul Hilâfet Merkezi olduğundan bu hareket Türkler kadar bütün İslâm Dünyasını da derinden sarsmıştı. Bilhassâ Hint Müslümanları gâleyana geldiler. Her tarafta İngiliz idâresine karşı isyân ve boykotlar başladı.

Sırası gelmişken şunu belirtelim ki; Hilâfetin Hint Müslümanları üzerindeki tesiri çok fazla idi. Bu yüzden Trablusgarb ve Balkan savaşından itibâren İngilizler hâkimiyetleri altındaki Hint Müslümanlarının samimiyetle bağlı oldukları Hilâfet ve Osmanlı Türk Devleti ile daha yakından meşgul olmak mecburiyetinde kalmışlardı. 1910 yılında Hindistan'da İngilizce olarak çıkmaya başlıyan iki gazete, Hint Müslümanları üzerinde Hilâfetin tesirini arttırmaktaydı. Böylece Hint Müslümanları İngiliz idâresine karşı bütün davranışlarında Türk Devletinden arka bulmaya ve İslâm Birliği fikrinden kuvvet almağa çalışıyorlardı. Bu gazetelerden biri Delhi'de **Mevlâna Mehmet Ali Han (1878-1930)** tarafından çıkarılan **Comrade,** diğeri ise

Büyük Türk dostu Hilâfet Cemiyeti Reisi
MEVLÂNA MEHMED ALİ HAN

Kalküta'da **Mevlâna Abdül Kelâm Azad** tarafından çıkarılan **El Hilâl** gazeteleriydi. Hilâfetin ateşli müdâfii olan bu gazeteler zâten kuvvetli olan Türkiye ve Hilâfet taraftarlığını bir kat daha arttırıyorlardı. **Mevlâna Mehmed Ali Han,** Birinci Cihan Savaşı esnâsında Türkiye lehinde ve İngiltere aleyhindeki faaliyetinden dolayı sürgüne gönderilmiş, **Mevlâna Abdül Kelâm Âzad** ise birçok kereler mahkeme huzuruna çıkarılmış ve hattâ hapsedilmiştir. Hint Müslümanlarında Türkiye'ye ve Hilâfet'e karşı mevcut olan bu alâka Hindistan'daki İngiliz idâresi için büyük bir gâile teşkil etmekte idi. Birçok defalar İngilizler, Türklere karşı savaşmıyacakları hususunda Hint Müslümanlarına resmen teminat vermişlerse de bu sözlerinde hiçbir zaman durmamışlardı. Hattâ 1918 de **Lloyd George,** İstanbul ile Anadolu ve Rumeli'deki Türk topraklarının Osmanlı imparatorluğunun elinden alınmıyacağına dâir teminat vermesine rağmen harbten sonra bu sözde durmıyarak Yunanlılara her türlü yardımı yaparak onları Anadolu'ya saldırttı. Üstelik de, Müttefikler hep birlikte İstanbul'u işgâl ettiler. Bu durum karşısında Hinduların lideri **Gandi** bile Hilâfet lehindeki cereyanı desteklemeye mecbur oldu. Müslümanlar Hindularla birlikte bütün Hindistan'da bir protestoya giriştiler. «İ ş t i r a k e t m e m e» veya «p a s i f m u k a v e m e t» adı verilen bu mücadeleye göre, İngilizlerin verdiği bütün ünvan ve vazifeler reddediliyor, hükümet borçlarına iştirâk edilmiyor, mahkemelere, okullara ve bütün devlet hizmetlerine boykot ilân ediliyordu. Hindu ve Müslüman beraberliği ile yürütülen bu mücâdele İngilizler için önüne geçilmez bir şiddet kazanınca **Gandi** yaygın olan «Büyüklük» vasfına rağmen verdiği sözden cayarak iştirâk etmeme protestosundan vazgeçmiştir. Esâsen **Gandi,** Birinci Dünya Savaşı için İngilizlerin, Türkiye'ye karşı silâh kullandırmak maksadı ile Hindistan'dan asker toplamaları kararına da:

اوقسفورد دارالفنوننده مجروحلرمزه باقمغه قوشان دینداشلر

[illegible]

حربك حيات وممات وقعه‌لری اطرافنده

Türklerin hizmetine koşan dindaşlar Oksford Üniversitesinde okuyan Hindistanlı (bugünkü Pakistan) Tıp talebeleri kızılay emrinde yararlı subay ve erlerimize hizmet ederken

«Bütün mes'uliyet hissini müdrik olarak, gönüllü toplama kararını desteklemek istiyorum»[1] demişti. Demek ki, ne kadar insâniyetsever olursa olsun, insanları iman birliğinden başka hiçbir müessir esâslı bir sûrette birbirlerine bağlamamaktadır.

MİLYONLARCA LİRALIK YARDIM

Gandi'nin verdiği sözden dönerek Hinduları boykottan vazgeçirmesi sonunda Hint Müslümanları Türkiye'ye karşı girişilen tecâvüzü bütün Dünya Devletleri nezdinde protesto etmek maksadıyla bir komite kurdular. Bu komitenin başına ötenberi Türk dostluğu ve Müslüman kardeşliği hususundaki çalışmalarıyla şöhret yapmış olan büyük din ve ilim adamı **Mevlâna Mehmet Ali Han'**ı geçirdiler. Komite önce bütün Hindistan'ı dolaşarak mazlum Türk halkı için yardım kampanyası açtı. Toplanan paralar Kızılay vasıtası ile Yunan ve Bulgar sürülerinin yakıp yıktığı şehirlerin hasta, yaralı, yetim, dul halkına intikâl ettiriliyordu. Bu kampanya ile toplanarak Türkiyeye gönderilen paranın o günün parasiyle beş milyondan fazla olduğu bilinen bir gerçektir. İngilizler tarafından bütün mevcudiyeti sömürülmüş olan fakir Hint müslümanlarının bu ölçüde bir yardım yapmaları gerçekten büyük bir fedakârlıktı. Kadınların, genç kızların Türkiye'ye yardım kampanyasına ziynetlerini bağışladıkları görülüyordu. Gönderilen bu paralarla Ankara'da başlıyan Millî Hareket, tam techizatlı iki tümen kazanmış, hattâ eski Büyük Millet Meclisi bu para ile yaptırılmış olduğu gibi yârân sofrası İş Bankası dahi bunun artan kısmı ile tesis edilmiştir.

Hint Müslümanlarının kalbi o buhranlı günlerde Türk

---

1 — J. EATON - Kılıçsız Mücâhit Gandhi - İstanbul, 1961 s. 143.

Hind Hilâfet Komitesinin 2 faal rüknü: MEHMED ALİ ve ŞEVKET ALİ kardeşler, örnek bir müslüman kadını olan anneleri ile bir arada. İngiliz idâresi, Hilâfet ve Türkler için çalışan bu iki bahadırı tevkif ettiği zaman, zâlim bir idâreye karşı «Ben onları Allah yolunda savaşmak için yetiştirdim. evlâtlarımla iftihar ediyorum!» diyen gerçek bir İslâm hanımı.

Milleti ile birlikte çarpıyordu. Daha Balkan Savaşı sırasında **Mevlâna Mehmed Ali Han**'ın gayretiyle yaralı Türk askerlerini tedâvi edecek bir tıb heyetini Türkiye'ye göndermişlerdi. **Dr. Ansarî**'nin başkanlığındaki bu heyet, çok yararlı hizmetler ifâ eyledikten sonra, Hindistan'a dönmüşlerdi. **Enver Paşa**, o târihte bu heyetin çalışmalarını öven bir konuşma yapmıştır.

Birinci Dünya Savaşı başında, London Times Gazetesi Türkiye hakkında bir makale yayınlamıştı. **Mevlâna Meh-**

med Ali buna cevaben uzun bir makale neşretti. Neticede Türkiye'yi müdafaa eden bu makalesinden dolayı İngiliz idâresi onu suçluyarak müddetsiz olarak hapsetti ise de 1919 yılı sonunda 5 senelik bir zaman sonra serbest bırakıldı.

LONDRA MİTİNGİ

Mevlâna Mehmet Ali Han serbest kalır kalmaz, yeniden faaliyete girişerek yukarıda bahsi geçen Türkiye'ye yardım komitesini kurmuştu. Sırf nakdî yardımla iktifa etmeyi kâfi bulamayarak **Hint Hilâfet Heyeti** adiyle bir heyet teşkil etti.

Bu sırada Paris'te sulh için toplanılmıştı. Sevr Muâhedesi görüşülüyordu. Müttefiklerin Türkiye'ye daha cömert davranmalarını ve hele İngilizlerin isyânları yatıştırmak maksadiyle yaptığı vaatlere uymasını temin etmeye çalıştı. **Mehmet Ali Han**'ın başkanlığındaki bu heyet Londra'ya gitti. İngiliz hükûmeti nezdinde Hilâfet makamı olan İstanbul'un işgâli ve Yunan istilâ hareketi protesto edildi. Bu hareketlere mâni olunmadığı takdirde yüz milyon Hint Müslümanın İngiltere'nin karşısında yeralacağı belirtildi. Londra'da bir miting tertip edilerek bu protesto bütün dünya basınına duyuruldu.

Bu Mitingde söz alan Hint Müslümanları, Türkiye'nin parçalanmasına seyirci kalmıyacaklarını belirterek İngiliz hükûmetine ihtar ve tâvizler yağdırdılar. Bu miting Yunan Ordusunun Anadolu'ya saldırtılışından hemen on gün sonra (24 Mayıs 1919) da yapılıyordu. Bu mitingde alınan kararlar Paris Konferansına da bildirildi. Bu sırada Paris yakınındaki Sevres'de Türkiye'nin kaderi tayin edilmekte idi. Hint Müslümanlarını Londra'da Türkiye lehine çalışmalarını dikkatle izlemekte olan **Kaklamanos, Paris**'teki Yunan murahhaslarına çektiği 19 Mayıs târihli telg-

rafta, «Hint Müslümanlarının Padişahın İstanbul'dan kovulmasına ve bu şehrin çevresiyle birlikte milletlerarası bir devlet durumuna sokulmasına karşı duruşları, İngiliz umumî efkârınca ilgiyle takip ediliyor»[1] demekteydi.

Hint Müslümanlarının Türkiye lehindeki faaliyet ve hissiyatlarını göstermek bakımından çok ehemmiyetli bir eser vardır. **«İslâma Çekilen Kılıç»** yahut **«Alemdarân-ı İslâmı Müdafaa»** ismini taşıyan bu eser 1919 yılında Londra'da **Müşir Hüseyin Kaydavî** tarafından yazılıp «Huddam-ul Kâ'be Cemiyeti»nce yayınlanmıştır. Bu, o sırada Sevr Sulh Projesi için toplanmış bulunan «O n l a r M e c l i s i» ne karşı Türkiye'nin müdafasına tahsis edilmiş bir eserdir.

Geçmişte Hilâfetin bizim için bir faydası olmadığını iddia edenlere verip de bu eseri okutmalıdır. Türk olmadığı hâlde bir Müslüman kardeşimizin mücerret müslümanlık ve hilâfet sâikasiyle bizi nasıl müdafaa ettiğini görsünler!.

Sayfalarımızın müsâit olmaması sebebiyle geniş iktibaslar yapamadığımız bu eserin mukaddemesinden şu birkaç satırı almakla iktifa ediyoruz:

«... Türkler, din-î islâmın âlemdarlarıdır. Asırlardan beri bu şerefli mevkii ihraz etmiş bulunuyorlar. Avrupa ve hattâ Amerika'nın, bütün Hıristiyanlık âleminin kılıcı, onların, yâni müslümanlığın üzerine çekilmiştir. «Onlar Meclisi» nin cevabı Türk yâni İslâm idâresini şâibedar etmeği kasd ediyor. Vâkıa ben bir Türk değilim. Fakat ben Türkleri ve idârelerini bilirim! Başkalarının idârelerini de gördüm. Binâenâleyh «Onlar Meclisi» nin cevabını hem şahsî tecrübelerim, hem de târihin delâletiyle tetkik edeceğim. Bizzat müslüman olmaklığım hasebiyle Türklerin müessesatını, medeniyetini, irfanını daha iyi anlamak ve

---

1 — Dimitri Kitsikis a.g.e. İstanbul (1965) sh. 845.

başkalarıyle mukâyese edebilmek mevkiinde bulunuyorrum. «Onlar Meclisi»nin bu tenkidatına atf-ı ehemmiyet edeceği ümidiyle kendimi aldatmaktan vâresteyim. Bilirim ki; maddeperest Avrupa, ancak kılıca hürmet eder. Ancak kuvvet onun maraz-ı gururunu şifâyâb edebilir. Fakat Türkler'in seceyâ-yı milliyelerine isnâd edilen haksız tecâvüzler, târih ile insaniyetin huzurunda mutlaka müdafaa edilmeli ve onların hakkında hakikat söylenilmelidir...»[1]

Eser şu cümlelerle sona ermektedir:

«Paris'teki «Onlar Meclisi» Türkleri ölüme mahkûm etti. Fakat her dem teâli eden üçyüz elli milyonluk bir kütle-yi insaniyenin lâyefnâ uhuvvet-i muazzaması onları mahkûm etmedi! İslâm onları mahkûm etmedi. Allah onları mahkûm etmedi ve onlar ölmeyeceklerdir!

İNNELLAHE ALÂ KÜLLİ ŞEY'İN KADİR»[2]

Hakikâten Hint Müslümanları, milletimizin târih sahnesinden tard edilemiyeceğine ve İslâmın âlemdarlığı mevkiinden uzaklaştırılmıyacaklarına ait inançlarını en ümitsiz günlerde dahi muhafaza etmişlerdir. O buhranlı günlerde Hindistan'a kadar gidebilmiş olan bir Türk gazetecisinin naklettiği şu satırlar bu durumu en güzel şekilde ifâde etmektedir:

«... Bir öğle üstü idi. Ağustosun sonlarına doğru hilâfet meclisine gittim. Âzâdan bazıları ağlıyordu. Cemiyetin kâtibi umumîsi Ahmet Sıddık Kühteri **ile görüştüm. Yunan ordusunun Ankara'ya girdiğini söyledi. Muhterem muha-**

---

1 — Müşir Hüseyin KAYDAVİ — İslâma Çekilen Kılıç, yahut Alemdâran-ı İslâmı Müdafaa — İstanbul 1919 sh. 7.

2 — a.g.e. sh. 98.

Hindistan'da Hilâfet için çetin bir mücadeleye girişen «Comrade» gazetesinin tahrir heyetinden bir grup. Ortada ayaktaki zat Mevlâna Mehmed Ali Han'dır.

tabımın kederi pek büyüktü. Bu haberi İngiliz ajansının verdiğini ilâve etti. Ne yapacaksınız diye sordum: «Yapacağımız malûm» dedi. «Sonuna kadar uğraşmak.» O gün Şevket Ali Efendi **ile mülâkatımda diyordu ki; Ben İngiltere'yi yakında amana getireceğim. Biz İngiltere'yi silâhla değil, belki âleme medenî olduğumuzu ve hakkımızı müsâlemet ve iktisat ile istihsâle muktedir bulunduğumuzu ispât edeceğim...»**

Eylülden birkaç gün geçmişti. Ankara'nın istilâsı haberinin bir şayiâ olduğu anlaşılmıştı. **Hacı Ahmet Sıddık'**ın Hindistan'da kalmamdaki ısrarına rağmen **Mr. Şevket Ali** ile vedâ için görüştüm. Bu muhterem zat artık son saatlerin yaklaştığını söylüyordu. Eylülün sonlarına doğru 15 günlük bir yolculuktan sonra Süveyş'e çıkmış ve Mısır matbuatından Hindistan ihtilâlinin başladığını öğrenmiştim.

Ekim'de İstanbul'da idim. **Şevket Ali** ile kardeşi **Mehmet Ali**'nin tevkif edildiklerini Avrupa gazeteleri yazıyordu»[1]

Hint Müslümanlarının Türkiye lehindeki faaliyetlerine bilhâssa İngiliz gazeteleri geniş yer veriyorlardı. Hindistan idâresi bakımından kendileri için çok ehemmiyet taşıyan bu faaliyetleri dikkâtle takip ediyorlardı. Meselâ 27 Ekim 1919 târihli Times gazetesinde şu haber yer alıyordu:

(Hususî muhbirimizden) — 17 Ekim Bombay (gecikmiştir) — Bugün bütün Hindistan'da, Müslümanlar, Hilâfetin devam ve bekâsı için namaz kıldılar ve duâ ettiler. Bombay'da en büyük câmide nâmaz kılındıktan sonra müslümanlardan mürekkep umumî bir içtima akdolundu. Ve Türkiye'nin taksimi ve mukaddes memleketlerin Hilâfetten ayrılması hakkındaki rivâyetlere dâir endişele-

---

1 — Naci Kasım — Zafer Kitabevleri — İstanbul 1341, s. 161.

rihi belirterek Başvekilin, Devlet-i Aliye'nin istiklâline dâir olan teminatının tutulmasiyle müslüman teb'ânın itimadını tevsik eylemesi temennileri tekrar olundu.

Bu haberler ve Hint Müslümanlarının çalışmaları hakkındaki endişeler Türkiye'de Hilâfetin ilgâsına kadar devam etmiş ve Yunan menfaatlerinin âleti hâline gelen İngiliz hükûmetini gerçekten zaman zaman müşkül vaziyetlere sokmuştur. 17 Mayıs 1919 da Hindistan Umumi Valisi **E.S. Montagu,** Dörtler Konseyi önünde, Ayasofyanın câmilikten çıkarılarak tekrar kilise hâline getirilmesi bâhis mevzuu olunca, Hint Müslümanlarının buna karşı çıkacaklarını söylemiş ve bu karşı çıkmanın İngiltere için ifade ettiği tehlikeleri bütün açıklığı ile ortaya koymuştu. Hattâ **Lloyd George** 23 Haziran 1921 de bir Hint Müslüman heyetini Londra'ya çağırarak bu hususta görüşmek ihtiyacını duydu.

Daha sonra 6 Haziran târihli Times gazetesinde, **Ağa Han**'ın bir mektubu yayınlandı. **Ağa Han** yine Hint Müslümanlarından olan **Emir Ali** ile Paris Barış Konferansında Hint Müslümanlarını temsil etmekteydiler. Çok sonra Türkiye'de Hilâfet kaldırılınca bu iki şahsın müşterek bir mektupları daha Türk gazetelerinde yayınlanacak ve Hilâfete bağlılıklarını son defa ortaya koyacaklardı. **Ağa Han** bu mektubunda, Barış Konferansından, Osmanlı İmparatorluğunun toprak bütünlüğüne dokunulmamasını istiyordu. **Lloyd George**'un vaktiyle Hint Müslümanlarının Türkiye'ye yapılan baskı ve tecâvüzler karşısında yükselen tansiyonlarını teskin için «Trakya, İstanbul ve Anadolu'nun Türk ırkının beşiği olduğu ve buralara aslâ dokunulmayacağı» na dâir beyânatı hatırlatılmakta ve «bütün İslâm Dünyasının, Padişahın hâkimiyetine bir müdahâ-

Hind Müslümanlarından bir grup Türkiye'ye yardım için halkı gâleyâna getirmeğe çalışırken.

l e y e k a r ş ı o l d u ğ u n u » belirtilerek mektup son bulmaktaydı.

Hint Müslümanları, bâzı İngiliz dostları vasıtasiyle İngiliz matbuatında da Türkiye'ye karşı Yunanistan'ı hararetle tutan **Lloyd George**'a ateş püskürtmekteydiler. Fakat sistemli ve yerleşmiş bir propagandaya istinâd eden ve Hıristiyan olmak gibi ehemmiyetli bir avantaja mâlik bulunan Yunan propagandası karşısında bu faaliyetler gâyet cılız kalmış ve ortaya « S e v r e s S u l h P r o j e s i » gibi Türk'ün ölümünü ilân eden bir anlaşma metni çıkmıştı.

Hint Müslümanları Türkiye'nin maruz bulunduğu zulüm ve tecâvüzlerden İngilizleri mesul tutmaktaydılar. Gerçekten felâketlerimizin en büyük mes'ulü İngilizlerdi. O tarihte İlgiliz başvekili hemen hemen beş kıtanın kaderini müessir bir nüfuza mâlikti. Savaş bitip de Dünyanın karşılaştığı yeni problemleri halletmek durumu ortaya çıkınca **Amerika** konferanstan çekilerek infiratçı bir siyâseti tercih etti. Bu suretle Dörtler Konferansının âza adedi fiilen üçe inmiş oldu. İtalyan Başvekili **Sinyor Orlando** ise her türlü enerjiden mahrum ihtiyar bir devlet adamı idi. Esâsen İtalyanın zaferde rolü de pek az olmuştu. Fransızların **İhtiyar Kaplan** dedikleri **Clêmenceau** (Fransız Başvekili) ile İngiliz Başvekili **Lolyd George** kendi başlarına Dünyanın mukadderatına hükmetmek ve harb sonrası mes'elelerini hâlletmek üzere yalnız kalmışlardı. Maalesef bunların her ikisi de hissen ve fikren Türk düşmanı idiler. Fakat Türkiye'ye karşı tutumları, ikisinin de siyâsî hayatına son verdiren ağır darbelere sebep olmuştur.

Paris'te toplanan bu konferansı Türkiye'nin lehine çevirmek için **Mevlâna Mehmet Ali Han** başkanlığındaki heyet, **İngiliz** Başvekilinden sonra **Clemenceau** ile de görüşerek Türkiye lehindeki hissiyatlarını ifâde etmiştir. Fakat her iki Başvekil de Hint Müslümanlarının taleplerini red-

detmemekle beraber, içten pazarlık olarak savsaklamaya açlışmışlardır.

Hint Müslümanları bundan sonra gâyet enteresan bir teşebbüse girişerek Türkiye'nin uğradığı zulüm ve tecâvüzleri Hıristiyan Dünyasının başı olan Papa'ya bile takbih ettirmişlerdir. 10 Nisan 1920 de Roma'ya giderek o târihte millî hükûmeti Roma'da gayri resmî olarak temsil etmekte olan **Galip Kemali Söylemezoğlu**'nun aracılığı ile **Papa 15. inci Benoit** ile görüşmüşlerdir. Papa'nın Türkiye'ye karşı girişilmiş olan tecâvüzlerle müdâhalesini talep eden **Mevlâna Mehmet Ali Han** bu târihî görüşmede ona şöyle hitab etmiştir:

«— **Mukaddes peder, sizi kardeş dinin en büyük adamı olarak sevgiyle selâmlıyoruz ve tek Allaha inanan iki dinin kardeş çocukları olarak sizden, gâlip devletler tarafından Türk ve Müslümanlara, Peygamberimiz Efendimizin hâlefi olan Halifeye ve Osmanoğulları Hânedânına ve Türk Milleti ile onun şahsında bütün İslâm Dünyasına revâ görülen zulüm ve hakâret için müdahâlenizi ricâ ediyoruz. Bundan mes'ul olan İngiliz Başvekili Lloyd George, hâkikatte Hıristiyan Dünyası ile Müslüman Âlemi arasında bir ehlisalîp zihniyeti yaratmış bulunmaktadır. Asyada ve Müslümanlarla meskûn olan bütün kıtalarda İngilizlerin ve Fransızların revâ gördüğü zulüm ve tazyikâ karşı, bir takım reaksiyonlar uyanmıştır ve uyanmaktadır. Hıristiyan Âleminin en büyük makamı olan zat-ı âlilerinin böyle bir hareketi nasıl telâkki ettiğini müsaadenizle sorabilir miyim?**

Papa Onbeşinci Benoit'ya bu nutuk tercüme edilince:

«— **Böyle bir hareketi müdafaa-i meşrua telâkki ederim!**» Cevabını vermek âlicenaplığında bulunmuş ve bunun üzerine fevkâlâde sevinen **Mevlâna Mehmet Ali Han** da Papa'ya:

«— **Bu cevabınızı Bombay'da Hint Hilâfet Heyetine**

telgrafla tebşir edebilir miyim?» demiş ve **Onbeşinci Benoit** da:

«— Hay hay, edebilirsiniz!»

Cevabını verince, **Mevlâna Mehmet Ali Han** ayağa kalkarak bu târihî sözlerin bütün Müslüman Dünyasını teşhir ettiğini ve bu geniş düşüncenin hıristiyan devletlerinin başındaki diplomatlara yol göstereceğini ümid ettiğini beyân ederek, müslümanların minnetlerini arzetmiştir.

Mevlâna Mehmet Ali Han, ölünceye kadar çok ateşli bir Hilâfet ve Türk taraftarı olarak mücadelesine devam etmiştir. Fakat Türkiye'de Hilâfet kaldırılınca Hindistandaki Hilâfet çalışmaları tabiî olarak akâmete uğramışsa da, bu çalışmalar Hint Müslümanlarını birleştirmiş ve imanlarını kuvvetlendirmiştir. Bir birlik ve mücadelelerden de en büyük İslâm Devleti olan **Pakistan** doğmuştur.

Milletimizin en kara günlerinde elinden gelen her türlü yardımı ifâya azimle koşan bu mübârek ve mücâhit insana, Cenab-ı Haktan rahmet dilerken, hizmetinin gerçekten iman kardeşliği için bugüne ışık tutabilecek mükemmel bir örnek olduğunu söylemek isteriz.

MUHAMMED İKBAL

Hint Müslümanlarının derlenip toparlanarak Pakistanı vücuda getirmelerinde en büyük rolü ifâ edenlerdendir. **Mevlâna Celâleddin-i Rumî**'nin hayranı olan filozof şâir **İkbal** 1873 de Pencap'a bağlı Siyalkut şehrinde dünyaya gelmiştir. Dedeleri Keşmir Brehmenlerindendir.

Lâhor'da felsefe tahsilini tamamladıktan sonra, tetkikâtını arttırmak için Avrupa'ya gitti. Üç sene, Batı felsefesini inceledikten sonra da, İslâm felsefesine bağlılığını muhafaza etmiş ve bu istikâmette ölümsüz eserler meydana getirmiştir. Eserlerinin birkaçı Türkçemize de tercü-

me edildiği için, münevverlerimiz onu bir hâyli tanımaktadırlar. Bu yüzden biz burada İslâm mistisizminin bu emsâlsiz kahramanının hayat ve san'atı üzerinde durmayacağız. Daha ziyâde belirtmek istediğimiz onun Türk Milletine olan sevgi ve bağlılığıdır.

Gerçekten **Muhammed İkbal**, bizim en samimî bir «K a r a g ü n d o s t u m u z» dur. Milletimizin felâket yıllarında bir şâir hassasiyeti ile sarsılmış ve son derece ustalıkla kullandığı kalemini gözyaşlarına batırarak ıstırabını ebedîleştirmiştir. İtalyanların Trablusgarb'a hücum ettikleri sırada, yukarıda da bir nebze belirtilmiş olduğu gibi, Hint Müslümanları gâleyâna gelerek bize yardım için harekete geçmişlerdi. Tertip edilen protesto mitingde **Muhammed İkbal** orduca yazılmış şu şiirini okudu:

«Dünyanın insanı çok mustarip eden hâllerinden çok sıkılmış, başka bir âleme göçmüştüm. Melekler beni Hazreti Muhammed'in huzuruna getirdiler. Peygamberimiz sordu: Bana o âlemden bir hediye getirdin mi?

Yâ Resulallah; dedim, Dünyada huzur ve rahat kalmadı. Arzu ettiğimiz hayat ele geçmiyor. Varlık bahçelerinde binlerce lâle ve gül var. Fakat hiç birinde vefâ kokusu yok. Buna rağmen huzurunuza hediye olarak bir şişe getiriyorum: Bu şişenin içinde o derece kıymetli bir şey vardır ki, bunu cennette dâhi bulmak imkânsızdır. Bu şişede ümmetinizin şerefi vardır. Bu şişede Trablus şehidlerinin kanı vardır.»

Anadolu Türklüğü en ümitsiz anlarını yaşarken o şöyle diyordu:**«Bizansı yıkmış olan Türk arslanı yine uyanacak, yine kükreyecek ve düşmanları titreyecektir!..»** Türkün bütün bâdirelerden sâlimen çıkacağına inancı asla sarsılmamıştı. **«Osmanlıların üzerine kederden bir dağ yığılmışsa, sen üzülme, çünkü bin yıldızın kanı dökülmeden**

şafak sökmez!...» demek suretiyle bu inancını gâyet şâirâne bir surette ifâde ediyordu.

Millî Mücadele'nin başlangıcında **«Mustafa Kemal Paşa'ya Hitap»** isimli uzun bir şiir yazmıştı: Bu şiir, «Allah ona yardım etsin!..» temennisiyle başlıyor ve «Atın nereye kadar giderse oraya kadar atıl, düşünme, biz bu meydanda nice kereler tedbir yüzünden mat olduk!...» öğüdüyle bitiyordu.

«Tulû-i İslâm» adlı şiirinde bizim Millî Mücâdelede kazandığımız zaferi İslâm zaferi olarak göstermiştir. Hattâ bizim başarımızdan uyandırmaya çalıştığı Hint Müslümanlarını ikâz için mükemmel bir ibret çıkarıyordu.

Hint Müslümanlarının bütün ileri gelenleri dâima Türk Milletinin sâadeti ile mesut olmuş, felâketinden de yürekten teessür duyarak elden gelen hiçbir yardımı esirgememişlerdir. Böyle bir kitapta bu büyük kardeşliğin tafsilâtına girmeye imkân yoktur.

Muhammed İkbal için tertiplenen bir ihtifâle katılan değerli **Profesör Ali Nihad Tarlan,** şu alâka çekici hâtırayı anlatmaktadır:

«Bu büyük millî şâirin 19. ölüm yıldönümü münasebetiyle İkbal Akademisi tarafından Karaşî'de tertip edilen büyük anma törenine riyâset etmek üzere Pakistan'a gittiğim zaman oranın değerli ilim ve edebiyat mensupları ile görüşmek fırsatına nâil oldum. O günlerde bir sohbet esnâsında çok değerli şâir Hâfiz bana aynen şöyle demişti:

Yazdığım Şehnâme-i İslâm'da on ikibin beyit Türk Milletinin imanlı kahramanlığına aittir. Ben Türklerin felâketli günlerinde şehir şehir, köy köy dolaşarak bu şehnâmeyi okumuşumdur!..»[1]

1 — İkbal - Esrar ve Rumuz (Terc. - Ali Nihad Tarlan) İstanbul 1958 sh, 6

Böyle daha niceleri lehimizde faaliyet göstererek, İngiltere'nin açıkça Yunanistan'a yardımını güçleştirmişlerdir. Bütün bu çalışmalar çok müsbet sonuçlar vermiştir. Şu kadarını söyliyelim ki: Türkiye lehinde propaganda yapmaktan dolayı, İngiliz idâresinin tevfik ve hapsettiği müslümanın adedi «o t u z b i n» dir. Ayrıca 1914 te Hindistan'da toplanan Müslüman Askerlerin Türklere karşı savaşmak için Irak'a gitmeyi reddettikleri ve Bombay'dan hareket edileceği sırada İngiliz subaylarını öldürdükleri için birçoğunun kurşuna dizildiği düşünülürse, Pakistanlıların ne derece yürekten dostlarımız oldukları meydana çıkar. Türkler bu vefâkârlığı unutmayarak nesilden nesile nakledeceklerdir!...

Cenâb-ı Hak bu iki büyük millete bir daha, birbirinin felâketini göstermeyerek hâkimiyetlerini ebedî kılsın!..

PİYER LOTİ

«Türk âsillerin âsilidir. Yapma olmıyan, gösterişi bulunmayan bu pek yüksek asâlet ona, tabiatın hediyesidir. Sadelik içinde ihtişamı, sükûnet içinde belâgati, zarif bir durgunluk içinde duygulu bir hayatiyetle ve parıltılı bir hayat içinde kibâr bir hakikâti hissettiren yegâne mevcut Türklerdir. Şark, hülya ve efsâneler âlemidir. Türk, o rengârenk âlemin gözüdür, dilidir, ışığıdır ve yaşıyan hakikâtidir.

Türk'ü anlamamak için târihe göz yummak gerekir. Haksız hücumlar ve pespâye iftiralar önünde Türkün vakur kalışı, şüphe yok ki, körlerin hakikât-i eşyayı idrâk etmediklerini düşündüklerinden ve körlere acıdıklarındandır. Bu âsil davranış, o zelil iftiralara ne beliğ bir cevap oluyor?..»

PİYER LOTİ

Gerçekten büyük bir karagün dostumuz olan bu ünlü Fransız edibi 1850 de Rochefort'ta doğmuştur. Soylu bir protestan âilesinin çocuğudur. Asıl adı **Louis-Maire Julien-Viaud'dur.** Aslen bir deniz subayı idi. Uzak Doğuyu dolaşmış ve birkaç kere de İstanbul'a gelmişti. Bu seyâhatleri sırasında yakından görüp tanıdığı Doğu Medeniyetine hayran olmuştu. Bilhâssa Türk'ün ahlâkî üstünlüklerinin ve Türk san'at eserlerinin ihtişamı karşısında adetâ sihirlenmişti. Ömrümün sonuna kadar bu Türk ve Müslüman hayranlığını muhafaza etmiştir. O târihlerde Türk'ün ahlâkı da en asîl hatlara ulaşmış, zarif san'at eserleri gibi efsânevî ulviyetlerin zengin bir armonisi hâlinde görenleri büyülüyordu. Bu ahlâk ve san'at tezâhürleri **Piyer Loti**'nin menfaatperest ve maddesi Batı nizamından bunalmış şâir ruhuna peri masalları iklimine açılan zen-

gin bir ufuk kazandırmıştı. Bu yüzden onun bütün eserleri, Türk İslâm Dünyasına derin bir aşkla bağlı san'atkâr bir ruhun heyecan ve hayranlık hisleri ile doludur. «Aziyâde», «Bir Sipahinin Romanı», «Dezanşantes», «La Turgule Agonisente» v.s. hep Doğu hayatını anlatan eserlerdir.

1891 yılında Fransız Akademisine seçilerek şöhretinin zirvesine ulaşmıştır. 1928 yılında Handey'de vefat edinceye kadar dâima Türkiye'nin lehinde faaliyet göstermekten aslâ geri kalmamıştır. Gerçekten Türklerin sâadet zamanlarında olduğu kadar felâket zamanlarında da sâdık bir dostu olduğunu her vesile ile ispât etmiştir. Fakat onun asıl büyük hizmeti, Balkan Harbi sırasında son derece mert ve gür bir sesle Avrupa umumî efkârı önünde tecâvüz ve zulme uğrıyan Türkleri müdafaa etmesi olmuştur. Bu yüzden pek çok hakarete uğramış, fakat aslâ yılmamıştır. Evvelce de bir nezbe belirttiğimiz gibi Balkan Devletlerinin Haçlı zihniyeti ile hareket etmeleri, bütün Avrupa umumî efkârında büyük bir sempati yaratmıştı. Bu yüzden Türkler aleyhine yalân haberlere istinâd eden birçok tahkir ve tezyif edici yazılar yazılmakta idi. **Piyer Loti** tek başına bütün bu menfi havayı Türkiye'nin lehine çevirmek için çok gayret göstermiş ve her yere herkese cevap yetiştirmiştir. Türk Milletinin kalbinde derin bir minnettarlık hasıl eden bu fedakârane dostluk hiçbir zaman unutulmıyacaktır. Çünkü; vefa Türk'ün an'anevî hâsletidir.

Piyer Loti, 1914 yılında Balkan Harbinde, Bulgarların Edirne'den kovulmalarından hemen sonra Türkiye'ye geldi. Türk Milleti coşkun bir tezahüratla onu bağrına bastı. Türk basınında hizmetini ve şahsiyetini belirten çok takdirkâr yazılar ve beyânatlar çıktı. Yerimizin darlığı yüzünden devrin hemen bütün meşhurları tarafından onun hakkında ifâde edilen sitayişkâr beyânlardan çeşitli misâl-

eden bu uzun yazılardan birkaç pasaj iktibâs ediyoruz:

«Doğrusunu isterseniz bu Hıristiyan kurtarıcılar (!) birkaç gün içinde böyle bir tahribat yapabilmek için tüyler ürpertici bir hırsla çalışmışlar. Evet, bir çöl diyordum. Gelip geçtiğim yerler bir çöl!... Çünkü daha birkaç gün önce buraları taze ölülerin cesetleriyle doluydu. Yolda bir tek insan göremedim. Arada bir yolumuzun üstüne bir taş yığını, duvar kalıntıları çıkıyor. Köy kalıntıları... Uzaktan uzağa kargalara yem olan hayvan cesetleri görüyoruz.

Yol boyunca bir defa Havza'da durduk. Bütün yapılar harâbe hâlindeydi. Birçok evler tamamen yıkılmıştı. Sâdece ayakta kalan birkaç duvar göze çarpıyordu. Yıkılmayanlar da harâbeye dönmüştü. Kasabanın câmiine gittik. Burası ilk bakışta pek harâp olmamışa benziyordu. Bulgarlar câmii yıkacak vakit bulamamış olmalılardı. Ama kapıdan içeri girer girmez dehşetten tüylerimiz ürperdi. İçeride Türk yaralıları vardı. Câmiin mermer mihrâbı parçalanmış, camları kırılmıştı. Üstelik bu tahribâtı doğrudan doğruya yaralılara yaptırmışlardı. Ellerinde süngü mecâlsiz yaralıları dürtükleyerek onları bu feci işe zorlamışlardı. Bulgar vahşetinin ne dereceye varacağını insan aslâ tasavvur edemiyor. Ben de câmiin minâresine çıkmadan, böyle bir şeyi tasavvur edemezdim. Minâre pislik içindeydi; Meğer Bulgarlar burasını tuvalet olarak kullanmışlar. İhtiyacı olanlar minâreye çıkmış, oradan kubbenin üstüne büyük abdestlerini yapmışlar... Kubbe feci bir hâldeydi.

ÖLÜM KUYUSU

Câmiin etrafındaki mezarlık büsbütün inanılmaz durumda idi. Bulgarlar mezarlardan çoğunu kazıp ölüleri çıkarmış ve mezarları abdestâne olarak kullanmışlar.

İşte köyün kuyusu. Dayanılmaz bir koku çıkıyor!... Bulgarlar tecâvüz ettikleri kadınların ve çocukların cesetlerini kuyuya doldurmuş, suyun dibine batmalarını sağlamak için de üstlerine mezar taşlarını atmışlar. Binden fazla nüfusu olan burada, şimdi ancak kırk kişi var. Hepsi bitkin hâlde. Ama gene de

ler veremiyoruz. O bu beyânatlar karşısında fevkalâde mütehassis olmuştu. Bilahare Türkiye'ye gönderdiği mektupla şöyle diyordu:

«Ne yazık ki; Türkçe okumak bilmiyorum. Türk Münevverleri tarafından hakkında yazılan o lûtufkâr ve dilfirip fikirlerin tercümesini dün alabildim. Lûtfen söyleyiniz ki, aziz Türkiyemize ruhumla, bedenimle sâdığım ve hakâretlere, tehlikelere rağmen Türklerin ruhundaki asâleti, ulviyeti daha ziyâde tanıtmaya çalışacağım!»

Piyer Loti, Türkiye'de bulunduğu sırada Edirne'ye kadar bir seyahat yaparak zulümleri yerinde ve gözleriyle gördü. Görüp işittiklerini yazarak Dünya umumî efkârına bir kere daha gerçeği duyurmağa çalıştı. Edirne'-ye vardığının hemen ertesi günü şu beyânatı verdi:

Edirne 19 Ağustos 1913

Dün akşam Edirne'ye gelirken hayatımın en heyecanlı, en güzel anlarını yaşadım. Beni selâmlayanlara cevap verirken gözlerim ıslak ıslaktı. Bana uzanan ellerden kaç tanesini sıkabildim hatırlayamıyorum. Hatırladığım bir şey varsa bunların arasından annelerinin kucağında bana doğru uzatılan küçük yavruların ellerinin de oluşuydu. O eller ki, birçok benzerleri sırf eğlence için canavar Bulgarlar tarafından kesilmişti!..

Büyük bir tesâdüf şehre, Ramazan bayramında girmiştim. Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler gerçek bir bayram sevinci içindeydiler. Hepsinde yaşadıkları en büyük kâbusun bitmesiyle kavuşulan huzur vardı. Kolay değildi bu!.. Aylarca insan kasaplarının tehdidi altında yaşamışlardı.

Hepsine de ayrı ayrı teşekkür ettim. Yaşasın Türk Edirne!... Acaba Avrupa artık yaptığı hâtânın büyüklüğünü anlayacak, pişman olacak mı?... Diplomasinin merhameti olmaz ama, şuuru da olmamalı mı?...

Daha sonra arka arkaya birçok makâle yayınladı. Türkleri bir Türk ve Müslüman kadar yürekten müdafaa

bir köşede ağlaşan beş yavrumu kendilerine teslim etmesini söylüyordu. Komşuların evi de aynı şekilde Bulgarlar tarafından işgâl edilmişti. Yapacak hiçbir şey yoktu... Evlerde ellerine geçen her şeyi aldıktan sonra bizleri, yalnız erkekleri alarak sorguya çekmek bahânesiyle götürdüler. Bir subayın karşısına çıktık. Sorgu olarak bize:

«Demek Rum'sun ha, o hâlde hırsızsın, defol!...» sözünden başka bir şey söylemediler.

Sorgudan (!) sonra hepimizi karanlık bir mahzene tıktılar. Sabahın saat birinde içeriye elinde fener tutan biri girdi. Adam feneri bize doğru tutarak: «Epeyce de varmış» dedi. Sesini duyar duymaz geleni tanımıştık. Bu hepimizin çok iyi tanıdığı Arapyan adında Edirneli bir Ermeniydi. Adamı Bulgar askeri kılığında görmek bizi bir defa daha şaşırttı. Arapyan bizi süzdükten sonra: «Size kötülük yapacak değiliz!» dedi. «Sadece başka yere nakledeceğiz!» Yeniden yola düzüldük. İki sıra Bulgar askerinin arasında yürüyorduk. Uzun süren yol boyunca Arapyan sıra ile yanımıza gelerek paralarımızı istedi: «Yanınızdaki paraları bana emânet edin Bulgarların eline geçmesin, ben yarın size geri veririm!» diyordu. Herkes yanındaki birkaç lirasını çıkarıp verdi. Ben cebimde sâdece, üç, beş kuruş olduğunu söyledim: «Olsun» dedi, «ver bana Bulgarların eline geçmesin!...»

İki yanımızda yürüyen Bulgarlar bize olmadık hakâretler yağdırıyor, mütemâdiyen dipçikliyorlardı. Yediğimiz dayaktan bitkin hâldeydik. Bir yolun dönemecinde karşımıza başka Bulgarlar çıktı, arkadaşlarına: «Nereye götürüyorsunuz bunları?» diye sordu. Cellâtlarımızdan biri kısaca: «Suya» diye cevap verdi. Nihâyet nehrin kıyısına gelmiştik. Orada hepimizi yüzümüz suya dönük olarak sıraladıktan sonra ellerimizden dörder dörder birbirimize bağladılar. Ondan sonra arkamıza geçip suya yuvarlamaya başladılar. Arapyan da bizleri suya itenlerin arasındaydı.

Nihâyet suya itilme sırası bizim gruba geldi. Ben dörtlü

yanımıza gelip nezâketle elimizi sıkıyor. İçlerinden biri yaşlı gözlerle:

«— Neden halâ yaşıyorum bilmem?...» diyor. «Karımı, çocuklarımı öldürdüler. Evimi yıktılar!...»

Kırılmış mermerlerin altında çürüsün diye, kuyuya, diğer kurbanların yanına atılmıştı.

Geçtiğimiz yol boyunca uçsuz bucaksız askeri birliklere rastladık. Türkiyenin her yanından gelen asker mecburi bir yürüyüşle bitkin hâlde yollarına devam ediyor. Edirne'ye gidiyorlar. Bunlar takviye kuvvetleridir.

EDİRNE'DEKİ BULGAR VAHŞETİ

Edirne'de görüp işittiklerimiz her türlü tahminlerin üstündeydi. Türk Ordusunun şehre gireceğini kestiren Bulgarlar birkaç gün içinde aklâ, hayâle gelmedik mezâlime girişmişlerdi. Bir yandan Bulgarlar, Müslümanları katlederken, kendi silâhlandırdıkları Ermeniler de Rumları öldürüyordu.

Türk toplarının gümbürtüleri arasında geçen son gece büsbütün korkunç olmuştu. Bulgarlar o gece öldürdüler, çaldılar, yıktılar. İşte binlerce misâlden biri; Şâhsen tanıdığım bir evde Bir Türk subayının dul karısıyle iki kızı oturuyordu. Bir Bulgar gürûhu zorla kapıyı kırıp eve giriyor, komşular sabaha kadar evden canhıraş çığlıklar duyuyorlar. Vahşilerle boğuşan genç kadınların sesleri! Öte yandan bütün işgâl kuvvetleri çalıp çırptıkları eşyayı arabalara yükleyerek sabah şafakla beraber yol çıkmaya hazırlanıyorlar.

Edirne'deki Bulgar mezâlimi hakkında Türk'lerden dinlediklerimi yazmak istemiyorum. Müslüman oldukları için mübalâğalı konuştukları akla gelebilir. Onun için doğrudan doğruya Hıristiyanların ve Yahudilerin anlattıklarını nakletmekle yetineceğim. Bunlardan **Pandelli** adındaki bir Rum'un anlattıkları gerçekten insanı, insanlığından utandıracak derecedeydi. **Pandelli** başından geçenleri şöyle anlattı:

«— Bir akşam evime döndüğüm zaman içeride Bulgar askerlerini gördüm. Bir onbaşı, karıma evdeki her şeyi bir arada

Piyer Loti Türkiye'de bulunduğu sırada Türk meşhurları ile Tarabya'da bir ziyâfette.

grubumuzun kenarındaydım. Tam suya düşerken bağımı koparmaya muvaffak oldum ve karşı sahile doğru yüzmeye başladım. Bulgarlar ay ışığında beni görmüştü. Arkamdan ateş etmeye başladılar. Ancak arada bir soluk almak için başımı çıkarıyor, sonra gene dalıyordum. Artık kendimi kaybetmek üzereyken ayağım karaya değdi, karşıya geçmiştim.

Sabaha kadar olduğum yerde kıpırdamadan bekledim. Gün ışırken sürüne sürüne o civardaki bir Rum arkadaşımın evine gittim. Fakat o da Bulgarların korkusundan beni içeri almadı. Bütün gün çalılıkların arasında gizlendim. Akşama doğru kulaklarıma birtakım sesler çalındı. Dikkât ettim bunlar sevinç haykırışlarıydı, dinledim; ahâli çılgın bir sevinç içinde:

«— Türkler!... Türkler geliyor!... diye bağırışıyordu.

Artık kurtulmuştuk. Halbuki Türkler bir gün daha sonra bekleniyordu. Bulgarların bu haykırışları duyunca nasıl kaçıştıklarını bir görmeliydiniz.

Ben dosdoğru evime döndüm. Allah'tan çoluk çocuğumuzu öldürmemişlerdi. Beraber ölüme mahkûm edildiğimiz kırk beş komşumun dul karıları beni görünce etrafımı çevirip kocalarından haber sordular. Ne diyeceğimi, ne edeceğimi şaşırmıştım:

«— Sorguya çekiyorlar,» diye kekelediğimi hatırlıyorum. Biliyorsunuz, birkaç gün sonra hepsinin cesedi nehirden çıkarıldı.

Duyduklarım saymakla bitmez. Bulgarların Türk harb esirlerine ne korkunç işkenceler yaptığını bana Fransızlar anlattı. Aç susuz bırakılan Türk esirleri dipçik darbeleri altında meçhûl istikâmetlere götürülüyor; aralarında yere düşen olursa o anda süngülenip öldürülüyordu.

Doktorlar, göğüsleri süngüyle parçalanmış rum kızları gördüklerini, Bulgarların sürüler hâlinde sekiz, on yaşındaki küçüklerin ırzına geçtikten sonra öldürüp bıraktıklarını anlattılar. Romanya'da tanınmış bir hanımdan bir mektup aldım, Bükreş'e

getirilen Bulgar esirlerinin ceplerinden kesik kulaklar, küçük çocuk elleri çıkmış, Bunların mahiyeti sorulunca kendilerini haklı çıkarmak ister gibi: «Biliyorsunuz, bu uğurdur, uğur olsun diye taşıyoruz» demiştir.

Ve nihâyet bana şehid bir Türk askerinin fotoğrafını gösterdiler. Bulgarlar eğlence olsun diye diri diri kafasını delmiş, başının derisini yüzmüşlerdi. Yüzünden, sâdece burnu ve bir gözü kalmıştı...»

Piyer Loti'nin Balkan Harbi başladığı târihten itibâren Türkler lehinde yazdığı yazılar ciltler teşkil edecek kadar çoktur. Bu yazıların hemen hepsi Dünyanın en asîl ve san'atkâr ruhlu milleti olan Türkleri Dünya haritasından silmek için Balkan milletlerini bir öncü ve maşa olarak kullanan büyük Batı devletlerine karşı asîl ve gerçeğe bağlı bir ruhun zaptedilmez feverânını ifâde etmektedir. Bu yazıları okuyanlar için şöyle bir düşünmek millî vicdan borcu olsa gerektir.

An'anevî ahlâk ve imanımızı tahrip ede ede bugüne kadar geldik. Acaba bugün -Allah göstermesin- bir felâkete uğrarsak bizi bu derece inanarak müdafaa edecek bir Batı Düşünürünün çıkabilmesi için Batıya tesir edecek ve hayranlık telkin edecek neyimiz kalmıştır!...

YEDİNCİ BÖLÜM

ZULÜM VE HİYÂNETLERİN LOZAN'DA AFFEDİLMESİ

LOZAN KONFERANSI

Birinci Dünya Savaşı sonunda yurdumuza dört taraftan saldıran düşmanları püskürtmek için girişilen Millî Mücadele, başarıyla sonuçlanınca bunu bir sulh anlaşmasıyla bağlamak icâbediyordu. Evvelce kararlaştırılarak sâdece bir «p r o j e» safhâsında kalmış olan «S e v r A n d l a ş m a s ı» na nâzâran çok daha şerefli ve başarılı bir anlaşma ümid edilmekte idi. Bizi, Sevr Andlaşması'na götüren şartlar tamamiyle aleyhimizdeydi. Müttefiklerimizin birer birer silâhlarını bırakmaları sebebiyle her tarafta gerilemeğe ve savaş alanından çekilmeğe mecbur olmuştuk. Bu durumdan istifâde eden düşmanlarımızın dört bir taraftan vatanimızı istilâya kalkışmalarına rıza göstermeyen milletimiz **«Kuva-yı Milliye»** adı altında birleşerek vatanı kurtarıncaya kadar üç sene süren çetin bir mücadelenin imtihânını başarıyla vermişti. Millet, en âciz ferdinden en yüksek rütbeli kumandanına kadar yekvücut bir hâle gelmiş ve insanüstü bir gayret sarfederek büyük imkânsızlıklara rağmen muazzam bir başarı elde etmişti. Adına Türk İstiklâl Savaşı dediğimiz bu ölüm kalım savaşında en azılı ve şımarık hasmımız olan Yunan-

lılar mehmetçikten ebediyyen unutamıyacakları bir ders almışlardır.

İtilâf Devletlerinden bilhâssa İngilizlerin geniş ölçüde yardım ve desteği ile hareket eden Yunan Ordusunun uğradığı korkunç bozgun, bize en kara ve buhranlı günlerimizde düşmanla elbirliği eden hâin ve nankör yerli rumlarla Patrikhânenin bir daha böyle bir hiyânete teşebbüs edememesi için şiddetli bir cezaya çarptırılmasını mümkün kılacak bir fırsat kazandırmıştı. Bundan başka çeşitli ecnebi şahâdet ve raporlariyle sâbit olan Yunan zulüm ve hiyânetlerinin hesabının görülebilmesi de imkân dâhiline girmiş oluyordu. Zira bu kitapta milyonla emsâli içinden seçtiğimiz birkaçını gördüğünüz bu zulüm ve hiyânetler en bâsit savaş kâideleri dahi nazarı itibara alınmadan tamamen hukuk dışı ve câniyâne bir surette cereyan etmişti. Yakılıp yıkılan şehirlerin gaspedilen malların, günahsız olarak öldürülen sivil milyonla mazlumun zarar ziyânını çok cüz'î bir surette karşılayacak olan bir tazminat en tabiî hakkımızdı. Konferansın diliyle buna **«Tamirat mes'elesi»** deniyordu. Fakat bu bölümde kısaca izâh edeceğimiz üzere bu tamirat bedeli Yunanlılara bağışlanmıştır. Lozan Andlaşması metninde aşağıda izâh edileceği üzere «Yunanistan'ın içinde bulunduğu malî buhran düşünülerek (Md. 59) bundan sarfınâzar edildiği» kabul edilmiştir. Bu neticenin nasıl olup da meydana geldiğini izâh etmeden evvel Lozan Konferansı hakkında kısa bir bilgi vermeği lüzumlu görüyoruz.

Lozan Konferansı, İsviçre'nin Lozan şehrinde bir tarafta Türkiye ve diğer tarafta İngiltere, İtalyan, Fransa, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Sırp - Hırvat - Sloven (Yugoslavya) olmak üzere sekiz ay gibi uzun bir müddet devam etmiş ve bir ara kesilerek iki safhada tamamlanmıştır. 20 Kasım 1922 de başlayan konferansın müzakereleri 4 Şubat 1923 de kesilerek 23 Nisan 1923 de tekrar

başladı ve 24 Temmuz 1923 de sona erdi. Rusya Türkiye'nin ısrariyle Boğazlarla alâkalı müzakerelere iştirak etmek üzere dâvet edilmişti. Amerika ise sâdece müşahitler bulunduruyordu. Bulgaristan da kendisinin, Karadenizde bir mahrece sâhip olması bâhis mevzuu olduğu zaman konferansa iştirak ediyordu. Türkiye'yi **İnönü, Doktor Rıza Nur** ve **Hasan Saka** temsil etmekte idiler. Türk heyeti, müşâvir ve gazetecilerle birlikte oldukça kalabalıktı. Türkiye'nin **İnönü** tarafından temsil edilmesini bizzat **M. Kemal Paşa** sağlamıştı. Konferans Hariciye Vekilleri seviyesinde cereyan etmekte olduğundan, bu sırada Hariciye Vekili bulunan **Yusuf Kemal Bey**'in gitmesi icabetmekte idi. Herkes gibi **M. Kemal Paşa** da çok başarılı bir andlaşma imza edileceğini ümid etmekte olduğundan bu koferansta Türkiye'yi temsil edecek şahsın büyük bir itibâr kazanacağını düşünmekteydi. Gerçekten de başarılı bir anlaşma yapmamak için sebep yoktu. Türk Heyeti arkasında muzaffer bir ordu ve üç senelik desitânî bir başarının akılları hayrette bırakan hâtıraları olduğu hâlde vazife görecekti. Bu yüzden **M. Kemal Paşa** ileride girişeceği inkılâp hareketleri için daha müsâit gördüğü **İnönü**'nün yıldızını parlatmak istediğinden onu murahhas yapmayı arzu etti. **Yusuf Kemal Bey**'in Hariciye Vekilliğinden istifâ etmesini isteyerek yerine **İnönü**'yü tâyin ettirdi. Halbuki **İnönü** milletlerarası bir konferansta bir çok kurt Avrupa diplomatı karşısında vazife görecek vasıflardan o gün için tamamiyle mahrumdu. Bunun sebeplerini kısaca şöyle sıralayabiliriz:

a) **İnönü**, böyle bir konferansta başarı elde edebilmek için ilk şart olan lisan bilgisinden mahrumdu. Bu yüzden **General Ali Fuat Cebesoy**'un siyâsî hâtıralarında[1] be-

---

1 — General Ali Fuad Cebesoy'un siyâsî hatıraları - İstanbul 1957 s. 221

lirttiği gibi birçok hazır nutukları cebine koymak suretiyle Lozan'a gitmişti. Halbuki Osmanlı devletinin birkaç asırlık tarihi içinden devam edip gelen birçok muâllâk meselenin hesabı görülecek olan böyle bir konferansta hazır nutuklarla başarı elde edilmesine imkân olmadığı aşikârdır.

b) **İnönü**, meslek itibâriyle diplomat olmadığı ve o güne kadar kışla ve cephelerde geçen hayatı yüzünden siyâsî tecrübesi gâyet kıt bulunduğu için milletlerarası bir konferansın usul ve incelikleri bakımından icab eden tecrübeden de mahrum bulunuyordu. Yâni, böyle bir iş için genç ve tecrübesizdi.

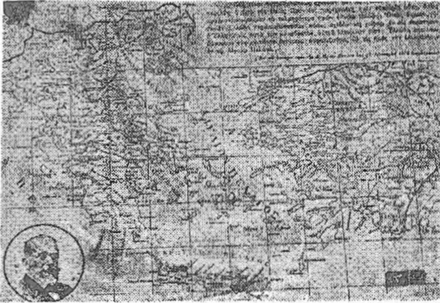
c) Hayatının hemen her hâdisesinde bâriz bir şekilde belli olduğu üzere diktatöryel davranışlardan kurtulamadığı için beraberinde götürdüğü kalabalık iktisat ve hukuk müşâvirleriyle kâfi ölçüde müşâvere etmek olgunluğunu gösterebilecek bir ruh ve karakter yapısına mâlik değildi.

Burada asıl mevzuumuz Lozan olmadığı için, kısaca belirttiğimiz ve çeşitli misâllerini vermediğimiz bu sebeplere daha birçokları eklenebilir. Bu kifâyetsizliği kendisi tarafından bile bilinmekte olduğundan **M. Kemal Paşa'**nın teklifi karşısında çok şaşırarak özür dilediği Nutukta dahi hikâye edilmektedir[1] Fakat **M. Kemal Paşa'**nın kararının kat'î olduğu anlaşılınca kabule mecbur olmuştur. Sırası gelmişken şunu da söyliyelim ki **M. Kemal Paşa** tarafından sulh âkidinin kolay olacağı tahminine ve ileride yapılacak inkılâplara bağlı olarak onun murahhas seçilmesi Lozan Andlaşmasının nutukda da uzun uzun övülmesini tabiî, ve mecburî kılmıştı. Yoksa o devirde üç yıllık muazzam bir mücâdeleden sonra, üzerine askerce namus ve şeref yemini yapılmış olan «M i l l î M i s â k»

---

1 — Bkz. Mustafa Kemal - Nutuk İstanbul 1927 sh. 418

ın gerçekleştirilemiyeceğini ve bundan geniş ölçüde tavizler verileceğini kimsenin havsalası almazdı. Fakat İnönü'nün durakliya durakliya, sendeliye sendeliye sekiz ay sürdürdüğü konferansın bu umulmayan neticesine herkesi, kısmen ve yavaş yavaş alıştırdığı söylenebilir. Gerçi hem onun gönderilmesine ve hem de getirdiği çok eksik ve

Haritanın sağ üst köşesinde matbû satırlar. Venizelos'un 18 Ocak 1915 tarihinde Yunan kralına takdim ettiği muhtıradan alınmış ehmmiyetli bir kısımdır.

«Millî emellerimizin tahakkuku için Allah tarafından bize ihsân olunan bu fırsat ve müsaadenin ahvâli itibâriyle gelişigüzel geçmesine râzı olmamız mümkün müdür? Yunanlılığın târihte idâresi altında bulundurduğu memleketlerin hemen hepsinin istirdadı ve Adalar Denizinde bize hâkimiyeti iâde ve geniş bir Yunanistan kuracak olan bu vaziyete karşı âtıl kalmak câiz midir?»

kusurlu neticeye şiddetle muhalefet eden **İkinci Grup'un** nasıl bertaraf edilerek bu anlaşmanın tasdikinin temin edildiğini bir başka eserimizde tafsilâtlı olarak anlatılmış bulunuyoruz.[1]

Daha ziyâde ve mecburî olarak **M. Kemal Paşa'nın** Lozan'ı müdafaa etmiş olması bu mevzuda zamanla bir dokunulmazlığın vücut bulmasına sebep olmuştu. Hattâ bir gün geldi ki, bu anlaşma büyük bir başarıymış gibi örtülü ödenek (tahsisat-ı mestûre) kuvvetiyle yazılmış hâcimli methiyelerle yaldızlanarak aleyhinde yazılması ve konuşulması imkânsız hâle getirildi. Fakat nihâyet hakikat ortaya çıkmış ve bugün ıztırabını çekmekte olduğumuz birçok derdin Lozanda atılan yanlış adımlara bağlı olduğu anlaşılmıştır. Bu gerçek gün geçtikçe daha da anlaşılacaktır. Henüz ilk iki cildini yayınladığımız **«Lozan Zafer mi Hezimet mi?»** isimli incelememizin Türk basınında ve münevver çevrelerde gördüğü büyük alâka bunun delilidir. İnşallah yakında çıkacak olan üçüncü cildle de bu babdaki yalan, riyâ ve hulûskârlıklar son bulacaktır. Şimdi Lozan Konferansında yerli rumlarla Patrikhânenin ve Yunan mezâliminin nasıl affedilip bağışlandığını kısaca belirtelim.

EKALLİYETLER VE PATRİKHANE

Türk ordusu Yunan palikaryaları ile boğuşurken Karadeniz sahillerinde bir Pontus Devleti kurmak hayâli içinde Patrikhâne ve yerli rumların, tafsilâtını okuduğumuz alçakça bir «a r k a d a n h a n ç e r l e m e» teşebbüsüne giriştiğini biliyoruz. Yunan ordusunun her gittiği yerde icrâ eylediği korkunç mezâlimi de yerli rumla-

---

1 — Kadir Mısıroğlu - Lozan zafer mi, hezimet mi? -Cilt I - İstanbul 1965 - İkinci Baskı: 1970.

rın yardım ve kılavuzluğu ile yaptıklarını bir nebze belirtmiştik. Patrikhâne ise Pontus hareketinin en büyük mesulü bulunmaktan başka bütün târihi boyunca Türklük ve Müslümanlık aleyhine çalışmış ve en buhranlı günlerimizde bizi dâima arkadan vurmak yolunu tutmuştur. Bu ihânetlerden birkaçını kısaca sıralayalım:

1 — Patrikhâne Mondros Mütârekesini müteâkiben İtilâf kuvvetlerine hitâp eden bir beyânnâme neşrederek Türk Vatanının işgâl edilmesini istemiştir.

2 — 1 Eylül 1918 de yayınladığı bir başka beyânnâme ile Yunan ordusunun Türklere karşı muzafferiyetlerini överek yerli Rumların fiilen Yunan Ordusuna katılmalarını emretmiştir.

3 — Mütâreke yıllarında Patrikhâne kararıyla Türk topraklarındaki Rum okullarında Türkçe okutulması yasak edilmiştir.

4— İşgâl sırasında henüz işgâl kuvvetlerinin donanmaları Çanakkaleye girmeden Patrikhânenin kapısına çift kartallı Bizans Armasını taşıyan bir bayrak asılmıştır.

5 — **Patrik Meletyos** İngiliz Kralına Patrikhânenin armasını hâvi bir diploma vererek, kendisinden bizim için ölüm demek olan Sevr Andlaşması'nın değiştirilmemesi için çalışmasını ricâ etmiştir.

6 — Heybeliada'daki Rum Papaz Mektebinde yetiştirdiği ihtilâlci papazları Anadolu'nun her tarafına göndererek isyân, sabotaj, ve katliâmları sevk ve idâre etmiştir. Bu isyân, ihtilâller için o ölçüde yeraltı faaliyeti hızlandırılmıştı ki; azılı Türk düşmanı **Venizelos** bile bunu öğrenince hayretten donakaldığını şu satırlarla ifâde etmektedir:

«Bana verilen ve daha sonra da bazı tecelliyatı ile hakikate tamamen intibak ettiği de tesbit edilmiş olan teminata göre, Memâlik-i Osmaniye'de mevcut ve Rumların meskûn bulunduğu bilcümle küçük, büyük şehirler ve ka-

sabalardaki kiliseler ve rum mektepleri, tamamen birer silâh deposu hâline ifrâğ edilmişlerdir. Bu netice için o mahâlde yaşayan rumlar büyük bir bâsiret ve cesâret göstermişler ve Türklerin mâbetlere olan hürmet ve mahallî mekteplere bahşettikleri dokunulmazlıktan istifâde etmişlerdir. İzmir işgâline tekâddüm eden günlerde İstanbul'daki Fener Patrikhânesinden bir heyet gelip beni gördü. Karadeniz sahillerinde müstâkil bir Rum devleti kurmak için derhâl faaliyete geçmek kararında bulunduklarını, milis alaylarını harekete geçirmek için sâdece Yunan zâbitlerini beklemekte olduklarını bana iblâğ etti. Heyetin sahip oldukları serveti öğrenince miktarı beni hayrette bıraktı. Kendilerinin sahip olduğu altının mevcudu o anda Yunan Hükümetinin sahip olduğu altın yekûnundan fazla idi. Bir taraftan da bilhâssa Amerika'dan ve Dünyanın her tarafındaki Rumlardan mühim miktarlarda yardım görüyorlardı.»

7 — Patrikhâne bir baskınla Ayasofya'yı ele geçirmeyi ve kubbesine çan takarak Bizans bayrağını asmayı tasarlamışsa da bunda muvaffak olamamış, fakat bayrak ele geçmiştir.

8 — Bütün bu hiyânetlere ilâveten ve umumî olarak şunu söyliyelim ki Patrikhânenin kara cübbeli papazları İstanbul'un fethindenberi dâima siyâsetle meşgul olarak Türk Milletine hiyânet nâmına ne varsa yapmışlar ve hiç bir gün gerçek vazifeleri olan din işleriyle meşgul bulunmamışlardır.

Patrikhânenin bu hiyânetlerini Lozan Konferansında en aldatmaz delilleriyle ortaya koyan İkinci Türk Murahhası Rıza Nûr Bey'e karşı **Venizelos** şu tâvizi vermek mecburiyetinde kalmıştı: «Hükümetin şikâyet ettiği hukuk ve imtiyâzâtı tefviz etmeği mâzide bizzat kendisi münâsip

görmüş. Rum milletine onun vasıtasiyle icra-i nüfuz edebilmek için, Patriki millet-i mezkûrenin reisi addetmek istemiştir!.. Patriki artık Rum Milletinin reisi addetmek!... ancak Türkiye Hükûmetinin yedd-i iktidarındadır!...»

İnönü ise Lozan Andlaşmasının imzalanmasından ancak 18 gün evvel kat'î bir lisânla konferansta şöyle diyordu:

«Biz Rumların vesâir unsurların umur-u mezhebiyelerine tamamen hürmetkârız ve onların kiliselerine kemafissabık (eskiden olduğu gibi) riâyet edeceğiz. İstedikleri ruhanî reisi intihâp haklarını kabul ve teslim ederiz. Ancak Patrikhâne müessese-i hâzırasının ibkasına (yerinde bırakılması) kat'îyyen muvafakat edemeyiz. Patrikhâne müessesesî zâten hukukan tebeddül edecektir. Patrikhânenin dâhilî meclisleri ki ruhanî ve cismanî ve muhtelif meclislerden ibârettir, artık bugünkü şeklinde kalamaz. Çünkü artık ortada Anadolu ve Rumeli metropolitleri yoktur. Patrikhâne Devletin hudud-u hâzırasına ve Rumların ancak İstanbul'da bulunmasına göre şekil ve mahiyet değiştirmek mecburiyetindedir. Patrik Efendinin artık İstanbul'da işi yoktur!.. Bu bir şahsî mesele değildir. Bu müessese mes'elesidir.»

Peki bu konuşmayı takip eden 18 gün içinde neler olmuştur ki Patrikhâne bu kadar kat'î bir ifâdeye rağmen yerinde kalmıştır. Lozanda Patrikhâne'nin hiyâneti ortaya konulup mutlaka Türkiye'den çıkarılması istenirken Mecliste de takrir üstüne takrir verilmek suretiyle bu meseleye dair Başvekil **Rauf Bey**'den bilgi isteniyordu. Birinci Büyük Millet Meclisi'nin gitgide beliren kanaati şuydu: Murahhas heyetimiz aşırı bir müsâmaha yoluna giderek Misak-ı Millî'den ferâgate başlamıştır. Lozan'daki Türk müşâvir ve gazetecilerinin gönderdikleri haberler de bu görüşü kuvvetlendirmekdeydi. Başvekil **Rauf Bey'in** sık sık kürsüye gelerek izâhat vermesi milletvekillerini yatış-

tırmıyor, umumiyetle Patrikhâne mevzuunda gâyet sert tenkidler yapılıyordu. Bütün Meclis papazlar ve Patrikhânenin tekmil kadrosu için «Aynaroz'a, Atina'ya gitsinler!» sesleriyle çınlıyordu.

İşte bu sırada Lozanda Lozan Palasın sigara dumanlarına boğulmuş odalarından birinde **İnönü** dessas İngiliz diplomatı **Lord Gürzon**'un ısrar ve ricalarına boyun eğerek Patrikhâneyi bütün günâhlarından beraat ettirerek yerinde bırakıyordu. O gün **Lord Gürzon'**un doğum günüydu. **İnönü'**den bir doğum günü hediyesi olarak Patrikhânenin bağışlanmasını istemiş ve temin etmişti. Fakat Türkçü bilinen **Dr. Rıza Nur,** izahı imkânsız bir saflıkla, bu mevzuda teslim bayrağını **İnönü'**den evvel çekmiş bulunuyordu.

İşte bu gün Türk Milleti'nin kanını emen İstanbul'un kapitalist Rumlarından topladığı paraları Kıbrıs Türklerine kurşun sıkan **Grivas** çetelerine gönderen ezeli fesat ocağı Patrikhâne, kimbilir daha ne kadar Türklük ve Müslümanlık aleyhinde faaliyet göstermenin mühletini böylece almış oldu. Lozan anlaşması metnine Patrikhâne hakkında hiçbir madde konulmadı. Kulisteki bu anlaşma ile iktifa edilerek Patrikhâne mevzuu müzâkereden kaldırıldı. Bunca mücadele **Lord Gürzon'**a teslim bayrağının çekilmesiyle neticesiz kalmış oldu.

YA EKALLİYETLER?

Lozan Andlaşmasının üçüncü faslı «Ekâlliyetlerin Himâyesi» adını taşımaktadır. Bu faslın ilk maddesi olan 37. madde ekâlliyetlerin himâyesine müteâllik olan hükümlerin Türkiye tarafından aslî kanunlar şeklinde tanınmasının, hiç bir kanun, nizâm veya resmî muâmelenin bu hükümlere aykırı olmamasının ve bu hükümlere üstün olmamasının taahhüt edildiğini bildirmektedir. Şimdi hiç bir kanun ve nizâm veya resmî muâmele-

nin aykırı olamıyacağı veya bir üstünlük ifâde edemiyeceği ekâliyetlere müteâllik hükümleri kısaca görelim.

a) Gayri Müslim Türk teb'asının gerek hususî veya ticarî münasebetlerinde gerek din, neşriyat veya umumî toplantılarında herhangi bir lisânı kullanmalarına mâni olunamaz. Türkçeden gayrilisanla konuşan Türk teb'asına mahkemeler huzurunda kendi lisanlarını şifâhi surette kullanabilmeleri için münâsip kolaylıklar gösterilecektir. (Madde 39). Bu maddeye istinâden **Patrik Athenagoras** Yassıada şâhidliğinde Rumca konuşmuş, kendisine mecburen tercüman verilmiştir.

b) Türk Hükûmeti gayri müslim teb'asının mühim bir nisbet dâhilinde oturdukları şehirler ve kazalarda bu Türk teb'asının çocuklarının ilk mekteplerde kendi lisânlariyle okumalarını temin için münâsip kolaylıklar gösterecektir. Bu şehir ve kazalarda devlet bütçesi belediye veya sâir bütçeler tarafından terbiye, din ve hayır işlerine tahsis edilen meblâğlardan bu ekâlliyetlere de mutlaka bir hisse verilecektir. (Madde 41).

c) Türk Hükûmeti bu ekâlliyetlerin medenî hukuk meselelerinde mezkûr ekâlliyetlerin örf ve âdetlerince görülmesine uygun kanunlar koymağa muvafakat eder. Türk Hükûmeti bu ekâlliyetlere âit kiliselere, havralara mezarlıklara vesâir dinî müesseselere her türlü himâyeyi bahşeylemeyi taahhüt eder. Aynı ekâlliyetlerin halihazırda mevcut olan vakıflarına, dinî ve hayrî müesseselerine her türlü kolaylık ve müsaâdeyi verecek yeni dinî ve hayri müesseselerin kurulmasında da bu kâbil müesseselere temin edilmiş olan lüzumlu kolaylıklardan hiçbirini esirgemiyecektir. (Madde 42).

ç) Gayri müslim ekâliiyetlere mensup Türk teb'ası dinî hükümlerine uymayan veya dinî âyinlerini ihlâl eden herhangi muâmelenin ifâsına mecbur tutulamıyacakları gibi, Hıristiyanî istirahat günlerinde mahkemelerde isbatı vücut etmemekten veya herhangi bir kanunî muâmeleyi yapmamaktan dolayı hiç bir hakları sâkıt olmayacaktır. (Madde 43). (Bu maddeyi o târihte resmî tatilin pazar değil, cuma olduğunu hesaba katarak değerlendiriniz).

d) Türkiye işbu faslın yukarıdaki maddelerinin gayri müslim ekâlliyetlere taallûk ettiği derecede b a h s i g e ç e n h ü k ü m l e r i n i n m i l l e t l e r a r a s ı m e n f a a t i h â i z t a a h h ü t l e r t e ş k i l e t m e l e r i n i v e Cemiyet-i Akvam'ın k e f â l e t i a l t ı n a k o n u l m a l a r ı n ı k a b u l e y l e r. Bunlar Cemiyet-i Akvam Meclisinin ekseriyetinin muvafakatı olmaksızın tâdil edilemiyecektir. (Madde 44).

Resmî tercümesinden sadeleştirilerek aldığımız bu hükümlerden maâdası normal din ve vicdan hürriyetine müteâlliktir. Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere Türkiyedeki ekâlliyetlere müteâllik hükümler her türlü kanun ve nizamların üstündedir ve değiştirilemez. Ekâlliyetler mahkemeler huzurunda Türkçe konuşmaya mecbur değildirler. Üstelik hükûmet tercüman vesâire bulundurarak kolaylık göstermeği taahhüt etmiştir. Aile hukuku bakımından bizim kanunlarımıza tâbi olmak mecburiyetinde değildirler. Bunun çok aşırı bir hüküm olduğunu kendileri de kabul ettiklerinden bizim İsviçre Medenî Kanununu almamızdan sonra bu haklarından ferâgat ederek hükûmete bir muhtıra vermişlerdir.

Millî Mücadele devresinde hemen her yerde ihânetleri sâbit olan yerli hâinlere cezâ verilmesini beklerken işte kısaca hülâsa eylediğimiz bu haklar bir mükâfat olarak verilmiştir. Bu, ekâlliyetler mes'elesinde, bu eserde tafsilâtlı

olarak, münakaşasına imkân bulamıyorsak da, bu kadarcık bir izâhat bile Lozan Konferansında nasıl tersine bir netice elde edildiğini göstermektedir.

TAMİRAT MES'ELESİ

Yunan Ordusunun Anadolu'daki tecâvüz ve mezâlimi için istenmekte olan meblâğın konferansın ilk safhâlarında çok güzel müdafaa edilmiş olduğunu kabul etmek gerektir. İnönü'nün cebinde mütehassıslarca hazırlanmış bikaç nutuk götürdüğünü yukarıda belirtmiştik. İhtimâl ki bu konuşmalar hazır nutuklardandı. Zira İnönü bu meseleye başladığı gibi bir sonuç vermeğe muvaffak olamamıştır. Daha konferansa gitmeden hattâ murahhas olması bile bahis mevzuu değilken, Türk ordusunun İzmir'e doğru Yunan palikaryalarını kovalamakta olduğu sırada gazetecilere verdiği bir beyânatta Yunanlıların Anadoluda yaptığı tahribatın bir milyar beş yüz bin altına vardığını, yanan iki yüz seksen bin evin ise üç yüz milyon lira kıymet kaybına sebep olduğunu, götürülen hayvan ve eşyanın da yedi yüz milyon lira kıymetinde olduğunu söyliyerek «Yapılacak tetkikler, zararın bu rakamın çok üstünde olduğunu meydana çıkaracaktır. Hele nüfusça, ırk ve nâmusça olan zararlarımızın takdiri bile, kâbil değildir. Fakat bütün zararlarımızı Yunanlıların yanında bırakmıyacağız. Bunların santimine kadar tazminini isteyeceğiz!...» diye kat'î bir lisânla konuşuyordu.

Fakat Konferansın en ehemmiyetli meselelerinden biri olan bu tamirat meselelesinde de İnönü bir miktar direndikten sonra, yelkenleri suya indirmiş ve maalesef teslim olmuştu. Lozanın muvaffak olup olmadığını onun Konferansın başlangıcında arzu ettikleriyle sonunda elde et-

F. : 25

tikleri arasında yapılacak bir mukayaseden dahi çıkarmak mümkündür. Hemen her meselede müsbet ve «Misak-ı Millî» ruhuna muvafık bir başlangıç yaptığı hâlde sonunu tâviz üstüne tâvizle bağlamıştır. Bunun en hâzin misâllerinden biri de bu tamirat meselesidir. Türkiye'nin en mamur kısımlarında kitabın diğer bölümlerinde az çok gösterildiği üzere hiçbir hayatiyet emâresi bırakılmamıştı.

Lozan Konferansı müzâkereleri esnâsında birçok celselerde bu meselenin münâkaşası yapıldı. Bütün bu münâkaşaları nakle imkân yoktur. Zabıtlar incelenince Yunanistan'ın tamamen haksız olan mukâbil tâlepleri karşısında İnönü'nün her celse biraz daha gerilemiş olduğu görülür. Halbuki Yunanistan'ın, savaş kâideleri dışında icrâ eylediği mezâlimden mesul olmasını gerektirecek elde birçok resmî rapor ve vesika vardı. Hattâ bunların birçoğu Lozan'da karşımızda olan müttefiklerin mesul mümessil ve memurlarının imzalarını taşıyordu. Fakat ne yazık ki, bu vesikalar orada değerlendirilerek kendi beyânları ile bağlanmaları temin edilemedi. Biz bu vesikâlardan sâdece birini dikkâtinize sunuyoruz.

İZMİR'İN MÜTECAVİZ YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİ HAKKINDA MİLLETLERARASI TAHKİK KOMİSYONUNUN RAPORU

İzmir ve civarında cereyan eden mezâlimin mes'uliyetine dair İtilâf Devletleri mümessillerince tanzim edilen raporda Yunan Hükûmet ve subaylarının mes'uliyetini aşikâr bir surette gösteren kısımlar:

1 — Hâdiselerin doğuş sebebini din düşmanlığında aramak lâzımdır. Yunanlılar bunun meydana gelmesine mâni olacak hiç bir şey yapmamışlardır. Bir medeniyetseverlik vazifesi görmekten pek uzak olan mevcudiyetleri,

derhâl bir fütuhat ve bir Haçlı manzarasını iktisâp eylemiştir.

2 — Karaya asker çıkarılmasını tâkip eden ilk günler zarfında İzmir ve civârında meydana gelen ahvâlin mes'uliyeti, vazifelerini ifâ etmemiş olan üst rütbe kumandanlarla bazı subayların uhdesindedir. Yunan Hükûmeti bu mes'uliyeti bazılarını cezalandırmakla kabul ve tasdik eylemiştir. Maahaza mes'uliyetin bir kısım Yunanlılardan evvel umumî haklarından mahrum edilerek mahpus olanların firarına ve silâhlanmasına mâni olacak hiçbir tedbir almamış olan Osmanlı memurlarına âittir.

3 — Yunan Hükümeti İzmir'de kendisini temsil eden en büyük mülkiye memurunun hattı hareketi sebebiyle Yunan askerlerinin ileri hareketi esnâsında memleketin dahili mıntıkasını kanla boyayan vâhim karışıklıklardan dolayı mes'uldür.

a) 7 - 20 Mayıs târihli **Mösyö Venizelos** tarafından çekilen telgraftaki yüksek meclis tâlimatına uymamışlardır. Kendisi itilâf mümessilliğinden herhangi bir suretle izin istemeden 20 - 23 Mayıs'ta askerî kumandanlığına İzmir hâricinde Aydın, Manisa ve Kasabaya asker sevkine emir vermeye müsaâde eylemiştir.

b) Kezâlik yine bu memur bilintizam halkı işgâlin genişlemesinden haberdar etmemiştir. Bu suretle Müslüman halkın heyecanının ve binnetice kargaşalıkların çoğalmasına sebep olmuştur.

4 — Yunan yüksek memurlarının mes'uliyeti, memleket dâhilinde başıbozuk silâhlı kimselerin dolaşmasına müsâade etmekten doğmuştur. İcra ettikleri bazı askerî hareketler bu gibi başıbozuk silâhlı kimselerin muntazam askerlerle birlikte hareket etmesine bile müsâmaha eylemiştir.

5 — Menderes vâdisinde meydana gelen kargaşalıkların ilk sebebi haksız olan işgâlden meydana gelmiştir. Yunan askerlerinin yürüyüş ve yerleşmesi esnâsındaki müessif hareketleri bu askerlerin ileri hareketi akâbinde memleketin mâruz kaldığı harb hâli neticesidir. Türkler ile Yunanlılar arasında mevcut olan düşmanlık şiddetle vahşetini itirazı kâbil olmıyacak bir surette çoğaltmıştır. Hakkul insâf bunun yegâne mes'ulü Yunanlılar olamaz. Aynı mülâhazat Bergama havâlisinde ve Manisa ile Ödemiş civârında cereyan eyleyen vak'aları da kâbili tasdiktir.

6 — Bilâkis Yunanlılar Menemen katliâmının tek başına mes'ulüdürler. Bu katliâm mürettep değildi. Fakat Bergama keyfiyetinden dolayı askerinin heyecanına vâkıf olan Yunan Kumandanlığı, asâbiyet ve korku sebebiyle bilâ tahrik müdafaadan mahrum sivil Türkleri katliâm eden askerlerini inzibat altında bulunduracak tedbirleri almağa mecbur edebilirdi ve etmeliydi. Menemen'de hazır bulunan Yunan subayları vazifelerini tamamen ihmâl eylemişlerdir.

Komisyon âzaları:

İtalya Mümessili	İngiltere Mümessili	Fransız mümessili
General Dalalya	General Her	General Boneset

Amerika Fevkalâde Komiseri
Amiral Bristol[1]

İnönü, Lozan'da diğer birçok meselelerde olduğu gibi bu tâmirat meselesinde de tâlebinden vazgeçti. 28 Mayıs'ta milyonla şehidin kemiklerini ve aç çıplak milletin yüreğini sızlatan bu tâviz de verilince Lozan Muâhedenamesinin 59. maddesi ortaya çıktı:

Madde 59 — Yunanistan harb kavâninine mugâyir

1 — Yunan Fecâyii, birinci kitap, sayfa 131'den alınan resmî tercümesi kısmen sadeleştirilmiştir.

olarak Anadolu'da Yunan ordu veya idâresinin ef'alinden mütevellit hasaratın tâmiri mecburiyetini tanır.

Diğer taraftan Türkiye, harbin temâdisinden ve onun netâyicinden mütevellit Yunanistan vaziyet-i mâliyesini nazar-ı dikkâte alarak tâmirat hususunda Yunanistana karşı her türlü metalibattan sûret-i kat'iyyede ferâgat eder.

«Y u n a n i s t a n v a z i y e t - i m â l i y e s i - n i n a z a r ı d i k k â t e a l a r a k» tâbirine dikkâtinizi çekmek isterim. Yunanistan iktisadî krizini biz düşünüyoruz. İnönü, T.B.M.M. de Lozan'ı müdafaa ederken de Yunanlıların tediye gücüne mâlik olmadıklarını, binâenâleyh tâmirat bedelinin anlaşmada kabul edilse bile fiilen alınamıyacağını ileri sürmüştür. Böyle bir şey olsa bile, bunu düşünmek herhâlde bize değil, Yunan ordusunu teşvik ve yardımları ile Anadolu'ya saldırtmış olan İngilizlere düşerdi.

Fakat İnönü, neden bu dâvada iddia ve isteğinden vazgeçti diyeceksiniz. Bunu T.B.M.M. deki konuşmasından kendi ağzından dinleyelim:

«Yunanlılar tarafından harap edilen memleketimizi gözönüne getiriniz. Bunlara bir bakınız. Bugün Anadolu'nun içinde bulunduğu perişân durum hakkında bir fikir edinmiş olursunuz. Yunan işgâlinden kurtarılan yerlerde solgun, zayıf, çıplak ve açlıktan ağlayan ve yollarda avâre dolaşan bir milyon zavallı halk mevcuttur. Yunanlılar burada her şeyi yakıp yıkmış, altüst etmiş, şehirleri toprakla bir etmiştir. Yalnız Manisa'da onbir bin evden on bini yıkılmıştır. Bu yangını gözleriyle gören Fransızlarla konuştum. Hepsinin söyledikleri hakikatti ve benim gördüklerimin ayni idi. Fransızlar kendi gözleriyle Yunan zâbitlerinin «Şuraya da gaz dök, şurayı da yakmağı ihmâl etme!...» dediklerini ve bu emirlerin mutlak sûrette tatbik edildiğini gözleriyle görmüşlerdi. Yalnız burada değil, bütün Anadoluda böyle yapıldı ve yüz yirmi binden ziyâde ev yakıldı.

Böyle bir manzarayı görünce insanın kalbi sızlıyor. Mede-

niyet böyle bir vahşetle iftihar edemez. Medeniyete karşı yapılan bu hakaret ve alçaklıktan şüphe edenler benim gördüklerimi gidip yerinde görmelidirler.»

«... Yunan tâmiratı bir müsâdemeye müncer olursa bu müsâdemeyi kazanacağımıza hiç bir zaman şüphemiz olmadığını söyledik. Şimdi bu müsâdemeyi kazandığımızdan sonraki safahatı takip edeyim. Şarki Trakya'da kazandığımız bir meydan muharebesi muharebe meydanında arzu ettiğimiz milyarları bize temin edemezdi. Hiç kimse böyle bir şey düşünemezdi. O vaziyeti tâ düşman payitahtına kadar idâme etmek lâzım gelirdi. Vaziyeti coğrafiyeyi gözünüzün önüne getirmelisiniz. Bu yalnız Yunan meselesini değil, bir çok millet meselesini de karşımıza çıkarırdı. Bu safhayı da geçiyorum. Arzu edilen neticeye kadar vardık. Ondan sonra da para yerine alacağımız bir muahede üzerindeki bir imzadan ibâret olabilirdi. Tâmirat parası hiç bir kasadan gelen gâlibe verilmek için hazırlanmış değildir. (Çok doğru!... sesleri) (Handeler).

Arkadaşlar; imzayı aldıktan sonra son santimine kadar istahsal etmek için de hal-i harbi idâme etmek lâzımdır. Bunu hayâl olarak söylemiyorum. Gözünüzün önünde tecrübe vardır. Dünyanın dört köşesinde gâlipler mağlûplarına nâmütenâhi tamirat imza ettirmişlerdir. Bunu istihsâl için hasımlarını son çakıya kadar silâhtan tecrit etmişlerdir. Gâlip milletler mi, sulhun nimetinden müstefit oluyor, mağlûp milletler mi istifâde ediyor? (Bravo... sedâlar). Bu sistem sulh imza edildikten sonra dâhi nihâyete kadar hâl-i harbi idâme demektir. Arkadaşlar, böyle bir hattı hareketi tâkip eden bir hükümet, bir heyet-i murahhasaya millet o vakit ne diyecekti? «Tâmirat namı altında daha şu kadar adam ve şu kadar masraf ettiniz, getirdiğiniz bir satır yazıdan ibârettir. Bunu da alamıyorsunuz, yalnız alamıyorsunuz değil, almak cehdü gayreti altında yeniden bir çok teklifât ve yeniden bir çok kan tâlep ediyorsunuz...» Bunu diyeceklerdi. «Bu kadar vazıh bir nokta karşısında niçin yanlış karar verdiniz?» Milletin bihakkın bize itâp edeceği nokta

bu idi. Nazarlarımızda kemâli samimiyetle tavzih ettiğim nokta şudur ki; Yunan tâmiratı için kâbili istihsâl bir şey yoktu. Yalnız sühûletle kâbili istihsâl değil düşünüldükten sonra kârı zararından fazla olan ve binnetice milletimizin memnuniyetini daha ziyâde tevlit edebilecek olan her hangi bir sûreti hal olsaydı vazifemiz bunu yapmak idi. Milletimizin düçar olduğu ıztırabâtı arttırmamak ve zararı olduğu yerde tespit etmek için mantığın gösterdiği doğru yolu takip etmek lâzım idi. Biz de o tedbiri ittihâz ettik...»

Bu satırlar gösteriyor ki: **İnönü,** bu tâmirat meselesinden harb çıkacağını sanmıştı. Onu tâviz üstüne tâvize sevk eden âmil hep bu harb endişesi idi. Halbuki bu aslâ bâhis mevzuu değildi. Bütün Dünya sulh istemekte idi. Yunanistan, Türkiye'den daha bitaptı. İngiliz ve Fransız efkârı umumîyeleri bu harb âleyhtarı hislerini seçimlerde ortaya koymuşlardı. Fakat karşı taraf, bilhâssa İngiliz murahhası **Lord Gürzon,** tehdit üstüne tehdit savurarak **İnönü**'yü bunalttı. İkinci murahhasamız **Rıza Nur Bey** bu durumu şöyle anlatmaktadır:

«Ben bu taktiği zâten tahmin ediyordum. **İsmet Paşa** çok müteessirdi, hattâ bedbindi. Kendisinin, beynelmilel bir müzâkere masasında bu profesyonel siyâsetçilerle ilk karşılaşması idi. Şunu temin etmek istedim: Onlar, bizi ye'se sevketmek için ellerinden geleni yapacaklardır. Dayanacağız!... Çünkü, İngiltere'deki son intihâbat, **Lolyd George**'un siyâsetinin iflâsını gösteriyor. Dünya umumî efkârı, yeni bir harbi istemiyor. Taleblerimiz meşrûdur ve istiyeceklerimizin asgarîsidir. Garbî Trakya ve Haleb'e kadar olan cenup hudutları, Oniki Ada üzerinde ısrar etmeliyiz. Sûret-i kat'iyyede tâmirat ve tazminat bedeli almalıyız. Düyun-u Umumiyeyi aslâ tekâbbül etmemeliyiz. Eğer bunlardan fedakârlık yaparsak, târih huzurunda mesul oluruz. Zaman geçtikçe mukâbil tarafta olanların taktikleri, bilhâssa **İsmet Paşa** üzerinde müessir olmıya başladı.

Fakat asıl sebebin, Birinci Büyük Millet Meclisinde ve dâhili siyâsetin tecelliyatında olduğunu, Saltanatın ilgâsının tevlid ettiği reâksiyona mukâbil, sulhün bir an evvel imzasına kat'î lüzum görülmesinden doğduğunu, bu sebeple birçok fedakârlıklara mecbur bırakıldığımızı, müttefiklerin de bizdeki bu ruh hâlini sezerek ondan âzamî istifâde ettiklerini söylemek isterim. Tâli komisyonlarda bile, 1923 senesi başında, yâni Konferansın on beşinci celsesinden sonra bu psikolojik tezâhür mevcuttu. Biz mütemâdiyen fedakârlık yaptık. Buna rağmen, kapitülâsyonlar işinde onların çok fazla direnmeleri seksen altı gün süren birinci safhadan sonra, 4 Şubat 1923 de müzâkerelerin kesilmesine sebep oldu. İkinci safha başlayınca, iki taraf da daha çok yumuşaktı. Fakat biz, gerek hudutların tesbitin de, gerek malî mevzularda ve bilhâssa tazminat ve tamirat işinde artık, ilk günlerin taleplerinden rücû etmiş vâziyatte idik. Nitekim ikinci safha kısa sürdü.»

İsmet Paşa, tâmirat bedeli istemekten vazgeçince Lozan'daki bütün murahhaslar hudutsuz bir sevinçe kapıldılar. Aslâ ummadıkları bir netice elde etmişlerdi. Hattâ **Venizelos** kendisini ziyâret eden ve fikrini soran Türk gazetecilerine karşı bile sevincini şu sözlerle ortaya koydu.

«Artık size beyânatta bulunabilirim. Tabii haber almışsınızdır tâmirat meselesi hâlledildi. Yâni Türkiye ile Yunanistan arasında sulhün akdine mâni hiç bir mesele kalmadı. İsmet Paşa Hazretleri gerçekten büyük bir sulh arzusu, büyük hüsnüniyet gösterdi. Esâsen görüştüğüm günden beri İsmt Paşa üzerimde sulhü gerçekten arzu eden, hürmete şayân büyük bir asker, katıksız, asîl bir diplomat tesiri yaratmıştı. Size de söylüyorum, dâima tekrarlıyacağım: Yunanistan Anadolu felâketinden sonra siz de biliyorsunuz ki, çok elîm malî vaziyette idi. Bu şartlar içinde bizim bir tazminat vermekliğimizin maddeten imkânı yoktu. Maddî bir imkânsızlığı yenmek için mütteffiklerin Karaağaç teklifini mecburen hüsnüniyetimizi göstermek için kabul ettik. Ar-

tık Türkiye, Yunanistan sulhü olmuştur. Bundan sonra kalplerimizi muhabbetle doldurarak iki memleket arasında sulh münâsebetlerinin yeniden tesisine çalışmalıyız. Türkiye ile Yunanistan iyi bir dostluk siyâseti ile Balkanlarda mühim bir kuvvet olmağa namzettirler. Bugünkü itilâf tâmirat meselesinin bu hâl şekli, her iki taraf için memnuniyeti mûciptir. Bu neticeden dolayı inkisâr duyulmamalıdır. Artık tekrar edeyim ki, Yunanistan ile Türkiye arasında sulhün olduğunu haber verebilirsiniz. Bir daha ilâve edeyim: **«Benim için fenâ bir hudut ile sulhü yapmak iyi bir hudut için harbe girmeye müreccahtır. Onun içindir ki, bugünkü hâl tarzından memnunum.»**

Bu son sözden anlaşılıyor ki, değil bu tazminat meselesi, hiç bir meselede Yunanistan da harbi göze alamamaktaydı. Fakat bunu önceden anlamak lâzımdı.

Tazminattan vazgeçmek öyle bir hâta idi ki, Lozan methiyeleri bile belki bir lisân sürçmesi olarak bunu «f e d a k â r l ı k» olarak göstermek mecburiyetini hissetmişlerdir!.

«...Çok kimsenin hiç olmazsa Yunanistanla Türkiye arasında bir inkıta ile neticeleneceğini tahmin ettiği bir toplantı sonunda böyle birdenbire uzlaşılması, herkes üzerinde memnuniyet uyandırdı. Ecnebiler **İsmet** Paşa'nın şahsına karşı saygı ve sevgi duyduklarını m ü h i m b i r f e d a k â r l ı k d a h a y a p a r a k konferans ve sulhü tehlikeli bir vaziyetten çıkardığını söylemekte birleştiler.

Lozan Palas'a dönüldüğü zaman vakit geçti. Bununla beraber herkesin yüzü gülüyordu. Havada konferansın en çetin, en karışık, en tehlikeli ana meselelerinden birinin hâllbedilmiş olmasının doğurduğu ümit ve nikbinlik hâkimdi. Herkes **İsmet** Paşa'nın sulhperverliğini anlatarak onu diğer murahhaslarla mukayese ediyordu.»[1]

1 — Lozan Konferansı ve İsmet Paşa — Ali Naci Karacan — İstanbul Maarif Matbaası, 1943 sh. 339.

Lozan'da hangi meselede böyle cömertçe fedakârlık yapılmamıştı ki, bunda da yapılmıyacaktı. Fakat **İnönü** her nedense Rumları her günâhtan affetmeyi nefsine şeref saymıştır. **Paşa Eftim**'in hatıratından buna bir misâl teşkil eden şu vak'ayı nakletmekle bu bâhse son verelim.

«... Bu sıralarda Garbi Trakya'daki Türklere, Yunanlılar tarafından işkenceler yapıldığı haberi yayılmış ve pek haklı olarak da milletimizi Yunanlılar âleyhine gâleyana getirmişti.

O gün, Ankara'da büyük bir toplantı yapılmıştı. Bu toplantıda Trakya Türklerine yok yere yapılan zulüm ve işkenceler görüşüldü.

Halk, Trakya'daki dindaşlarımıza yapılan zulmün aynısının İstanbul Rumlarına yapılmasını, bu suretle Trakya'daki Türklerin intikamlarının alınmasını hükûmetten istiyordu. Bütün Türk gazeteleri de milletimizin bu haklı dileğine tercüman oluyor ve bu umumi dileğin biran evvel yerine getirilmesini yazıyorlardı. Yapılan mitingler, gazetelerde yayınlanan heyecanlı haberler, **Papa Eftim**'i Fener Patrikhânesinin Hükûmet nezdinde mümessili bulunması bakımından müşkül mevkiye sokuyor, pek çok üzüyor ve düşündürüyordu. **Papa Eftim**, düşüne düşüne nihâyet bâzı kararlar verdi. Fakat bunları tatbik sahâsına koymadan önce Hükûmet adamlariyle temâslarda bulunarak kendi düşünce ve kararlarını onlara da bildirmeyi muvafık gördü.

İlk olarak, o sıralarda Başbakan ve ayni zamanda Dışişleri Bakanvekili bulunan **İsmet Paşa**'yı (İsmet İnönü) ziyâret etti.

Paşa o güne kadar şâhsen tanışıp görüşmediği, fakat yaptığı işleri işittiği **Papa Eftim**'i, çok iyi karşıladı. Hele yaptığı iyilikler karşı Türkler arasında huzur ve refâh içinde yaşamak hakkını kazandığından bâhisle kendisini tebrik etmesi **Papa Eftim**'in günlerden beri zihnini işgâl eden kötü düşünceleri bir anda attı. **Papa Eftim**, artık serbest konuşuyor. Yunanlılar tarafından Trakya'daki Türklere yapıldığı işitilen vahşiyâne hareketlerden bâhsederek yapanlara ve yaptıranlara lânetler oku-

Tamirattan vazgeçerek, onun yerine elde ettiği netice hiç bir değer taşımıyordu. Bir kere Karaağaç istasyonu alınmıştı ki, bu Edirne'nin bir mahallesidir. Hattâ Edirne tren istasyonu buradadır. Bu yüzden Karaağaç'ı hiç bir mukâbil fedakârlık mevzuubâhis olmadan zâten bize vereceklerdi. Binâenâleyh bu mevzuuda yapılmış olan fedakârlık gerçekten çok büyüktü. İnönü de toplantıdan çıkar çıkmaz oradaki Türklerle yaptığı konuşmada bunu « b ü - y ü k b i r f e d a k â r l ı k» olarak ifâde ediyordu.

«Oturun bakayım, size anlatayım, diye söz başladı, bugünkü toplantı esnâsında Yunanlılarla tâmirat meselesi üzerinde mutabık kaldık. Mutabık kaldığımız noktalar şunlardır: Yunanlılar, prensip itibâriyle tâmiratta bulunmak lüzum ve esâsını kabul ettiler. Fakat malî vaziyetlerinin imkânsızlığından bâhsederek para veremiyeceklerini, eğer kabul edersek - müttefikler tarafından vukû bulan teklif mucibince - Karaağaç'ı terke ve harb esnâsında zapt ve müsâdere edilen gemilerimizi iâdeye hazır olduklarını bildirdiler. Sulhün bir an evvel gerçekleşmesi için, tarafımızdan b ü y ü k b i r f e d a k â r l ı k o l m a k ü z e - re, müttefikler tarafından yapılan bu teklifi kabül ettim ve büyük devletlerin de tanzim edilmekte olan muahedede Türkiye'nin malî vaziyetini nazarı itibâre alıp almıyacaklarını sordum. Bu suâlime, müspet mâhiyette «evet hâlledeceğiz» cevabını verdiler. Bu vaadi senet ittihâz ettik. B u b ü y ü k f e d a k â r l ı ğ ı m ı z ı n müttefikler tarafından nazarı itibâre alınıp alınmıyacağını tabiî yakında göreceğiz. Sulh muâhedesi, umumî heyeti itibâriyle bir topluluk mâhiyetinde olduğu için geriye kalan muallâk meselelerin hâlli esnâsında fedakârlığımızın nazarı dikkâte alınması icâbeder. Geriye kalan meselelere gelince onlar da umumî heyetleri itibâriyle taayyün etmiş hâldedir. Önümüzdeki hafta zarfında bunların da hâlledileceğini zannediyorum.»

yordu. Bu arada İstanbul Rumlarına yapılması istenilen karşılıktan bâhisle Rum halkının suçsuz olduğunu ileri sürerek müdafaa ediyordu. İstanbul Rumlarının Trakya'da yapılan vahşiyâne hareketlere karşı sessiz durmalarında, Fener Patrikhânesinde bulunan Yunan taraftarı metropolidin sebep olduğunu ileri sürüyordu. Bu işin hâlledilmesini kendisine bırakılması ve benzerleri gibi bunu da başaracağını söylüyordu.

Papa Eftim'in heyecan içinde söylediği bu sözleri büyük dikkat ve ehemmiyetle dinleyen Başbakan **İsmet Paşa** güven verecek bir ciddiyetle:

«— Yunanlılar tarafından Garbi Trakya'daki Türklere karşı revâ görülen zâlimâne ve vahşiyâne hareketlerden her Türk gibi, ben de son derecede müteessirim. Türk Milleti ve onu temsil eden Büyük Millet Meclisi'nin bu hâdiselerden büyük acılar duymakta ve yer yer yükseltilen şikâyet ve gösterilen gâleyanlarda haklı bulunduklarını tasdik ederim. Bununla beraber, gâdirli ve suçsuz olduklarını söylediğimiz İstanbul Rumlarına aynı vahşiyâne şekillerde hareketi insanlığımız ve medeniliğimizle münâsip bulmuyorum.»

Diyor ve ciddi bakışlarını **Papa Eftim**'in yüzünde gezdirerek biraz düşündükten sonra da ilâve ediyor:

«— Bu zulüm ve işkencenin İstanbul Rumlarına aynen tatbiki suretiyle karşılanması hususunda, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verileceği rivâyet edilen takririn Mecliste yaratacağı şiddetli gâleyanı yatıştırmayı ve icâbeden müdafaaları yaparak İstanbul Rumlarını, yapılması istenilecek mukâbele-i bilmisilin sebep olacağı acı ve kanlı âkıbetlerden kurtarmayı vaad ediyorum size, Ancak...»

Birdenbire konuşmasına fasılâ veren ve soruşturucu bakışlarını, **Papa Eftim**'in gözlerine dikerek birkaç sâniye düşünen **İsmet Paşa**, tekrar söze başlıyor. Alnını çizgilendirerek:

«— Evet, **Papa Eftim Efendi**. Ancak ve ancak...» diyor, «Yunanlıların bu gayri insanî ve zâlimâne hareketlerinin, İstanbul Patrikhânesi tarafından da, biraz geç kalmakla beraber, insan-

lık icâplarına uymalarını ve hemen bu vahşetleri medeniyet âlemine yapacakları şiddetli bir protesto ile duyurmalarını, duydukları acıları ve nefretleri açığa vurmalarını kat'i olarak söylüyorum, lüzumlu görürüm. Bu hareket, benim Millet Meclisi Kürsüsünde, İstanbul Rumlarını müdafaa için söyliyeceğim sözleri destekleyecek ve bir kat daha kuvvetlendirecektir.»

İsmet Paşa'nın huzurundan büyük bir sevinçle çıkan **Papa Eftim**, doğru postahaneye giderek patrikhâneye şu telgrafı çekiyor:

«Yunanlılar tarafından Garbi Trakya'daki Türklere yapıldığı sizlerce de mâlûm olan mezâlimin insaniyet namına patrikhânece protesto edilmesi İstanbul'daki dindaşlarımızın bugünkü ve yarınki selâmet ve menfaatleri icâp ve iktizasındandır, kanaatindeyim. İcâbının derhâl icraasını ricâ ederim.»

Bu telgraf patrikhânede gâflet uykusuna dalmış olan kodamanlarla Sen Sinod Meclisi âzalarını uyandıracağı yerde aksi tesir göstermiş,. Patrikhânedekiler gene hayâllere kapılarak nemrutlaşmağa başladıklarını **Papa Eftim'in** telgrafına cevap teşkil eden ve Patrikhâne tarafından gönderilen mektuptan öğreniyoruz.

Mektup aynen şöyle idi:

«Patrikhâne, mektubunuzu siyâsi mahiyette gördüğünden bu hususta, bildirildiği gibi, herhangi bir teşebbüste bulunamıyacağını ve sizin de mümessilimiz sifatiyle bu gibi işlerde meşgul olmamanızı Sen Sinod Meclisi emriyle size tebliğ ve bu tebliğe riâyet etmenizi tavsiye eylerim.»

Sen Sinod Meclisi Başkâtibinin imzasını taşıyan bu mektubu **Papa Eftim** alınca beyninden vurulmuşa döndü.

Ne yazık ki, İsmet Paşa da sözünde durarak Büyük Millet Meclisine verilmiş olan takriri reddettirmiş ve İstanbul Rumlarını bekleyen acı akıbetten korumaya muvaffak olmuştu.[1]

1 — Teoman Ergene — İstiklâl Harbinde Türk Ortodoksları, sh. 27

S E K İ Z İ N C İ   B Ö L Ü M

1930 TÜRK - YUNAN ANLAŞMASI

BARIŞ İHTİYACI

Birbirini tâkip eden savaşlardan yorgun ve bîtâp düşmüş olan Türkiye, muhakkak ki; barışa çok muhtaçtı. Fakat Türkiye ile birlikte hemen hemen bütün devletler aynı durumdaydı. Yunanistan'ın Anadolu harekâtında uğradığı hezimet altından kolay kolay kalkılamıyacak ağır bir iktisâdî kriz meydana getirmişti. Yunanistanı **İnönü**'ye acındıran ve millet kesesinden yapılmış ve ölçüsüz bir bonkörlükle tâmirat ve tazminat bedeli almaktan vazgeçiren bu anî karar, Lozan Barış Andlaşmasının 59. maddesiyle tescil ve kabul edilmişti Gâlip devletler de iyi bir durumda değildiler. İngiltere, uzun süren savaşın ağır yükü altında ezilmiş ve ilk seçimlerde, bundan mesul kabul edilen ünlü İngiliz Başvekili **Lolyd George** iktidardan indirilmişti. Fransız efkârı umumiyesi de ayni suretle hareket ederek savaş istemediğini göstermişti. Fakat biz Dünyada olup bitenleri hakkıyla takdir edip değerlendirebilen yardımcılarını dinleyecek gerçekten diplomat bir insan tarafından temsil edilemedik. Bunun için tâviz üstüne tâviz vererek Lozan Konferansını her safhâda birâz daha geriliye geriliye bitirdik. İngiliz Murahhası **Lolyd Gürzon**'un

gerçekte bir blöf olan tehditleri İnönü'de o kanaati hâsıl etmişti ki, müttefikler, herhangi bir istediğimizi aşırı bulup barış yapmazlarsa yeniden savaşa başlayabilirler zannolundu. Bunun gerçekle hiçbir alâkası yoktu. **Lord Gürzon** tehditlerle sırf göz boyamaktaydı. Ancak **İnönü'nün** tecrübesizliği ve hâdiseleri kavrıyamaması yüzünden bu tehditlerden o derece istifâde etti ki, bunu meşhur hâtıratında bizleri hayretlere sokacak tafsilât ile nakletmektedir.

Barış yapmak mecburiyeti sırf bizim için bâhis mevzuu imiş gibi, barışa engel telâkki edilen her meselede tâviz bizim tarafımızdan verildi. Bu surette ortaya çıkan Lozan Barış Andlaşmasından sonra da hep ayni zaaf devâm etti. Yaptığımız anlaşmaların hemen hepsinde «aman, barış olsun, dostluk olsun!» ve «Yurtta sulh, Cihanda sulh» gibi düşüncelerle tâvizkâr politikaya devam olundu. Hele Yunanistan'la Lozan'dan sonra anlaşma üstüne anlaşma imzalandı. Yunanistan, Lozan'da elde ettikleri ile yetinmek istemiyordu. Sahte bir dostluk gösterisi ile bizden yeni yeni haklar, tâvizler kopardı. Lozan'ın getirdiği bu dişi politik tavrı şümullü bir şekilde hariciyeye yerleştiren Hariciye Vekili **Tevfik Rüştü Aras, Yunan** dostluğunun sâhte nüvâzişleri önünde kadın gibi irâdesizleşerek ahmakça anlaşmaları, dünyanın en önemli diplomasi eserlerinden üstün ilân eden konuşmalarla[1] otoriter şeflik idâresi nin tâyinle gelmiş mebuslarına kabul ettirdi.

Bunlardan bilhâssa 1930 târihli «T ü r k - Y u n a n İ k â m e t, T i c a r e t v e S e y r i s e f â i n A n d l a ş m a s ı» Türk teb'ası bile olmayan Rumlara Türkiye'de Türk vatandaşları gibi haklar vererek memleketin bu aç kurtlar tarafından yıllarca soyulmasına sebep oldu. Yunanlılar bizi aldatmak için güzel bir kelime

---

1 — Tevfik Rüştü Aras - Lozan'ın İzlerinde On Yıl İstanbul, 1935

seçtiler: «M ü t e k â b i l i y e t» yâni iki taraf bu hakları karşılıklı olarak birbirine veriyordu. Düşünülmüyordu ki, Türkler henüz kendi iktisâdî menbalarını işletecek durumda değillerdi. Nerde kaldı ticaret için Yunanistana gideler! Bu düpedüz ve sırf Yunanlılara yarıyacaktı. Nitekim aradan otuz beş sene geçince esefle görüldü ki, Türkiye'de bu anlaşmadan istifâde ederek ticaret hayatının köprübaşlarına oturmuş otuz beş, kırk bin Rum vardır da Yunanistanda mütebâbil olarak bir Türk bile yoktur.

Biraz da Kıbrıs hâdiselerinin ikâziyle anlaşılan bu durum karşısında bu anlaşma feshedilerek bundan istifâde eden Rumlar, Yunanistan'a iâde edildiler. (1965 yılında) Halbuki bu zamana kadar memleketimizdekiler yetmiyormuş gibi bir de bu Yunan teb'alı Rumlara soyulmamak için fazla bir ferâsete lüzum yoktu. Yunan mezâliminin bütün tahripleri henüz ortada idi. Fakat bu tâviz politikası o kadar benliğimize işlemişti ki, değişen hükümetlere rağmen Yunanistan bizi daima kemirebilmek becerikliliğini göstermiştir. Sahillerimizde balık avlamaya kadar bizi avlamadığı iş bırakmadı. İstanbul'un beş yüzüncü yıldönümünü bile bu sâhte dostları gücendirmemek için hakkıyle tes'id etmemek ahmaklığından kurtulamadık. Kıbrıs gözümüzü açarsa olanlara üzülmesek de olur!... Fakat hayır!.. Bizim uykumuz çok derin!... Yunanlılar aradan az bir zaman geçince aldıklarını hazmeder, hiçbir şey olmamış gibi dönüp komşu memleketler arasında dostluğun lüzumundan bahsederler. Biz de yeni tâvizlerle ona kucak açarız. Ne gün Yunan emel ve taktiklerini hakkıyla kavrıyacağız bilmem ki...

«Her zulmü, kahrı boğmaya bir parça kan yeter,
Ey Türk uyan, yeter! yeter, ey Türk uyan, yeter!»

İşte size bâhis mevzuu anlaşmanın ehemmiyetli maddeleri;

TÜRKİYE İLE YUNANİSTAN ARASINDA İKÂMET, TİCÂRET VE SEYRİSEFÂİN MUKAVELENÂMESİ

MADDE: 1

Yüksek âkit taraflardan her birinin teb'aları, diğer tarafın ülkesinde, memleketin kanun ve nizamlarına riâyet ederek mahâlli teb'aların veya ecnebiler için hususi ahkâm varsa en ziyâde müsaadeye mazhar millet teb'alarının tâbi oldukları veya olacakları, harhangi bir mâhiyette olursa olsun, takyitlerden başkalarına tâbi tutulmaksızın, maazalik ecnebiler hakkındaki zâbıta ahkâmına hâlel gelmeksizin, serbestçe girebilecekler, orada seyahat ikâmet edebilecekler ve yerleşebilecekler veyahut orayı her vakit terkedebileceklerdir.

Bununla beraber şurası mukarrerdir ki; yukarıdaki ahkâm, muhacereti bir kanun ile tanzim etmek hususunda yüksek âkid taraflardan her birine tanınmış olan hakkı aslâ ihlâl etmez...

MADDE: 3

Yüksek âkit taraflardan her birinin teb'aları, diğerinin ülkesinde ihrâz veya tasarrufu bu yüksek âkid kanunları ile en ziyâde müsâadeye mazhar memleket teb'alarına müsâade olunmuş veya olunacak olan her nevi menkul veya gayrimenkul malları ibrâz ve tasarruf etmek hususunda tam serbestiye mâlik olacaklardır. Onlar diğer yüksek âkit taraf teb'aları hakkında tâyin edilmiş veya edilecek olan şerâitin aynına tâbi olarak bu malları satma, değiştirme, bağışlama, evlenme, vâsiyet suretiyle veya herhangi diğer bir sûretle elden çıkarabilecekler veya verâset târıkiyle ihraz edebileceklerdir.

Onlar yukarıdaki fıkrada derpiş edilen ahvâlin hiç birinde, mahâlli teb'alara tatbik edilen veya edilecek olan herhangi neviden olursa olsun, vergi resim ve mükellefiyetlerden başkalarına veya daha ağırlarına tâbi tutulmayacaklardır.

Kezâlik onların, memleketin kanun ve nizamlarına uyarak

mallarını ve âlelumun emtiâlarını serbestçe ihraç etmelerine de müsaade olunacaktır. Bu hususta onlar diğer yüksek âkid tebâalarının mümâsil ahvâlde tâbi bulunacakları takyitten başka hiç bir takyide ve resimlerden başka veya daha ağır hiç bir resme tâbi tutulmayacaklardır.

MADDE: 4

Yüksek âkit taraflardan birinin tebâaları, diğer tarafın ülkesinde mer'i kanunlara uymak şartiyle o ülkede ticaretlerini ya bizzat veya istihdamlarını münâsip görecekleri adamlar vasıtasiyle yapabileceklerdir.

Ticâret, seyrisefâin ve san'ata, meslek ve hırfetler icrâsına veya herhangi neviden bir iştigâle müteâllik bilcümle hususlarda yüksek âkit taraflardan birinin başka bir ecnebi memleketin gemilerine ve vatandaş veya teb'âlarına bahşetmiş olduğu veya ileride bahşedeceği, imtiyaz, müsaade veya muafiyetlerin aynı zamanda ve talebe hacet kalmaksızın, şartsız ve tâvizsiz olarak diğer tarafın gemilerine ve teb'âlarına teşmil edileceğini Yüksek âkit taraflar kararlaştırmışlardır; iki tarafın bu husustaki fikri yekdiğerine mütekâbilen en ziyâde müsaadeye mazhar ecnebi memleketle musavaat temin etmektir.

Bununla beraber, Yüksek âkit taraflar, kanunlar ve nizamnâmelerle, seyyar sanayi, ayak satıcılığını ve münâsip görecekleri diğer hirfet ve meslekleri kendi teb'âlarına hâsledebileceklerdir.

MADDE: 5

Merkezi Yüksek âkit taraflardan biri ülkesinde olan ve orada işbu memleketin kanunlarına tevfikan usulü dairesinde mevcudiyeti hâiz bulunan hisse senetli şirketlerle — Sınâi ve mâli şirketler ve sigorta ve nakliyat kumpanyaları dâhil olmak üzere — sâir ticari şirketler diğer tarafca usulü dâiresinde mevcudiyeti hâiz tanınacaklardır.

Mezkûr şirketler diğer memleketin mer'i bulunan veya me-

Sâhte bir dostluğun iki sâhte kahramanı elele:
VENİZELOS — İNÖNÜ

riyete konulacak olan kanun ve nizamlarına tâbi olarak ve eğer bu memleketin kanuni mevzuatı ruhsat istihsâli mecburiyetini derpiş ediyorsa bu ruhsatın istihsâlinden sonra o ülkede yerle-

şebilecekler ve filyâller, şubeler veya acentalar ihdâs ve müddei ve müddeiâleyh sıfatıyla mahkemelere müracaat edebileceklerdir.

Yüksek âkit taraflardan her biri kendi memleketinde diğer bütün memleketlerin şirketlerine umumiyetle müsaâde edilen bir faaliyeti icra eden şirketlerin yerleşmesine salifüzzikr ruhsat dolayısiyle mâniâ ihdâs etmemeye muvafakat eder.

Yüksek âkit taraflardan birinin kanuni mevzuatı dâiresinde teşekkül etmiş olan mezkûr şirketlerin diğerinin ülkesinde icrâ edilecek olan faaliyeti işbu diğer tarafından kanun ve nizamlarına tâbi olacaktır.

Bu şirketler, ikinci memlekette, mal, hak ve menfâatlerinin kanunî ve adli himâyesine müteâllik bütün hususlarda, yerli şirketlere yapılan muâmelenin aynından müstefit olacaklardır. Bundan başka bunlar, mütâkâbiliyet şartiyle, mahkeme masârifini müemmin kefâlet akçesinden muaf tutulacaklardır.

Diğer cihetten Yüksek âkid taraflardan her birinin, şirketleri diğer tarafın ülkesinde, memleketin kanunlarına uyarak ve bunlarda derpiş edilmiş olan takyidler kaydı ihtirazisi altında, şirketin işlemesi için lüzumlu olan her nevi menkul ve gayri menkul malları ihrâz edebileceklerdir; şu kadar ki; gayri menkul ihrâzı şirketin gâyesini teşkil etmemesi meşruttur.

MADDE: 6

Yukarıdaki maddede istihdâf edilen şirketlerle filyâlleri, şubeleri ve acentaları Yüksek âkit tarafların mütekâbil ülkelerinde resim, harç ve vergiler hususlarında — ecnebi şirketlerin ruhsat ve tescil vesikâları istihsâline ait harç ve mükellefiyetler müstesnâ olmak üzere ayni mâhiyetteki yerli şirketlere tahmil edilen mali mükellefiyetten daha ağırına tâbi tutulmayacaklardır.

Mamafih bu hüküm gerek devlet tarafından kurulmuş olan müesseselere gerek umumî bir hizmetin imtiyazına sâhip olanlara bahşedilen vergi muâfiyetlerini mutalebe etmek için Yüksek âkit taraflardan biri cânibinden dermeyan edilemiyecektir.

Yüksek âkit taraflardan biri sermâye, irat veya kazanç üzerinden hesap edilen vergilere müteâllik hususlarda, diğer tarafın şirketleriyle, şûbe, filyal veya acentâlarının vergilerinin mâhiyetlerine göre ancak bunların sermayelerinin kendi ülkesinde mevzu kısmın üzerinden bu ülkede tasarruf ettikleri mallar - tedavül eden eshâm ve tahvilât elde ettikleri kazançlar ve yaptıkları muâmeleler itibâriyle resme tâbi tutulacaklardır.

Yüksek âkit taraflardan biri mezkûr şirketleri, esasi nizamnamelerinin istihdâf ettiği başlıca muâmelelerini, diğer Yüksek âkit tarafın ülkesinde, bu tarafın tâbiiyetini tâlep ve iktisâp etmeksizin, temerküz ettiremiyeceklerdir. Merkezleri mensup oldukları memlekette bulunan ecnebî bankaların filyâl ve şûbeleri bundan evvelki fıkrada müstahdef değildir.

MADDE : 7

Yüksek âkit taraflardan herbirinin teb'aları diğerinin ülkesinde, şahısları ve malları için, kezâlik her nevi ticaret, sanat, hırfet ve mesleğin icrası dolayısiyle mahâlli teb'alardan cibâyet edilenlerden başka veya daha ağır herhangi mâhiyette olursa olsun, hiç bir vergi resim veya teklif tediyesiyle mükellef olmayacaklardır.

Bununla beraber, ikâmet resimleriyle zabıta muâmelelerinin ifâsına müteâllik resimler hususunda Yüksek âkit taraflardan her birinin teb'aları en ziyâde müsâdeye mazhar millet teb'alarına bahşedilen muâmeleden müstefit olacaklardır.

MADDE: 8

Yüksek âkit taraflardan birinin teb'aları, diğerinin ülkesinde, mahâlli teb'alara tahmil edilmiş olan şartlar; takyitler ve harçlardan başkalarına tâbi olmaksızın, haklarını tâkip ve müdafaa etmek üzere serbestçe mahkemelere müracaat etmek hakkına mâlik olacaklar ve bu mahâllî tebâa gibi bütün dâvalarda, avukatlarını, veya ajanlarını mevzuu bâhis ülkelerin kanunları mûcibince bu mesleklere kabul edilmiş kimseler arasından intihâp eylemek serbestisinden istifâde edeceklerdir.

Yüksek âkit taraflardan her birinin teb'alarının diğerinin ülkesinde, mütekâbiliyet şartiyle, adlî müzâharetten ve mahkeme masârifini müemmin kefâlet akçesi muâfiyetinden müstefit olacaklardır.

MADDE: 9

Yüksek âkit taraflardan her birinin teb'aları diğer taraf ülkesinden sulh zamanında olduğu gibi harb zamanında da, hem orduda, bahriyede ve hava kuvvetlerinde, hem de millî muhafız ve milis kıtasında herhangi mecburi bir askerî hizmet ve mütekâbil kanunlarda tahsisen derpiş edilen istisnalar mahfuz kalmak şartiyle herhangi adlî idarî ve beledî bir memuriyet ifâsından muaf olacaklardır, bunlar böyle bir hizmete veya memuriyetin ifâsına muâdil olmak üzere vazedilecek herhangi, naktî veya aynî, tekliften de müstesna olacaklardır.

Yüksek âkit taraflardan birinin teb'aları ve şirketleri diğer yüksek âkit tarafından teb'alarına ve şirketlerine tahmil edilebilecek olan askerî ve mülkî istimvâllerden başkasına diğer taraf ülkesinde hiç bir veçhile tâbi kılınmayacaklardır. Bunlar, mezkûr istimvâllerin tatbiki usulüne ve tazminine âit hususlarda ayniyle mahâlli teb'alar gibi mahalli kanunların hükmüne tâbi bulunacaklardır.

MADDE: 10

Menşei Türkiye Cumhuriyeti ülkesi olan tâbiî veya mâmûl müstahsâllar Yunanistan Cumhuriyeti ülkesine ithal olundukları zaman gümrük resimleri, munzam resimler ve tezyit emsâli veya oktruva dâhil olmak üzere, diğer herhangi resim veya mükellefiyet hususlarında en ziyâde müsaâdeye mazhar memleketin, muntıkavî tesmiyeleri ne olursa olsun — mümâsil müstahsâllarına bahşedilen veya ileride edilebilecek olan müâmeleden daha az müsâid bir muâmeleye tâbi tutulmayacaklardır.

Ayniyle menşei Yunanistan Cumhuriyeti ülkesi olan tabiî veya mâmûl müstahsâllar Türkiye Cumhuriyeti ülkesine ithâl olun-

dukları zaman, gümrük resimleri, munzam resimler ve tezyit emsâli veya —oktruva dâhil olmak üzere— diğer herhangi resim veya mükellefiyet hususlarında en ziyâde müsaâdeye mazhar memleketin —mıntıkavi tesmiyeleri ne olursa olsun— mümâsil müstâhsâllarına bahşedilen veya ileride edilebilecek olan muâmeleden daha az müsâit bir muâmeleye tabî tutulmayacaklardır.

Bu maddenin birinci fıkrası hükümlerine hâlel gelmeksizin menşei Türkiye Cumhuriyeti gümrük arazisi olup (A) listesinde tadât edilmiş olan tâbii veya mâmûl müstahsâllar Yunanistan Cumhuriyeti gümrük arazisine ithâl oluldukları zaman mezkûr listede münderiç târifelerden müstefit olacaklardır.

Türkiye'de müstahsâl veya mâmûl herhangi bir madde üzerinden bunun Yunanistan'a ithâlinde (22 Kanunievvel 1923 târihli Gümrük târifesi kanununun 5 inci maddesinde derpiş edilen oktruva, 1922 mecburi istikrazın tediyatı için alınan resim ve istatistik, yetimler ve mültecilerin menfaatına olan resimler gibi) Milli vâridat, vilâyet veya belediyeler vâridatı menfâatine devlet tarafından istifâ edilen munzam resimlerin mecmuu o maddeye müteâllik ithâl resminin yüzde yetmiş beşini ve 1922 mecburi istikrâzının tediyatı için alınan resim ise yüzde otuz dokuzunu ve oktruva resmi de yüzde otuzunu tecâvüz etmemesi kararlaştırılmıştır.

Türkiye'de müstahsâl veya mâmûl maddeler, Yunanistan'da müstahsâl mümâsilleri olan maddeler üzerinden bunların bir şehirden diğerine nakledildiği vakit cibâyet olunan dahilî belediye resminden muaf olacaklardır.

Ayniyle, bu maddenin ikinci fıkrasının hükümlerine hâlel gelmeksizin, menşei Yunan gümrük arazisi olup (B) listesinde tadât edilen tâbii veya mâmûl müstahsâllar Türk gümrüğü arazisine ithâl olundukları zaman mezkûr listede münderiç tenzilât yüzdelerinden müstefit olacaklardır.

....

MADDE: 36

Bu mukavelenâme tasdik olunacak ve tasdiknâmeleri mümkün olan sür'atle Atina'da teâti edilecektir.

Mukavelenâme, teâti târihinden bir ay sonra mer'iyete girecek ve müddeti iki sene olacaktır. Bu târihten itibâren Yüksek Âkit taraflarından biri cânibinden altı aylık bir mühletle feshedilmedikçe mer'iyette kalacaktır.

Yukarıdaki ahkâmı tasdik etmek üzere murahhaslar bu mukavelenâmeyi imza etmişler ve mühürlemişlerdir.

Ankara 30 Teşrinievvel 1930 târihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

A. Michalakopoulos	**Zekâi**
S. Polychroniadis	**M. Şeref**
Dr. T. Rüştü	**M. Numan**

Acaba Türk Milletinin Yunan palikaryaları tarafından otuz beş sene müddetle bir kere daha soyulmasına sebep olan bu muâhedenin âkdine sebep olan başka müessirler yok muydu? Kanaatimizce vardı. Şöyle ki:

Türkiye'de Lozan sulhünü müteâkip kurulan yeni rejime muhalif bazı simalar komşu memleketlere yerleşerek oralarda neşriyât vesâir suretlerle Türkiye'deki yeni rejim ve onun liderleri âleyhine faaliyet gösteriyorlardı. Bu muhalifleri o memleketlerden tard ettirmek için muhtelif anlaşmalar yapılmıştı.

Yunanistanda da yeni rejime muhalif bir grup vardı. Bunların başında son Şeyhülislâm **Mustafa Sabri Efendi** bulunuyordu. **Mustafa Sabri Efendi** 1930 senesinde Gümülcine'de « Y a r ı n » isimli bir gazete çıkarıyordu. Bu gazetede çok ateşli bir muhalefet yaparak zamanın Reisi-

cumhurunu ve icrâatını şiddetle tenkid ediyordu. Bundan rahatsız olan zamanın liderleri bu muâhede ile başta **Mustafa Sabri Efendi** olmak üzere bu muhaliflerin Yunanistan'dan tardını istemişlerdir. Gerçi muâhedede açıkça bundan bahsedilmemiştir. Fakat herşey muâhedeye geçmez. Bir de perde arkası vardır. Gerçekten bu muâhedenin imzasını müteâkip Yunanistan bu muhalif simaları kapı dışarı etmiştir. Fakat asıl acı olanı, bu muâhedenin 1965 yılına kadar mer'iyette tutulmuş olmasıdır.

Sebil Yayınevi

HAKİKAT NURLARI (İsmail F. Ertuğrul)

LAVRENS'İN GİZLİ HAYATI (Vecdi Bürün)

MECELLE (Dr. A. Refik Gür)

YANYA'DAN ANKARA'YA (İsmail Hakkı Okday)

RUS İHTİLÂLİ VE YAHUDİLER (General Netcheolodon)

BÜYÜK İSLÂM TARİHİ (Abdurrahim Zapsu)

MES'ELELER (Şeyhülislâm Mustafa Sabri)

OSMANOĞULLARI'NIN DRAMI (Kadir Mısıroğlu)

ERMENİ MEZÂLİMİ (Veysel Eroğlu)

YUNAN MEZÂLİMİ (Kadir Mısıroğlu)

MOSKOF MEZÂLİMİ -Cild I- (Kadir Mısıroğlu)

MOSKOF MEZÂLİMİ -Cild II (Kadir Mısıroğlu)

SARIKLI MÜCÂHİDLER (Kadir Mısıroğlu)

MUSUL MESELESİ VE IRAK TÜRKLERİ (Kadir Mısıroğlu)

MACAR İHTİLÂLİ (Kadir Mısıroğlu)

Amerikada ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ (K. Mısıroğlu)

LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? Cild I (Kadir Mısıroğlu)

LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? Cild II (Kadir Mısıroğlu)

YAHUDİ (Louis Marchalko)

Sebil Yayınevi

ÇOCUK KİTAPLARI SERİSİ

1 — PERİLİ KÖŞK (Cüneyd Emiroğlu)
2 — DEDE KORKUT MASALLARI (C. Emiroğlu)
3 — AND (Ömer Seyfeddin)
4 — FATİH'İN ÇOCUKLUĞU (Vecdi Bürün)
5 — POLİYANNA (Eleanor H. Porter)
6 — GÖKBAYRAK I (Leon Kahun)
7 — GÖKBAYRAK II (Leon Kahun)
8 — KANLI DÜĞÜN (Kadir Mısıroğlu)
9 — GÖKBAYRAK III (Leon Kahun)
10 — KANİJE (Namık Kemal)
11 — UZUNCA SEVİNDİK (Kadir Mısıroğlu)
12 — DİYET (Ömer Seyfeddin)
13 — KÜÇÜK AKINCI (Vecdi Bürün)
14 — DON KİŞOT (Servantes)
15 — GENÇ OSMAN (Vecdi Bürün)
16 — DÖRDÜNCÜ MURAD (Vecdi Bürün)
17 — FEZA KORSANLARI (John Wilde)
18 — ÖKSÜZ TURGUT (F. A. Hilmi)
19 — ALTIN ŞEHİR (terc. Sabri Akdeniz)
20 — KIRIK KILIÇ (Kadir Mısıroğlu)
21 — ORHANGÂZİ (Muzaffer Gökmen)

NOT: Kitapçılara ve toptancılara tenzilâtımız:

- P.T.T. ödemeli siparişlerde % 20,
- Peşin tediyeli anbar siparişlerinde ise % 30'dur.
- Ödemelerin Posta havalesiyle «Sebil Yayınevi P.K. 808 İSTANBUL» adresine yapılması rica olunur.

KIZIL ALFABE (Victor Vashi)

HACI MURAD (Tolstoy

İSLÂMİYET VE MİLLETLER HUKUKU (A. Reşit Turnagil)

MEDİNE MÜDAFAASI (Naci Kıcıman)

ARAPÇA (Yakub Gürsoy - Kenan Taşkan)

DİNİ MÜCEDDİTLER (Şeyhülislâm Mustafa Sabri)

NAMIK KEMAL (N. F. Kısakürek)

BÜYÜK MAZLUMLAR -Cilt I- (N.F. Kısakürek)

BÜYÜK MAZLUMLAR -Cilt II- (N. F. Kısakürek)

PERTEV BEY'İN ÜÇ KIZI (Münevver Ayaşlı)

İMAM ŞÂMİL (Tarık Mümtaz Göztepe)

SULTAN VAHİDEDDİN (Tarık Mümtaz Göztepe)

SULTAN VAHİDEDDİN Gurbet Cehenneminde (T.M. Göztepe)

İSLÂM ÂİLE HUKUKU (Ömer Ferruh)

ANADOLU SAHABELERİ (Ergun Göze)

İslâm nazarında DOĞUM KONTROLU (Ebulalâ El Mevdudi)

Sebil Yayınevi

YAYINEVİMİZ TARAFINDAN NEŞREDİLECEK OLAN ESERLERDEN BAZILARI

I — KADİR MISIROĞLU TARAFINDAN YAZILANLAR :

- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? (Cild III) (Mânevi Kayıplarımız)
- TÜRKÇE'YE SÜİKASD
- BİR MUHÂKEMENİN MUHÂKEMESİ

  (Eskişehir Örfi İdâre Mahkemesinde T.C.K.'nun 163/4 Maddesi ile 5816 sayılı «Atatürk Aleyhinde İşlenen Suçlar Hakkında Kanun» a muhalefet iddiasıyla açılan bir dâvânın muhakeme safahatı... Eskişehir Askeri ve Sivil hapishâneleri, Bakırköy Akıl Hastalıkları Hastahanesi Adli Servisi ve Cerrahpaşa Hastahânesi Psikiyatri Kliniği hâtıraları!..)
- KEMALİST İNKILÂBIN ANATOMİSİ
- BİR İNKILÂBIN MUHÂKEMESİ (Harf İnkılâbı)
- SENÂ (Hz. Peygambere muhasses mensur medhiyeler.)
- MERİHLİ (Hikâyeler)